

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2022

อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศไทยรอบนอกกับการครอบงำของประเทศไทย มหาอำนาจในชั้นเชิงคิดแนววิทยาศาสตร์ร่วมสมัย

อริยะ จินะเข็งกาศ
คณะอักษรศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

Part of the [Comparative Literature Commons](#)

Recommended Citation

จินะเข็งกาศ, อริยะ, "อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศไทยรอบนอกกับการครอบงำของประเทศไทยมหาอำนาจในชั้นเชิงคิดแนววิทยาศาสตร์ร่วมสมัย" (2022). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 6457.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/6457>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศไทยรอบนอกกับการครอบงำของเทศมหาอำนาจ
ในบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ร่วมสมัย

น.ส.อริยะ จินะเบ็งภาค

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2565

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

National Identity of Periphery Countries and the Domination of the Core Countries
in Contemporary Science Fiction

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Comparative Literature
Department of Comparative Literature
FACULTY OF ARTS
Chulalongkorn University
Academic Year 2022
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศไทยรอบนอกกับการ
ครอบงำของประเทมหาอำนาจในบังเิงคดีแนว
วิทยาศาสตร์ร่วมสมัย

โดย

น.ส.อริยะ จินะเบ็งภาค

สาขาวิชา

วรรณคดีเปรียบเทียบ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทอแสง เชาว์ชุตติ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้แนบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณะบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช ไชติอุดมพันธ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.แพร จิตติพลังศรี)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทอแสง เชาว์ชุตติ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร.นันทนุช อุดมละมุล)

อริยะะ จินะเป็งกาศ : อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศรอบนอกกับการครอบงำของ
ประเทศมหาอำนาจในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ร่วมสมัย. (National Identity of
Periphery Countries and the Domination of the Core Countries in Contemporary
Science Fiction) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ทองแสง เชาว์ชุติ

จุดประสงค์ของงานวิจัยคือเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศรอบนอกที่
นำมาใช้เป็นเครื่องมือแสดงจุดยืนทางวัฒนธรรม หรือเพื่อต่อรองทางอำนาจกับประเทศใจกลางซึ่งเป็น
มหาอำนาจ โดยใช้ทฤษฎีระบบโลกของเอ็มมานูเอล วอลเลสไตน์มาอธิบายความสัมพันธ์ที่ไม่เท่า
เทียมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตัวบทบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษาคือ
The Windup Girl (2010) Lagoon (2014) และ Plum Rains (2018) จากการศึกษาวิจัยตัวบททั้งสาม
เล่ม ค้นพบว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติในประเทศรอบนอกมักถูกกำหนดโดยรัฐ แฝงไปด้วยอคติทาง
ความเชื่อและศาสนา และยังถูกใช้เป็นนโยบายเพื่อกีดกันคนในชาติไม่ให้เข้าถึงทรัพยากร ใน The
Windup Girl รัฐบาลไทยใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติเพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดขาดจากระบบทุนและ
ความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจเพื่อรักษาสวรรค์ของความเป็นชาติไว้ ส่วนโลกอนาคตอันใกล้
ของ Lagoon ทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศในจีเรียเกิดจากการผสมผสานของ
ทรัพยากรธรรมชาติและประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ในจีเรียใช้
ต่อรองกับระบบทุนนิยมโลก และช่วยขยายอำนาจจากศูนย์กลางออกไปสู่ประชาชนในประเทศ และ
สุดท้าย Plum Rains แสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติถูกกำหนดโดยปัจเจก และไม่ยึดโยงกับ
ความเป็นชาติทั้งในเชิงพื้นที่ รัฐ หรือคนหมู่มากอีกต่อไป นอกจากนี้ บทบาทของตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์
ซึ่งมักปรากฏในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ยังได้เข้ามาช่วยรื้อฟื้นอัตลักษณ์ความเป็นชาติในโลก
อนาคตที่มีการครอบงำโดยประเทศมหาอำนาจและแนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่ การอยู่ร่วมกันของตัว
ละครที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ยังทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อความเป็นสวรรค์ของชาติและเชื่อ
ชาติว่า สิ่งเหล่านี้จำเป็นต่อความอยู่รอดของมนุษย์หรือไม่ในวิกฤตยุคโลกาภิวัตน์และการขาดแคลน
ของทรัพยากร และยังแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติในอนาคตอันใกล้ไม่ได้มีมนุษย์เป็น
ศูนย์กลางเสมอไป

สาขาวิชา วรรณคดีเปรียบเทียบ

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6080169222 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORD: world-systems theory, national identity, core countries, periphery countries,
science fiction

Ariya Jhiinapengkad : National Identity of Periphery Countries and the Domination of the
Core Countries in Contemporary Science Fiction. Advisor: Asst. Prof. THOSAENG
CHAOCHUTI, Ph.D.

Employing Immanuel Wallerstein's World-Systems theory, this research explores national identity as a cultural tool used to negotiate the economically, socially, and culturally unbalanced relationship between the core and periphery countries. The studied texts include *The Windup Girl* (2010), *Lagoon* (2014), and *Plum Rains* (2018). The selected works demonstrate how national identity in periphery countries is often defined by the state, characterized by religious prejudices, and used to prevent access to resources. In *The Windup Girl*, the Thai government uses national identity as a tool to free itself from world capitalism and international interference so as to preserve national essentialism. Nigeria's national identity in *Lagoon* is the result of the hybridization between diverse historical cultures and natural resources. It is a key factor used to negotiate with core countries in the system of world capitalism. Finally, it helps decentralize power and channel it into the hands of the people of Nigeria. Last but not least, the notion of national identity in *Plum Rains* is defined solely by individuals. It is no longer based on geography, nation states, or the majority of the people. The recurring motifs in science fiction genre, such as non-human characters, have resurrected the notion of national identity of the periphery country in the future that is dominated by core countries and deeply ingrained neoliberalism. The roles of these non-human characters raise the question of whether national and racial essentialism are crucial to the survival of humankind in the crises of globalization and resource shortages. Additionally, human and non-human's co-existences in these fictional works also illustrate that the human may no longer be at the center of the newly redefined national identity in the not so distant future.

Field of Study: Comparative Literature

Student's Signature

Academic Year: 2022

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะไม่เป็นรูปเป็นร่างและเสร็จสมบูรณ์ได้เลย หากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้ที่คอยส่งเสริม สนับสนุน และให้กำลังใจจนตลอดรอดฝั่ง ขอขอบพระคุณที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทอแสง เชาว์ชุตี สำหรับความอดทนในการตรวจทานงานที่ยังให้คำปรึกษาและความรู้ตลอดระยะเวลาหลายปี ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. สุรเดช โชติอุดมพันธ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำและความคิดต่อยอดในการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. แพร จิตติพลังศรี สำหรับคำแนะนำและคำถามชวนคิดมากมายระหว่างการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร. นันทนุช อุดมละมุล สำหรับคำแนะนำและความรู้ไปต่อยอดเพิ่มเติมจนเนื้อหางานวิจัยออกมาสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่เคยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ด้านวรรณคดีและทฤษฎีการวิจารณ์วรรณกรรม ซึ่งนอกจากจะช่วยหล่อหลอมให้ผู้วิจัยมีทักษะแขนงนี้ติดตัวแล้ว ยังช่วยฝึกให้มองโลกด้วยมุมมองอย่างนักมนุษยศาสตร์ และเปิดใจให้กับมุมมองที่แตกต่างอย่างใคร่ครวญมากขึ้น ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทั้งจากภาควรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่คอยช่วยเหลือทำให้ขั้นตอนด้านเอกสารเป็นไปอย่างราบรื่นและไม่ติดขัดมาโดยตลอด

นอกจากนี้ ขอขอบคุณคุณคุณแพร์ นักจิตบำบัดที่ช่วยจัดตารางชีวิตและทำให้ผู้วิจัยสามารถก้าวผ่านทรมานของความคิดของตัวเองออกมาได้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมทางและมิตรภาพที่เกิดขึ้นระหว่างการทำวิจัย เกศกนก เสงี่ยมรัส เพื่อนร่วมรุ่นที่คอยให้คำปรึกษาและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้วิจัย ขอขอบคุณ พิมพ์ชนก เมฆพะโยม ที่ช่วยอ่านทวนงานวิจัยชิ้นนี้และคอยให้กำลังใจเสมอมา ขอขอบคุณพริดา นิมแสวงสำหรับการถามไถ่ถึงงานวิจัยและสุขภาพจิตใจของผู้วิจัยมาตลอด ขอขอบคุณมิตรสหายคนอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงมา ณ ที่นี้ แต่ได้สร้างแรงบันดาลใจและบทเรียนสำคัญ ช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการทำวิจัย ขอขอบคุณครอบครัวทั้ง แม่ บ้า ลูกพี่ลูกน้องทั้งสองคน และพี่เบิ้ม (แมว) ที่อยู่เคียงข้างในช่วงเวลาที่ผ่านมา และทำให้ไม่ลืมนึกถึงคุณค่าต่อตนเองที่มีต่อผู้อื่น และผลของงานไม่ใช่ทุกอย่างของชีวิต

อริยะ จินะเป็งกาศ

สารบัญ

หน้า

.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	18
1.3 แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ และสมมติฐาน	18
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	19
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
1.6 ขอบเขตการวิจัย	19
1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	24
บทที่ 2 ทฤษฎีระบบโลกและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประเทศรอบนอกและประเทศ มหาอำนาจในดับทวรรณกรรม	24
2.1 ขอบเขตการศึกษาทฤษฎีระบบโลก (world-systems theory) สำหรับการวิเคราะห์ดับท วรรณกรรม.....	24
2.1.1 ความหมายของทฤษฎีระบบโลก	25
2.1.2 การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน.....	29

2.1.3 การพัฒนาในประเทศรอบนอกที่ขยายช่องว่างความไม่เท่าเทียม	31
2.2 อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจที่มีต่อประเทศรอบนอกในด้วบทวรรณกรรม	33
บทที่ 3 อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่คงอยู่และแปรเปลี่ยนในประเทศรอบนอก	56
3.1 อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศรอบนอก.....	56
3.2 อัตลักษณ์ความเป็นชาติในด้วบทวรรณกรรม	62
3.2.1 การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาติในเรื่อง <i>The Windup Girl</i>	62
3.2.2 อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่มาพร้อมกับศาสนาและอคติทางเพศใน <i>Lagoon</i>	72
3.2.3 อัตลักษณ์ความเป็นชาติผ่านสายเลือดครอบครัวจากด้วบทเรื่อง <i>Plum Rains</i>	79
บทที่ 4 อิทธิพลจากตัวละครในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ต่อการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ 90	
4.1 ไชบอร์กกับอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ใน <i>The Windup Girl</i>	90
4.1.1 สถานะพลเมือง “ชั้นสาม” ของเอมิโกะ (Emiko)	90
4.1.2 บทบาทของ windup ในฐานะ disruption โครงสร้างภายในของประเทศ.....	95
4.1.3 การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ‘หลัง’ ระบบทุนนิยม	102
4.2 มนุษย์ต่างดาวกับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติใหม่ใน <i>Lagoon</i>	110
4.2.1 ทำความรู้จักกับมนุษย์ต่างดาว.....	110
4.2.2 เมืองลากอสในช่วง “เปลี่ยนผ่าน” ยามที่มนุษย์ต่างดาวมาเยือน	114
4.2.3 โฉมหน้าของลากอสภายใต้อัตลักษณ์ความเป็นชาติใหม่.....	121
4.3 หุ่นยนต์และบทบาทในเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติของผู้อพยพในเรื่อง <i>Plum Rains</i> ..	130
4.3.1 ภาพแทนและบทบาทของ “อีโระ”	130
4.3.2 “การเกิด” “การตาย” และ “การสร้างใหม่” ของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ.....	138
บทที่ 5 สรุป	148
5.1 อภิปรายผล	148
5.2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	158

บรรณานุกรม	160
ประวัติผู้เขียน.....	169

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ตั้งแต่ช่วงปลายปีของ พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบันในปี พ.ศ. 2565 เหตุการณ์โรคระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาหรือ COVID-19 ยังคงเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อ สถานการณ์ของโรคระบาดจัดเป็นภัยคุกคามครั้งสำคัญที่แตกต่างไปจากภัยคุกคามทางสงครามหรือการทหาร ทั้งยังต้องใช้วิธีการรับมือที่แตกต่างออกไป ภัยคุกคามดังกล่าวถือเป็น Non-traditional security threats (NTS) (Caballero-Anthony, 2016) หรือภัยคุกคามไม่ตามแบบ¹ แม้ว่าภัยคุกคามดังกล่าวจะมีที่มาจากประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่ความรุนแรงส่งผลกระทบต่อระดับนานาชาติ ทั้งยังส่งผลในเชิงโครงสร้างทางสังคม กระทบกับปัญหาเศรษฐกิจและทรัพยากร โดยนอกจากเรื่องของโรคระบาดแล้ว ภัยคุกคามในกลุ่มนี้ยังรวมไปถึงภัยทางธรรมชาติ สภาวะโลกร้อน ความกังวลเรื่องทรัพยากรอาหารขาดแคลน รวมถึงความเป็นอยู่ของผู้คนที่ไม่ได้จำกัดเพียงแค่อำนาจภายใต้การดูแลของรัฐ แต่ในฐานะความเป็นอยู่ของพลเมืองโลก

โคโรนาไวรัสเป็นเหมือนหมุดหมายสำคัญที่ทำให้คนหันมาสนใจกับภัยคุกคามลักษณะดังกล่าวมากขึ้น และเป็นจุดเปลี่ยนทำให้เห็นว่าโลกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมต่อพรมแดนระหว่างประเทศ เพิ่มโอกาสในการสื่อสาร และเปิดโอกาสให้โลกเชื่อมต่อกันมากขึ้น กลายเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ภัยคุกคามดังกล่าวถูกหยิบยกนำมาพูดถึงกันอย่างใส่ใจมากยิ่งขึ้น ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ต้องการทำให้โลกเป็นใบเดียวกัน (one world) ด้วยการกระชับพื้นที่และเวลาของแต่ละพื้นที่ในโลกเข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ในโลกโลกาภิวัตน์นั้นยังคงมีเรื่องความไม่เท่าเทียมกันทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม วัฒนธรรมกระแสหลักซึ่งมักจะมาจากประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและสังคมในเวทีโลก สินค้าและวัฒนธรรมหลังไหลและแพร่กระจายไปสู่ประเทศอื่นที่อยู่รอบนอก รวม

¹ชื่อเรียกภาษาไทยอ้างอิงมาจาก ภูมิใจ เลขสุนทรากกร, ป. ป., ศิวสิริ สิริโรจน์บริรักษ์. (2017). แนวทางการสร้างความร่วมมือในการต่อต้านภัยคุกคามไม่ตามแบบระหว่างราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา: กรณีศึกษาเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างเชียงราย – หลวงน้ำทา – สิบสองปันนา – เชียงตุง. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 8(1), 49-67.

ไปถึงการค้า การลงทุน ข้อมูลข่าวสาร แม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์จะเชื่อมต่อทั้งโลกด้วยกันไว้แล้ว แต่ความไม่เท่าเทียมและความเหลื่อมล้ำของการรับส่งวิทยาการความรู้ และอิทธิพลทางวัฒนธรรมยังคงมีอยู่ และประเทศรอบนอก (periphery country) มักจะเป็นประเทศที่เสียเปรียบ ประเทศใจกลาง (core country) หรือประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลในกระแสโลกาภิวัตน์มากกว่า ทำให้แนวคิดเรื่องการเป็นพลเมืองโลกและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของโลกใบเดียวกัน กลายเป็นข้อสงสัยถึงความเป็นไปได้จากสภาพความเป็นจริงของแต่ละประเทศ

ทฤษฎีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรอบนอก กับประเทศมหาอำนาจดังกล่าวคือทฤษฎีเรื่องระบบโลก (world-systems theory) ของอิมมานูเอล วอลเลิร์สไตน์ (Immanuel Wallerstein) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีแนวสังคมนิยมชาวอเมริกัน โดยศึกษา ความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจ และสังคมระหว่างประเทศ ทฤษฎีระบบโลกเริ่มต้นมาจากแนวคิด ทางสังคมวิทยาที่ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และพยายามให้ นิยามของความแตกต่างระหว่างพื้นที่ที่แตกต่างกันในทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของ การศึกษาผลกระทบของความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ประเทศที่เสียเปรียบมักจะเป็นประเทศ ที่ส่งออกวัตถุดิบ สินค้าที่ยังไม่ได้แปรรูป หรือมีมูลค่าน้อยกว่าที่เรียกว่าสินค้าขั้นปฐมภูมิ (primary products) ให้อีกประเทศหนึ่ง ในขณะที่ประเทศซึ่งได้เปรียบกว่ามักจะส่งออกสินค้าประเภทที่แปรรูป หรือผ่านกระบวนการ กรรมวิธีการผลิตที่ซับซ้อนทางเทคโนโลยีจนมีมูลค่าสูงกว่าสินค้าประเภท วัตถุดิบที่เรียกว่าสินค้าขั้นทุติยภูมิ (secondary products) จะเห็นได้ว่าประเทศที่ส่งออกสินค้าที่มี มูลค่าน้อยกว่านั้นถือเป็นประเทศรอบนอก ส่วนประเทศที่มีแรงงาน เทคโนโลยีที่สูงกว่า และ ส่งออกสินค้าได้มูลค่ามากกว่าถือเป็นประเทศมหาอำนาจ

วอลเลิร์สไตน์เรียกประเทศที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ มีกำลังซื้อและผลิตแรงงานที่มี คุณภาพมากกว่าว่า ประเทศใจกลาง (core country) หรือตรงกับความหมายว่าเป็นประเทศ มหาอำนาจ และเรียกประเทศที่มีทักษะแรงงานต่ำกว่าเน้นส่งออกทรัพยากรดิบว่าประเทศรอบ นอก (periphery country) นอกจากนี้ยังมีประเทศที่เรียกว่าประเทศกึ่งรอบนอก (semi-peripheral countries) ซึ่งใช้เรียกประเทศที่เริ่มมีกำลังการผลิตสูง แต่ยังคงต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าหรือ แรงงานจากต่างประเทศ จึงอยู่ในสถานะที่ทั้งรับและส่งออกแรงงานในเวลาเดียวกัน แนวคิด ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าโลกจะเข้าสู่ตลาดเสรีที่มีรายได้ของประเทศเป็นมาตรฐานการพัฒนา เศรษฐกิจ แต่ความสัมพันธ์ในการค้าของโลกยังคงเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน (unequal

exchange) เพราะในท้ายที่สุดแล้ว ค่าส่วนต่างของแรงงาน (surplus value) ตกเป็นของประเทศมหาอำนาจที่ได้ส่วนแบ่งและกำไรมากกว่า (Wallerstein, 2004)

นอกจากเรื่องเศรษฐกิจระหว่างประเทศแล้ว ปัญหาที่ประเทศรอบนอกต้องเผชิญ คือ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ซึ่งส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์การอพยพของแรงงานที่มีรายได้น้อยในประเทศไปทำงานในประเทศมหาอำนาจซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสทำเงินมากกว่า ทำให้กลายเป็นแรงงานราคาถูก การอพยพของแรงงานเกิดขึ้นเพื่อเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและชนชั้น (class mobility) ในประเทศตนเอง การอพยพของแรงงานดังกล่าวมักเกิดขึ้นอย่างผิดกฎหมาย เนื่องจากไม่มีอำนาจของรัฐรองรับ หรืออาจจะทำผ่านกลุ่มมาเฟียที่เป็นผู้ปล่อยเงินกู้เป็นเงินทุนสำหรับตั้งตัวในต่างประเทศ โดยกลุ่มแรงงานเหล่านี้แตกต่างจากผู้ย้ายถิ่นฐาน (immigrants) ตรงที่ไม่สามารถตัดขาดจากประเทศเดิมได้ แต่แรงงานอพยพดังกล่าวยังคงมีภาระทางเศรษฐกิจ เช่น การหาเงินจากประเทศมหาอำนาจกลับไปให้ครอบครัว หรือยังคงมีภาระหนี้สิน แต่จำเป็นต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่นเพราะความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ลักษณะที่น่าสนใจของการปกครองของประเทศรอบนอกอีกอย่างหนึ่งคือ บทบาทของรัฐหรือผู้ปกครองที่เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในการควบคุมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อันเป็นลักษณะที่แตกต่างไปจากประเทศมหาอำนาจที่ค่อนข้างมีเสรีภาพทางการเมืองมากกว่า รัฐสามารถให้องค์กรเอกชนและประชาชนร่วมมือกันในการกำหนดทิศทางการเศรษฐกิจ แต่ในประเทศรอบนอกที่กำลังพัฒนานั้น รัฐจำเป็นที่จะต้องเข้ามาควบคุมและหามาตรการที่ชัดเจนในการบริหารประเทศ และหนึ่งในนั้นอาจจะเป็นวิธีการบริหารที่เข้มงวด แม้กระทั่งจำกัดสิทธิของประชาชนในประเทศ

หนึ่งในวิธีการหาทางออกที่ประเทศรอบนอกจะทำได้เพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของตัวเองและไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากประเทศมหาอำนาจคือการสร้างอัตลักษณ์ของชาติตนเพื่อต้านทานกับอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจ ผ่านนโยบายทางเศรษฐกิจที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติ การใช้วิทยาการทางเทคโนโลยีในประเทศเพื่อต่อรองกับอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ รวมไปถึงการสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อต้านทานกับสินค้าและกระแสทางวัฒนธรรมที่มาจากประเทศมหาอำนาจ

อย่างไรก็ตาม ความเป็นชาตินิยมมักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับกระแสโลกาภิวัตน์ (Giddens, 1994) การอพยพของคนจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งตลอดเวลา ทำให้ความรู้สึกเป็นชาติในปัจจุบันไม่ได้เกิดขึ้นจากเรื่องเส้นแบ่งดินแดนที่มีพื้นที่ตายตัวอีกต่อไป อีริค ฮอบส์บอว์ม (Eric Hobsbawm) มีความเห็นสอดคล้องกับวอลเลิร์สไตร์ โดยเห็นว่า ความเป็นชาติและชาตินิยมจะจางหายไปเพราะโลกเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ที่เชื่อมต่อกับความเป็นสากลและความเป็นสมัยใหม่ รัฐที่มีนโยบายหรือต้องการส่งเสริมเรื่องความเป็นชาตินั้นเป็นไปได้ยากที่จะต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเชื่อมต่อกันทั้งโลก การโยกย้ายถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องของคนในประเทศก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยทำให้ความเป็นชาติถูกนิยามกำหนดความหมายและขอบเขตได้ยากยิ่งขึ้น ความสำคัญของรัฐชาติในการกำหนดความเป็นชาติและอัตลักษณ์ของชาติจึงลดน้อยลงตามไปด้วย (Hobsbawm, 1992, p. 192)

แต่ความเห็นของฮอบส์บอว์มและวอลเลิร์สไตร์นั้นยังมองว่าความเป็นชาติขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐและความสำคัญทางการเมือง ในขณะที่อัตลักษณ์ความเป็นชาตินั้นเป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนในทางวัฒนธรรมมากกว่าเกิดจากรัฐเป็นผู้กำหนดขอบเขตเพียงอย่างเดียว และเป็นอุดมการณ์ที่โยงกับความรู้สึกของคนในชาติมากกว่าความเป็นการเมือง ยาเอล ทาเมียร์ (Yael Tamir) มีความเห็นว่าความเป็นชาตินั้น เกิดจากวัฒนธรรมและความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือชุมชนมากกว่าจะมาจากประเด็นทางการเมือง ที่จริงแล้ว ความเป็นชาตินิยมร่วมสมัยไม่ได้อยู่ด้านตรงข้ามกับกระแสโลกาภิวัตน์ เป้าหมายของความเป็นชาติสมัยใหม่นั้นไม่ได้มองว่ากระแสโลกาภิวัตน์เป็นภัยคุกคามมากเท่ากับการตัดขาดจากความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก ความเป็นชาติในโลกสมัยใหม่จึงไม่ใช่ความปรารถนาของคนในชาติที่จะส่งเสริมอำนาจของรัฐ แต่เพื่อรักษาวัฒนธรรม อัตลักษณ์ สังคม ชุมชน ศาสนา และภาษา (Tamir, 1993)

นอกจากนี้ นาตาลี ซาบานาดเซ (Natalie Sabanadze) ยังให้ความเห็นที่สอดคล้องกับทาเมียร์ โดยมองว่าความเป็นชาตินั้นไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นโดยมีรัฐ หรือแผ่นดินเป็นตัวกำหนดความเป็นชาติ แต่ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยความเป็นชาติทำให้เกิดความสัมพันธ์ภายในชาติที่ไม่มีรัฐ (non-state nations) และช่วยหลอมรวมความสัมพันธ์ของกลุ่มคนหรือชาติที่ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐ เช่น กลุ่มชาวบาสก์ (Basques) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่การปกครองของประเทศสเปน แต่มีเขตการปกครองและชุมชนชาติพันธุ์ของตนเอง ชาวบาสก์ได้อาศัยความเป็นชาติต้านทานกับอำนาจของสเปน โดยนำเสนอข้อเรียกร้องของ

ชุมชนผ่านเวทีโลกผ่านความช่วยเหลือของนักวิชาการและองค์กรสากลระหว่างประเทศ ซาบานาดเซเรียกความเป็นชาตินิยมของชาวบาสก์ที่จะรักษาชุมชนของตนโดยใช้วิธีการสื่อสารเจตนารมณ์ของตนผ่านกระบวนการระหว่างประเทศนี้ว่า ลักษณะชาตินิยมร่วมสมัย (contemporary nationalism) (Sabanadze, 2013)

ชาตินิยมร่วมสมัยยังคงอาศัยนโยบายสากลเพื่อสร้างจุดยืนที่เป็นประโยชน์กับประเทศที่เป็นรองหรือมีสภาพเสียเปรียบ เช่น การใช้กฎ The Status Law² ของสหภาพยุโรป (European Union หรือ EU) เพื่อเรียกร้องจุดยืนของประเทศในคาบสมุทรบอลติก การใช้กฎสากลเป็นวิธีการหนึ่งของประเทศที่มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจหรือทางการเมืองน้อยใช้เพื่อสร้างน้ำหนักและเสนอจุดยืนความเป็นชาติของตนเอง เวทีโลกที่เชื่อมต่อกันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์จึงช่วยผลักดันให้ความเป็นชาติของประเทศเหล่านี้ให้มีน้ำหนักและเห็นตัวตนชัดขึ้น

ความเป็นชาติและอัตลักษณ์ของชาติจึงไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างสิ้นเชิง และที่สำคัญคือ อัตลักษณ์ความเป็นชาติยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดของชาติท่ามกลางกระแสปัจจุบันที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจหรือการเมืองอย่างประเทศรอบนอก นอกจากนี้ กระบวนการการเกิดอัตลักษณ์ความเป็นชาตินั้นไม่ได้ถูกหล่อหลอมจากปัจจัยด้านการเมืองหรือนโยบายของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากอุดมการณ์ของประชากร หรืออาจเกิดจากปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยม และอัตลักษณ์ความเป็นชาติในกระแสโลกาภิวัตน์อาจไม่ได้ถูกนิยามด้วยความเหมือนกันทางเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรม หรือมีความเป็นสารัตถะที่แท้จริง ความเป็นชาติไม่ได้เป็นสิ่งที่ยืนยันได้โดยใช้ตัวตนหรือเชื้อชาติเดียว (one single identity) ทั่วทั้งประเทศ

ดังนั้นอัตลักษณ์ความเป็นชาติในกระแสโลกาภิวัตน์จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาและทำความเข้าใจ เพราะความเป็นชาติอาจไม่ได้เกิดจากความคิดในเชิงนโยบายเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจาก

² หมายถึง สิทธิอำนาจในการใช้กฎหมายของสหภาพยุโรปกับพื้นที่ในประเทศสมาชิก ซึ่งในที่นี้หมายถึงกฎบัญญัติ The European Union Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR) เพื่อคุ้มครองประเทศในคาบสมุทรบอลติก ทั้งในเรื่องการรักษาทรัพยากรทางทะเล ไปจนถึงการให้ประเทศในแถบคาบสมุทรเป็นผู้ตัดสินใจในการทำธุรกิจโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม แทนการให้ประเทศคู่ค้าเป็นฝ่ายเข้าไปทำธุรกิจ อ้างอิงจาก Gänzle, S., & Kern, K. (2016). The European Union Strategy for the Baltic Sea Region. In S. Gänzle & K. Kern (Eds.), *A 'Macro-regional' Europe in the Making: Theoretical Approaches and Empirical Evidence* (pp. 123-144). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-137-50972-7_6

อุดมการณ์ วัฒนธรรม และความรู้สึกถึงความเป็นชาติของประชาชนในประเทศด้วย ซึ่งทำให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่แสดงออกมามีความซับซ้อน อัตลักษณ์ความเป็นชาติเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันสถานภาพ ตัวตน และตำแหน่งแห่งที่ของคนในสถานะที่โลกหมุนไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งประเทศรอบนอกยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับประเทศอื่น นอกจากนี้ การอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยม ตัวแปรด้านเทคโนโลยี และการติดต่อกันระหว่างประเทศที่มีส่วนทั้งทำลายและช่วยเหลือหลอมให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติในปัจจุบัน อัตลักษณ์ความเป็นชาติไม่ได้หายไปอย่างสิ้นเชิงในกระแสโลกาภิวัตน์ แต่เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อน (Giddens, 2002, pp. 9-10) นั่นคือทั้งสั่นคลอนและเข้มแข็งขึ้นในเวลาเดียวกัน

อัตลักษณ์ความเป็นชาติยังเปรียบได้ว่าเป็นเครื่องมือทางวาทกรรมของประเทศรอบนอกที่ถูกสร้างขึ้นอย่างซับซ้อนเพื่อใช้ตอบโต้กับประเทศมหาอำนาจ และการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศรอบนอกเพื่อต่อรองกับกระแสโลกาภิวัตน์จะเป็นไปอย่างไม่จบสิ้น เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตามยุคสมัย และตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ไม่สิ้นสุด ประเทศรอบนอกจึงไม่ได้เป็นฝ่ายเสียเปรียบประเทศมหาอำนาจเพียงอย่างเดียว แต่ประเทศประเทศรอบนอกได้ใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์จนเกิดเป็นพลวัตที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามบริบทของประเทศ พื้นที่ประเทศต่าง ๆ ภายในโลกเชื่อมโยงกันด้วยอุดมการณ์ความเชื่อของกระแสโลกาภิวัตน์ และดำรงความเป็นชาติของตนเองไปในเวลาเดียวกัน อัตลักษณ์ของชาติจึงเป็นวิธีการที่ประเทศรอบนอกใช้เพื่อตอบสนองกับอิทธิพลของกระแสโลก เพื่อให้ประเทศรอบนอกมีพื้นที่ในเวทีโลก มากกว่าจะเป็นการสร้างอัตลักษณ์ที่มีความหมายอันแท้จริงหรือตายตัว แต่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งในทางการบริหาร ทางเศรษฐกิจ และในด้านวัฒนธรรมและที่สำคัญ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติอาจเป็นทางออกที่จะช่วยให้ประเทศรอบนอกหลุดออกจากการครอบงำทางเศรษฐกิจและอิทธิพลทางสังคมจากประเทศมหาอำนาจได้

อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ความเป็นชาติโดยเฉพาะที่เกิดในประเทศรอบนอกหรือประเทศที่เพิ่งจะเติบโตขึ้นหลังอาณานิคมนั้นเป็นสิ่งที่ถูกตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์อย่างต่อเนื่อง เพราะความเป็นชาติของประเทศดังกล่าวไม่ได้แสดงถึงความเป็นอิสระภาพของคนในประเทศ หรือความเป็นชาติที่แยกออกจากประเทศอาณานิคม หรือประเทศตะวันตกเสียทีเดียว ประเทศรอบนอกยังคงอยู่ภายใต้ระบบหรืออุดมการณ์แบบอาณานิคมตะวันตก เนื่องจากความเป็นชาติที่กลับมาใหม่หลัง

อาณานิคมยังคงดำเนินการผ่านระบอบการปกครองโดยชนชั้นกลาง หรือกลุ่มชนชั้นนำที่นำระบบการปกครองแบบเจ้าอาณานิคมหรือรูปแบบตะวันตกเข้ามาปกครอง ทำให้ประเทศที่แม้จะเป็นอิสระจากอาณานิคม ยังไม่ได้เป็น “อิสระ” จากอำนาจของระบอบที่กดทับเอาไว้ตั้งแต่แรก

ข้อเสนอดังกล่าวตรงกับสิ่งที่ฟรานซ์ ฟานง (Frantz Fanon) วิพากษ์เกี่ยวกับความเป็นชาติหลังอาณานิคม ในประเด็นเรื่อง double consciousness หมายถึงการที่คนในประเทศที่กำลังพัฒนาทางเศรษฐกิจหลังสภาวะอาณานิคมไม่สามารถมีระบบการจัดการทางเศรษฐกิจ และมีระบอบการเมืองของตนเองได้ แต่ยังคงถูกเอาเปรียบจากกลุ่มชนชั้นกลางและชนชั้นนำที่เข้ามาปกครองแทนเจ้าอาณานิคม (Fanon, 1963) กลุ่มคนเหล่านี้ไม่มีทรัพยากรที่ผลิตเอง อีกทั้งไม่มีวิทยาการที่ก้าวหน้าพอจะพัฒนาประเทศได้โดยไม่อ้างอิงระบบที่มาจากตะวันตก แต่ประเทศเหล่านี้ก็พยายามสร้างชาติขึ้นมา ข้อเสนอดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่าการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของชนชั้นกลางนั้น ยังคงเป็นรูปแบบของระบอบอาณานิคมรูปแบบหนึ่ง สำนึกของความเป็นชาติที่เกิดจากคนในชาติที่ถูกถ่ายทอดผ่านชนชั้นกลางที่รับความคิดมาจากเจ้าอาณานิคม จึงไม่เพียงพอที่จะผลักดันให้ประเทศมีเสรีภาพได้

ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาเรื่องการอัตลักษณ์ความเป็นชาติในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ โดยเหตุผลเบื้องต้นที่เลือกศึกษานวนกรรมประเภทนี้เพราะท้องเรื่องของงานวรรณกรรมทำให้เห็นถึงโลกในอนาคตอันใกล้และแนวโน้มความเป็นไปได้ในอนาคตของประเทศต่างๆ ในโลก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะกลายเป็นปัจจัยสำคัญทำให้อนาคตเปลี่ยนแปลงไป เช่น ทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังลดลงอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงภัยพิบัติและเหตุการณ์ทางธรรมชาติ ก็อาจกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพลวัตของประเทศมหาอำนาจและประเทศรอบนอก ดังนั้น การศึกษานันทิศาสตร์แนววิทยาศาสตร์น่าจะช่วยกรุยทางให้เห็นความเป็นไปได้และอำนาจการต่อรองที่ประเทศรอบนอกจะสามารถทำได้ด้วยองค์ประกอบของประเภทวรรณกรรม

บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์มีแหล่งกำเนิดจากประเทศอังกฤษและประเทศในแถบยุโรป ก่อนจะเป็นที่แพร่หลายในแถบประเทศตะวันตกโดยเริ่มต้นในช่วงการเข้าสู่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม แอนดรูว์ มิลเนอร์ (Andrew Milner) เสนอในบทความ “Where was Science Fiction?” ว่าบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ เริ่มจากนวนิยายของแมรี เชลลีย์ (Mary Shelley) เรื่อง Frankenstein ไปจนถึงเอช. จี. เวลส์ (H. G. Wells) เช่น The Time Machine (1895), The Invisible Man

(1897) และ The Island of Dr. Moreau (1896) ก่อนจะพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นประเภทนวนิยายที่แพร่หลายในประเทศแถบตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษและอเมริกาเหนือ สาเหตุหนึ่งที่บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์เป็นที่นิยมในประเทศแถบนี้ เป็นเพราะบันเทิงคดีประเภทนี้ ส่วนใหญ่จะเน้นพูดถึงเรื่องเทคโนโลยีและวิทยาการในโลกอนาคตที่เป็นไปได้ว่าจะเกิดขึ้นจากวิทยาการ และความเจริญทางอุตสาหกรรมในโลกสมัยใหม่ ความแพร่หลายของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จึงมาจากสังคมที่มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมและการขยายตัวของเมือง เป็นสาเหตุที่ทำให้บันเทิงคดีประเภทดังกล่าวได้รับความนิยม (Milner, 2012)

อย่างไรก็ตาม มิลเนอร์ได้ตั้งข้อสังเกตว่าบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ไม่ได้กระจุกอยู่ในพื้นที่อังกฤษและอเมริกาเหนือเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่พื้นที่อื่นผ่านนวนิยายที่มีการเดินทาง เช่น Around the World in Eighty Days (1872) และ The War of the Worlds (1898) ซึ่งเริ่มมีการพูดถึงวัฒนธรรมอื่นหรือการเดินทางไปสู่ดินแดนอื่นผ่านวิทยาการสมัยใหม่ ความแพร่หลายของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จึงไม่เพียงแต่ได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม แต่กระแสโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลสำคัญทำให้งานวรรณกรรมแนวนี้นี้เริ่มกระจายตัวออกสู่ประเทศในทวีป และวัฒนธรรมอื่น

ฉะนั้นแล้ว บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่เริ่มแพร่หลายและเป็นที่รู้จักไปทั่วโลกจึงกลายเป็นตัวบทที่มีความเป็นสากลมากขึ้น อิสวาน ซิสเซรี-โรเน จูเนียร์ (Istvan Csicsery-Ronay, Jr.) เรียกลักษณะของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่สามารถปรับใช้กับหลายพื้นที่ว่า ตัวบทสากล (global text) การแพร่ขยายจากบริเวณประเทศที่มีอิทธิพลทางวัฒนธรรม เช่น ประเทศในตะวันตกเข้าสู่ภูมิภาคและทวีปอื่นทั่วโลก ไม่ต่างกับการเผยแพร่วัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ที่วัฒนธรรมกระแสหลักได้แพร่หลายไปสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น ความนิยมในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จึงเริ่มเคลื่อนย้ายจากต้นกำเนิดในแถบประเทศตะวันตกไปสู่พื้นที่อื่นในโลก ผ่านการผสมผสานเข้ากับเทคโนโลยีและความเจริญจากบริบทวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ความนิยมในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ยังสอดคล้องกับการที่พื้นที่ต่าง ๆ เริ่มมีการพัฒนาและขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว เริ่มจากแถบประเทศในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ประเทศในทวีปแอฟริกา และประเทศในทวีปอเมริกาใต้ ทำให้ลักษณะของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ไม่ได้เป็นลักษณะเฉพาะตัวของประเทศหรือแถบวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเพียงเท่านั้น (Istvan Csicsery-Ronay, 2012)

นอกจากนี้ ยังมีงานวรรณกรรมประเภทนี้ที่นำเสนอเนื้อเรื่องในพื้นที่ประเทศรอบนอก (periphery country) หรือพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือไปจากทวีปยุโรปหรืออเมริกาที่เป็นต้นกำเนิด ได้ทำให้เกิดความแตกต่างในการนำเสนอบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ตามแต่พื้นที่หรือวัฒนธรรม เอ็ม. เอลิซาเบธ กินเวย์ (M. Elizabeth Ginway) กล่าวถึงข้อแตกต่างดังกล่าวว่า แม้ว่าตัวบทลักษณะบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จะได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก แต่ลักษณะการนำมาปรับใช้เพื่อกลายเป็นนวนิยายที่เขียนขึ้นในประเทศรอบนอกและมีฉากหลังเป็นประเทศรอบนอกแตกต่างไปจากนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่เขียนขึ้นในตะวันตก ข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดคือ การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์และพื้นที่ของประเทศรอบนอก กินเวย์มองว่า กระแสความนิยมบันเทิงคดีประเภทดังกล่าวในปัจจุบัน ถ้าเขียนขึ้นในประเทศแถบตะวันตกและอเมริกานั้นจะเน้นการพูดถึงโลกเสมือนจริง (virtual reality) หรือให้ความสำคัญกับสภาวะเอกนิยม (singularity) การนำเสนอโลกทางเลือกที่ออกจากความเป็นชาติและประวัติศาสตร์ของประเทศไปอย่างสิ้นเชิง เหตุผลหนึ่ง อาจเป็นเพราะความอึดตัวในการนำเสนอประเด็นเรื่องชาติของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ในประเทศแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ จนทำให้คนส่วนใหญ่มีความปรารถนาที่จะสร้างโลกที่หลุดออกจากสภาพความเป็นจริง เข้าไปสู่โลกแห่งจินตนาการที่สามารถสร้างภาพตนเองและเป็นอิสระจากการถูกจองจำในกลไกทุนนิยม และโลกเสมือนจริง (Ginway, 2004)

เหตุผลที่สองคือ ประเทศในแถบประเทศยุโรปและอเมริกาเหนือนั้นอาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเป็นชาติหรือบริบทเชิงพื้นที่ของประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความกดดันทางเศรษฐกิจหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาที่ประเทศรอบนอกยังต้องเผชิญอยู่ บันเทิงคดีวิทยาศาสตร์ในประเทศบริเวณนี้จึงมุ่งความสนใจไปที่เรื่องการทำลายของขีดจำกัดของมนุษย์ หรือศักยภาพของมนุษย์ในสังคมที่ไม่มีอุปสรรคในเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ แต่ให้ความสำคัญกับตัวตนและความหมายของความเป็นมนุษย์ บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ในกลุ่มประเทศตะวันตก จึงมักจะเน้นการนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของมนุษย์กับเครื่องจักร หรือมนุษย์ต้องอยู่ในสภาวะที่หลอมรวมตัวเองกับเทคโนโลยีโดยแยกออกจากกันไม่ได้ หรือความกังวลเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่มีผลต่อนิยามความเป็นมนุษย์ เช่น ความกังวลเกี่ยวกับรูปแบบการอัปโหลด (upload) ข้อมูลมนุษย์เข้าไปในโลกเสมือนในนวนิยายของนีล สตีเฟนสัน (Neal Stephenson) เช่น Snow Crash (1992) หรือภาพสะท้อนดังกล่าวคือความกังวลที่มีต่อสังคมบริโภคนิยมในพื้นที่โลกตะวันตก หรือบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์สมัยใหม่ที่เป็นที่นิยม

ในประเทศตะวันตกเช่น Ready Player One (2011) และ Armada (2015) เขียนโดยเอร์เนสท์ ไคลน์ (Ernest Cline)

ในขณะที่นวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ในพื้นที่ประเทศรอบนอกหรือประเทศกำลังพัฒนา (developing countries)³ ไม่นิยมใช้พื้นที่โลกเสมือนจริง ยังคงใช้พื้นที่ในประเทศรอบนอกเป็นองค์ประกอบสำคัญในการนำเสนอประเด็นในนวนิยาย กินเวย์มองว่า ประเทศรอบนอกแตกต่างกับประเทศมหาอำนาจตรงที่เข้าไม่ได้เข้าสู่ความเป็นระบบทุนนิยมหรือความเป็นสมัยใหม่อย่างเต็มตัว ประเทศรอบนอกยังคงต้องเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างไปจากประเทศมหาอำนาจที่พัฒนาแล้ว หรือกินเวย์ใช้คำว่า “Third World Problem” เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาประชากรล้นเกิน ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ

นอกจากนี้ พื้นที่ประเทศรอบนอกมักจะมีลักษณะร่วมกันคือ เป็นประเทศที่กำลังพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือเพิ่งเริ่มเข้าสู่ระบบการค้าเสรีและเศรษฐกิจโลกภายหลังประเทศตะวันตก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นประเทศหลังอาณานิคม ความท้าทายของประเทศรอบนอกจึงเป็นความพยายามเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางเศรษฐกิจของโลก พื้นที่ของประเทศรอบนอกยังคงใหม่และยังไม่ถูกสำรวจ ในขณะเดียวกัน ประเทศเหล่านี้ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เข้ามาจากอิทธิพลของโลก เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็วที่เกิดจากการลงทุนของต่างชาติ ความก้าวหน้าในกระแสโลกาภิวัตน์จึงกลายเป็นความท้าทายสำหรับประเทศรอบนอกที่เพิ่งเริ่มเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจโลก บริบทตามประวัติศาสตร์จึงมีส่วนสำคัญในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ในประเทศรอบนอกที่ต้องการนำเสนอองค์ประกอบของพื้นที่เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหาในสถานะที่โลกเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์

อีกทั้งประเทศรอบนอกยังต้องเผชิญกับเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ไปพร้อมกับปัญหาการบริหารของรัฐบาลที่ยังไม่เป็นประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ (Ginway, 2004, p. 10) การตั้งคำถามของประชาชนต่อประสิทธิภาพของการบริหารของรัฐบาลยังคงเป็นประเด็นที่นำเสนอในบริบทประเทศ

³ บทความของกินเวย์เรียกแทนประเทศบริวาร แทนด้วยชื่อทั้ง ประเทศรอบนอก (Periphery country) ประเทศกำลังพัฒนา (developing country) และใช้คำว่า ‘third world’ เมื่อระบุถึงปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ประเทศซึ่งเข้าข่ายว่าเป็นประเทศในโลกที่สาม แต่ไม่ได้ระบุว่าประเทศบริวารเป็นประเทศโลกที่สาม

รอบนอก การแข่งขันระหว่างชาติที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ มีส่วนทำให้ผู้คนที่ย้ายอยู่ในประเทศที่การเมืองไม่เสถียรจากการเปิดประเทศได้ไม่นานต้องเผชิญกับสภาวะความไม่แน่นอน เพราะรัฐบาลอาจไม่เข้มแข็งพอที่จะช่วยให้ด้านทานกับการแข่งขันในตลาดเสรีได้ สภาวะดังกล่าวสะท้อนถึงความวิตกกังวลของคนในประเทศเหล่านี้ที่มีต่อความสามารถของรัฐบาลในการรับมือกับโลกในกระแสโลกาภิวัตน์และระบบทุนนิยม รวมถึงกังวลต่อเรื่องสิทธิและพื้นที่ในประเทศของตนเอง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างเต็มรูปแบบ

บันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ที่มีห้องเรื่องในประเทศรอบนอกจึงมีทั้งลักษณะที่แตกต่างกันไปตามบริบทของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่ วิธีการศึกษานักบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ในประเทศรอบนอกนั้นจึงต่างไปจากการศึกษานวนิยายบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ในประเทศแถบยุโรปและอเมริกาเหนือ หรืออีกนัยหนึ่ง อาจจะกล่าวได้ว่าเมื่อบริบททางพื้นที่ประวัติศาสตร์เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษา อาจทำให้มุมมองการศึกษาค้นคว้าประกอบความเป็นนวนิยายบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์เปลี่ยนไป

ประเด็นที่สำคัญในการศึกษานักบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ที่นำเสนอประเทศรอบนอกอย่างหนึ่งคือ การพยายามหามุมมองทางทฤษฎีหรือเครื่องมือในการวิเคราะห์วรรณกรรมเพื่อทำความเข้าใจที่ต่างไปจากการศึกษานักบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยมุมมองที่นำมาใช้ในการทำความเข้าใจนี้คือประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศรอบนอก กับประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์

CHULALONGKORN UNIVERSITY

งานเขียนประเภทบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ที่ใช้ศึกษาในงานวิจัย เป็นงานเขียนที่ช่วยขยายมุมมองต่อสังคมที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาท โดยแสดงภาพของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ประเทศรอบนอกต้องเผชิญ ประชาชนยังคงต้องปรับตัวและต้องดิ้นรนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่กำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ซึ่งได้สร้างช่องว่างระหว่างชนชั้น ความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งระหว่างประเทศรอบนอกและประเทศมหาอำนาจ นั่นคือ ประเทศรอบนอกที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่เข้มแข็งเท่าประเทศมหาอำนาจ ประเทศรอบนอกที่ปรากฏในดวงบทแม้ว่าจะเสียผลประโยชน์ให้กับประเทศมหาอำนาจ แต่จำเป็นต้องพึ่งพาประเทศมหาอำนาจเป็นส่วนหนึ่งของระบบกลไกการค้าเสรีด้วยเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวทำให้ประเทศรอบนอกอยู่ใน

สภาวะที่ดูเหมือนจะไม่มีทางออก แต่ในงานวรรณกรรมอาจจะพอนำเสนอให้เห็นวิธีการต่อสู้ของ ประเทศรอบนอกที่พยายามเอาชนะการครอบงำจากประเทศมหาอำนาจที่มีอำนาจมากกว่าและ เป็นเวทีที่ใช้สำหรับส่งเสียง ทั้งสำหรับประเทศรอบนอกและปัจเจกบุคคลที่อยู่ในประเทศรอบนอก โดยวิธีการหนึ่งที่สำคัญคือ การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่นำเสนอในต้วบทงานวิจัยเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศรอบนอกที่ถูกผลักดันให้เกิดขึ้นจากการครอบงำทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประเทศ มหาอำนาจ ต้วบทที่นำเสนอในงานวิจัยทำให้เห็นประเด็นที่ว่า อัตลักษณ์ความเป็นชาติไม่ได้ถูก นำเสนอว่าเป็นข้อตรงกันข้ามกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี หรือเป็นด้านตรงข้ามกับความเป็น สมัยใหม่หรือกระแสโลกาภิวัตน์ แต่สามารถถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับประเทศ มหาอำนาจในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ต้วบทวรรณกรรมยังชี้ให้เห็นว่า ตัวละครที่มักปรากฏในบันเทิงคดีแนว วิทยาศาสตร์ ตัวอย่างเช่นตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ อาทิ หุ่นยนต์ มนุษย์ต่างดาว และไซบอร์ก มีส่วน ช่วยในการกระตุ้นและรื้อฟื้นความเป็นประวัติศาสตร์ชาติ องค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนทำให้ตัวละคร ตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นชาติที่ถูกครอบงำโดยประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ การ เกิดขึ้นของอัตลักษณ์ความเป็นชาติในต้วบททั้ง 3 เรื่องจึงเกิดขึ้นจากเทคโนโลยีที่เข้าไปมีส่วนช่วย ให้เกิดความเป็นชาติ ตามแต่บริบททางประวัติศาสตร์ของชาตินั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แต่ทั้งนี้ การค้นพบแสวงหาอัตลักษณ์ความเป็นชาติในต้วบททั้ง 3 เรื่องก็แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสถานภาพทางสังคมและปฏิสัมพันธ์กับตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ของตัวละครหลัก การ เกิดขึ้นของอัตลักษณ์ความเป็นชาติส่งผลต่อบทสรุปของเรื่องในต้วบทที่มีความซับซ้อนและอยู่ ภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์และปัญหาที่ประเทศรอบนอกในแต่ละต้วบทเผชิญอยู่ จึงนำไปสู่ การตั้งคำถามว่า การใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติเป็นเครื่องมือสำหรับการต่อรองกับประเทศ มหาอำนาจนั้นได้ผลมากน้อยเพียงใด และอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือภายใต้ สภาวะการถูกครอบงำของประเทศมหาอำนาจดังกล่าว จะส่งผลต่อคนในชาติและการ เปลี่ยนแปลงในประเทศรอบนอกในทิศทางที่ต่างกันอย่างไรบ้าง

ตัวบทบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ 3 เรื่องที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยได้แก่ *The Windup Girl* (2010) ประพันธ์โดย เปาโล บัคชิกาลูปี (Paulo Bacigalupi), *Lagoon* (2014) ประพันธ์โดย เนดี โอคอร่าฟอว์ (Nnedi Okorafor) และ *Plum Rains* (2018) ประพันธ์โดย แอนโดรเมตา โรมานอ-แล็กซ์ (Andromeda Romano-Lax) ตัวบททั้ง 3 เรื่องเป็นงานบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่ตีพิมพ์ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 2010 เป็นต้นมาซึ่งถือว่าเป็นงานเขียนร่วมสมัย ตัวบทนำเสนอประเด็นร่วมเดียวกันคือ การนำเสนอพื้นที่ในประเทศรอบนอกที่มีความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันกับประเทศมหาอำนาจ โดยแต่ละเรื่องนำเสนอฉากที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ประเทศไนจีเรีย และประเทศฟิลิปปินส์ ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ประเทศเหล่านี้ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในตลาดโลกที่มาจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศมหาอำนาจ และยังคงเผชิญกับปัญหาภายในประเทศที่มีสาเหตุมาจากการทำงานของรัฐบาลในประเทศที่ยังไม่คำนึงถึงสิทธิของประชาชน โดยเฉพาะคนชายขอบหรือกลุ่มคนที่ถูกกีดกีดออกไป

ตัวบทนวนิยายเรื่องแรกที่ใช้ในการวิจัยคือ *The Windup Girl* เป็นนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ประเภท Bio-Punk⁴ ที่นำเสนอสภาวะโลกอนาคตที่เกิดวิกฤตทางสิ่งแวดล้อม ทำให้ประเทศหลายประเทศจมหายไปในทะเล โลกในขณะนั้นขาดแคลนทรัพยากรด้านอาหาร อาหารส่วนใหญ่จึงเป็นอาหารสำเร็จรูปที่ถูกตัดแต่งทางพันธุกรรมเพื่อให้มีจำนวนเพียงพอต่อการเลี้ยงดูประชากรในโลก ประเทศไทยเป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่ทรัพยากรอาหารยังคงมีความสมบูรณ์ ไม่ติดเชื้อหรือถูก gene hack ดังเช่นอาหารตัดแต่งพันธุกรรมทั่วโลก และมีธนาคารเมล็ดพันธุ์ (seed bank) ซ่อนอยู่ในประเทศ บริษัทอาหารจากประเทศฝั่งตะวันตกชื่อ AgriGen จึงพยายามเสาะหาธนาคารเมล็ดพันธุ์ดังกล่าว เพื่อเอาตัวอย่างสารพันธุกรรมของเมล็ดพันธุ์ที่ยังบริสุทธิ์ไปใช้ต่ออายุอาหารสำเร็จรูปเพื่อส่งขายไปทั่วโลก

การพยายามเข้าถึงทรัพยากรของประเทศไทย จึงหมายถึงการเข้าถึงทรัพยากรของประเทศมหาอำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง การทำให้อาหารทั่วโลกเป็นรูปแบบอาหารตัดต่อทางพันธุกรรมเปรียบเสมือนการสร้างรูปแบบให้เหมือนกันของอุดมการณ์กระแสโลกาภิวัตน์ที่

⁴ หมายถึงกลุ่มงานบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่นำเสนอเทคโนโลยีเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ การตัดต่อทางพันธุกรรม หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับร่างกายมนุษย์ โดยนำเสนอในรูปแบบโลกอนาคตที่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตและเป็นเรื่องปกติสามัญ สรุปความจาก Quinion, M. (1997). *World Wide Words: Biopun*. Retrieved 13 June from <http://www.worldwidewords.org/turnsofphrase/tp-bio3.htm>

ต้องการกลืนวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละประเทศให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบโลก เป็นวิธีการของประเทศมหาอำนาจหรือประเทศใกลางพยายามหลอมรวมวัฒนธรรมและทรัพยากรของประเทศอื่นให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประเทศตนเอง หรือการหลอมรวมทางวัฒนธรรม (Cultural Homogenization) (Hynes, 2021) ส่งผลให้ความหลากหลายของทรัพยากรลดน้อยลง รวมไปถึงทำให้รากเหง้าทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่นถูกดัดแปลงให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์กรหรือสถาบันสากล ซึ่งในที่นี้หมายถึงเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทยที่รวมความเป็นเอกลักษณ์ของชาติจะถูกดัดแปลงและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ตามที่กลุ่มบริษัท AgriGen ต้องการ

นอกจากการแฝงตัวเข้ามาของประเทศมหาอำนาจแล้ว รัฐบาลไทยในเรื่องยังต้องรับมือทั้งกับการต่อรองกับชาติตะวันตก และจัดการกับปัญหาภายในประเทศ เช่น ปัญหาแรงงานที่อพยพเข้ามาผิดกฎหมาย สภาพความยากจนของแรงงานในประเทศ และปัญหาทุจริตของการลอบนำเข้าสินค้า จนทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายในรัฐบาลไทย ระหว่างฝ่ายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ที่ต้องการให้กลุ่มนักลงทุนจากตะวันตกเข้าถึงธนาคารเมล็ดพันธุ์เพื่อประโยชน์ของประเทศ และฝ่ายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรที่ต้องการรักษาเมล็ดพันธุ์ที่ยังบริสุทธิ์ให้รอดพ้นจากการเข้าถึงของต่างชาติในฐานะทรัพยากรของชาติ ทั้งสองฝ่ายต่างพยายามอ้างถึงผลประโยชน์ของชาติ และอ้างถึงวาทกรรมของชาติเพื่อรองรับการกระทำของตนเอง

การดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่แตกออกเป็นสองฝ่ายสร้างความขัดแย้งให้ปะทุในประเทศ มีส่วนหลักให้กลุ่มคนที่ไม่ได้รับสิทธิทางกฎหมายเกิดความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบอันได้แก่ แรงงานขั้นต่ำ แรงงานต่างชาติที่มาอยู่อย่างผิดกฎหมาย และ the windup ซึ่งหมายถึงมนุษย์ที่ถูกตัดต่อทางพันธุกรรมให้เป็นสินค้ามีลักษณะเหมือนไซบอร์ก (cyborg) ที่มีสถานะเป็นพลเมืองชั้นสอง เนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวไม่มีหลักแหล่งที่อยู่ชัดเจน ถูกกลืนรอนสิทธิ และกลายเป็นผู้ถูกกระทำทางการเมือง กลุ่มคนเหล่านี้กลุ่มแรกที่ถูกกดดันหรือตรวจสอบจากฝ่ายรัฐมนตรี เพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการโจมตีหรือสร้างความรุนแรงทางการเมืองต่อฝ่ายตรงข้าม

นวนิยายเรื่องที่ 2 คือเรื่อง *Lagoon* ฉากเกิดขึ้นที่เมืองลากอส ประเทศไนจีเรีย ในช่วงใกล้เคียงกับปัจจุบัน เมื่อประเทศไนจีเรียอยู่ในสภาวะหลังอาณานิคมและพัฒนาเมืองเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะพื้นที่เมืองลากอสที่อยู่ติดกับชายฝั่งทะเล ใกล้กับแหล่งน้ำมันและการท่องเที่ยว กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ประเทศได้เปลี่ยนจากประเทศภายใต้อาณานิคมกลายเป็น

ประเทศที่อยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลทหารที่ทำธุรกิจกับเอกชน อันเป็นกลุ่มนายทุนตะวันตก รัฐบาลของประเทศเป็นผู้กำหนดและบริหารเศรษฐกิจ ในขณะที่ทางด้านวัฒนธรรม ประเทศไนจีเรียในตอนใต้ยังได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์และอิสลาม ทั้งความเชื่อและการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลมาจากแนวคิดเรื่องเสรีนิยมสมัยใหม่ (Neoliberalism) ที่นักลงทุนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนมองว่าทรัพยากรในพื้นที่ประเทศใด ๆ ก็ตามถือเป็นสินค้าที่สามารถทำกำไรได้ มีโอกาสในการขยายพื้นที่ทางเศรษฐกิจและพื้นที่ของการค้าเสรี (free trade) เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด⁵ โดยในมุมมองของเสรีนิยมนั้น การลงทุนของธุรกิจข้ามชาติในประเทศไนจีเรียและการเผยแพร่แนวคิดศาสนาเป็นการสร้างทางเลือกและอิสระในการเลือกให้กับคนในพื้นที่ได้ประกอบธุรกิจและลงทุนเพิ่มมากขึ้น เสรีนิยมสมัยใหม่ยังลดทอนบทบาทของรัฐบาลไนจีเรีย ทำให้ไม่มีบทบาทในการช่วยเหลือสวัสดิภาพของประชากรและคุ้มครองทรัพยากรของตนเอง แต่มองอำนาจให้เป็นไปตามกลไกของบริษัทของบริษัทเอกชน สังเกตได้จากการที่ในเรื่อง *Lagoon* ประธานาธิบดีมีสุขภาพร่างกายอ่อนแอ สะท้อนให้เห็นความอ่อนแอและไม่ตอบสนองของรัฐบาลต่ออำนาจการลงทุนของบริษัทข้ามชาติและทหาร

ในขณะที่ตัวบทนวนิยายเรื่อง *The Windup Girl* เน้นให้เห็นถึงการต้านทานกระแสโลกาภิวัตน์จากประเทศตะวันตกของรัฐบาล แต่ใน *Lagoon* นั้น รัฐบาลในประเทศไนจีเรียกลับเปิดโอกาสให้ต่างชาติและกระแสจากโลกตะวันตกเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ ทั้งในแง่การมีอิทธิพลต่อการพัฒนาของเมือง และรับความเชื่อทางศาสนาในช่วงอาณานิคม แต่การเปิดรับอิทธิพลจากโลกภายนอกกลับสร้างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่อประชาชนในประเทศ เพราะรัฐบาลเห็นแก่ผลประโยชน์จากการลงทุนโดยกลุ่มนายทุนตะวันตก ในขณะที่ประชาชนไม่ได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียม คนในท้องถิ่นบางส่วนเชื่อศาสนาคริสต์อย่างไม่ตั้งคำถาม ทั้งยังมีปัญหาความยากจนจากภาพของคนร่ำรวย ความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่จึงขัดกับภูมิทัศน์ส่วนใหญ่ในเมืองลากอสที่ได้รับการพัฒนาให้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่

เหตุการณ์ที่นำไปสู่จุดเปลี่ยนคือ เหตุการณ์มนุษย์ต่างดาวที่ขึ้นมาจากชายฝั่งของเมืองลากอส มนุษย์ต่างดาวแทนภาพของวัฒนธรรมอื่น หรือความเป็นอื่น (the other) ที่เข้ามาในเมือง ทำให้คนในเมืองเกิดความตื่นตระหนก และสร้างความโกลาหล ก่อนที่เหตุการณ์จะนำไปสู่ความ

⁵ คำจำกัดความโดยสังเขปของเสรีนิยมสมัยใหม่อ้างอิงมาจาก Kotz, D. M. (2002). Globalization and Neoliberalism.

Rethinking Marxism, 14(2), 64-79. <https://doi.org/10.1080/089356902101242189>

รุนแรงเนื่องจากความเกรงกลัวของประชาชนจากการมาถึงของมนุษย์ต่างดาว ทั้งที่ในเนื้อเรื่อง มนุษย์ต่างดาวไม่ได้เข้ามาโดยมีเจตนาจะทำร้ายหรือคุกคามคนในเมือง เพียงแต่ต้องการที่อยู่ โดยแลกเปลี่ยนกับวิทยาการของตนเท่านั้น

นวนิยายเรื่องที่ 3 คือเรื่อง *Plum Rains* นำเสนอฉากเป็นประเทศญี่ปุ่นในโลกอนาคต ประชากรในประเทศส่วนใหญ่มีอายุมาก และตัวเลขอัตราการเกิดต่ำ เมื่อไม่มีแรงงานขึ้นมาทดแทนมากพอ ประเทศญี่ปุ่นจึงต้องสร้างหุ่นยนต์ให้เข้ามามีบทบาทและแทนที่แรงงานชั้นต่ำ และเพิ่มการจ้างแรงงานต่างชาติจากประเทศรอบนอกที่ราคาถูกกว่าเข้ามาทดแทน ตัวละครเอกคือ แองเจлика หญิงชาวฟิลิปปินส์ที่ทำงานเป็นพยาบาล เธอถูกจ้างให้คอยดูแลหญิงชาวญี่ปุ่นชื่อซาโยโกะ ซึ่งมักจะมีอาการเลอะเลือนตามวัย เนื่องจากประเทศฟิลิปปินส์ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ และการทุจริตในประเทศ ทำให้แองเจликаต้องออกมาหาโอกาสที่ดีกว่าในประเทศญี่ปุ่น ประเทศญี่ปุ่นจึงมีสถานะเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีอำนาจต่อรองเหนือประเทศรอบนอกอย่างประเทศฟิลิปปินส์ ที่คนในประเทศไม่สามารถพึ่งพารัฐบาลได้ และจำเป็นต้องออกมาแสวงหารายได้นอกประเทศ

แต่สิ่งที่แองเจликаต้องเผชิญไม่ใช่เพียงแค่การทำงานดูแลคนป่วยตามปกติ แต่สถานะแรงงานต่างชาติทำให้เธอถูกกดขี่และถูกเลือกปฏิบัติในสังคมอีควัฒนธรรม เธอต้องถูกบังคับให้เรียนภาษาญี่ปุ่น และเข้าสอบเพื่อวัดระดับ ถูกบังคับให้เลียนแบบมารยาท และวิถีปฏิบัติของคนญี่ปุ่น เช่น การทำอาหาร การชงชา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่นอกเหนือจากงานพยาบาล ทั้งยังต้องถูกตรวจสอบด้านสุขภาพ และเอกสารการเป็นชาวต่างชาติอย่างเข้มงวดจากการญี่ปุ่น แองเจিকাไม่เพียงจะต้องทำหน้าที่ตามอาชีพ แต่เธอต้องสวมบทบาทเป็นคนญี่ปุ่นด้วยการรับวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นเข้ามาด้วย นอกจากนี้ แรงงานอพยพก็ถูกคุกคามด้วยการเข้ามาของแรงงานหุ่นยนต์ฮิโระ ซึ่งเป็นหุ่นยนต์ที่ถูกสั่งทำขึ้นสำหรับการดูแลผู้สูงอายุโดยเฉพาะ และถูกตั้งโปรแกรมให้ช่วยเหลือหญิงชาวฟิลิปปินส์ที่แองเจিকাดูแลอยู่ การมีอยู่ของฮิโระสร้างความหวั่นวิตกต่อแองเจিকাและสั่นคลอนสถานะแรงงานอพยพของเธอ

จากเนื้อเรื่องดังกล่าว ตัวบทวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องแสดงให้เห็นถึงคนในประเทศรอบนอกที่พยายามดิ้นรนต่อสู้หรือหาทางออกจากการถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจที่มักจะเป็นการเข้ามาหาผลประโยชน์หรือความพยายามกดดันประเทศรอบนอกทั้งในทางเศรษฐกิจ

สังคม และวัฒนธรรม และตัวละครเหล่านี้ยังเผชิญกับความรู้สึกไม่มั่นคงจากปัญหาภายในชาติ วิธีการที่ตัวละครในตวับททั้ง 3 เรื่องใช้เป็นเครื่องมือในการหาทางออกคือ อัตลักษณ์ความเป็นชาติ ในฐานะทางออกที่จะหลุดพ้นจากความครอบงำ แต่อัตลักษณ์ความเป็นชาติเพื่อเป็นทางออกของ ตัวละครนั้นในตวับททั้ง 3 เรื่องนั้นแตกต่างกัน ทำให้ผลลัพธ์สุดท้ายที่เกิดขึ้นกับทั้งตัวละครและ ประเทศออกมาแตกต่างกันไปด้วย

ในเรื่อง *The Windup Girl* การสร้างอัตลักษณ์ของชาติถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐเพื่อค้ำนึ่งถึง ความอยู่รอดของประชาชนภายในชาติ ในขณะที่ประเทศไนจีเรียเผชิญกับการพัฒนาสมัยใหม่ ในช่วงภายหลังอาณานิคม ทั้งนี้การสร้างอัตลักษณ์ของชาติที่เกิดขึ้นใหม่ ช่วยทำให้ข้อกีดกันทาง ศาสนา และความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาลดลง ความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่ง ในอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ส่วนในเรื่อง *Plum Rains* นั้น อัตลักษณ์ความเป็นชาติถูกยึดโยงเข้า กับความเป็นครอบครัว หากแต่สายสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกันทางสายเลือด แต่ผูกพันกัน ผ่านสถานะของความคนชายขอบ อัตลักษณ์ความเป็นชาติคือความหวังและความโหยหาที่จะได้ กลับบ้านเกิด ถูกพื้นกลับมาอีกครั้ง

ส่วนประกอบในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติอีกอย่างหนึ่งคือการนำตัวละครใน บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือช่วยสร้างอัตลักษณ์ของชาติ ไชบอร์กในเรื่อง *The Windup Girl* มีสถานะเป็นภัยคุกคาม ทำให้ตัวละครในประเทศรอบนอกตระหนักถึงความรุนแรง จากการเข้ามาของประเทศมหาอำนาจ การกระทำของไชบอร์กนำไปสู่เหตุการณ์ที่ทำให้ประเทศ รอบนอกกลับมาระลึกถึงประวัติศาสตร์ความเป็นชาติและตัดสินใจตัดขาดความสัมพันธ์กับ ประเทศตะวันตก ในเรื่อง *Lagoon* มนุษย์ต่างดาวที่บุกเข้ามาในลากอส ทำให้คนในเมืองเกิดความ สับสนและหวาดกลัว จนนำไปสู่การตั้งคำถามกับความเชื่อและความมั่นคงของรัฐบาล ส่วนใน เรื่อง *Plum Rains* นั้น หุ่นยนต์พยาบาลมีบทบาทเป็นมากกว่าผู้ช่วยเหลือมนุษย์ในเรื่องสุขภาพ ร่างกาย แต่มีสถานะเป็นเพื่อนที่คอยช่วยเหลือและเยียวยาจิตใจให้กับคนชายขอบผู้ที่มี ประสบการณ์อันขมขื่นจากผลกระทบในประเทศของตน รวมไปถึงช่วยทำให้ตัวละครเรียนรู้ที่จะหา ตัวตนและหาทางรอดจากการครอบงำของประเทศมหาอำนาจได้อีกด้วย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์เหล่านี้ ทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติไม่ได้เกิดขึ้นโดยอาศัยเพียงแค่คนในชาติ แต่ยังเกิดจากอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์

การเกิดขึ้นของสิ่งไม่มีชีวิตเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็เป็นผลผลิตมาจากอุตสาหกรรมและความต้องการทางเทคโนโลยี หรือมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมในท้องถิ่น อุดลักษณะความเป็นชาติ จึงเป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่ประเทศรอบนอกเหล่านี้ใช้โต้ตอบและหาทางออกจากผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจ ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อุดลักษณะของชาติที่สร้างขึ้นมานี้ไม่ได้มีความหมายที่อ้างอิงกับความเป็นชาติในอดีต แต่มีอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น

การศึกษาอุดลักษณะความเป็นชาติ โดยใช้ประเภทงานเขียนที่เป็นบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จึงช่วยชี้ให้เห็นประเด็นความสำคัญของเทคโนโลยีที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งไม่มีชีวิต รวมถึงความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรอบนอกและประเทศมหาอำนาจในอนาคต บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จึงไม่เพียงฉายภาพอนาคตให้เห็น อีกทั้งยังเป็นภาพของอนาคตที่มีความเป็นไปได้ และอาจจะเกิดขึ้นได้ในเร็ววัน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาอุดลักษณะความเป็นชาติในฐานะเครื่องมือต่อรองกับประเทศมหาอำนาจในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ ได้แก่ เรื่อง เดอะ วินด์อัป เกิร์ล (The Windup Girl) ของ เปาโล บัคซิกา ลูปี (Paolo Bacigalupi), ลากูน (Lagoon) ของ เนดี โอคอร่าฟอ (Nnedi Okorafor) และ พลุฝนเรนส์ (Plum Rains) ของ แอนโดรเมดา โรมานโน-แล็กซ์ (Andromeda Romano-Lax)
2. ศึกษาองค์ประกอบของประเภทวรรณกรรมบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่มีส่วนช่วยนำเสนอการต่อรองกับประเทศมหาอำนาจในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

1.3 แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ และสมมติฐาน

บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่คัดสรรมาทั้ง 3 เรื่องนำเสนอความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมหาอำนาจ (หรือประเทศใจกลาง) กับประเทศรอบนอก ซึ่งมาจากทฤษฎีระบบโลก หมายถึงกลุ่มประเทศที่ได้เปรียบและกลุ่มประเทศที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจตามลำดับ ประเทศรอบนอกในตวับทได้พยายามต้านทานการครอบงำของประเทศมหาอำนาจ

โดยใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติมาสร้างข้อได้เปรียบ เช่น การยึดโยงกับความเป็นชาติเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมืองในการต่อรองทางเศรษฐกิจ หรือการใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติเพื่อทบทวนแนวคิดความเป็นชาติที่ไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับพื้นที่ทางกายภาพมาสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้ การต้านทานดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านองค์ประกอบของวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ อาทิ ฉากท้องเรื่องในอนาคตที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ที่มีบทบาทช่วยทำให้มนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

1. สํารวจคําคว่าข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล
2. สํารวจและศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผลและรายงานผลการวิจัย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นแนวทางในการศึกษานวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์โดยเฉพาะในเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติ และบริบทของประเทศรอบนอก

1.6 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เลือกศึกษานวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ 3 เรื่อง ได้แก่

1. The Windup Girl (2010) ประพันธ์โดย เปาโล บัคซิกาลูปี (Paolo Bacigalupi)
2. Lagoon (2014) ประพันธ์โดย เนดี โอคอร่าฟอร์ (Nnedi Okorafor)

3. Plum Rains (2018) ประพันธ์โดย แอนโดรเมดา โรมานโน-แล็กซ์ (Andromeda Romano-Lax)

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้อ้างอิงบทความวิจัยที่มีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจบริบทร่วมของพื้นที่ประเทศรอบนอกที่ปรากฏในงานบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ได้แก่ “A Working Model for Analyzing Third World Science Fiction: The Case of Brazil” โดย เอ็ม. เอลิซาเบธ กินเวย์ (M. Elizabeth Ginway) นำเสนอข้อโต้แย้งว่า การศึกษานันทนาการแนววิทยาศาสตร์ที่มีพื้นที่หรือฉากในประเทศรอบนอกนั้นจำเป็นต้องมีวิธีการมองที่แตกต่างไปจากบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่นำเสนอในโลกตะวันตกหรืออเมริกา โดยเน้นให้ความสำคัญของการศึกษาบริบทพื้นที่ สัมพันธ์กับความเป็นวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในรูปแบบของอุปลักษณ์ เช่น ภาพแทนของมนุษย์ต่างดาว ภาพแทนของหุ่นยนต์ การรับเทคโนโลยีและวิทยาการในประเทศรอบนอกจากอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ และที่สำคัญคือผลที่ตามมาหลังจากการปรากฏขึ้นของภาพแทนดังกล่าวว่ามีผลทำให้ประเทศเปลี่ยนแปลงไป และสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศรอบนอกกับอิทธิพลของกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

การนำประเภทรณกรรมจากตะวันตกมาผสมกับบริบทของประเทศของตนเองเป็นสิ่งที่กินเวย์มองว่าวิธีการเปลี่ยนแปลงความหมายของประเภทของนวนิยายแนวนี้ คือวิธีการผสมผสานทางวัฒนธรรม (cultural hybridity) ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประเทศตะวันตก และประเทศรอบนอก ให้กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่แตกต่างและมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง (Ginway, 2005)

บทความชิ้นที่สองคือ “Body Politics in Brazilian Science Fiction” โดย เอ็ม. เอลิซาเบธ กินเวย์ ซึ่งนำเสนอว่า ตัวบ่งชี้ลักษณะบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จะได้รับอิทธิพลมาจากประเทศในยุโรปและอเมริกา แต่นำมาปรับใช้กลายเป็นนวนิยายที่มีฉากอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งนอกเหนือจากประเทศในยุโรปและอเมริกา ในที่นี้ กินเวย์หมายถึงประเทศบราซิล ได้ทำงานประพันธ์ประเภทนี้ต่างออกไปจากเดิม ข้อสังเกตที่เห็นได้ชัดคือ การให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์และพื้นที่ ในบทความยังเสนอว่า ตัวละครที่เป็นหุ่นยนต์ ไซบอร์ก หรือมนุษย์ต่าง

ดาวที่ปรากฏในพื้นที่ประเทศรอบนอก โดยเฉพาะในนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ ตัวละครประเภทนี้จะเปรียบเสมือนความเป็นอื่นที่มักจะถูกควบคุมโดยอำนาจรัฐ หรือกลุ่มบริษัทที่เป็นผู้ผลิต และต้องถูกโปรแกรมน หรือปฏิบัติตามข้อบังคับ หรือถูกกักกันและเลือกปฏิบัติ (discriminate) จากกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ โดยศึกษาแนวคิดเรื่อง Body Politics หรือร่างกายของไซบอร์กและหุ่นยนต์เหล่านี้ในฐานะที่เป็นภาพแทนของสภาพสังคมและพื้นที่ในประเทศ

งานวิจัยชิ้นดังกล่าวอ้างอิงบทความที่เขียนถึงบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จากประเทศบราซิล ซึ่งตามคำนิยามของกินเวย์ว่ายังเป็นประเทศที่อยู่ระหว่างการพัฒนา (developing country) เพราะถึงแม้บราซิลจะมีการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังเป็นประเทศที่เผชิญหน้ากับปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และรัฐบาลที่ยังไม่มีเสถียรภาพ และยังคงต้องพึ่งพาความสัมพันธ์กับการค้าจากประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในกลุ่มยุโรปเพื่อส่งออกทรัพยากรธรรมชาติในประเทศ ทำให้ภาพของประเทศบราซิลเป็นพื้นที่ที่ตรงกับความหมายของประเทศรอบนอกที่ใช้ศึกษาในทวิบทวิตรณกรรม อีกทั้งบทความของกินเวย์ยังเป็นการสังเคราะห์บทบาทของพื้นที่ประเทศรอบนอกร่วมกับองค์ประกอบของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่มีส่วนช่วยในการทำให้อะไรในงานวิจัยมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

งานวิจัยเรื่อง “African Literature and the World System: Dystopian Fiction, Collective Experience, and the Postcolonial Condition” ของเอ็ม. เคธ บุกเคอร์ (M. Keith Booker) มีการนำทฤษฎีระบบโลกมาใช้อ้างอิงถึงการวิเคราะห์วรรณกรรมแอฟริกาในสังคมดิสโทเปีย (Dystopia) โดยมีข้อโต้แย้งว่าวรรณกรรมเชิงดิสโทเปียที่นำเสนอในตะวันตกนั้นไม่ได้ถ่ายทอดภาพของความกดขี่อย่างชัดเจน โดยความกดขี่นั้นมาจากนายทุนเป็นชาติตะวันตก ยกตัวอย่างเช่น วรรณกรรมในประเทศเอธิโอเปียเรื่อง *The Case of Socialist Witchdoctor* ของฮามา ทูมา (Hama Tuma) ที่นำเสนอให้เห็นว่าคนในประเทศที่อยู่ในสังคมจารีตท้องถิ่นถูกคุกคามโดยอิทธิพลของต่างชาติซึ่งในเรื่องเป็นสหภาพโซเวียต เป็นประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาแทรกแซงประเทศในแถบแอฟริกา ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวเกิดขึ้นหลังอาณานิคมในระดับเดียวกับที่เป็นกระแสทุนนิยมของสหรัฐอเมริกา (Booker, 1995) งานวิจัยชิ้นนี้ยังได้หยิบยกเรื่อง *Devil on the Cross* ของกูเกี วา เตียงงอ (Ngũgĩ wa Thiong'o) โดยนำเสนอให้เห็นว่าโลกทุนนิยมและระบบโลกนั้นมีลักษณะที่เป็นธรรมชาติ เป็นหลักเกณฑ์ทางสังคมที่เป็นเหตุเป็นผล โดยสร้างตัวแทนของ

ประเทศมหาอำนาจเป็นนักธุรกิจที่ร่ำรวยจากการใช้ประโยชน์จากแรงงานท้องถิ่น และวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งคือ *Season of Anatomy* ของโวลเล โซยินกา (Wole Soyinka) นำเสนอภาพการพัฒนาสมัยใหม่ว่าเป็นผลกระทบมาจากทุนนิยมที่เชื่อมต่อกันนานาประเทศเข้าด้วยกัน ซึ่งนั่นก็คือระบบโลกและปิตาจารย์ของทุนนิยมก็อยู่ในรูปของหวัชไมย และนายทุนต่างชาติ งานวรรณกรรมทั้งสามเรื่องต่างจากงานดิสโทเปียของตะวันตกตรงที่ว่า เนื้อเรื่องจบลงด้วยความหวัง จากการเข้ามาของกระแสมาร์กซิสต์ (Marxism) ทำให้เกิดการปฏิวัติจนนายทุนต่างชาติและอิทธิพลตะวันตกหายไป รวมไปถึงการเกิดขึ้นของกองกำลังใต้ดินและกองกำลังทหารปลดแอกก็ช่วยทำให้อิทธิพลตะวันตกจางหายไป งานวิจัยชิ้นนี้ยังให้แง่มุมที่น่าสนใจว่า ในงานดิสโทเปียของตะวันตกมักจะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่ถูกกดทับโดยระบบทางสังคมหรืออำนาจรัฐ ทว่างานดิสโทเปียในแถบแอฟริกาจะนำเสนอภาพคนหมู่มาถูกคุกคามโดยระบบทุนนิยมโลก

บทวิเคราะห์เกี่ยวกับ *The Windup Girl* ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประวัติศาสตร์ของชาติคือบทความเรื่อง “After the End of the World: Pseudo-Apocalypse and Universal History in *Paradise and The Windup Girl*” ของ ฟิลิป อี. เวกเนอร์ (Philip E. Wegner) บทความวิเคราะห์ให้เห็นว่า ตอนจบของนวนิยายเรื่อง *The Windup Girl* แตกต่างไปจากการนำเสนอโลกาวินาศในนวนิยายแนว post-apocalypse เรื่องอื่น ตรงที่ในตอนจบของเรื่องนั้นประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยถูกนำกลับมาพูดถึง เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ตัวละครเลือกที่จะยังรักษามรดกทางวัฒนธรรมของประเทศเอาไว้ สภาวะหลังโลกาวินาศเป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะนำไปสู่ความเป็นไปได้ของโลกใหม่ และเพื่อที่จะนำไปสู่การเริ่มต้นบทใหม่ การล่มสลายของโลกเดิมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยโลกเก่าที่ต้องสูญสลายไปนั้นคือโลกของทุนนิยมที่ยังอยู่ระบบเดิมอันหมายถึงระบบโลก แต่สิ่งที่บทความยังไม่ได้พูดถึงคือการตั้งคำถามว่า แล้วโลกใหม่หลังจากการเสื่อมสลายของโลกเดิมนั้นเป็นอย่างไร อีกทั้งยังไม่ได้สำรวจถึงการที่ตัวละครย้อนระลึกถึงประวัติศาสตร์ของชาตินั้น กำลังจะก่อร่างโลกหรือสังคมแบบไหนในอนาคตหลังจากสภาวะโลกาวินาศ

บทความซึ่งเกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง *Lagoon* ในแง่อิทธิพลตะวันตกและการพัฒนาสมัยใหม่คือบทความ “We are change”: The Novum as Event in Nnedi Okorafor’s *Lagoon* ของ ฮิวจ์ ชาร์ลส์ โอคอนเนล (Hugh Charles O’Connell) แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่อง *Lagoon* ได้ได้กลับมาอาศัยคติเดิมของภาพมนุษย์ต่างดาวที่ชาติตะวันตกมักจะทำนำเสนอออกมาให้กลายเป็นตัวแทนของการคุกคาม โดยเปลี่ยนให้กลายเป็นสัญลักษณ์อนาคตของไนจีเรีย ในฐานะ

สังคมเสรีนิยมสมัยใหม่ (neoliberal) (O'Connell, 2016) แต่ในขณะเดียวกัน อุปลักษณะของมนุษย์ต่างดาวก็เป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านเสรีนิยมใหม่ที่มาจากประเทศมหาอำนาจ เพราะมนุษย์ต่างดาวที่ปรากฏในเรื่องทำทนายกรอบการคิดของตะวันตกที่มีต่อมนุษย์ต่างดาวและความเป็นอื่น

ประเด็นเรื่องภาพแทนมนุษย์ต่างดาวยังเชื่อมโยงกับการสร้างวัฒนธรรมแอฟริกันในบทความเรื่อง “(Re-)Negotiating Black Posthumanism – The Precarity of Race in Nnedi Okorafor's *Lagoon*” ของโจดิธ ราห์น (Jodith Rahn) ที่วิเคราะห์ให้เห็นว่ามนุษย์ต่างดาวที่มาเยือนชายฝั่งของเมืองลากอสนั้นเป็นภาพแทนที่คลุมเครือ เพราะไม่ได้มีภาพลักษณ์ของทาสผิวสีหรือเจ้าอาณานิคมเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงการไม่พยายามผลิตซ้ำภาพของการค้าทาสหรือการกดขี่ แต่ตัวบทยังคงทำให้มนุษย์ต่างดาวมีลักษณะของความเป็นอื่น ติดอยู่ที่โลก ไบโนไมได้ และตามหาที่อยู่อาศัยเพื่อตั้งรกราก ลักษณะดังกล่าวทำให้คนในพื้นที่รู้สึกเชื่อมโยงตนเองเข้ากับมนุษย์ต่างดาวที่แม้จะแตกต่างจากคนทั่วไปก็มีความต้องการพื้นฐานอย่างเดียวกัน โดยระหว่างมนุษย์ต่างดาวกับมนุษย์ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสูงส่งหรือต่ำต้อยกว่ากัน (Rahn, 2019) ต่างกับภาพแทนการนำเสนอมนุษย์ต่างดาวในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ของตะวันตกโดยส่วนใหญ่

วิทยานิพนธ์ที่ผู้วิจัยศึกษาได้นำเอาบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์มาศึกษาร่วมกับระบบโลก โดยองค์ประกอบของของนวนิยายประเภทจะช่วยขยายมุมมองทำให้เห็นความเป็นไปได้ของข้อต่อรอง และการต้านทางอำนาจของอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจ ซึ่งยังไม่ได้ถูกนำเสนอในบทความที่ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีระบบโลก ในขณะที่บทความวิเคราะห์เรื่อง *The Windup Girl* พูดถึงการกอบกู้มรดกของชาติหลังจากการเผชิญหน้ากับการคุกคามของชาติตะวันตก และบทความวิเคราะห์เรื่อง *Lagoon* อธิบายถึงการท้าทายมายาคติด้วยการสร้างตัวละครมนุษย์ต่างดาว และวิพากษ์การพัฒนาสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก แต่ยังไม่ได้ศึกษาเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติซึ่งถือเป็นข้อต่อรองสำคัญในการต้านทางอิทธิพลของชาติตะวันตก ไม่เพียงแต่มนุษย์ต่างดาวเท่านั้นแต่คนในลากอสก็ได้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกันและพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันผ่านการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ในขณะที่ยังไม่มีบทความใดศึกษานวนิยายเรื่อง *Plum Rains* ที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ความเป็นชาติหรืออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงถือได้ว่าบทความงานวิจัยชิ้นนี้ได้รวบรวมตัวบทบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติเพื่อใช้ต่อรองกับอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจในรูปแบบที่แตกต่างกัน

1.8 ข้อตกลงเบื้องต้น

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้คำว่า “ประเทศมหาอำนาจ” แทนคำศัพท์คำว่า “ประเทศใจกลาง” (core countries) เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน แต่คำว่าประเทศมหาอำนาจเป็นคำที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายมากกว่า

บทที่ 2 ทฤษฎีระบบโลกและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประเทศรอบนอกและประเทศมหาอำนาจในทศวรรษทศวรรษ

2.1 ขอบเขตการศึกษาทฤษฎีระบบโลก (world-systems theory) สำหรับการวิเคราะห์ทศวรรษทศวรรษ

ทฤษฎีระบบโลกเป็นทฤษฎีที่ได้รับความสนใจและถูกพัฒนาแนวคิดมาอย่างต่อเนื่องจากนักสังคมวิทยาและนักเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่ทศวรรษที่ 70 จนถึงปัจจุบัน แต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะนำเสนอทฤษฎีดังกล่าวโดยอ้างอิงแนวคิดของอิมมานูเอล วอลเลอ์สไตน์ (Immanuel Wallerstein) เป็นหลัก เนื่องจากวอลเลอ์สไตน์เป็นผู้วางแบบแผนรูปแบบ และอธิบายเรื่องทฤษฎีระบบโลกที่ร่วมสมัยที่สุด นอกจากนี้ยังศึกษาทฤษฎีดังกล่าวอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน⁶ เขาไม่เพียงแต่นำเสนอทฤษฎีในเชิงเศรษฐกิจและสังคมวิทยาเท่านั้น แต่ยังพยายามรวบรวมแง่มุมทางวัฒนธรรม อำนาจของข้อมูลความรู้ รวมไปถึงเชื่อมโยงทฤษฎีระบบโลกกับแนวคิดเชิงสังคม ซึ่งอาจจะมีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจบริบทของทศวรรษทศวรรษได้มากยิ่งขึ้น

⁶ หนังสือของวอลเลอ์สไตน์ที่ศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีระบบโลกในแต่ละช่วงเวลาที่สำคัญ เช่น The Modern World-System, vol. I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century (1974) The Modern World-System, vol. II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750 (1980) The Modern World-System, vol. III: The Second Great Expansion of the Capitalist World-Economy, 1730-1840s (1989) และ Uncertain Worlds: World-Systems Analysis in Changing Times (2013)

นอกจากทฤษฎีระบบโลกของวอลเลอรัสไต์นแล้ว ยังมีทฤษฎีเกี่ยวข้องที่ช่วยในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประเทศมหาอำนาจกับประเทศรอบนอกในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ทฤษฎีภาวะพึ่งพิง (Dependency theory) ของกุนเดอร์ แฟรงค์ (Gunder Frank) แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ไม่เลื่อมล้ำ (Uneven Development) ของบิล วอร์เรน (Bill Warren) การพัฒนาแบบองค์รวมและต่างระดับ (Combined and Uneven Development) ของลียง ทรอตสกี (Leon Trotsky) โดยทฤษฎีดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการอธิบายองค์ความรู้เรื่องระบบโลกเพิ่มเติม อีกทั้งยังทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ประเทศมหาอำนาจมีต่อประเทศรอบนอกในวัฏจักรพัฒนาการอีกด้วย

2.1.1 ความหมายของทฤษฎีระบบโลก

ทฤษฎีระบบโลกเริ่มต้นมาจากแนวคิดทางสังคมวิทยาที่ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ และพยายามให้ความหมายพื้นที่ที่แตกต่างกันในทางเศรษฐกิจเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษากลไกความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจดังกล่าว ราอูล 프리บิช (Raúl Prebisch) นักเศรษฐศาสตร์สายโครงสร้างนิยมให้คำจำกัดความ ‘ประเทศมหาอำนาจ’ และ ‘ประเทศรอบนอก’ เป็นคนแรก ฟรีบิชตั้งข้อสังเกตว่า เงื่อนไขทางการค้าเสรีระหว่างประเทศย่อมเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียม ต้องมีประเทศหนึ่งที่ได้เปรียบและอีกประเทศหนึ่งเสียเปรียบเสมอ ซึ่งความไม่เท่าเทียมนี้เป็นผลมาจากสินค้าที่ประเทศรอบนอกผลิต ฟรีบิชยกตัวอย่างถึงการผลิตสินค้าในประเทศแถบละตินอเมริกา เขากล่าวว่า “Primary products must be exported to allow for the importation of the considerable quantity of capital goods needed.” (Prebisch, 2016, p. 257) กล่าวคือ ประเทศที่เสียเปรียบมักจะเป็นประเทศที่ต้องส่งออกวัตถุดิบ และสินค้าที่ยังไม่ได้แปรรูปหรือมีมูลค่าน้อยกว่า ซึ่งเรียกว่าสินค้าปฐมภูมิ (primary products) เพื่อนำรายได้ไปแลกเปลี่ยนซื้อเอาสินค้าที่มีคุณภาพหรือมีความสำคัญกว่า ในขณะที่ประเทศที่ได้เปรียบมักจะส่งออกสินค้าทุติยภูมิ (secondary products) ซึ่งเป็นประเภทที่แปรรูปหรือผ่านกรรมวิธีการผลิตที่ซับซ้อนทางเทคโนโลยีจนมีมูลค่าสูงกว่าสินค้าประเภทวัตถุดิบ โดยฟรีบิชมองว่า ประเทศที่ส่งออกสินค้าที่มีมูลค่าน้อยกว่านั้นถือเป็นประเทศรอบนอก ในขณะที่ประเทศที่มีแรงงาน และเทคโนโลยีที่

สูงกว่าส่งออกสินค้าได้มูลค่ามากกว่าเรียกว่าประเทศใจกลาง⁷ (core country) หรือความหมายตรงกับประเทศมหาอำนาจในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ต่อมา แนวคิดของฟรีบิชได้รับความสนใจและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์จนกลายเป็นทฤษฎีระบบโลก อิมมานูเอล วอลเลอ์สไตน์ได้ขยายต่อแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ไปสู่แนวคิดทางสังคมวิทยา วอลเลอ์สไตน์สนใจทฤษฎีในแง่ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และมองว่าทฤษฎีระบบโลกไม่ได้เกิดขึ้นมาเฉพาะในช่วงที่โลกเริ่มเข้าสู่ระบบการค้าเสรี หรือตลาดเสรี (free market) หลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เท่านั้น แต่ระบบนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 เพราะแทบทุกดินแดนและแคว้นที่เกิดขึ้นในอดีต มีกำลังในการผลิตและกำลังซื้อสินค้าต่างกัน มีทั้งซื้อได้เปรียบและซื้อจำกัดภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังนั้นคำถามที่ว่า ประเทศใดผลิตสินค้าหรือแรงงานชนิดใด สินค้าดังกล่าวจะมีค่าเมื่อเทียบกับสินค้าอื่นในตลาดมากน้อยเพียงใดนั้น เป็นสภาวะการแข่งขันที่เป็นสากล เกิดขึ้นกับทุกประเทศและทุกเชื้อชาติ

วอลเลอ์สไตน์เรียกประเทศที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ มีกำลังซื้อ กำลังการผลิต และแรงงานที่มีคุณภาพมากกว่าว่า “ประเทศใจกลาง” หรือ “ประเทศมหาอำนาจ” และเรียกประเทศที่มีแรงงานทักษะต่ำกว่า และเน้นการส่งออกทรัพยากรดิบว่า “ประเทศรอบนอก” ในแง่นี้ วอลเลอ์สไตน์ยืนยันนิยามเรื่องสินค้าปฐมภูมิและสินค้าทุติยภูมิของฟรีบิช และชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีระบบโลกนั้นมีลักษณะเป็นสากล และครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ว่าจะอยู่ในระบบเศรษฐกิจใด หรืออยู่ภายใต้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมแบบใดก็ตาม ดังเช่นที่เขาอธิบายว่า “A world-economy contains many cultures and groups – practicing many religions, speaking many languages, differing in their everyday patterns.” (Wallerstein, 2004, p. 26)

นอกจากนี้ ทฤษฎีระบบโลกยังแสดงให้เห็นอีกว่า แม้ว่าโลกจะเข้าสู่ตลาดเสรีแต่ความสัมพันธ์ในการค้าของโลกยังคงเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน (unequal exchange) เพราะในท้ายที่สุดแล้ว ค่าส่วนต่างของสินค้าและแรงงาน (surplus value) นั้น ย่อมตกเป็นของประเทศมหาอำนาจ (Wallerstein, 2004, p. 28) นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องระบบโลกยังมีลักษณะไว้

⁷ คำว่าประเทศใจกลาง เป็นคำศัพท์ที่บัญญัติใน สุวัฒน์ วิรุฬห์สิงห์. (2551). ศัพทานุกรมเศรษฐศาสตร์. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กาลเวลา (Wallerstein, 2004, p. 33) กล่าวคือปัจจัยที่ใช้พิจารณาในการนิยามว่าประเทศใดเป็นประเทศรอบนอกหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และความไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยนสินค้าและแรงงาน ในขณะที่รูปแบบการปกครอง บริบททางประวัติศาสตร์ เช่น การเคยตกเป็นอาณานิคมของจักรวรรดิตะวันตก ไม่ใช่เกณฑ์การแบ่งแยกความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในกรอบแนวคิดเรื่องระบบโลก (Taylor, 2005)

เหตุผลที่รูปแบบการปกครอง บริบทสังคม และการเมืองของประเทศ ไม่ถูกนำมาพิจารณาในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจและประเทศรอบนอกนั้น เป็นเพราะวอลเลสเตอร์สไตน์เห็นว่า แม้ทฤษฎีระบบโลกมาจากพื้นฐานที่ว่าประเทศเกือบทั่วโลกอยู่ในระบบการค้าเสรีในกระแสโลกาภิวัตน์ แต่การค้าเสรีเป็นเพียงมายาคติที่ทำให้เห็นว่าระบบดังกล่าวดูเป็นไปอย่างอิสระ มีความเท่าเทียม ปราศจากข้อต่อหรือข้อกีดกันทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว การแลกเปลี่ยนดังกล่าวส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมในด้านแรงงานและทรัพยากรหลายประการ นอกจากนี้ ต่อให้พิจารณารูปแบบการปกครองในแต่ละประเทศก็ไม่อาจตัดสินได้ว่าการปกครองรูปแบบใดนำไปสู่ความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ หรือบริบททางวัฒนธรรมใดมีส่วนสนับสนุนทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่งดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีระบบโลกถูกวิจารณ์ในเรื่องการอธิบายรูปแบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่ค่อนข้างตายตัวตามแบบแผนมากเกินไป ไม่คำนึงถึงบริบททางสังคมและพลวัตระหว่างประเทศรอบนอกกับประเทศใจกลาง เพราะในความเป็นจริงแล้ว ประเทศรอบนอกไม่เพียงแต่ส่งออกสินค้าปฐมภูมิเท่านั้น แต่สินค้าบางประเภทก็เป็นทรัพยากรจำเป็นที่ประเทศใจกลางขาดแคลนเช่นกัน (Bergesen, 1990, pp. 67-82)

ทั้งนี้ วอลเลสเตอร์สไตน์ได้โต้แย้งประเด็นเรื่องพลวัตระหว่างประเทศรอบนอกและประเทศมหาอำนาจว่า ความสัมพันธ์ในระบบโลกนั้นไม่ตายตัวและมีการเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งทฤษฎีระบบโลกไม่ได้ระบุว่าพื้นที่ใดหรือประเทศใดเป็นประเทศมหาอำนาจหรือประเทศใจกลางที่ชัดเจน แต่เน้นศึกษาวิธีการที่ประเทศมหาอำนาจหาผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก ตัวอย่างเช่น แม้ว่าทรัพยากรปฐมภูมิจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่หายาก แต่ประเทศใจกลางมีวิธีการต่อรองเพื่อให้ได้ทรัพยากรดังกล่าวมา กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอำนาจของประเทศหนึ่งที่มีมากกว่าอีกประเทศหนึ่งจนสามารถช่วงชิงทรัพยากรและแรงงานโดยที่ตนเองเสียผลประโยชน์น้อยที่สุด

วอลเลิร์สไตน์ยังอธิบายเพิ่มเติมอีกด้วยว่า ระบบโลกนั้นมักถูกมองว่าเป็นระบบทุนนิยมที่มีลักษณะเป็นคุณค่าทางสากล (universalization of the law of value) จนทำให้เราไม่ได้ตั้งคำถามกับความเป็นสากลของระบบ ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วยังมี anti-systematic movement โดยมักจะมีทั้งในรูปแบบของการรวมกลุ่มกันเป็นพันธมิตร หรือการมีอาวุธสำคัญที่ใช้ต่อกรหรือเป็นข้อต่อรองสำคัญ การเคลื่อนไหวดังกล่าวสามารถสั่นคลอนระบบและทำให้ทุนนิยมถูกลดทอนความสำคัญลง การเคลื่อนไหวดังกล่าวจะคาดเดาไม่ได้ว่าจะเกิดขึ้นอย่างไรหรือเมื่อไหร่ เกิดขึ้นมาเพื่อขัดจังหวะหรือบางครั้งก็เกิดขึ้นเพื่อเปลี่ยนชั่วคราวทางการเมือง โดยถือเป็นการเรียกร้องของกลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่า ซึ่งในที่สุดแล้วสามารถเอาชนะกลุ่มผู้มีอำนาจที่มีกำลังมากกว่า

ในที่นี้วอลเลิร์สไตน์เห็นว่า การขับเคลื่อนทางสังคมนิยม (Socialism movement) และการขับเคลื่อนด้วยอุดมการณ์ความรักชาติ (nationalism movement) คือการเคลื่อนไหวที่อาจจะช่วยทำให้เกิดการต้านทานอำนาจกับระบบโลกได้ (Wallerstein, 1983, p. 100) แต่การสร้างให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนดังกล่าวเป็นไปได้ยาก ตัวอย่างเช่น การขับเคลื่อนทางสังคมนิยมจำเป็นต้องใช้กำลังของชนชั้นแรงงานในระบบ แต่ประชากรในระบบทุนนิยมโดยส่วนมากเป็นชนชั้นกลางที่ยังต้องพึ่งระบบทุนนิยมในการหารายได้ ในขณะที่การขับเคลื่อนด้วยอุดมการณ์ความรักชาติก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในยุคที่โลกาภิวัตน์เชื่อมต่อคนในประเทศเข้ากับความเป็นสากล ประชากรในประเทศจึงเชื่อมต่อกับวัฒนธรรมและสังคมโลกมากขึ้น ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะรวมผู้คนในประเทศให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อต่อต้านกับระบบทุนนิยมที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก นอกจากนี้ค่านิยมความเป็นชาติที่เข้มแข็งพอจะกลายเป็นแรงขับเคลื่อนได้นั้นจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างมากกว่าแค่ระดับพื้นผิว

การจะทำให้แรงขับเคลื่อนทางสังคมและอุดมการณ์ความเป็นชาติเข้มแข็งพอต่อต้านกับระบบโลกได้นั้น วอลเลิร์สไตน์เสนอว่า ควรจะให้ “องค์กร” ต่าง ๆ เช่นองค์กรของรัฐ สถาบันเอกชนที่มีอิทธิพล หรือมีอำนาจมากพอในประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อสร้างระเบียบและกรอบทางความคิดในการขับเคลื่อนผู้คนจำนวนมาก มิฉะนั้นแล้วก็จะไม่สามารถก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมที่จะต่อกรกับระบบโลกได้เลย การขับเคลื่อนทั้งสังคมโดยชนชั้นแรงงานการจะมีพลังมากพอ แต่ก็เกิดขึ้นได้เพียงชั่วระยะหนึ่ง ในขณะที่อุดมการณ์ความเป็นชาตินั้นแทบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ดังที่วอลเลิร์สไตน์กล่าวว่า “social movements have found it difficult to remain essentially anti-

systematic once in power, and nationalist movements have found it virtually impossible.”(Wallerstein, 1983, p. 101) แนวทางการต่อต้านระบบโลกจึงเป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น

ในเรื่องบริบททางสังคมที่ทฤษฎีระบบโลกละเลยไปนั้น มีนักสังคมวิทยาที่ศึกษาต่อ ยอดจากทฤษฎีระบบโลกช่วงแรกเริ่มของวอลเลอ์สไตน์ในปี ค.ศ. 1979 โดยพยายามศึกษา รูปแบบการปกครองในประเทศรอบนอก เช่น อตุล โคห์ลี (Atul Kohli) ซึ่งรวบรวมรูปแบบการ ปกครอง ความเหมือนและความต่างของประเทศรอบนอกในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและการ ปกครองในประเทศในหนังสือ State-Directed Development: Political Power and Industrialization in the Global Periphery (2004) เพื่อนำปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรมมา พิจารณาในระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศใจกลางกับประเทศรอบนอก โดย ผู้วิจัยจะนำแนวคิดในหนังสือเหล่านี้มาพูดถึงอีกครั้งในการอธิบายถึงระบบการปกครองและการ ต่อรองของประเทศรอบนอก

2.1.2 การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน

เมื่อประเทศรอบนอกซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นประเทศที่เคยตกอยู่ใต้อาณานิคม ได้เข้าสู่ ตลาดเสรี กลุ่มประเทศรอบนอกเหล่านี้จำเป็นต้องลงทุนหรือขายสินค้า แรงงาน และทรัพยากรใน ประเทศเพื่อนำมาเป็นทุนในการพัฒนาประเทศ ประเทศดังกล่าวจึงต้องอาศัยทรัพยากรดิบ เช่น ป่าไม้ น้ำมัน ยางพารา หรือแรงงานขั้นต่ำที่ใช้ต้นทุนน้อยที่สุดเพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ต้นทุนสูง กว่าจากประเทศมหาอำนาจเช่น อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เหล็ก เครื่องจักรกล ไฟฟ้า เพื่อให้ ประเทศเกิดการพัฒนาทางเทคโนโลยี หรืออุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดการอพยพคนจากพื้นที่ ชนบทเข้าสู่ตัวเมืองหรือคนจากประเทศรอบนอกเข้าไปอยู่ในประเทศใจกลางเพื่อเรียนรู้เทคโนโลยี และนำกลับมาใช้ในประเทศ หรือเพื่อไปเป็นแรงงานราคาถูกในประเทศใจกลาง

ในขณะเดียวกัน บริษัทจากประเทศใจกลางสามารถไปลงทุนในประเทศรอบนอกได้ด้วยการ เปิดบริษัทศูนย์กลาง (hub) เพื่อผลิตสินค้า แรงงานราคาต่ำในประเทศรอบนอก ทำให้บริษัท เหล่านี้สามารถผลิตสินค้าและส่งขายทำกำไรได้มาก ส่งผลให้เกิดการผลิตมากขึ้น และได้สินค้าที่มี คุณภาพในปริมาณเยอะ เนื่องจากไม่จำเป็นต้องเพิ่มราคาค่าต้นทุนการผลิต จนเกิดเป็นห่วงโซ่สินค้า

(commodity chains)⁸ เช่น การขายสินค้าประเภทที่มียี่ห้อ (brand) ส่งออกไปทั่วโลกและมีคุณภาพจนได้รับการยอมรับ แต่วัตถุดิบจากเสื้อผ้ามียี่ห้อใช้แรงงานจากประเทศรอบนอกที่มีต้นทุนราคาถูก เป็นต้น ดังนั้นบริษัทที่เข้ามาตั้งในประเทศรอบนอกจึงมักจะเป็นบริษัทข้ามชาติ ซึ่งเป็นส่วนต่อขยายมาจากบริษัทที่อยู่ในประเทศมหาอำนาจ ซึ่งยืนยันถึงความไม่เท่าเทียมและผลประโยชน์ที่ได้ไม่เท่าเทียมกัน (Peter Dicken, 2005, pp. 89-112)

จะเห็นว่าในมุมมองของวอลเลิร์สไตน์ ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าไม่ได้ทำให้ช่องว่างความไม่เท่าเทียมระหว่างประเทศใจกลางและประเทศรอบนอกลดลง แม้ว่าประเทศรอบนอกจะได้รับเทคโนโลยีจากการแลกเปลี่ยนสินค้าและการส่งออกแรงงาน แต่กลไกตลาดในระบบทุนนิยมมีส่วนทำให้เกิดการครอบครองอำนาจทางการตลาด หรือคัดแยกประเทศออกจากกัน เป็นสาเหตุให้เกิดเป็นประเทศใจกลางและประเทศรอบนอก ซึ่งถึงจะมีสถานะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันก็จริง แต่ประเทศรอบนอกยังคงเป็นประเทศที่อยู่ใต้การควบคุมหรือมีอำนาจเจรจาต่อรองน้อยกว่า (Kiely, 2017, p. 18)

การก้าวเข้าสู่กลไกระบบทุนนิยมเดียวกันทั่วโลกยังมีผลต่อ “แรงงานคน” โดยเฉพาะแรงงานราคาถูก ซึ่งถือเป็นสินค้าขั้นต้นที่ประเทศรอบนอกส่งออกเพื่อไปทำงานในประเทศใจกลาง ในแง่นี้ วอลเลิร์สไตน์เห็นว่า กลไกทุนนิยมและความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจได้หล่อหลอมให้เกิดชนชั้นแรงงานใหม่ที่เรียกว่า “semi-proletariat” (Wallerstein, 1976, pp. 461-462) หมายถึง กลุ่มผู้ที่แต่เดิมไม่ได้ทำงานใช้แรงงาน แต่จะทำในช่วงเวลาหรือสถานการณ์เฉพาะเท่านั้น โดยชนชั้นดังกล่าวไม่ได้รับสิทธิพลเมืองของประเทศที่ตนเองไปใช้แรงงานอย่างเต็มที่ เนื่องจากถือเป็นแรงงานต่างชาติ หรือกระทั่งถูกรัฐของประเทศมหาอำนาจตรวจสอบหรือสามารถสร้างมาตรการใดขึ้นมาได้เพื่อลดรอนสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุผลเชิงนโยบาย

⁸ ห่วงโซ่สินค้า หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนรูปสินค้าที่เริ่มต้นจากวัตถุดิบหรือสินค้าปฐมภูมิไปสู่สินค้าสำเร็จรูป หรือสินค้าทุติยภูมิ โดยกระบวนการดังกล่าวเน้นการทำสินค้าปริมาณมากในระบบเครือข่าย หรือบริษัทขนาดใหญ่ที่มีกำลังการผลิตสูง สามารถผลิตสินค้าชนิดหนึ่งได้อย่างต่อเนื่องและขยายตลาดออกไปได้กว้าง อ้างอิงจาก

Lee, J. (2017). *Global Commodity Chains and Global Value Chains*.

<https://oxfordre.com/internationalstudies/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-201/>

ซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยประเทศใจกลางเอง ซึ่งเป็นผลให้แรงงานกลุ่ม semi-proletariat ต้องตกอยู่ในสถานะของพลเมืองชั้นสอง

2.1.3 การพัฒนาในประเทศรอบนอกที่ขยายช่องว่างความไม่เท่าเทียม

นอกจากแนวคิดของวอลเลอ์สไตน์แล้ว กุนเดอร์ แฟรงก์ (Gunder Frank) นักทฤษฎีระบบโลกอีกคนหนึ่ง ยังอธิบายถึงแนวคิดเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศรอบนอก โดยเน้นว่าการที่ประเทศรอบนอกต้องการเป็นส่วนหนึ่งของระบบโลกาภิวัตน์หรือต้องการมีพื้นที่ทางเศรษฐกิจในตลาดเสรีนั้น ยิ่งเน้นให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันมากยิ่งขึ้นระหว่างประเทศใจกลางและประเทศรอบนอก

เพื่ออธิบายข้อเสนอดังกล่าว แฟรงก์เสนอแนวคิดเรื่องความด้อยพัฒนา (Underdevelopment) โดยให้ความหมายว่า ประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed countries) หรือประเทศมหาอำนาจ มักจะมีนโยบายเพื่อเข้าไปช่วยพัฒนาทางเศรษฐกิจให้กับประเทศที่ “กำลังพัฒนา” (Developing countries) ตัวอย่างเช่น ประเทศมหาอำนาจในตะวันตกเข้าไปตั้งบริษัทข้ามชาติในทวีปแอฟริกา โดยจ้างแรงงานในท้องถิ่นด้วยค่าแรงราคาถูก ซึ่งกำหนดขึ้นจากการคำนึงถึงผลกำไรของตนเองเป็นหลัก แต่ประเทศมหาอำนาจจะสร้างวาทกรรมเรื่องการสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น อ้างถึงประโยชน์ในการกระจายรายได้ในพื้นที่ชนบทให้คนในประเทศที่ตนเข้าไปลงทุนมีงานทำ วาทกรรมดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรมในการกดขี่แรงงานด้วยการจ้างงานในราคาที่ไม่เป็นธรรม แต่กลับอ้างว่าเป็นความช่วยเหลือจากประเทศตะวันตก (Frank, 1969, pp. 17-23)

ข้อเสนอของแฟรงก์ยังสอดคล้องกับนักเขียนวิพากษ์สังคมแนวมาร์กซิสต์อีกคนหนึ่งคือ บิล วอร์เรน (Bill Warren) ที่เสนอประเด็นเรื่องการพัฒนาในประเทศรอบนอก โดยวอร์เรนมองว่าการล่าอาณานิคมเป็นการบุกเบิกที่นำไปสู่ระบบทุนนิยม เมื่อประเทศอาณานิคมได้รับเอกราชและเป็นอิสระจากประเทศเจ้าอาณานิคม มีแนวโน้มที่จะเกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วเนื่องจากรัฐในประเทศรอบนอกมักรับเอานโยบายและแผนการบริหารประเทศ หรือรูปแบบการปกครองจากตะวันตกมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อยกระดับให้ประเทศเป็นที่ยอมรับต่อนานาชาติ หรือด้วย

ทัศนคติที่เห็นว่าการปกครองของชนยุโรปมีประสิทธิภาพสูงส่งกว่าการปกครองด้วยระบบการปกครองเดิมก่อนสมัยอาณานิคมก็ตาม (Warren, 1980, pp. 23-37)

สำหรับวอร์เรนแล้ว วิธีการดังกล่าวทำให้ประเทศรอบนอกที่เคยตกอยู่ใต้อาณานิคมก้าวเข้าสู่ระบบทุนนิยมทั้งที่ไม่ได้วางแผนเตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตของคนในประเทศ การเติบโตเป็นประเทศทุนนิยมอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ประเทศรอบนอกเกิดความเหลื่อมล้ำทางการพัฒนา เริ่มแรกพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนามักจะเป็นบริเวณที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติทรงคุณค่าเหมาะกับการลงทุนของประเทศใจกลาง ทำให้ความเจริญไปกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่หรือเมืองที่ติดกับทรัพยากร การเติบโตอย่างรวดเร็วทำให้ความเหลื่อมล้ำทวีคูณขึ้น (Warren, 1980)

อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังถูกหาผลประโยชน์โดยกลุ่มประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาในฐานะนายทุนอย่างชอบธรรม โดยอาศัยวาทกรรมการเข้ามาช่วยพัฒนาเพื่อสร้างเงื่อนไขที่ทำให้ประเทศรอบนอกเหล่านั้นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีหรือความรู้จากประเทศตะวันตกอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาเพื่อสร้างระบบคมนาคม หรือเทคโนโลยีการขุดเจาะน้ำมันกลางทะเลทราย หรือในมหาสมุทร โดยที่ประเทศรอบนอกเหล่านั้นจะได้นำมันมาใช้ในประเทศแต่ไม่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีมากพอจะพึ่งพาตัวเองได้ ในอีกแง่หนึ่ง วิธีการเข้ามาหาผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจหรือชาติตะวันตก ยังเปรียบได้กับวิธีการของจักรวรรดินิยมใหม่ (neo imperialism) ซึ่งเป็นการครอบงำคล้ายกับรูปแบบของจักรวรรดิในช่วงล่าอาณานิคม แต่ต่างกันตรงที่กระทำในนามของบรรษัทข้ามชาติ ภายใต้กฎหมายและคุณค่าในเชิงเสรีนิยมที่เอื้อประโยชน์ให้ประเทศมหาอำนาจสามารถดำเนินการได้อย่างเสรี ไม่ขัดกับหลักมนุษยธรรม (Kelly, 2022)

ข้อเสนอของวอร์เรนน่าสนใจตรงที่ว่า นอกจากจะย้าให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจกับประเทศรอบนอกที่ชัดเจนขึ้น ยังริ่สร้างความคิดที่มองว่าประเทศกำลังพัฒนา ประเทศโลกที่สาม หรือประเทศล้าหลัง (backward) เป็นผลมาจากความขาดแคลนของทุน หรือจากปัญหาเศรษฐกิจในประเทศดังกล่าว เพราะในมุมมองของวอร์เรนนั้น ประเทศที่ “ล้าหลัง” เป็นผลมาจากกลไกระบบทุนนิยม (Warren, 1980, p. 139) การพัฒนาอย่างรวดเร็วของประเทศรอบนอกจึงเป็นการเติบโต ‘ราคาถูก’ สำหรับประเทศมหาอำนาจ เพราะไม่ต้องลงทุนมาก ทั้งยังเป็นวิธีการที่อาจได้ผลยิ่งกว่าการเข้าครอบงำทางอาณานิคม เพราะประเทศรอบนอก

เหล่านั้เปิดประเทศให้พร้อมสำหรับการลงทุน จึงสะดวกและลงแรงน้อยกว่าการเข้าไปใช้กำลังยึดครองด้วยวิธีล่าอาณานิคมแบบเดิม

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเรื่อง combined and uneven development ของลียง ทรอทสกี (Leon Trotsky) ที่เสนอว่า พื้นที่ของการพัฒนาไม่ได้เริ่มต้นจากประเทศที่มีอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีก้าวหน้า แต่การพัฒนาเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเลือกไม่พัฒนาพื้นที่ห่างไกล ทั้งนี้เพื่อทำให้พื้นที่ไม่พัฒนากลายเป็นภาพของความล้าหลัง และพื้นที่พัฒนากลายเป็นภาพของความ “เจริญก้าวหน้า” ข้อเสนอดังกล่าวยังสอดคล้องกับของ เฟเดอริก เจมสัน (Frederick Jameson) ที่มองว่าความเป็นสมัยใหม่อาจไม่ได้วัดด้วยข้อตรงข้ามระหว่างความเป็นสมัยใหม่และความล้าหลัง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในระบบทุนนิยมทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันและความไม่สม่ำเสมอของการพัฒนา แต่เป็นความจงใจไม่พัฒนาในบางพื้นที่ ดังนั้น ความเป็นสมัยใหม่จึงไม่ได้เกิดขึ้นตามลำดับเวลาว่าเริ่มต้นจากประเทศมหาอำนาจไปที่ประเทศรอบนอก แต่เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กันกับการละเลยไม่เข้าไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่อื่น เพื่อ[รัฐบาล/ประเทศมหาอำนาจ?] จะได้ใช้พื้นที่พัฒนาดังกล่าวให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด (WreC, 2015, pp. 11-12)

ทั้งนี้ทั้งนั้น อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าระบบทุนนิยมเป็นการขั้บเน้นให้เกิดช่องว่างสำหรับหาผลประโยชน์ในประเทศรอบนอกของประเทศใจกลาง หรือในที่นี้ คือประเทศมหาอำนาจ ทั้งยังขยายช่องว่างความไม่เท่าเทียมของการค้าที่เกิดขึ้นจากการลงทุนและแลกเปลี่ยนสินค้าในระบบทุน ดังนั้น ตลาดเสรีจึงเป็นมายาคติที่ถูกกำหนดโดยประเทศมหาอำนาจ หรือองค์กรระหว่างประเทศที่จัดตั้งโดยกลุ่มประเทศมหาอำนาจที่มีเงินทุนเพื่อใช้เป็นช่องทางหาผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก มากกว่าจะเป็นการส่งเสริมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศรอบนอกอย่างแท้จริง

2.2 อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจที่มีต่อประเทศรอบนอกในดับทวรรณกรรม

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องในวิทยานิพนธ์นำเสนอสภาพของประเทศรอบนอกและการแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ แต่กลวิธีในการเข้าถึงและการต่อรองเชิงอำนาจของประเทศมหาอำนาจในดับทวรรณกรรมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่

กับเงื่อนไขของบริบทแต่ละประเทศ วิธีการเหล่านั้น ได้แก่ การแลกเปลี่ยนสินค้าที่ไม่เท่าเทียมกัน การใช้วาทกรรมความด้อยพัฒนาเข้าไปจัดการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ และการควบคุมสินค้าและแรงงานให้อยู่ภายใต้นโยบายของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะปรากฏในบันทึกคดีแนววิทยาศาสตร์ที่ใช้ในงานวิจัยแตกต่างกันออกไป

วรรณกรรมเรื่อง *The Windup Girl*, *Lagoon* และ *Plum Rains* แสดงภาพแทนของประเทศรอบนอกที่มีทรัพยากรดิบซึ่งเป็นที่ต้องการของประเทศมหาอำนาจสำหรับนำไปใช้แปรรูปเป็นสินค้าทุติยภูมิ โดยทรัพยากรดิบมักจะเป็นสินค้าปฐมภูมิที่มีคุณค่าในประเทศเหล่านั้น ฉากใน *Lagoon* คือเมืองลากอส ประเทศไนจีเรีย ช่วงเวลาเป็นโลกอนาคตที่อยู่ไม่ไกลจากปัจจุบันนัก น้ำมันยังคงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีมูลค่าต่อความต้องการของกลุ่มนักลงทุน และเป็นปัจจัยหลักที่สหราชอาณาจักรใช้เป็นเหตุผลในการเข้ามายึดครองเมืองลากอสเป็นอาณานิคม เนื่องจากน้ำมันเป็นทรัพยากรที่อยู่บริเวณชายฝั่งเมืองลากอส โดยมีการทำสนธิสัญญาอย่างเป็นทางการระหว่างจักรวรรดิอังกฤษและผู้ปกครองเมืองลากอสภายใต้ชื่อ Lagos Treaty of Cession ปี ค.ศ. 1861 เพื่ออนุญาตให้จักรวรรดิและกองทัพนาวิกโยธินเป็นผู้รับผิดชอบเข้ามาขุดเจาะน้ำมันในชายฝั่งของเมือง รวมไปถึงควบคุมทรัพยากรบริเวณน่านน้ำในช่วงอาณานิคม (Geary, 1965)

ทั้งนี้ นักลงทุนจากประเทศตะวันตกไม่เพียงแต่เข้ามาแสวงหาสินค้าปฐมภูมิ แต่ยังเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในประเทศรอบนอก โดยพื้นที่แถบชายฝั่งทะเลคือเมืองลากอสนั้นกลายเป็นเมืองที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องซึ่งต่างจากเมืองอื่น การพัฒนาดังกล่าวเกิดขึ้นจากอุตสาหกรรมน้ำมันที่มีการร่วมทุนระหว่างรัฐบาลทหารกับบริษัทเอกชนบนเกาะทิน แคน (Tin Can) เกาะที่อยู่เยื้องไปทางตะวันตกของลากอส ในเมืองอะปาปา (Apapa) ลากอสจึงกลายเป็นเมืองท่าที่มีชาวต่างชาติอาศัยอยู่จำนวนมาก เกิดธุรกิจโรงแรม ร้านอาหารตามชายหาดสำหรับนักท่องเที่ยว และธุรกิจหาบเร่ขึ้นตามชายหาดของลากอส

น้ำมันถือเป็นสินค้าปฐมภูมิที่มีราคาและเป็นที่ต้องการสำหรับนักลงทุนต่างชาติ นอกจากนี้ยังเป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของเมือง เพราะการจะได้น้ำมันดิบมานั้นต้องอาศัยการขุดเจาะ วิธีการที่นายทุนจากต่างประเทศจะได้ทรัพยากรน้ำมันมานั้นจำเป็นต้องใช้การขุดเจาะ (extraction) นายทุนเหล่านี้ต้องเข้าไปเปลี่ยนแปลงภูมิศาสตร์ของประเทศบริเวณชายฝั่ง ส่งผลให้เกิดการเสียสมดุลทางระบบนิเวศ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสัตว์น้ำในทะเล นอกจากนี้ ผล

พวงของการขุดเจาะน้ำมันยังสะท้อนให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในความสัมพันธ์ระบบทุนนิยมระหว่างประเทศมหาอำนาจและประเทศรอบนอกอย่างไนจีเรีย ที่แม้ว่าจะมีทรัพยากรในประเทศ แต่ทรัพยากรดังกล่าวกลับเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษตามมา หรือที่เรียกว่า ปฏิทรรศน์ของความอุดมสมบูรณ์ (Paradox of plenty) ซึ่งเป็นคำนิยามหมายถึงประเทศที่มีทรัพยากรจำนวนมากอย่างประเทศรอบนอก แต่มักจะมีปัญหาในด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาด้านมลพิษเนื่องมาจากการหาผลประโยชน์ของทรัพยากรในพื้นที่ (Lang, 2013, p. 62)

การขุดเจาะน้ำมันยังเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตทั้งในทางกายภาพและวิถีชีวิตของคนอาศัยอยู่ภายในเมือง การเข้ามาลงทุนและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของประเทศทำให้เกิดการอพยพของคนเมืองอื่นในไนจีเรียเข้ามาในลากอส และเกิดการอพยพของคนจากต่างประเทศและต่างวัฒนธรรม พื้นที่ของเมืองลากอสไม่เป็นเพียงพื้นที่เฉพาะของคนไนจีเรียเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พื้นที่ของทุกชนชั้น รวมทั้งภาษาและวัฒนธรรมจากทั่วประเทศไนจีเรีย

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การใช้ฉากเปิดเรื่องที่พูดถึงร้านอาหารที่ชื่อ Bar Beach ภาพแทนภาพของสังคมประเทศไนจีเรียโดยรวม ดังที่โอคอร่าฟอรับรรยายไว้ว่า

In many ways, Bar Beach was the perfect example of Nigerian society. It was a place of mixing. The ocean mixed with the land and the wealthy mixed with the poor. Bar Beach attracted drug dealers, squatters, various accents, and languages, seagulls, garbage, and biting flies, tourists and all kind of religious zealots. (Okorafor, 2014, p. 14)

จากการบรรยายฉากจะเห็นว่า พื้นที่ของบาร์บีช (Bar Beach) สลายพื้นที่ทางชนชั้น เพราะเป็นพื้นที่ที่ทั้งคนรวยและคนจนปะปนอยู่ร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่สี่เอนาที่รวมเอาอาชีพผิดกฎหมาย เช่น คนขายยา ไปจนถึงกลุ่มคัลลิ่งศาสนา ทั้งยังมีการสื่อสารด้วยสำเนียงหลากหลายของคนท้องถิ่นในประเทศไนจีเรีย ปะปนด้วยภาษาจากหลายประเทศ ทั้งนักท่องเที่ยว นักลงทุนต่างชาติและผู้อพยพมาอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะของเมืองลากอส ดังนั้น Bar Beach จึงเปรียบได้กับภาพแทนของเมืองที่มีทั้งความหลากหลายและแฝงความไม่เท่าเทียมกัน

การเป็นเมืองโตเดี่ยวทำให้ลากอสกลายเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ร้านอาหารและพื้นที่บริการอื่น ๆ ไม่เพียงแต่ทำเพื่อคนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงคนเชื้อชาติอื่น เช่น โอคอร่าฟอรับรรยายจากร้านอาหารร้านหนึ่งในตัวเมืองไว้ว่า “The Lagos restaurant served everything from Nigerian cuisine to Chinese food. Expats and locals alike frequented the place. That’s what gave the tribe’s Calabash its reputation and popularity.” (Okorafor, 2014, p. 72) จะเห็นว่าร้านอาหารลากอสดังกล่าวไม่ได้ระบุว่าตนเองเป็นร้านอาหารประจำถิ่น หรือร้านอาหารจีน แต่เป็นร้านที่เปิดขายอาหารหลากหลายให้กับทั้งต่างชาติที่มาอาศัยอยู่และคนในท้องถิ่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวยังสะท้อนผ่านความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของคนในจีเรียที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันในลากอส เช่น Yoruba, Igbo และ Hausa ซึ่งมีภาษาพูดและวัฒนธรรมต่างกัน (Okorafor, 2014, p. 53)

ลักษณะพหุวัฒนธรรมนี้ยังมีอิทธิพลดึงดูดการเข้ามาลงทุนของต่างชาติเพื่อขุดเจาะน้ำมัน อันเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของไนจีเรีย แม้ว่าการที่รัฐบาลจะขายน้ำมันให้กับต่างชาติจะช่วยขับเคลื่อนให้เมืองมีการพัฒนาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทว่าธุรกิจน้ำมันกลับเอื้อประโยชน์ให้เพียงเฉพาะกลุ่มนายทุนและทหารที่ควบคุมการผลิตน้ำมันเท่านั้น “การพัฒนา” โดยอาศัยการลงทุนของต่างชาติจึงเป็นการดำเนินการเพียงผิวเผิน หรือเป็นเพียงการพัฒนาเฉพาะส่วนที่เป็นการท่องเที่ยว แต่ยังคงทำให้บริเวณที่ขุดเจาะน้ำมันเต็มไปด้วยมลพิษและของเสียในปริมาณมากจนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ทางทะเล เพราะเป็นเพียงวาทกรรมที่กลุ่มนายทุนและทหารใช้เพื่อสามารถเข้าไปควบคุม เปลี่ยนแปลงพื้นที่ของเมืองลากอส ทั้งบริเวณทะเลที่ใช้สำหรับขุดเจาะน้ำมัน บริเวณชายหาดที่เปลี่ยนเป็นพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวที่เอื้อให้กับคนส่วนน้อยเท่านั้น

นอกจากนี้ แหล่งน้ำมันซึ่งเป็นทรัพยากรขั้นต้นของประเทศรอบนอกยังถูกควบคุมโดยทหารด้วยระบบการปกครองของไนจีเรียในเรื่อง ประธานาธิบดีได้มอบอำนาจการควบคุมพลเมืองและเศรษฐกิจให้กับกลุ่มทหาร และเนื่องจากประธานาธิบดีเป็นชายชราที่มีโรคประจำตัวรุนแรง และเจ็บป่วยด้วยโรคชราภาพ ทหารจึงเป็นเหมือนกลุ่มคนที่กุมอำนาจและควบคุมการเคลื่อนไหวของประเทศไว้ทั้งหมด แต่ภายใต้การควบคุมของทหารและบริษัทเอกชนต่างชาติ การบริหารจัดการเป็นไปอย่างไม่ดีนัก เช่น เหตุการณ์ที่น้ำมันดิบจำนวนมากไหลลงสู่ทะเล ซึ่งนอกจากจะทำลายพื้นที่ของเมืองลากอสแล้ว ยังสร้างปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

แม้ว่าลากอสจะเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำก็ยังคงมีอย่างเห็นได้ชัด แม้จะมีพื้นที่ที่เปิดรับความหลากหลาย แต่ในตัวเมืองลากอสแท้จริงยังคงมีการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างนักลงทุนต่างชาติ นักท่องเที่ยว และคนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากฉากที่คริส (Chris) สามีของอะเดอร่า (Adaora) ตัวเอกของเรื่อง เดินทางไปหาบาทหลวงโอเก (Oke) ผู้เป็นบาทหลวงประจำถิ่น ดังนี้

He sat staring at the wrought-iron black gate that surrounded Father Oke's home, waiting. It was a solid gate built into a solid thick white wall that surrounded a magnificent compound. The fence around Chris's house was only wrought iron, so passers-by could see into the compound if they were nosy. He and his wife Adaora did very well, but even they could not afford to build and maintain this kind of wall, not while building and maintaining the house itself. (Okorafor, 2014, p. 33)

ในฉากนี้ จะเห็นการเปรียบรั้วบ้านของบาทหลวงโอเกกับคริสซึ่งเป็นชนชั้นกลาง บาทหลวงนั้นอยู่ในบ้านที่มีประตูเหล็กปิดหนาทึบ มีพื้นที่ใหญ่โต (“magnificent compound”) ล้อมรอบด้วยกำแพงเหล็กสีดำ (“wrought-iron black gate”) ในขณะที่บ้านของคริส แม้จะเป็นรั้วเหล็กก็จริง แต่กำแพงยังคงมองเห็นถึงตัวบ้าน ซึ่งถึงแม้คริสจะเป็นตัวละครชนชั้นกลางฐานะดี แต่เขาก็ไม่สามารถซื้อรั้วกันที่ทำจากเหล็กหนาสีดำได้เหมือนอย่างบาทหลวงโอเก ดังนั้นฉากนี้จึงสะท้อนความแตกต่างทางชนชั้นระหว่างบาทหลวงซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาในชุมชน กับคนในชุมชนอย่างคริส นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงความวิตกกังวลของชนชั้นกลางเรื่องความเป็นส่วนตัว และความปลอดภัยที่ตนเองพยายามใช้เงินแสวงหาให้ได้มา ดังที่คริสบรรยายว่า การที่บ้านมีรั้วเหล็กแต่ไม่ปิดทึบทำให้คนที่เดินผ่านไปมาเห็นความเคลื่อนไหวภายในบ้าน ความกังวลเรื่องความปลอดภัยของการอาศัยในตัวเมืองลากอสเป็นผลพวงมาจากการที่เมืองเต็มไปด้วยคนหลากหลายเชื้อชาติ และหลายชนชั้นปะปนกัน จนนำไปสู่ความวุ่นวายและอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ

ในขณะเดียวกัน บ้านของชนชั้นล่างนั้นก็กลับมีลักษณะแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง ดังเช่นที่ โอคอร่าฟอว์ บรรยายไว้ว่า “On both sides of the wall were tiny houses where most likely ten times as many people lived. Poor people. These homes were surrounded by walls

too, though the walls were really just the walls of much larger home boxing them in.”(Okorafor, 2014, p. 33) คำบรรยายข้างต้นเปรียบเทียบบ้านบาทหลวงโอเกกับบ้านของชนชั้นล่างที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนแสดงให้เห็นว่า บ้านของบาทหลวงโอเกที่ใหญ่โตและมีรั้วรอบขอบชิดนั้น ถูกชนาบข้างด้วยบ้านของชนชั้นล่างที่มีคนอาศัยรวมกันอย่างแออัด โดยมีกำแพงของบ้านหลังใหญ่บีบให้พวกเขาอยู่ในพื้นที่แออัดคับแคบ

ความหมายของ “กำแพง” ในแง่นี้ จึงแตกต่างไปตามชนชั้น ในมุมมองชนชั้นกลางที่มีอำนาจและสถานะทางสังคมอย่างบาทหลวงโอเก กำแพงทำหน้าที่เป็นสิทธิพิเศษที่สามารถป้องกันไม่ให้คนภายนอกเข้ามาก้าวล่วงความเป็นส่วนตัวได้ ในขณะที่กำแพงบ้านของชนชั้นกลางอย่างคริส เป็นเครื่องมือช่วยป้องกันความปลอดภัยจากความวุ่นวายภายนอก แต่ไม่อาจรับประกันความเป็นส่วนตัวได้ ในขณะเดียวกัน รั้วและกำแพงบ้านของชนชั้นกลางกลายเป็นสิ่งที่ตีกรอบให้ชนชั้นล่างอยู่ในพื้นที่แออัดที่ไม่มีสิทธิกำหนดแม้แต่อาณาบริเวณของตัวเอง

การล้อมรั้วและกำแพงบ้านนอกจากจะบอกถึงความแตกต่างทางสถานะชนชั้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ล้อมรั้วเป็นสิทธิ์ส่วนบุคคลที่มีแต่ผู้มีอภิสิทธิ์เท่านั้นจึงจะมีอำนาจทางการเงินมากพอเพื่อสร้างรั้วแน่นหนาให้ตนเองรู้สึกปลอดภัย ในขณะที่ชนชั้นล่างจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงความปลอดภัยและต้องอยู่ในพื้นที่เปิดโล่งและอันตรายมากกว่า รั้วและกำแพงบ้านที่ปรากฏในตวับทดังกล่าวจึงสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง การสร้างกรอบกำแพงการเมือง หรือ teichopolitics แนวคิดดังกล่าวมองว่า การสร้างรั้วกัน กำแพง และพรมแดน เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับการสร้างมูลค่าของพื้นที่ ทำให้พื้นที่ส่วนดังกล่าวกลายเป็นเอกสิทธิ์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ลักษณะนี้ทำให้เห็นถึงความย้อนแย้งในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มักจะให้ความสำคัญกับความไร้พรมแดน การไม่ปิดกัน การเข้าถึงพื้นที่และเวลาอย่างไม่จำกัด แต่กระนั้น กระแสโลกาภิวัตน์ก็ก่อให้เกิดระบบทุนนิยมที่ให้โอกาสนักลงทุน ผู้ประกอบการ ผู้หาผลประโยชน์ให้สามารถสร้าง “กรอบ” และ “กำแพง” เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของในพื้นที่ของตนเองได้ (Rosière & Jones, 2012) รวมถึงกำหนดความเป็นอภิสิทธิ์ชน และมีเพียงกลุ่มนี้เท่านั้นที่ได้ประโยชน์จากการลงทุนและหาประโยชน์จากความเชื่อทางศาสนาอย่างเช่นบาทหลวงโอเก

ฉากเปิดของเรื่อง เริ่มต้นด้วยการพูดถึงสิ่งมีชีวิตใต้ท้องทะเล พื้นที่ชายฝั่ง และความหลากหลายปะปนกันของเชื้อชาติ วัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าเมืองอย่างลากอสมีพื้นที่เปิดออกสู่

ทะเล มีโอกาสการเข้าถึงทรัพยากรทางธรรมชาติ ภูมิประเทศของลากอสเอื้อต่ออิสรภาพและความอุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ตัวละครที่อาศัยอยู่ในเมืองลากอส กลับถูกล้อมรอบด้วยกำแพงและรั้ว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพื้นที่ที่ถูกจำกัด ปิดกั้น ขาดอิสรภาพ ชัดแย้งกับสภาพของเมืองอย่างสิ้นเชิง ดังข้อความที่บรรยายว่า “Lagos is like a big zoo. [...] Everyone is contained by lots of walls and lots of gates, whether you like it or not. It's secure but there's no security.” (Okorafor, 2014, p. 33) แสดงถึงว่า ลากอสที่แม้จะมีความหลากหลาย แต่กลับถูกตีกรอบเอาไว้เหมือนสัตว์ที่อยู่ในกรงของสวนสัตว์ ล้อมรอบไปด้วยรั้วและกำแพง ทั้งนี้ แม้จะมีความมั่นคงแต่ไม่มีความปลอดภัย คำว่า “It's secure but there's no security.” ยังสะท้อนให้เห็นโครงสร้างของเมืองที่พึ่งพาระบบของทุนนิยม การพัฒนาเมืองลากอสให้เป็นเมืองโตเดี่ยวดูจะเป็นข้อดี ทำให้เห็นถึงความหลากหลายและเกิดรับผู้คนต่างเชื้อชาติวัฒนธรรม ทว่าในขณะเดียวกันก็เป็นเมืองที่ก่อร่างผ่านระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขัน แสวงหาผลประโยชน์ของทั้งจากคนภายนอกและคนในท้องถิ่น การที่บ้านแต่ละหลังล้อมไปด้วยกำแพงแต่ไม่มีความปลอดภัยจึงสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำและช่องว่างทางเศรษฐกิจที่ไม่สามารถกระจายความปลอดภัยและความมั่นคงให้กับคนในประเทศได้อย่างเท่าเทียมกัน และไม่ใช่ว่าทุกคนในท้องถิ่นจะสามารถซื้อความปลอดภัยให้กับตนเองได้

ทั้งนี้ อาจตีความได้เพิ่มเติมว่า แม้ว่าเมืองลากอสจะถูกผลักดันให้พัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่จากการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการ แต่พื้นที่ดังกล่าวกลับตกอยู่ภายใต้การควบคุมของธุรกิจต่างชาติและทหารที่ได้รับประโยชน์ คนในท้องถิ่นไม่มีเสรีภาพในการควบคุมจัดการพื้นที่ คนในพื้นที่อยู่อาศัยของเมืองลากอส จึงเปรียบเสมือนสัตว์หลากหลายชนิดที่อาศัยอยู่รวมกันในสวนสัตว์ขนาดใหญ่เท่านั้น

การรื้อล้างพื้นที่ของกลุ่มนายทุนยังถูกนำเสนอผ่านฉากโรงแรม เมื่อตอนที่อากู (Agu) หนึ่งในตัวละครหลักของเรื่องซึ่งให้ความช่วยเหลือมนุษย์ต่างดาว ถูกไล่ต้อนกลางถนนโดยกลุ่มคนที่หวาดกลัวการมาถึงของมนุษย์ต่างดาว จึงหลบเข้าไปในพื้นที่บริเวณโรงแรมแห่งหนึ่ง ถนนเต็มไปด้วยผู้คนที่กำลังคลุ้มคลั่ง ในอีกด้านหนึ่ง ภาพของโรงแรมกลับถูกนำเสนอให้เป็นสถานที่ที่หิวร่า แม้จะมีความโกลาหลอยู่ภายนอกก็ได้รับการปกป้องคุ้มกัน พื้นที่ของโรงแรมแปลกแยกไปจากบริบทภายนอกอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากคำบรรยายที่ว่า

He stumbled up a manicured driveway to the luxurious Eko Hotel, skirting around the over-maintained palm trees and past the locked-up gift shop. As it was a haven for expats, he'd expected the place to be like a fortress. [...] Instead, it was surrounded by skittish armed security guards who barely said a word to him as he passed. (Okorafor, 2014, p. 111)

คำบรรยายพูดถึงถนนส่วนบุคคลที่ได้รับการดูแลอย่างดี ต้นปาล์มที่ถูกดูแลดีจนเกินไป สถานที่ดังกล่าวเป็นที่หลบภัยสำหรับนักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติที่ฐานะดีจนสามารถซื้อความปลอดภัยให้กับตนเองได้ ทำให้ไม่เดือดร้อนเรื่องความเป็นอยู่ภายนอก ความวุ่นวายของเมืองลากอสก็ไม่กระทบกระเทือนกลุ่มคนที่อยู่ในโรงแรม โรงแรมสำหรับชาวต่างชาติที่เข้าพักจึงตัดขาดจากการรับรู้ถึงความโกลาหลภายนอก แต่สำหรับคนในท้องถิ่นที่กลับรู้สึกที่โรงแรมดูห่างเหิน ไม่เป็นมิตร และเย็นชาต่อคนในพื้นที่ด้วยตัวเอง สังเกตได้จากที่อากุรู้สึกที่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแม้จะดูลูกลึกลุ่นต่อสถานการณ์ความโกลาหลที่เกิดขึ้นภายนอกของโรงแรมและจากการมาเยือนของคนนอกอย่างอากุ แต่เจ้าหน้าที่ก็ปฏิบัติต่อเขาด้วยความเย็นชา ไม่ต้อนรับ ปฏิบัติราวกับว่าอากุไร้ตัวตน

เมื่ออากุเดินเข้าไปถึงล็อบบี้ของโรงแรม พนักงานรักษาความปลอดภัยก็ไม่ได้มีท่าทีตกใจหรือพูดทักทายเขาเลย “What struck him most when he stepped into the lobby of the posh hotel was the shiny floor. It was so shiny he could see the terrible state he was in.” (Okorafor, 2014, p. 111) ข้อความดังกล่าวยิ่งขับเน้นความตรงกันข้ามระหว่างพื้นที่ภายในโรงแรมกับพื้นที่ภายนอก แม้โรงแรมเอโกจะมีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นแต่กลับเป็นโรงแรมหรูหร (posh hotel) แปลว่ามีระดับแบบชนชั้นสูงของอังกฤษ การที่อากุเดินไปถึงล็อบบี้ของโรงแรมซึ่งมีพื้นเงาแวววาวจนสะท้อนให้เห็นภาพตัวเองที่อยู่ในสภาวะย่ำแย่ (terrible state) อาจตีความได้ว่าเป็นภาพสะท้อนความรู้สึกแปลกแยก กล่าวคือ เมื่ออากุเข้ามาในโรงแรม แทนที่สถานที่ดังกล่าวจะให้ความรู้สึกปลอดภัยแก่คนที่รองรับชาวต่างชาติที่เข้ามาพัก โรงแรมกลับเตือนให้อากุเห็นถึงสถานภาพทางชนชั้นของตนเองจากพื้นโรงแรม ที่เป็นเหมือนกระจกสะท้อนเน้นย้ำเส้นแบ่งระหว่างชนชั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าแม้ในเมืองลากอสจะมีตึก โรงแรม และธุรกิจการท่องเที่ยว แต่ทั้งหมดนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับความต้องการจากนักลงทุนและต่างชาติ สถานที่และธุรกิจเหล่านี้ตั้งอยู่อย่างแปลกแยก ตัดขาดจากความเป็นท้องถิ่นอย่างสิ้นเชิง ทูทุนทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเพื่อรองรับต่างชาติ แต่กลับทำให้ประชาชนในพื้นที่รู้สึกแปลกแยก ไม่เพียงทรัพยากรน้ำมันของประเทศจะตกอยู่ในการดูแลของกลุ่มทหารและเอื้อประโยชน์ให้เฉพาะกับคนนอก แม้แต่สถานที่ปลอดภัย แหล่งบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกยังเป็นสิ่งที่ประชาชนทั่วไปไม่อาจเข้าถึงได้ ความเจริญยังคงกระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่และมีเส้นแบ่งความรวยกับความจนที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน

เรื่อง *Plum Rains* นำเสนอประเทศรอบนอกในบริบทที่แตกต่างไป นั่นคือ ทรัพยากรในประเทศฟิลิปปินส์ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นกำลังแรงงานมนุษย์หรือคนในประเทศที่ถูกเอาเปรียบทำให้กลายเป็นสินค้าจากการเป็นแรงงานอพยพเข้าไปอาศัยในประเทศมหาอำนาจ โดยแรงงานถือเป็นสินค้าปฐมภูมิที่ประเทศรอบนอกใช้เพื่อแลกเปลี่ยนกับสินค้าจากประเทศมหาอำนาจ และในแง่คุณค่าของแรงงาน แรงงานจากประเทศรอบนอกก็มีราคาถูกกว่า

ในทางภูมิศาสตร์ ประเทศฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่เกิดภัยพิบัติบ่อยครั้งซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ความอ่อนแอของรัฐที่ไม่มีสวัสดิการเพียงพอทำให้ประชาชนขาดรายได้ทางเศรษฐกิจ เกิดกลุ่มมาเฟียขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ปล่อยเงินกู้และสร้างโอกาสให้กับคนในประเทศ อาจจะเห็นว่าในที่นี้ ประเทศฟิลิปปินส์ไม่ต่างไปจากประเทศไนจีเรียในเรื่อง *Lagoon* ตรงที่รัฐบาลปล่อยให้ต่างชาติและนักลงทุนเข้ามาหาผลประโยชน์จากประเทศได้อย่างอิสระ ทรัพยากรชั้นปฐมภูมิทั้งน้ำมันและแรงงานคนจึงถูกเอาเปรียบจากความเพิกเฉยของรัฐบาลที่ปล่อยให้แรงงานมนุษย์อพยพออกนอกประเทศ

Plum Rains นำเสนอชีวิตของแรงงานอพยพชาวฟิลิปปินส์ชื่อ แองเจลิกา (Angelica) ที่เข้าไปทำงานในประเทศญี่ปุ่นเพื่อหารายได้ส่งกลับไปให้ครอบครัว โดยเธอทำงานเป็นนางพยาบาลดูแลผู้สูงอายุ ประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นฉากหลักในเรื่องถือเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้า และผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งผลให้มีจำนวนผู้สูงอายุสูงกว่าอัตราการเกิดของประชากรรุ่นใหม่ แรงงานอพยพจึงเป็นที่ต้องการเพื่อเข้ามารองรับตลาดแรงงานที่ขาดแคลนของประเทศญี่ปุ่น

แรงงานอพยพลักษณะนี้ในความหมายของวอลเลอรัสไตน์ ยังถือเป็นแรงงานประเภท semi-proletariat (Wallerstein, 1976) เนื่องจากแต่เดิมนั้น แองเจลิกาไม่ได้มีสถานะเป็นคนขาดรายได้ในประเทศฟิลิปปินส์ เธอประกอบอาชีพเป็นนางพยาบาลและถือเป็นแรงงานมีทักษะ แต่จำต้องย้ายมาทำงานในประเทศญี่ปุ่นเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว เมื่อย้ายมาทำงานในประเทศญี่ปุ่น แม้จะยังประกอบอาชีพเดิมเพียงแต่พ่วงสถานะของแรงงานต่างชาติเข้ามา แองเจลิกาถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนที่ต้องดิ้นรนเพื่อช่วยเหลือครอบครัวในประเทศที่จากมา ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่บีบบังคับ แม้ว่ากลุ่มคนอย่างแองเจลิกาจะเป็นแรงงานที่มีทักษะ แต่ในประเทศญี่ปุ่นกลับเป็นเพียงตัวเล็อกที่เข้ามาทดแทนแรงงานคนหนุ่มสาวชาวญี่ปุ่นที่ไม่อยากทำงานเท่านั้น นอกจากนี้จะได้ค่าตอบแทนไม่เท่ากับแรงงานคนญี่ปุ่นแล้ว ยังต้องเผชิญกับสภาวะความไม่มั่นคงของการถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์ ซึ่งประเทศญี่ปุ่นก็ผลิตขึ้นมาเพื่อรองรับการขาดแคลนแรงงานเช่นกัน

นอกจากคนจากประเทศฟิลิปปินส์แล้ว ตัวบทยังได้พูดถึงชนชั้นแรงงานจากประเทศรอบนอกอื่น ๆ ที่เข้ามาขายแรงงานในประเทศญี่ปุ่น เช่น ประเทศแอฟริกา ซึ่งผู้อพยพเหล่านี้ล้วนแต่ประกอบอาชีพที่ใช้ทักษะสูง เช่น อาชีพหมอและพยาบาล แต่กลับได้ค่าตอบแทนที่ต่ำกว่าแรงงานในประเทศญี่ปุ่น สาเหตุหนึ่งเกิดจากอคติทางเชื้อชาติของคนญี่ปุ่นที่มีต่อผู้อพยพที่เข้ามาทำงาน ดังบทบรรยายตอนหนึ่งที่แองเจลิกาคุยกับแพทย์ที่รักษาซาโยโกะ หญิงชราที่เธอคอยดูแล ซึ่งแพทย์คนดังกล่าวเป็นชายผิวสีและเป็นแรงงานอพยพเช่นเดียวกับเธอ “But it was just like resenting Filipino nurses and West African physical therapists: if you needed them, and they were there waiting to serve you, and if they did their jobs well, and if there weren't enough young Japanese people willing to work at those wages.” (Romano-Lax, 2018, p. 187) บทบรรยายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของพลเมืองชั้นสองในประเทศมหาอำนาจ แรงงานอพยพที่แม้จะมีทักษะอาชีพและทำงานได้ดี กลับถูกรังเกียจและมองว่ามีสถานะต่ำกว่า คนเหล่านี้ถูกบรรยายว่าทำหน้าที่เพื่อรอรับใช้ (waiting to serve) และมีไว้เพื่อทำหน้าที่แทนแรงงานญี่ปุ่นรุ่นใหม่ที่ไม่เต็มใจจะทำงานในอัตราค่าแรงระดับเดียวกัน ซึ่งตีความได้ว่าค่าตอบแทนของแรงงานอพยพนั้นถูกมากจนเทียบเท่ากับค่าแรงของคนญี่ปุ่นที่เพิ่งเริ่มต้นทำงาน แม้ว่าแรงงานอพยพเหล่านี้จะมีทักษะอาชีพชั้นสูงก็ตาม

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเอารัดเอาเปรียบและอคติทางชนชั้น คือฉากที่แองเจลิกาหกล้มกลางถนนในย่านชิบูยะ จากนั้นก็มีหุ่นยนต์ปฐมพยาบาลเข้ามาให้ความช่วยเหลือ แต่

แทนที่เธอจะได้รับความช่วยเหลือทันที นุ่นยนต์กลับถามคำถามถึงสถานะของเธอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานะของการเป็นคนต่างชาติ ทั้งยังปฏิบัติต่อเธอไม่ต่างกับเป็นวัตถุ แองเจликаต้องตอบคำถามทั้งเรื่องชีวิตส่วนตัวและที่มาของ “ความเป็นชาวต่างชาติ” ของเธอ ทั้งที่เธอหกล้มจนได้รับบาดเจ็บ นอกจากนี้ เธอยังไม่ได้รับความช่วยเหลือจากมนุษย์ด้วยกันที่เดินผ่านไปมา ซ้ำยังถูกสายตาจับจ้องอย่างระแวดระวังและถูกล่วงละเมิดด้วยคำถามเรื่องส่วนตัวจากนุ่นยนต์กลางถนนอีกด้วย (Romano-Lax, 2018, p. 6)

นอกจากนี้ ร่างกายของผู้อพยพแรงงานอย่างแองเจลิกายังเปรียบได้กับสินค้าที่จำเป็นต้องสร้างมูลค่ามากที่สุด กิจกรรมในแต่ละวันทำให้เธอไม่สามารถออกจากบ้านของซาโยโกะ มีเวลาเป็นของตัวเองเพียงวันละครึ่งชั่วโมง และไม่สามารถละสายตาจากซาโยโกะ เพราะกลัวว่าหญิงชราจะรายงานพฤติกรรมของเธอต่อลูกชายผู้จ้างวานเธอ ทำให้แองเจликаแทบจะไม่มีเวลาส่วนตัว นอกเหนือจากงานที่ทำอยู่

การลดทอนคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้เป็นสินค้าในระบบทุนนิยมอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วไปในโลกที่เกิดการแข่งขัน โดยเฉพาะในประเทศที่มีการดำเนินธุรกิจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาอย่างประเทศญี่ปุ่น แต่สิ่งที่แรงงานอพยพต้องทำเพิ่มเติมนอกจากการทำงาน คือต้องพยายามเลียนวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่นให้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งกับคนญี่ปุ่นไปด้วย ตัวอย่างเช่น ผู้อพยพทุกคนจะต้องเข้าทดสอบวัดระดับภาษาตามนโยบายรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งการสอบวัดระดับนั้นยากสำหรับแรงงานอพยพ ในตอนที่แองเจลิกานึกถึงการรอผลสอบวัดระดับภาษาญี่ปุ่นที่สร้างความวิตกกังวลให้กับเธอและเพื่อนชาวฟิลิปปินส์ ผู้เขียนบรรยายว่า

Even while you waited for the last exam's results, there were new updates being issued, another exam already scheduled, online forums in which workers from Indonesia and the Philippines guessed which medical Kanji would be dropped or added. The conspiracy-minded commenters said that the foreign worker system was designed to fail. (Romano-Lax, 2018, p. 22)

จากคำบรรยายข้างต้นจะเห็นได้ว่าการสอบแต่ละครั้งนั้น มักจะสร้างความกดดันให้กับผู้สอบ ด้วยการกำหนดตารางการสอบที่เข้มงวด ถึงแม้ว่าแรงงานชาวฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียจะมีออนไลน์

พร้อมเพื่อช่วยกันคาดเดาตัวอักษรคันจิที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์เพื่อใช้ในการออกสอบก็จริงอยู่ แต่แรงงานอพยพยังต้องพยายามอย่างหนักให้สอบผ่าน จนมีข่าวลือว่าระบบของแรงงานต่างชาตินั้นถูกออกแบบมาให้ล้มเหลวแต่แรก ทั้งนี้ก็เพื่อลดจำนวนแรงงานอพยพที่เข้ามาทำงาน

ความกดดันจากการรอสอบยังสะท้อนให้เห็นสภาวะความไม่แน่นอนที่แรงงานอพยพต้องเผชิญแม้ในการใช้ชีวิตประจำวัน โดยที่แรงงานเหล่านี้มั่นใจว่าระดับความยากของข้อสอบมีเป้าหมายเพื่อจำกัดแรงงานต่างชาติ เพราะคนที่สอบไม่ผ่านจะไม่สามารถทำงานต่อได้ ทั้งยังตกย้ำว่าแรงงานอพยพนั้นจำเป็นต้องพัฒนาตัวเองตลอดเวลา และถูกควบคุมโดยกฎเกณฑ์จากประเทศมหาอำนาจที่เพิ่มความยากลำบากในการดำรงชีวิต

นอกจากการทำข้อสอบวัดระดับภาษา กฎเกณฑ์ที่แรงงานอพยพจะต้องปฏิบัติตามเพื่อใช้ชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นคือการถูกจำกัดสิทธิการมีครอบครัวและตั้งครอบครัวในประเทศ เนื่องจากการเข้ามาของแรงงานต่างชาติในญี่ปุ่น ทำให้เกิดความวิตกกังวลว่าลูกหลานที่เกิดมาจะมีสายเลือดจากเชื้อชาติอื่นปะปน แม้ว่าประเทศญี่ปุ่นจะเผชิญกับปัญหาอัตราการเกิดต่ำจนต้องการแรงงานต่างชาติเข้ามาทดแทนก็ตาม ข้อบังคับเหล่านี้ทำให้ชีวิตของแรงงานอพยพต้องเจออุปสรรคเพิ่มมากขึ้น ประเด็นนี้ทำให้เห็นว่า ญี่ปุ่นไม่ได้ดำเนินนโยบายที่ช่วยรองรับความปลอดภัยหรือสวัสดิการให้แรงงานอพยพเหล่านี้โดยคำนึงถึงการรองรับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี แต่เพื่อประโยชน์ของการจ้างงาน โดยลดทอนและจำกัดสิทธิเสรีภาพของแรงงานอพยพ ทั้งยังแสดงให้เห็นวาทกรรมเรื่องอำนาจชีวะ (biopower) ของมิเชล ฟูโกต์⁹ ที่อำนาจหนึ่งเข้ามาควบคุมเหนือชีวิตและร่างกายในที่นี้ ประเทศญี่ปุ่นมีอำนาจในการควบคุมร่างกายของแรงงานอพยพไม่ให้ตั้งครอบครัวเพื่อเป็นไปตามข้อบังคับของประเทศ วาทกรรมดังกล่าวถูกบังคับใช้จนเป็นเรื่องปกติ โดยญี่ปุ่นอ้างข้อจำกัดทางกฎหมายและเชื้อชาติ แรงงานอพยพไม่มีสิทธิตั้งคำถามต่อสิทธิทางร่างกายของตนเอง แองเจลิกาอยู่ภายใต้วาทกรรมดังกล่าวจนความกังวลของเธอมียิ่งแค่ความคิดที่ว่าต้องทำอะไรให้ไม่ตั้งครอบครัวและถูกส่งกลับประเทศ

นอกจากนี้ เทคโนโลยีในประเทศญี่ปุ่นยังส่งอิทธิพลต่อการจ้างงานในประเทศโดยตรง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ประเทศญี่ปุ่นได้สร้างหุ่นยนต์มาทดแทนแรงงานชั้นต่ำ ในตัว

⁹ คำนิยามและชื่อภาษาไทยของคำว่า biopower เรียบเรียงมาจาก Wonglakorn, J. (2018). อำนาจชีวะในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์. วารสารปณิธาน, 14(1), 135-162. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/article/view/151883>

บทจะเห็นว่าหุ่นยนต์เหล่านี้ทำหน้าที่แทนพนักงานทำความสะอาด พนักงานรับจ่ายเงิน พนักงานขายสินค้า และพนักงานตรวจตราความเรียบร้อยบนท้องถนน แม้ว่าอาชีพพยาบาลของแองเจลิกาจะเป็นอาชีพที่ใช้ทักษะขั้นสูงที่อาศัยประสบการณ์ เน้นการสื่อสารและความใส่ใจเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกของคนไข้ที่ดูแล แต่ในเรื่อง เทคโนโลยีอย่างหุ่นยนต์ได้ถูกพัฒนาจนกลายเป็นแรงงานที่มีทักษะขั้นสูงและเริ่มเข้ามาแทนที่แรงงานมนุษย์ ดังจะเห็นได้จากการที่เจ้านายของแองเจลิกาสั่งหุ่นยนต์ดูแลผู้ป่วยสูงอายุชื่อฮิโระให้เข้ามาอยู่เป็นเพื่อนชาโยโกะ

แม้ว่าหุ่นยนต์ดังกล่าวจะเป็นเพียงรุ่นทดลอง แต่ฮิโระมีพัฒนาการและเรียนรู้ที่จะอยู่เป็นเพื่อนชาโยโกะได้อย่างรวดเร็ว แม้ว่าแองเจลิกายังทำหน้าที่ดูแลชาโยโกะอยู่ แต่เธอก็ถูกเปลี่ยนให้ไปทำหน้าที่อื่นแทนในเวลาต่อมา เช่น ให้อาหาร วัดความดัน บ้วนอาหาร และทำอาหารให้ชาโยโกะ ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่รองลงมาจากการอยู่ใกล้ชิดและเป็นเพื่อนทางอารมณ์ให้กับผู้ป่วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลให้สถานะของแองเจลิกาในฐานะแรงงานอพยพถูกสั่นคลอนอย่างรุนแรง ดังที่ผู้เขียนบรรยายความคิดของแองเจลิกาว่า “Hiro had taught her without meaning to: she was in fact replaceable.” (Romano-Lax, 2018, p. 237)

จากมุมมองของแองเจลิกาที่เป็นแรงงานอพยพนั้น การถูกแทนที่โดยหุ่นยนต์ลดทอนคุณค่าความเป็นคนของเธอ เธอตระหนักดีถึงสถานภาพความเป็นแรงงานอพยพที่มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบากในประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งฮิโระยังย้ำเตือนให้เธอเห็นว่าสถานภาพดังกล่าวยังถูกแทนที่ได้ไม่ต่างกับสินค้า แองเจลิกาไม่เพียงแต่เป็นพลเมืองชั้นสองที่ถูกปฏิบัติโดยไม่เท่าเทียม แต่ในอนาคตข้างหน้าอาจมีสถานะต่ำกว่าหุ่นยนต์อย่างฮิโระเสียอีก

จะเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นไม่ได้รับประกันความปลอดภัยให้กับแรงงานอพยพ อีกทั้งยังทำให้แรงงานอพยพต้องรู้สึกไม่มั่นคงและสามารถถูกแทนที่ได้ตลอดเวลา ทั้งที่ในความจริงแล้ว ประเทศญี่ปุ่นขาดแคลนแรงงานมนุษย์ แต่กลุ่มแรงงานอพยพนั้นกลับไม่เป็นที่ต้องการหรือได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ความสัมพันธ์ดังกล่าวตอกย้ำให้เห็นว่า แม้ประเทศมหาอำนาจจะไม่มีทรัพยากรเพียงพอ แต่มีข้อต่อรองที่เหนือกว่า มีทางเลือกมากกว่าในการหาทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพหรือราคาถูกกว่าประเทศรอบนอก ดังเช่นการแทนที่แรงงานมนุษย์ด้วยแรงงานเครื่องจักร

ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับฟิลิปปินส์ยังถูกบรรยายในเชิงเปรียบเทียบผ่านหนังสือการ์ตูน เมื่อแอนเจลิกาหวนรำลึกถึงความแตกต่างระหว่างการ์ตูนญี่ปุ่นกับการ์ตูนฟิลิปปินส์ ดังนี้

When she had sat in the park at lunch break, on a square of cardboard, reading comic books – the Filipino kind, not manga, the kind Junichi talked about ceaselessly thanks to his jobs promoting pop culture at the same Ministry that employed Itou-san. The Filipino comics were romance novels and chronicles of immigrant survival, rendered graphically not because it was cool, but because of her so many fellow Pinoys barely knew how to read. (Romano-Lax, 2018, p. 23)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีการเปรียบเทียบกันระหว่างการ์ตูนญี่ปุ่นกับการ์ตูนฟิลิปปินส์ ในเรื่องการ์ตูนญี่ปุ่นถือเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่แพร่หลาย (pop culture) ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล จุนอิชิ (Junichi) ซึ่งเป็นตัวละครที่ทำงานให้กับรัฐบาลพูดถึงการ์ตูนญี่ปุ่นอยู่บ่อยครั้งในทางกลับกัน แอนเจลิกาพูดว่าเธอกลับคุ้นเคยกับการอ่านการ์ตูนจากฟิลิปปินส์ที่เป็นเพียงการ์ตูนภาพที่มีเนื้อเรื่องโรแมนติก ในประเด็นนี้ อาจตีความได้ว่าการอ่านหนังสือการ์ตูนฟิลิปปินส์จัดเป็นความบันเทิงสำหรับคนที่ไม่รู้หนังสือมากกว่าจะถูกจัดอยู่ในวัฒนธรรมที่ได้รับการยกย่องหรือเป็นความภาคภูมิใจประจำชาติอย่างหนังสือการ์ตูนของญี่ปุ่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ ประเทศมหาอำนาจยังพยายามสร้างข้อจำกัดให้กับแรงงานอพยพและใช้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เป็นข้อต่อรองแลกเปลี่ยน นั่นคือข้อห้ามอย่างหนึ่งของแรงงานอพยพในประเทศญี่ปุ่นคือการห้ามตั้งครอบครัวและมีลูก เพราะจะถูกส่งกลับประเทศบ้านเกิดทันที ในเรื่องแอนเจลิกาเกิดตั้งท้องกับชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง และเธอต้องถูกบีบบังคับให้เลือกระหว่างการอยู่ทำงานต่อหรือการกลับไปพร้อมกับลูกของเธอแต่เสียรายได้ แต่จะเห็นว่าทางเลือกที่เธอมีนั้นไม่เป็นธรรมในแง่ของความเป็นมนุษย์ ทั้งยังตอกย้ำให้เห็นว่าประเทศมหาอำนาจสามารถอ้างกฎหมายมาใช้เพื่อควบคุมแม้แต่ในความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมชาติอย่างความสัมพันธ์แม่กับลูก การที่แอนเจลิกาต้องเลือกระหว่าง “งาน” และ “ลูก” ในท้อง แสดงให้เห็นว่าทั้งงานและความสัมพันธ์เป็นสินค้าสำหรับการแลกเปลี่ยน และเธอไม่สามารถอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งได้อย่างปลอดภัยและถูกกฎหมายตราใบใดที่เธอไม่เสียสละของที่เป็นของเธอเอง

ในเรื่อง *Plum Rains* ยังปรากฏประเด็นเรื่องวาทกรรมการพัฒนา ตัวอย่างเช่น เรื่องของ ดาตู (Datu) ผู้เป็นพี่ชายของแองเจลิกา ดาตูได้รับค่าแรงจากประเทศสหรัฐอเมริกาโดยทำงานในเมืองที่อลาสกา เหมือนดั่งกล่าวเป็นโครงการของสหรัฐอเมริกาที่อาศัยแรงงานจากประเทศฟิลิปปินส์ด้วยค่าจ้างแรงงานราคาถูก เพื่อดักตวงผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยอ้างว่าอยู่ในรูปแบบของ CSR (Corporate Social Responsibility) ที่ต้องการกระจายรายได้สู่เมืองที่ต้องการแรงงานด้วยการจ้างแรงงานอพยพเข้าไปทำงานในพื้นที่ แต่แรงงานเหล่านั้นเป็นแรงงานราคาถูกและต้องเสี่ยงชีวิตในพื้นที่ที่อลาสกาซึ่ง ณ ขณะนั้นเป็นพื้นที่ปนเปื้อนสารกัมมันตภาพรังสีในเรื่องเรียกว่า Burned Zone โดยแรงงานอพยพส่วนใหญ่เข้าไปพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนสูงเพราะความเสี่ยงที่อันตรายถึงชีวิต ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า “The only potential victims were the foreign workers –forty percent Filipinos-- who were all aware of the risks.” (Romano-Lax, 2018, p. 137)

วาทกรรมการพัฒนาในที่นี้ ปรากฏอยู่ในรูปแบบของโครงการ CSR ของบริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกาที่หยิบยื่นโอกาสการทำงานให้กับแรงงานในประเทศรอบนอก แต่บริษัทดังกล่าวไม่ได้รับประกันความปลอดภัย และไม่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของแรงงานอพยพ แรงงานกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการทำงานในพื้นที่กัมมันตภาพรังสี จนในที่สุดดาตูก็กัมปวยด้วยโรคกระดูกอ่อนและมะเร็ง นอกจากนี้ บริษัทยังลดรอนเสรีภาพของแรงงานที่ทำงานในเมือง ทำให้ไม่สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้อย่างอิสระ เพราะกลัวว่าความลับเรื่องกัมมันตภาพรังสีที่อันตรายต่อชีวิตคนงานในเมืองจะเป็นอุปสรรคทำให้บริษัทต้องหยุดชะงักการทำงานในพื้นที่ดังกล่าวไป ข้อความที่ดาตูส่งหาแองเจลิกาจึงต้องผ่านการคัดกรองจากเจ้าหน้าที่ภายใน เมื่อเป็นเช่นนั้น คนภายนอกจึงไม่อาจรับรู้ความจริงเรื่องอันตรายจากกัมมันตภาพรังสี และความเป็นอยู่ของแรงงานภายในพื้นที่ ข้อตกลงดังกล่าวละเมิดความเป็นส่วนตัวของชีวิตแรงงานและทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวต้องถูกตัดขาด นอกจากนี้แล้ว การที่สหรัฐอเมริกาเลือกที่จะไม่ปรับปรุงพื้นที่บริเวณที่นำแรงงานอพยพเข้าไปทำเหมืองในอลาสกา จนทำลายระบบนิเวศและเกิดมลพิษทำให้พื้นที่แถบนั้นปนเปื้อนสารกัมมันตรังสี เป็นเหตุทำให้ดาตูและแรงงานจำนวนหนึ่งต้องล้มปวย เหตุการณ์นี้ยังสอดคล้องกับประเด็นเรื่อง combined and uneven development การที่สหรัฐฯ เลือกที่จะไม่พัฒนาพื้นที่อลาสกาให้อาศัยอยู่ได้เพื่อรักษาสภาพของเหมืองแร่เอาไว้ แสดงให้เห็นถึงการละเลยไม่ใส่ใจปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าว แต่คำนึงถึงประโยชน์และพัฒนาเศรษฐกิจของ

ตนเองเพื่อให้ประเทศมหาอำนาจสามารถขนส่งแร่ธาตุออกไปทำกำไรได้ ตัวอย่างดังกล่าวทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของประเทศมหาอำนาจที่เป็นเจ้าของพื้นที่และแม้แต่ชีวิตของแรงงาน

เรื่อง *Lagoon* และ *Plum Rains* เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่ประเทศมหาอำนาจหาผลประโยชน์จากประเทศรอบนอก โดยใน *Lagoon* นั้น นอกจากทรัพยากรน้ำมันจะเป็นที่ต้องการในฐานะสินค้าปฐมภูมิที่กลุ่มนายทุนจากประเทศมหาอำนาจต้องการนำไปแปรรูปแล้ว การเข้ามาของประเทศมหาอำนาจยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ เกิดการพัฒนาของเมืองไปในรูปแบบที่มีเพียงกลุ่มนายทุนเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์ แต่คนในพื้นที่กลับรู้สึกแปลกแยกไม่มีอำนาจในการควบคุมจัดการทรัพยากรและพื้นที่ของตนเอง แม้ว่าพื้นที่เมืองจะได้รับการพัฒนาไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ รับความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนกับการลงทุนของต่างชาติ แต่การพัฒนานั้นกลับเน้นเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มหนึ่ง ในขณะที่ช่องว่างความเหลื่อมล้ำขยายกว้างขึ้น และคนส่วนใหญ่ยังถูกกีดกันจากทรัพยากรในประเทศของตนเอง

ในขณะที่ *Lagoon* พุดถึงพื้นที่ที่ถูกครอบครองและรุกรานจากประเทศมหาอำนาจ *Plum Rains* เน้นการพุดถึงปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะชีวิตของแรงงานอพยพที่ถูกกดทอนสิทธิ เสรีภาพ และความเป็นมนุษย์ภายใต้สภาวะทางเศรษฐกิจและอคติทางเชื้อชาติในประเทศมหาอำนาจ แรงงานอพยพที่แม้จะมีทักษะอาชีพขั้นสูงกลับได้รับค่าแรงราคาถูก ทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาด้านสภาพจิตใจ ความไม่มั่นคง ความวิตกกังวลว่าตนเองจะถูกแทนที่โดยเทคโนโลยีของประเทศมหาอำนาจที่พัฒนาขึ้นเพื่อขจัดเซกการขาดทรัพยากรแรงงานในประเทศ และเพื่อเข้ามาแทนที่แรงงานต่างชาติ

แม้จะนำเสนอแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่เนื้อเรื่องของ *Lagoon* และ *Plum Rains* นำเสนอโลกอนาคตที่ไม่ไกลจากปัจจุบันนัก ในขณะที่ *The Windup Girl* นำเสนอโลกในอนาคตที่ห่างไกลออกไป ทว่าโลกเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ถึงกระนั้น การดักตวงทรัพยากรของประเทศมหาอำนาจในประเทศรอบนอกยังคงเกิดขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะเวลาที่เป็นสากลของแนวคิดระบบโลกตามแนวคิดของวอลเลอรัสไต์น์

The Windup Girl นำเสนอโลกอนาคตในช่วงที่ทั้งโลกเกิดสภาวะทรัพยากรขาดแคลน พืชพันธุ์อาหาร ทั้งเมล็ดพันธุ์และผลไม้ต่างอยู่ในสภาวะ blister rust ซึ่งสามารถเน่าเสียภายในเวลาอันรวดเร็ว ยีนส์ในผลไม้ถูก “แฮ็ค” จนกลายพันธุ์ไปทั่วโลก จึงไม่มีพืชพันธุ์ตามธรรมชาติเหลืออยู่มากนัก มนุษย์ทั่วโลกจะต้องบริโภคอาหารที่ผ่านการตัดต่อทางพันธุกรรมมาแล้วจากบริษัทเอกชนไม่กี่แห่ง เช่น บริษัทจากสหรัฐอเมริกาอย่าง AgriGen โดยในบริษัทมีตัวแทนกลุ่มองค์กรนักวิทยาศาสตร์เรียกว่า calories men ทำหน้าที่ส่งออกสินค้าที่ตัดแต่งพันธุกรรมราคาถูกออกไปทั่วโลก

AgriGen ส่งคนไปสืบหาธนาคารเมล็ดพันธุ์จากทั่วโลกเพื่อนำตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ตามธรรมชาติเหล่านั้นไปตัดแต่งพันธุกรรมให้สามารถส่งออกขายต่อไป นโยบายของบริษัทนี้คือการอ้างถึงผลประโยชน์ของมนุษย์เพื่อกระจายทรัพยากรดิบจากประเทศใดออกไปสู่ทั่วโลก หลังจากที่บริษัทนำสารพันธุกรรมของอาหารไปตัดแต่งและส่งออกขายทั่วโลก ทุกคนจะมีอาหารที่ปลอดภัยและไม่ถูก gene hack หรือกลายพันธุ์ไปเสีย เมล็ดพันธุ์ในประเทศไทยถือเป็นสินค้าปฐมภูมิที่กลุ่ม AgriGen ต้องการเพื่อนำไปแปรรูปเป็นสินค้าทุติยภูมิโดยการตัดต่อพันธุกรรม ในขณะที่ประเทศไทยนั้นไม่ได้มองว่าธนาคารเมล็ดพันธุ์เป็นสินค้า แต่ถือว่าเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติที่ต้องรักษาไว้ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ทำให้ประเทศไทยยังมีอาหารและพืชพันธุ์ที่ยังหาได้ตามธรรมชาติ ต่างกับประเทศอื่น ๆ ที่ต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ และต้องรับสารอาหารที่ตัดต่อทางพันธุกรรมจากกลุ่มบริษัท AgriGen

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเทศไทยกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของกลุ่ม calories men เพราะเป็นหนึ่งในประเทศไม่กี่ประเทศที่อยู่รอดจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เกิดจากสภาวะโลกร้อน ซึ่งทำให้หลายประเทศทั่วโลกจมอยู่ใต้น้ำจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น และประเทศไทยยังคงมีทรัพยากรเพียงพอจากการมีธนาคารเมล็ดพันธุ์ซ่อนอยู่ กลุ่ม AgriGen มองว่าวิธีการเข้าถึงที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทยจะช่วยทำให้ทรัพยากรทั่วโลกกลับมาเพียงพออีกครั้ง เพราะธนาคารเมล็ดพันธุ์นั้นเป็นการถือครองทรัพยากรที่เปรียบเสมือนขุมทรัพย์ ดังที่ผู้เขียนเรียกว่า “the treasure of the ages.” (Bacigalupi, 2010, p. 93) กลุ่มคนตะวันตกปรารถนาจะครอบครองทรัพยากรดังกล่าวเพื่อใช้วิทยาการในการนำข้อมูลทางชีววิทยาของเมล็ดพันธุ์ไปขยายพันธุ์ต่อเพื่อเพิ่มโอกาสในการอยู่รอดของมนุษย์

นอกจากจะต้องการหาที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์แล้ว เป้าหมายของกลุ่ม AgriGen ทางอ้อมคือการให้ประเทศไทยซึ่งปิดประเทศอยู่ในเวลานั้น เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในระบบการค้าโลก เพื่อให้ต้นสามารถนำสินค้าที่ตัดแต่งพันธุกรรมและราคาถูกกว่าเข้ามาขายในประเทศไทยได้อย่างอิสระ แอนเดอร์สัน (Anderson) ซึ่งเป็นตัวแทนของ AgriGen ที่แฝงตัวเข้ามาในไทย ร่วมมือกับ คาร์ไลล์ (Carlyle) นักธุรกิจเอกชนอีกคนหนึ่งเพื่อหาทางเพิ่มความกดดันให้ไทยเปิดตลาด และเพื่อเพิ่มข้อต่อรองให้ไทยบอกที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์

ประเทศไทยมีนโยบายการจำกัดการลงทุนกับต่างชาติอย่างเคร่งครัด และควบคุมสินค้านำเข้าที่อาจจะปนเปื้อนและมีสภาวะ blister rust จากต่างประเทศ แต่กระนั้น ตัวละครจากประเศมหาอำนาจอย่างคาร์ไลล์กลับมีอำนาจต่อรองจนสามารถเข้าแทรกแซงกระบวนการขนส่งและตรวจสอบสินค้าของรัฐบาลไทยได้โดยใช้วิธีการหนุนหลังรัฐมนตรีกระทรวงพาณิชย์ ให้ไปเจรจากับรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรที่ควบคุมการนำเข้าสินค้าในเวลานั้น จนทั้ง 2 ฝ่ายเกิดความขัดแย้งกัน โดยคาร์ไลล์มีจุดประสงค์เพื่อบีบให้รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรเปิดโอกาสให้ตนได้ทำธุรกิจในประเทศ โดยชูว่าจะไม่นำเครื่องปั้นน้ำและท่อระบายเข้าประเทศไทยเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาที่คาร์ไลล์คุยกับแอนเดอร์สัน

“You’re holding the city hostage?”

“The white shirts seem to have forgotten they need outsiders. We’re in the middle of a new Expansion and every string is connected to other strings.” (Bacigalupi, 2010, p. 140)

เราจะเห็นได้ว่า เมื่อแอนเดอร์สันถามว่าแผนการของคาร์ไลล์คือการเอาเมืองกรุงเทพทั้งเมืองเป็นตัวประกันเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่ตนต้องการหรือ คาร์ไลล์ตอบอย่างไม่แยแสว่า กลุ่ม “white shirts” ซึ่งเป็นคำแทนเจ้าหน้าที่จากกระทรวงเกษตร ควรจะไม่ลืมนึกถึงความสำคัญของประเทศอื่นโดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจ คาร์ไลล์เป็นตัวละครที่มาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และอ้างว่าการประเทศไทยควรเปิดรับการลงทุนของต่างชาติ เพราะประเทศไทยยังต้องการการพัฒนา ทั้งการนำเข้าอุปกรณ์ในการกั้นน้ำและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามากขึ้น นอกจากนี้ คาร์ไลล์ยังอ้างว่าตอนนี้ทั้งโลกอยู่ในช่วงเวลาของ New Expansion แปลตรงตัวหมายถึงช่วงของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ประเทศที่ยังเหลือรอด

จากเหตุการณ์น้ำท่วมมีทรัพยากรเพียงพอ ในขณะเดียวกัน New Expansion ในที่นี้ หมายถึง ประเทศที่อเมริกาหวังจะเข้าไปลงทุนทำและขยายฐานเศรษฐกิจ หาใช่เป็นการขยายตัวของทุกประเทศ เพราะกลุ่มตัวแทนของ calories men ต้องการผลประโยชน์จากทรัพยากรของประเทศที่กำลังพัฒนาเพื่อต่อยอดธุรกิจของตน แต่ใช้ข้ออ้างการกระทำของตนเองว่าเป็นปัจจัยทางสากลที่ต้องเกิดขึ้นในทุกประเทศ การมาลงทุนในประเทศไทยเป็นวิธีการเปิดตลาดใหม่ โดยอาศัยความต้องการเทคโนโลยีของไทยเป็นการแลกเปลี่ยน ด้วยหวังว่าวิธีการนี้จะทำให้ไทยยอมเปิดการนำเข้าสินค้าจากประเทศมหาอำนาจ

ความคิดของคาร์ไลล์ยังตรงกับว่าทกรรมการพัฒนาที่ทุนเดอร์ แฟรงก์พูดถึง ประเทศมหาอำนาจอ้างถึงการเข้าไปช่วยเหลือให้ประเทศไทยได้อุปกรณ์กั้นน้ำและเทคโนโลยี แต่ในความเป็นจริงกลับทำเพื่อประโยชน์ของตนเองให้ได้ขยายฐานทางเศรษฐกิจ คำว่า string ในคำพูดของคาร์ไลล์ยังเปรียบได้กับการผูกขาดทางการค้าที่นายทุนจากตะวันตกเป็นคนควบคุมปัจจัยการนำเข้าและส่งออก โดยเชื่อมร้อยประเทศรอบนอกทั้งหมดเข้าสู่อำนาจศูนย์กลาง นอกจากนี้คำว่าเส้นสาย (string) ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศใจกลางหรือประเทศมหาอำนาจที่ต้องการเชื่อมร้อยประเทศรอบนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศใจกลาง ประหนึ่งว่าประเทศไทยนั้นเป็นหุ่นเชิด ในขณะที่มีผู้เชิดเป็นประเทศมหาอำนาจที่สามารถกำหนดการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของประเทศรอบนอกที่เป็นตัวแสดงได้

นอกจากนี้ แม้คาร์ไลล์จะอ้างว่าต้องการให้ประเทศไทยเปิดประเทศเพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าในเชิงธุรกิจ แต่ตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจมักจะมีอำนาจในการต่อรองเหนือกว่า เป้าหมายสูงสุดของกลุ่มนายทุนจากประเทศตะวันตกก็คือ การมีสินค้าติดต่อพันธุกรรมชนิดเดียวกันส่งขายไปทั่วโลก และผลิตโดยกลุ่ม AgriGen ซึ่งเป็นตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจให้เกิดเป็นห่วงโซ่สินค้า (commodity chains) (Hopkins & Wallerstein, 1986, p. 159) สิ่งที่คาร์ไลล์ต้องการคือการเชื่อมต่อแรงงานและกระบวนการผลิตจากแหล่งผลิตไปสู่แหล่งกระจายสินค้า จัดจำหน่าย โดยผลลัพธ์ที่ได้คือผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป กลุ่ม AgriGen ต้องการให้ประเทศไทยเป็นฐานการผลิตสินค้าจากการนำเมล็ดพันธุ์ไปติดต่อทางพันธุกรรม เพื่อส่งออกและจัดจำหน่ายไปยังประเทศอื่น ๆ โดยมีบริษัทของตนเป็นผู้กระจายสินค้าและกำหนดกระบวนการผลิตและแรงงาน

ความสัมพันธ์ของกลุ่ม AgriGen กับรัฐบาลไทยนั้น แม้จะเหมือนเป็นการทำธุรกิจ แต่แฝงไปด้วยอุบายทางการเมือง มีการสร้างเครือข่ายเพื่อหนุนหลังนักการเมืองแต่ละฝ่ายให้แตกคอกัน เพื่อให้ประเทศไทยเกิดความเสี่ยง ทั้งยังพยายามเข้าแทรกแซงทางการเมืองในรัฐเพื่อให้เป็นไปตามแผนการของกลุ่มนักลงทุนอย่างคาร์ไลล์ และกลุ่มตัวแทนจากบริษัท AgriGen อย่างแอนเดอร์สันเพื่อให้ได้ประโยชน์ต่อกลุ่มนายทุน วิธีการอันแยบยลและอุบายจากนักลงทุนชาวตะวันตกยังตอกย้ำให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างประเทศมหาอำนาจกับประเทศรอบนอก ความย้อนแย้งก็คือ แม้ว่าประเทศไทยจะควบคุมมาตรการสินค้าจากต่างประเทศเพียงใด แต่ก็ยังคงถูกแทรกแซงและบีบให้ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากนักลงทุนฝั่งตะวันตกเพื่อรักษากำแพงซึ่งช่วยป้องกันประเทศจากภัยน้ำท่วม ป้องกันการเข้ามาของ blister rust และรักษา “เอกราช” ของประเทศที่ยังไม่ตกอยู่ภายใต้กระแสน้ำของกลุ่ม AgriGen ที่นำเข้าสู่สินค้าตัดต่อทางพันธุกรรม

นอกจากนี้ ข้ออ้างที่กลุ่ม AgriGen ใช้เพื่อให้ได้ที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์ คือการอ้างว่าโลกกำลังเผชิญกับสภาวะขาดแคลนอาหาร เนื่องจากภัยธรรมชาติทำให้ต้องอาศัยพันธุกรรมจากผลไม้และพืชในไทยเพื่อให้มีชีวิตรอดอยู่นั้น ยังตรงกับวาทกรรมการพัฒนาที่ประเทศมหาอำนาจสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าไป “พัฒนา” และสร้างความชอบธรรมให้กับประเทศรอบนอกในมุมมองของประเทศมหาอำนาจ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ของไทยเป็นขุมทอง (gold mine) (Bacigalupi, 2010, p. 126) และเป็นคำตอบสำหรับการอยู่รอดของมนุษยชาติ ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกามีอำนาจทางเศรษฐกิจอันชอบธรรมที่จะเข้าไปพัฒนา ปรับปรุงหรือเข้าถึงทรัพยากรของประเทศรอบนอกเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม และกดดันให้ประเทศที่มีทรัพยากรของตัวเองยอมแบ่งปันให้กับกลุ่มนายทุน ยิ่งไปกว่านั้น การใช้อุปลักษณ์ว่าประเทศไทยเปรียบเสมือนขุมทองยังสะท้อนภาพของการขูดทรัพยากรของประเทศรอบนอกออกมาใช้โดยไม่คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบในประเทศนั้น ๆ สะท้อนให้เห็นอำนาจของประเทศตะวันตกที่มองว่าประเทศรอบนอกอย่างประเทศไทยเป็นขุมกำไรสำหรับการดักตวงผลประโยชน์

แม้ประเทศไทยจะขัดขวางการเข้ามาของกลุ่ม AgriGen แต่สำหรับแอนเดอร์สันแล้ว เขาคิดว่าถึงอย่างไร สุดท้ายประเทศไทยก็ต้องถูกบังคับให้บอกที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์แก่บริษัทของเขาจากการวางแผนการแทรกแซงทางการเมือง โดยทั้งคาร์ไลล์และแอนเดอร์สันซึ่งต้องการผลประโยชน์จากประเทศไทย ต่างคิดเห็นตรงกันว่าพวกเขาจะได้ประโยชน์ทางธุรกิจจากแผนการดังกล่าว ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า “Change is coming. The return to truly global trade. Supply

lines that circle over the world. It's all coming back, even they're slow at relearning it.” (Bacigalupi, 2010, p. 91) โดยตัวละครทั้งสองคนที่มาจากประเทศมหาอำนาจ มองว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเล็ก ๆ เมื่อเทียบกับโลกทั้งใบ (“the world”) ที่เข้าสู่ระบบการค้าโลก ในที่สุดแล้วประเทศไทยก็ต้องปรับตัวให้กลับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกเหมือนดังก่อนที่จะเกิดภัยพิบัติ ดังนั้นไทยจึงต้องเรียนรู้ระบบนี้ใหม่อีกครั้ง

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นทัศนคติของคนจากประเทศมหาอำนาจที่พูดถึงประเทศไทยด้วยน้ำเสียงดูถูกดูแคลน และมองว่าการต่อต้านของไทยต่อการเข้ามาของต่างชาตินั้นดูจะไร้ประโยชน์ การมองว่าประเทศไทยนั้นเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงได้ช้า ยังอาจหมายความว่า ในมุมมองของประเทศมหาอำนาจนั้น ประเทศรอบนอกกล้าหลังหรือพัฒนาได้ช้ากว่าประเทศตนเอง ทั้งยังเป็นการนำเสนอให้เห็นว่าเศรษฐกิจระบบโลกที่ประเทศของตนใช้มาตลอดควรจะต้องเป็นบรรทัดฐานสำหรับประเทศอื่นที่ตอนนี้ยังใช้ระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างออกไป จะเห็นว่าความสัมพันธ์ของประเทศมหาอำนาจกับประเทศรอบนอกเป็นความต้องการที่จะให้ประเทศรอบนอกอยู่ในวงโคจรของตนเอง คาร์โลลใช้คำว่า “the return to truly global trade” เพื่อตอกย้ำว่าการที่ประเทศไทยพยายามจะกีดกันการค้ากับต่างประเทศนั้น ในที่สุดจะต้อง “กลับมา” เป็นส่วนหนึ่งกับระบบการค้าโลกและอยู่ภายใต้การควบคุมของประเทศมหาอำนาจในที่สุด โดยในตอนนี้นี้ประเทศไทยเพียงแค่งำลังหลุดออกจากวงโคจรหรือออกนอกทาง แต่ในที่สุดก็จะกลับมาเช่นดังประโยคที่ว่า “it's all coming back” ตอกย้ำว่าคาร์โลลมองว่าการค้าในปะเทศใจกลางอย่างสหรัฐอเมริกายังคงเป็นศูนย์กลางและมีข้อดีรองมากกว่าในความสัมพันธ์ร่วมกับคู่ค้าในประเทศรอบนอก

นอกจากนี้ คาร์โลลยังอ้างอิงมาตรการควบคุมการลงทุนและจำกัดสินค้าของไทยว่าเป็น “absurd crouch” (Bacigalupi, 2010, p. 145) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามาตรการการจำกัดสินค้าของประเทศไทยนั้นน่าขบขัน ดูไร้เหตุผล ทั้งยังดูเป็นไปไม่ได้ การใช้คำว่า crouch ที่เป็นท่าทางนั่งคุกคู้ แทนการปิดประเทศของประเทศไทยนั้น ยังเป็นอุปมาแทนถึงมุมมองของประเทศมหาอำนาจที่มองว่าประเทศไทยนั้นผิดปกติ และดู “ตัวเล็ก” ในท่าทางคุกคู้ หมอบราบต่ออำนาจของนักลงทุนตะวันตก

จะเห็นว่า *The Windup Girl* แตกต่างไปจากวรรณกรรมเรื่อง *Lagoon* และ *Plum Rains* ในแง่ที่นำเสนอมุมมองตัวละครจากประเทศมหาอำนาจที่ชัดเจน ทั้งวิธีการวางแผนเพื่อหา

ประโยชน์จากประเทศรอบนอก และทัศนคติในแง่ลบที่มีต่อประเทศไทย โดยถือว่าประเทศมหาอำนาจมีเทคโนโลยีเหนือกว่า ในขณะที่ในเรื่อง *The Windup Girl* กลุ่มนายทุนจากประเทศมีการวางแผนเพื่อเข้าแทรกแซงผ่านการเมืองที่จะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของประเทศ

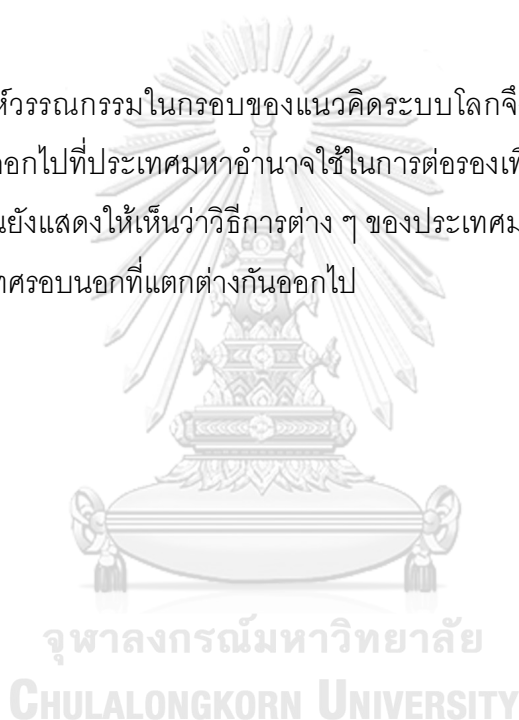
สรุป

จากความไม่เท่าเทียมกันในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมหาอำนาจและประเทศรอบนอกทั้ง 3 เรื่องนั้นมีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า การเอาเปรียบที่ดำเนินมาตั้งแต่ช่วงอาณานิคม ยังคงดำเนินมาจนถึงยุคหลังอาณานิคมอย่างเช่นประเทศไนจีเรียและประเทศฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ยังเกิดขึ้นกับประเทศที่ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมตามประวัติศาสตร์อย่างประเทศไทยด้วยความสัมพันธ์นี้มีปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เพราะประเทศรอบนอกมักจะมีทรัพยากรชั้นปฐมภูมิที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์จากกลุ่มนักลงทุนจากประเทศมหาอำนาจ โดยที่วรรณกรรมสะท้อนความสัมพันธ์แบบที่ถูกนำเสนอในทฤษฎีระบบโลก

ตัวบททั้ง 3 เรื่องแสดงความสัมพันธ์ของประเทศมหาอำนาจกับประเทศรอบนอกโดยที่ประเทศมหาอำนาจมีอำนาจการต่อรองมากกว่า ในเรื่อง *The Windup Girl* กลุ่มนายทุนต่างชาติและตัวแทนของ AgriGen ใช้ข้อต่อรองทางเทคโนโลยีเพื่อเข้าถึงทรัพยากรอย่างธนาคารเมล็ดพันธุ์เนื่องจากประเทศไทยยังคงต้องพึ่งพาอุปกรณ์ที่นำเข้าจากต่างประเทศเพื่อป้องกันน้ำท่วม ในเรื่อง *Lagoon* แม้จะมีบริษัทนายทุนน้ำมันเข้ามาลงทุนขุดน้ำมันในเมืองลากอส และเพิ่มผลกำไรให้กับธุรกิจท่องเที่ยว แต่ก็เป็นการลงทุนที่มีกลุ่มรัฐบาลเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์ การเติบโตของเมืองลากอสในฐานะศูนย์กลางอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและโรงแรมของไนจีเรียจึงเป็นเพียงการเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มคนบางส่วนเท่านั้น ส่วนใน *Plum Rains* ตัวละครจากประเทศรอบนอกต้องไปอาศัยอยู่ในประเทศมหาอำนาจ แม้ว่าประเทศที่มีเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคงอย่างญี่ปุ่นจะขาดแคลนแรงงานเนื่องจากอัตราการเกิดต่ำ และต้องพึ่งพาแรงงานอพยพจากประเทศอื่น ทว่ามาตรการและนโยบายการควบคุมแรงงานต่างชาตินั้นลดทอนความเป็นส่วนตัวและความเป็นมนุษย์ อีกทั้งแรงงานอพยพยังคงต้องดิ้นรนเพื่อปรับตัวให้อยู่รอดท่ามกลางวิถีชีวิตที่แตกต่างในประเทศมหาอำนาจ

นอกจากนี้ ประเทศมหาอำนาจยังแสวงหาผลประโยชน์จากทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ผ่านการสร้างวาทกรรมที่ต้องการทำให้พื้นที่ของประเทศรอบนอกพัฒนา เช่น พัฒนาเมืองลากอสในประเทศไนจีเรียผ่านธุรกิจการท่องเที่ยว หรือการเอื้อประโยชน์ด้านเทคโนโลยีให้กับประเทศที่ “ล้าหลัง” ในสายตาของประเทศมหาอำนาจอย่างประเทศไทยเพื่อให้ตนเองสามารถเข้าไปทำการค้าได้ อีกทั้งวาทกรรมการพัฒนายังอยู่ในรูปแบบของโครงการเพื่อสังคมโดยประเทศมหาอำนาจอ้างว่าเป็นการเพิ่มโอกาสการจ้างงานให้กับแรงงานต่างชาติ แต่กลับให้ค่าแรงในอัตราที่ต่ำเพื่อทำงานที่เสี่ยงอันตราย ซ้ำยังกัดกันเสรีภาพของชนชั้นที่เป็นแรงงานอพยพอีกด้วย

การวิเคราะห์วรรณกรรมในกรอบของแนวคิดระบบโลกจึงทำให้เห็นความสัมพันธ์และวิธีการที่แตกต่างกันออกไปที่ประเทศมหาอำนาจใช้ในการต่อรองเพื่อให้ได้ทรัพยากรจากประเทศรอบนอก นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าวิธีการต่าง ๆ ของประเทศมหาอำนาจนั้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเทศรอบนอกที่แตกต่างกันออกไป

บทที่ 3 อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่คงอยู่และแปรเปลี่ยนในประเทศรอบนอก

ทฤษฎีระบบโลกที่ได้นำเสนอไปในบทที่ 2 ทำให้เห็นว่าประเทศรอบนอกนั้นตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบทางการค้าให้กับประเทศมหาอำนาจ ซึ่งไม่เพียงแต่จะแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรในประเทศรอบนอก แต่ยังสร้างความเหลื่อมล้ำภายในประเทศรอบนอกนั้น ๆ ด้วย นั่นคือการศึกษาประเทศรอบนอกขาดอำนาจในการต่อรองทางเศรษฐกิจในตลาดโลก จนนำไปสู่ปัญหาภายในประเทศ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องวิกฤติอัตลักษณ์ความเป็นชาติอันเกิดจากผลกระทบของการเข้ามาแทรกแซงของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ และจากการจัดการของรัฐบาลในประเทศรอบนอกนั่นเอง

ในส่วนแรกของบทที่ 3 จะอธิบายถึงแนวคิดเรื่องความเป็นชาติของประเทศรอบนอกที่มีลักษณะร่วมกัน ปัญหาที่เกิดจากแนวคิดความเป็นชาติ บทบาทของรัฐในการเผยแพร่อุดมการณ์ความเป็นชาติและการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ และในส่วนที่สองจะวิเคราะห์ด้วบทวรรณกรรม โดยอธิบายถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ปรากฏในด้วบทวรรณกรรม รวมไปถึงปัญหาวิกฤติอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เกิดขึ้นในแต่ละเรื่อง

3.1 อัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศรอบนอก

ทฤษฎีระบบโลกของวอลเลอ์สไตน์ที่ได้อ้างไปในบทที่ 2 นั้น กล่าวถึงบทบาทของรัฐในประเทศรอบนอกไว้เช่นกัน โดยวอลเลอ์สไตน์อธิบายว่า รัฐบาลในหลายประเทศมีอิทธิพลอย่างมากในการควบคุมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประเทศที่ค่อนข้างมีเสถียรภาพทางการเมือง เช่น สหรัฐอเมริกา ได้ให้องค์กรและประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการเศรษฐกิจ แต่กระนั้นรัฐก็ยังต้องเข้าควบคุมและหามาตรการที่ชัดเจนในการบริหารประเทศ รวมถึงมีบทบาทที่สำคัญในการขยายฐานการส่งออกตลาดสินค้าของตนเองไปยังประเทศรอบนอก ส่งผลให้ประเทศรอบนอกยังเสียเปรียบทางการค้า (Wallerstein, 2004)

อตุล โคห์ลี (Atul Kohli) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการปกครองของประเทศรอบนอกว่าในทางประวัติศาสตร์ ประเทศรอบนอกมักจะเป็นประเทศที่เริ่มพัฒนาขึ้นหลังจากได้รับเอกราชในช่วงหลัง

อาณานิคม หรือเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจ เนื่องจากการเมืองขาดเสถียรภาพ รัฐบาลไม่สามารถจัดการกับทรัพยากรและสินค้าภายในประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือรัฐบาลไม่กระจายรายได้จากการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติไปสู่ประชาชน ทำให้รายได้กระจุกตัวเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ หนึ่งในวิธีการที่ประเทศรอบนอกจะต้องรบกับประเทศมหาอำนาจวิธีการหนึ่ง คือการที่รัฐควบคุมการนำเข้าสินค้า กำหนดไม่ให้บริษัทจากต่างชาติเข้ามาลงทุนเพื่อแสวงหากำไรอันเกินควร (Kohli, 2004, pp. 29-32)

อย่างไรก็ตาม โคห์ลีเห็นว่า การใช้อำนาจของรัฐในประเทศรอบนอกเพื่อควบคุมเศรษฐกิจ ไม่เพียงนำไปสู่การแทรกแซงของรัฐทางอ้อมที่ส่งผลตามมามากกว่าในด้านเศรษฐกิจ หรือเพื่อผลประโยชน์ของประเทศเพียงเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่วิธีการควบคุมและการใช้อำนาจของรัฐในการจำกัดสิทธิของประชาชนภายในชาติ และการเข้าแทรกแซงผ่านการสร้างอุดมการณ์ความเป็นชาติ ทั้งนี้ประเทศรอบนอกจำเป็นต้องคำนึงถึงทั้งการต่อรองทางเศรษฐกิจกับประเทศมหาอำนาจและการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ รัฐบาลจึงต้องดึงอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ในขณะที่ประเทศที่มีลักษณะเป็น “รัฐสมัยใหม่” (modern states) (Kohli, 2004, p. 9) แยกการบริหารงานระหว่างรัฐกับเอกชนชัดเจน รัฐมีส่วนช่วยเหลือด้านสวัสดิการและกำหนดนโยบายการค้าและนโยบายทางเศรษฐกิจ ไปพร้อมกับที่ภาคเอกชนเข้ามากระตุ้นเศรษฐกิจ สร้างรายได้ และพัฒนาผลผลิตในการส่งออก แต่ในประเทศที่ยังเป็น “รัฐกำลังพัฒนา” (developing country states) (Kohli, 2004, p. 9) แม้ว่าจะเข้าสู่ตลาดเสรี และเรียกตนเองว่าเป็นรัฐสมัยใหม่หรือรับเอารูปแบบประชาธิปไตย โดยอ้างว่ามีแนวคิดเสรีนิยม แต่ยังคงมีลักษณะร่วมกัน นั่นคือ การแบ่งแยกการทำงานระหว่างรัฐกับเอกชนยังไม่ชัดเจนมากพอ รัฐยังคงเข้ามาแทรกแซงผลผลิตของเอกชน และเอกชนใช้ประโยชน์จากการติดสินบนรัฐเพื่อแสวงหากำไรเกินควรจากทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ เพื่อสร้างความชอบธรรมในการกำหนดนโยบายทางการค้า รัฐบาลในประเทศรอบนอกจึงต้องมีชุดคุณค่าที่ทำให้การบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจเป็นไปอย่างชอบธรรม โดยแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญคือการสร้างอุดมการณ์ความรักชาติเพื่อให้ประชาชนในประเทศยอมรับ โดยอาศัยปัจจัยของการมีผู้นำประเทศที่มีอุดมการณ์รักชาติและกฎเกณฑ์ทางการทหาร

เพื่อขับเคลื่อนนโยบายทางเศรษฐกิจ (Schumpeter, 1947) หนึ่งในวิธีการดังกล่าวคือ การเผยแพร่แนวคิดเรื่อง ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (economic nationalism) (Burnell, 1986) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ผลักดันโดยรัฐบาลไปสู่ประชาชน เพื่อให้เห็นว่ามาตรการในการควบคุมทางเศรษฐกิจเป็นไปเพื่อไม่ให้ประเทศอื่นเข้ามาแทรกแซง และทำเพื่อรักษาทรัพยากรภายในชาติ ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการลงทุนเฉพาะกลุ่มในประเทศ การผลิตสินค้าเฉพาะในพื้นที่โดยการสนับสนุนของรัฐบาล ภาครัฐสามารถลดบทบาทของสินค้าที่มาจากต่างชาติโดยใช้นโยบายทางการค้าเพื่อปิดกั้นการลงทุนต่างชาติ แต่การกำหนดนโยบายดังกล่าวอาจนำไปสู่การกีดกันและการสร้างอคติทางชาติพันธุ์ที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลัก ไปจนถึงการเชิดชูสวาทละทางชาติพันธุ์ของคนในชาติและให้คุณค่ากับกลุ่มเชื้อชาติที่สร้างผลกำไรในทางเศรษฐกิจ (Baughn & Yaprak, 1996) แต่กีดกันเชื้อชาติอื่นที่ไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อประเทศรอบนอก นโยบายทางเศรษฐกิจเช่นนี้ยังขยายไปสู่คำถามว่า อะไรคือความเป็นชาติและอะไรคือความเป็นอื่นจากการรับสินค้าและวัฒนธรรมจากต่างชาติที่เข้ามา

จากประเด็นนี้ จึงอาจจะกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศรอบนอกในสมัยใหม่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างแนบแน่น ทั้งยังเป็นอัตลักษณ์ที่กำเนิดขึ้นผ่านนโยบายของรัฐ ตัวอย่างการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติผ่านกระบวนการของรัฐ ได้แก่ การสร้างสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติเพื่อส่งออก การผลักดันแนวคิดทางศาสนาเพื่อ 'ชะลอ' ความก้าวหน้าของโลกสมัยใหม่ ที่มาพร้อมกับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและแนวคิดทุนนิยมจากประเทศมหาอำนาจ การสร้างสัญลักษณ์ การเผยแพร่ข่าวสาร การกำหนดทิศทางของสื่อในประเทศ รวมไปถึงการพยายามรวบอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จของผู้ปกครองเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยการอ้างถึงประโยชน์ของชาติ (Kohli, 2004)

อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ถูกกำหนดโดยรัฐนั้นเกิดขึ้นจากกลุ่มคนที่มีอำนาจเพียงกลุ่มเดียว จึงย่อมทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของผู้ปกครองที่อ้างผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ความน่ากังขาดังกล่าวสอดคล้องกับที่ฟรานซ์ ฟานง (Franz Fanon) เคยวิพากษ์ชนชั้นปกครองในประเทศหลังอาณานิคมที่ผลักดันแนวคิดเรื่องสำนึกความเป็นชาติ (national consciousness) โดยพยายามบังคับให้

คนในชาติคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวม แต่ละเลยต่อการตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพของคนในชาติ แนวคิดนี้จึงไม่นำไปสู่เสรีภาพทางความคิดและชีวิต ฟานงได้เสนอเอาไว้ว่า จิตสำนึกของความเป็นชาตินั้นเป็นสิ่งที่กลวงเปล่า โดยเฉพาะในประเทศที่เพิ่งได้รับอิสรภาพจากเจ้าอาณานิคม จิตสำนึกของความเป็นชาติยังคงอยู่ภายใต้แนวคิดแบบอาณานิคม เพราะกลุ่มคนที่มีสิทธิเผยแพร่แนวคิดนี้ ยังคงเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่มีอำนาจ แต่ไม่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสำนึก ความเป็นชาติที่เข้มแข็งจนขับเคลื่อนคนในประเทศได้ ดังที่เขาเขียนไว้ใน *The Wretched of the Earth* ว่า

Instead of being the coordinated crystallization of the people's innermost aspirations, instead of being the most tangible, immediate product of popular mobilization, national consciousness is nothing but crude, empty, fragile shell. (...) The national bourgeoisie, which takes over the power at the end of colonial regime, is an underdeveloped bourgeois. Its economic clout is practically zero, and in any case, no way commensurate with that of its metropolitan counterpart which it intends replacing. (Fanon, 1963, pp. 97-98)

แนวคิดของฟานง นำไปสู่แนวคิดของโคห์ลีย์ที่มองว่า กลไกของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญและมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจในประเทศรอบนอก รัฐถือเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในการกำหนดกลไกทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประเทศรอบนอกมีความต้องการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าประเทศมหาอำนาจ (Kohli, 2004, p. 18) ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ถึงแม้ว่านโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจจะอ้างถึงผลประโยชน์ของชาติมากเพียงใด แต่ก็อาจไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น รัฐใช้อำนาจกีดกันผู้ผลิตในภาคเอกชน หรือนักลงทุนจากต่างชาติ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ลดโอกาสการหางานของคนในชาติ หรือในบางกรณีรัฐก็ร่วมมือกับต่างชาติเพื่อจัดสรรผลผลิต และหาผลประโยชน์เข้าตัวเอง นอกจากนี้ รัฐยังมีสิทธิที่จะเลือกพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งในประเทศ เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภูมิภาคอื่น ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ชนบทกับพื้นที่เมือง โดยทำให้กลายเป็นการดักตวงทรัพยากรธรรมชาติในประเทศในนามของรัฐ เกิดการจำกัดพื้นที่ทำกินของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่

นำไปสู่ปัญหาเรื่องช่องว่างของรายได้และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างองค์กรรัฐที่มีอำนาจในมือ กับธุรกิจขนาดย่อมที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เดียวกัน

การกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นชาติโดยรัฐนั้นจึงเป็นเหมือนทั้งแรงผลักและดึง (push and pull tension) ที่เกิดในประเทศรอบนอก นั่นคือ ถึงแม้ว่านโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจจะเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมการส่งออกสินค้าและการใช้ทรัพยากรในประเทศ รวมถึงเชิดชูเอกลักษณ์ความเป็นชาติ แต่ในขณะเดียวกัน นโยบายและการควบคุมทางเศรษฐกิจของรัฐก็นำไปสู่อคติทางชนชั้น เพราะการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติโดยผู้มีอำนาจเอื้อประโยชน์ให้เฉพาะกลุ่ม และได้สร้างความเป็นอื่นในกลุ่มที่แตกต่างหรือไม่เอื้อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับรัฐ กล่าวคือ ทำให้กลุ่มดังกล่าวอยู่นอกความคุ้มครองทางกฎหมายและขาดสวัสดิการ รัฐสามารถร่วมมือกับกลุ่มผู้มีอำนาจ นักการเมือง หรือกลุ่มธุรกิจในพื้นที่ในนามของผลประโยชน์เพื่อประเทศ ในขณะที่สิทธิพลเมืองของคนในประเทศไม่มีสถาบันทางสังคมคุ้มครอง ตัวอย่างเช่น รัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองคนในพื้นที่ชนบทหรือห่างไกลจากตัวเมือง หรือรัฐเข้าควบคุมและบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อ (Zhuojun & Hualing, 2014) สิ่งที่เกิดขึ้นคือคนในประเทศประสบปัญหาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงตัวตน เข้ากับกลุ่มชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกจากพื้นที่ของตัวเอง หรือแม้แต่มิ้อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เข้มแข็งมั่นคง นั่นก็คือว่า ยิ่งรัฐพยายามสร้างกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ และกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นชาติหรือค่านิยมความรักชาติมากเท่าไร ก็ยิ่งเกิดกระแสเคลื่อนไหวต่อต้าน และความรู้แปลกแยกในประชาชนมากขึ้นเท่านั้น

ความเหลื่อมล้ำและปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าวยังส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์การอพยพของกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยในประเทศรอบนอกไปทำงานในประเทศมหาอำนาจ หรือกลายเป็นแรงงานราคาถูกในพื้นที่ที่มีโอกาสทำเงินมากกว่า การอพยพของแรงงานเกิดขึ้นเพื่อเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและชนชั้น (class mobility) การอพยพไปเป็นแรงงานในประเทศมหาอำนาจมักจะเกิดขึ้นอย่างผิดกฎหมาย โดยอาจผ่านระบบมาเฟียใต้ดินซึ่งเป็นผู้ที่ปล่อยเงินกู้สำหรับตั้งตัวในต่างประเทศ กลุ่มแรงงานผิดกฎหมายเหล่านี้มีลักษณะแตกต่างกับผู้ย้ายถิ่นฐาน (immigrants) ตรงที่ไม่สามารถตัดขาดจากประเทศเดิมได้ แต่แรงงานอพยพดังกล่าวยังคงมีภาระทางเศรษฐกิจ

เช่น การหาเงินจากประเทศมหาอำนาจกลับไปให้ครอบครัวหรือยังคงมีภาระหนี้สิน แต่จำเป็นต้องกลายเป็นผู้พลัดถิ่น (diaspora) (Wallerstein, 2004, pp. 77-78) ประเด็นเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเรียกร้องให้ผู้หญิงออกจากบ้านมาทำงาน หรือกระทั่งไปทำงานเป็นแรงงานในต่างประเทศ แม้จะด้วยค่าแรงราคาถูกก็ตาม เนื่องจากแรงงานอพยพไม่สามารถดูแลครอบครัวตนเองได้อย่างเต็มที่และมักจะเป็นปัญหาที่ถูกมองข้ามทั้งจากประเทศมหาอำนาจและรัฐของประเทศรอบนอก จนเกิดเป็นอารมณ์เครียดและความกดดันที่ไม่ได้เจอครอบครัว แต่ยังคงมาทำงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลครอบครัวคนอื่นในต่างประเทศ สถานะการเป็นแรงงานอพยพยังได้บั่นทอนคุณค่าทางสังคม โดยเฉพาะเรื่องบทบาทของสมาชิกในครอบครัว และสถาบันครอบครัว ตัวอย่างเช่น แม่ที่ต้องทิ้งลูกเพื่อไปทำงานต่างประเทศ ทำให้บทบาทความเป็นแม่ลดน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่คนในประเทศให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เครือญาติและครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ (Parreñas, 2001)

อีกหนึ่งประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ของชาติในประเทศรอบนอกคือ อัตลักษณ์ในเรื่องศาสนาที่มีผลกระทบมาจากเศรษฐกิจ แม้ว่าเวเบอร์และมาร์กซ์ต่างก็คาดการณ์ว่าการพัฒนาของทุนนิยมจะทำให้เกิดความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลและความเชื่อทางศาสนาจะหายไปจากความคิดของคน อย่างไรก็ตาม การเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ตามทฤษฎีระบบโลก กลับยังทำให้คนนับถือศาสนาและมีความเชื่อทางไสยศาสตร์เพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นปฏิทัศน์ของความเป็นสมัยใหม่ (paradox of modernity) เมื่อความสมัยใหม่ได้เป็นตัวเร่งทำให้ความเชื่อทางศาสนากลับมาเป็นที่นิยมอย่างจริงจังอีกครั้ง เนื่องจากสังคมที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วมักจะล้มเหลวในการแก้ปัญหาความต้องการของมนุษย์ (Hervieu-Léger, 1985) ศาสนายังคงเป็นความเชื่อศูนย์กลางที่ขับเคลื่อนคนได้ (Huntington, 1996) โดยเฉพาะในประเทศรอบนอกที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนามากลับกระจุกตัวเพียงไม่กี่พื้นที่ ทั้งยังมีความเหลื่อมล้ำในสภาพความเป็นอยู่และรายได้ของคน ทำให้ผู้คนเกิดความเคืองแค้นทั้งทางจิตใจและทางวัฒนธรรม (Handelman, 2003) แต่การมีความเชื่อที่หลากหลายในสังคมอาจจะส่งผลกระทบต่อการสร้างอัตลักษณ์ร่วมหรือความต้องการอันเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะในประเทศรอบนอกที่อยู่รวมกันหลายเชื้อชาติ จึงเป็นผลทำให้รัฐใช้วิธีการบัญญัติกฎหมายและการใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามเพื่อกำหนดแบบแผนและรูปแบบของ

ความเชื่อที่คงอยู่ได้ และความเชื่อที่ควรหมดไปจากสังคม เพื่อที่จะสร้างสังคมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวภายใต้ระบบเศรษฐกิจเดียวกัน

ดังนั้น การสร้างระบบโลกที่นำพาประเทศรอบนอกเข้าสู่การค้าเสรี นอกจากจะก่อให้เกิดความเสียเปรียบทางเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อคุณค่าของสถาบันทางสังคม ทั้งสถาบันครอบครัว และความเชื่อทางศาสนาของคนในพื้นที่อีกด้วย นอกจากนี้ การกำหนดอัตลักษณ์ของประเทศรอบนอกมักจะไม่ได้มาจากความสัมพันธ์ระหว่างคนในประเทศ หรือความต้องการของคนในประเทศ แต่จะมาจากการตัดสินใจของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสังคม หรือวัฒนธรรม โดยมักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศมากกว่าความต้องการของประชาชนในความดูแลของรัฐ

3.2 อัตลักษณ์ความเป็นชาติในตัวบทวรรณกรรม

3.2.1 การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาติในเรื่อง *The Windup Girl*

เมื่อเปรียบเทียบกับบริบททางประวัติศาสตร์จะเห็นว่าประเทศไทยใน *The Windup Girl* แตกต่างไปจากประเทศไนจีเรียและประเทศฟิลิปปินส์ที่ปรากฏในเรื่อง *Lagoon* และ *Plum Rains* ตามลำดับ กล่าวคือ ประเทศไทยยังไม่เคยถูกบันทึกอย่างเป็นทางการว่าเป็นประเทศภายใต้อาณานิคม ดังนั้นประเทศไทยจึงมีมิติและบทบาทที่น่าสนใจในฐานะประเทศรอบนอก

ในขณะที่ประเทศรอบนอกอย่างไนจีเรียและฟิลิปปินส์ยอมให้ประเทศมหาอำนาจเข้ามาลงทุนในทรัพยากรของประเทศ ทั้งกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมัน และกับทรัพยากรแรงงานคน รัฐไทยใน *The Windup Girl* กลับมีนโยบายที่จะป้องกันการลงทุนของต่างชาติ โดยไม่ยอมให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนหรือเข้าถึงทรัพยากรในประเทศได้ ทั้งนี้เนื่องจากมีจุดยืนที่เน้นผลประโยชน์ของชาติเป็นหลักและแฝงด้วยนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (economic nationalism) ในแง่หนึ่งอาจจะตีความได้ว่า เป็นวิธีการที่ประเทศรอบนอกกำลังรับมือกับภัยคุกคามไม่ตามแบบหรือ

non-traditional security threats ต่อประเทศมหาอำนาจที่พยายามจะเข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์ ในขณะที่ประเทศรอบนอกต้องการรักษาผลประโยชน์เพื่อรักษาทรัพยากรของตนเอง โดยในที่นี้คือ ทรัพยากรอาหาร (food security) ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดแคลนในโลกสภาวะหลังภัยพิบัติ

ในตัวอย่างอธิบายว่า ประเทศไทยนั้นเป็นประเทศเดียวในแถบเอเชียที่ยังคงมีทรัพยากร สมบูรณ์ในสภาวะที่เกิดกับทุกประเทศในโลกขาดแคลนอาหารและประสบโรคระบาด รัฐบาลเป็นผู้ กำหนดนโยบายในการจำกัดการนำเข้าของสินค้า โดยเฉพาะอาหารจากภายนอกประเทศ ดังจะ เห็นได้จากมุมมองของตัวละคร ไชยยานุชิต (Chaiyanuchit) ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาล พูดคุยกับ เจ้าหน้าที่ได้บังคับบัญชา เกี่ยวกับความจำเป็นของการจำกัดการนำเข้าสินค้า ความว่า

AgriGen and PurCal and the rest were shipping their plague-resistant seeds and demanding exorbitant profits, and patriotic gene rippers were already working to crack the code of the calories companies' products, fighting to keep the Kingdom fed as Burma and the Vietnamese and the Khmers all fell. AgriGen and its ilk were threatening embargo over intellectual property infringement, but the Thai Kingdom was still alive. Against all odds, they were alive. As the others were crushed under the calories' heels, the Kingdom stood strong. (Bacigalupi, 2010, p. 176)

จะเห็นว่าในมุมมองของไชยยานุชิตที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลนั้น การเข้ามาของกลุ่มนายทุนจาก ต่างชาติส่งผลเสียให้กับประเทศ เพราะเป็นการนำเข้าสินค้าที่ทำกำไรเกินควร (“demanding exorbitant profits”) ในขณะที่รัฐบาล โดยเฉพาะรัฐมนตรีกระทรวงเกษตร (Ministry of Agriculture) จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมเพื่อศึกษาสินค้าของกลุ่มนายทุนเหล่านี้เพื่อประโยชน์ ของประเทศ ไม่ให้นำเข้าสินค้าเกินราคา โดยวิธีการหนึ่งที่ไชยยานุชิตพูดถึง คือการที่เจ้าหน้าที่รัฐ พยายามหาทางเลียนแบบสินค้าอาหารของกลุ่ม AgriGen มาทำเป็นสินค้าของตัวเองเพื่อลด ปริมาณการนำเข้าสินค้า โดยเขากล่าวถึงการกระทำเช่นนี้ว่าเป็นการรับใช้ชาติ ดังจะเห็นได้จาก

การใช้คำว่า “patriotic” ซึ่งหมายถึงคนที่มีความรักชาติ เรียกกลุ่ม gene ripper ของรัฐบาลที่ทำหน้าที่เลียนแบบสินค้า ทั้งยังกล่าวอ้างถึงความยิ่งใหญ่ของประเทศไทยที่ยังสามารถปักหลักท่ามกลางประเทศรอบข้างทั้งเวียดนาม และกัมพูชาที่พ่ายแพ้ให้กับทั้งสภาวะขาดแคลนอาหารและสภาวะ genehack หรืออาหารเป็นพิษ

ความเข้มงวดของนโยบายดังกล่าวยังเกิดจากความกังวลของรัฐบาลที่ต่างชาติจะเข้ามาแทรกแซงเพื่อหารหัสพันธุกรรมของธนาคารเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลเห็นว่าเป็นปัญหาระดับชาติ และมีความกังวลต่อการคุกคามดังกล่าว เนื่องจากธนาคารเมล็ดพันธุ์ถือเป็นทรัพยากรอาหารที่ยังไม่ปนเปื้อนจากการติดต่อพันธุกรรมซึ่งแทบจะไม่มีหลงเหลืออยู่แล้วในประเทศอื่น ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ถูกปกป้องไว้โดยรัฐบาลไทยและถูกเก็บไว้เป็นความลับจากชาวต่างชาติ สภาวะของอาหารที่ยังไม่ปนเปื้อนจากการติดต่อทางพันธุกรรมก็เปรียบเสมือนการพยายามรักษาสาระัตถะความเป็นชาติทั้งเรื่องทรัพยากร ดินแดน และเชื้อชาติ จากการที่รัฐดำเนินการกีดกันความสัมพันธ์ของต่างชาติเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของเมล็ดพันธุ์เอาไว้

นอกจากนี้ ธนาคารเมล็ดพันธุ์ยังเปรียบได้กับความเป็นเอกราชหรืออธิปไตยที่ประเทศพยายามจะรักษาไว้จากการรุกรานของต่างชาติ เมล็ดพันธุ์อาหารยังสอดคล้องกับบริบทตามประวัติศาสตร์ของประเทศไทยที่เป็นประเทศรอบนอกซึ่งยังไม่เคยถูกรุกรานหรืออยู่ภายใต้อาณานิคม เมล็ดพันธุ์อาหารมีลักษณะเป็นทั้งความเป็นธรรมชาติและความเป็นชาติรวมอยู่ด้วยกัน การปกป้องธนาคารเมล็ดพันธุ์จึงเปรียบเสมือนกับชุมทรัพย์และความอยู่รอดของคนในชาติ ดังเช่นที่กันยา (Kanya) หนึ่งในตัวละครหลักของเรื่องระลึกถึงความสำคัญของธนาคารเมล็ดพันธุ์ และหน้าที่ของเธอที่จะต้องปกป้องทรัพยากรของประเทศ ดังจะเห็นได้จากการที่เธออ้างถึงธนาคารเมล็ดพันธุ์แห่งนี้ว่าเป็น “King Rama’s legacy.” (Bacigalupi, 2010, p. 491) ซึ่งเปรียบเสมือนสิ่งที่ได้รับตกทอดมาจากกษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์รวมการปกครองของประเทศไทย ธนาคารเมล็ดพันธุ์จึงเปรียบเสมือนอัตลักษณ์ของความเป็นชาติซึ่งเชื่อมโยงกับการรักษาความเป็นเอกราชในทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่ควรจะได้รับ การหวงแหนและปกป้องรักษา

ในขณะเดียวกัน กลุ่ม AgriGen เป็นตัวแทนของประเทศมหาอำนาจที่เข้าไปเพื่อแทรกแซง และเพื่อขยายขอบเขตการค้า “the next Expansion market phase” (Bacigalupi, 2010, p. 148) ให้เป็นไปตามกลไกเสรีและการค้าในตลาดทุนนิยม แนวคิดเรื่องการปกป้องอำนาจอธิปไตย และรักษาเอกราชของชาตินั้นจึงจะเป็นแนวคิดขัดแย้งกับแนวคิดการยึดครองทางเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจที่ต้องการจะใช้สินค้าเพื่อขยายตลาด เพราะแนวความคิดชาตินิยมพยายามจะต่อต้านระบบทุนนิยมและการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจ ผ่านการปฏิเสธไม่ยอมร่วมมือกับกลุ่มนักลงทุนต่างชาติ

แนวคิดเรื่องความรักชาติโดยเจ้าหน้าที่รัฐยังปรากฏให้เห็นภายในเรื่องผ่านความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อในพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในวิธีการแสดงออกถึงความเป็นชาติ ตามประวัติศาสตร์แล้ว แนวคิดเรื่องศาสนาพุทธเป็นความเชื่อที่ตกทอดในประเทศไทยซึ่งมักจะถูกแสดงออกผ่านพิธีกรรม กิจวัตรประจำวันของไทย ในตัวบทได้แทรกแนวคิดเรื่องพุทธศาสนาว่ายังคงมีอิทธิพลต่อคนไทย แม้ว่าประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 จะเป็นประเทศไทยในอนาคตที่ห่างไกลออกไปก็ตาม ดังจะเห็นได้จากการที่พิธีการของรัฐถูกประกอบขึ้นในพื้นที่ทางศาสนา ทั้งนี้เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์และความชอบธรรม ตัวอย่างเช่น ฉากในตอนที่กระทรวงพาณิชย์ตัดสินใจไล่เจ้าหน้าที่รัฐชื่อใจดี (Jaidee) โดยทำพิธีปลดออกจากตำแหน่งและประณามใจดีต่อหน้าเจ้าหน้าที่คนอื่น ๆ การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นภายในวัดพระสืบ (Wat Phra Seub) ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับประชาชนทุกคน ดังในฉากที่บรรยายว่า

Golden statues of Buddha and Phra Seub gaze down on the assembling people, serene. The screens on the temple walls portray scenes of the fall of Old Thailand: The farang releasing their plagues on the earth, animals and plants collapsing as their food webs unraveled; his Royal Majesty King Rama XII mustering his final pitiful human forces, flanked by Hanuman and his monkey warriors. Images of Krut and Kirimukha and an army of half-human kala fighting back the rising seas and plagues. (Bacigalupi, 2010, pp. 142-143)

ข้อความดังกล่าวทำให้เห็นภาพพระพุทธรูปจำลองมองลงมายังคนที่ชุมนุมอยู่เบื้องล่างด้วยแววตาสงบ นอกจากนั้นฉากนี้ยังกล่าวถึง “Old Thailand” หรือประเทศไทยเก่า ในสมัยที่ฝรั่งหรือคนต่างชาตินำโรคระบาดเข้ามา จนทำให้คน สัตว์ และอาหารปนเปื้อน นอกจากนี้ยังมีรูปปั้นของกษัตริย์ในอดีตอยู่ภายในวัด พร้อมกับวามร ครุฑอยู่บนเกียรติมุขกำลังต่อสู้กับโรคระบาดและน้ำทะเลที่เพิ่มสูงขึ้น การบรรยายฉากดังกล่าวมีความสำคัญและสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดความเป็นชาติอย่างชัดเจน โรคระบาดที่มากับ ‘ฝรั่ง’ นั้น แสดงให้เห็นถึงอคติทางเชื้อชาติและความกลัวคนต่างชาติ โดยมองว่าคนต่างชาตินั้นนำพาภัยพิบัติมาสู่ประเทศไทย ในขณะที่ศาสนาพุทธและกษัตริย์เป็นเสาหลักที่ทำให้ประเทศยังคงอยู่รอดสืบมา นับตั้งแต่ประเทศไทยเก่ามาจนถึงประเทศไทยตามช่วงเวลาในเรื่อง

นอกจากนี้ การที่เจ้าหน้าที่รัฐเลือกประกอบพิธีในวัดยังสะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมโยงการดำเนินการของภาครัฐเข้ากับ “อำนาจศักดิ์สิทธิ์” ของพุทธศาสนาและกษัตริย์ ซึ่งมีส่วนช่วยในการหล่อหลอมความคิดเรื่องความเป็นชาติ โดยทำให้เห็นว่าอำนาจของรัฐนั้นถูกรับรู้ มองเห็น ผ่านสายตาของพระพุทธรูปเจ้าและกษัตริย์องค์ก่อนที่จำลองลงมา นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสะท้อนผ่านตัวละครกันยาซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ในตอนที่ประเทศรอบข้างเผชิญวิกฤติทั้งโรคระบาดและน้ำท่วมสูง แต่ไทยก็ยังอยู่ได้เพราะความคุ้มครองของพระพุทธรูปเจ้าและกษัตริย์ กันยากลับไปนึกถึงเหตุการณ์ในอดีต “And yet we endure, even expand. The Kingdom survives. Thank the Buddha that he extends a compassionate hand and that our Queen has enough merit to attract these terrifying farang tools without which we would be completely defenseless” (Bacigalupi, 2010, p. 390) อย่างไรก็ตาม แนวคิดของกันยาที่เทิดทูนความยิ่งใหญ่ของชาติที่อยู่รอดมาได้ เป็นสายตาที่มองผ่านเรื่องราวอันเรืองรองในอดีต ทั้งยังเป็นการพยายามสานเรื่องเล่าความยิ่งใหญ่ของชาติในด้านที่ตัวละครอยากให้เป็น

อย่างไรก็ตาม มุมมองต่อชาติในลักษณะดังกล่าวค่อนข้างจำกัดและไร้เดียงสา เนื่องจากการหยิบยกเพียงด้านที่ดีขึ้นมานั้น การระลึกถึงอดีตของตัวละครจึงเป็นเพียงการพยายาม

จะหาเหตุผลมาสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจของรัฐและของผู้ปกครอง จากที่กันยามองว่าเป็นเพราะความสามารถของสมเด็จพระราชินีที่สามารถใช้เครื่องมือของต่างชาติเพื่อสร้างกำแพงป้องกันน้ำท่วมได้ (“merit to attract these terrifying farang tools”) ประเทศไทยจึงสามารถอยู่รอด ทว่าสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยอยู่รอดได้เป็นเพราะประโยชน์ของสินค้าจากประเทศมหาอำนาจที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้า แนวคิดเรื่องความรักชาติของทั้งกันยาและไชยยานุชิตจึงเป็นการมองความเป็นชาติเพียงผิวเผิน กล่าวคือ เป็นการหยิบยืมเสื้อยืดของเรื่องเล่ามาร้อยเรียงแต่ลดทอนความจริงส่วนอื่นไป จนทั้งสองตัวละครเชื่อในวาทกรรมชาตินิยมที่กำหนดขึ้นผู้นำของชาติและสถาบันกษัตริย์ และยังเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันในการบังคับใช้นโยบายและสานต่อแนวคิดชาตินิยม ดังเช่นข้อความใจดีซึ่งเป็นจิตใต้สำนึกของกันยาพูดขึ้นว่า “It is our people who carry the lifeblood of this country, not this city. Our people carry the name that the Chakri gave us.” และ “He [King Rama] cared for us and made a symbol for us to protect.” (Bacigalupi, 2010, p. 494) ข้อความดังกล่าวทำให้เห็นว่าสถาบันกษัตริย์มีความน่าเชื่อถือและศักดิ์สิทธิ์ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งกันยาและใจดีต่างก็เชื่อว่าราชวงศ์ได้มอบหมายให้ทั้งสองปกป้องความเป็นชาติ โดยเฉพาะจากอิทธิพลของชาติตะวันตกที่พยายามเข้าถึงเมล็ดพันธุ์ซึ่งเมล็ดพันธุ์ดังกล่าวคือ สัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นชาติและจะต้องได้รับการปกป้องไว้อย่างดี

การสานต่อเจตนารมณ์ความรักชาติยังปรากฏให้เห็นจากการที่รัฐมนตรีกระทรวงเกษตรได้จัดตั้งเจ้าหน้าที่รัฐภายในกระทรวงเกษตรขึ้นมาปฏิบัติงานโดยเฉพาะ เรียกว่ากลุ่ม white shirts ซึ่งเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่มีแนวคิดรักชาติ ทั้งใจดีและกันยาต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนี้ ทั้งสองคนทำหน้าที่บังคับใช้นโยบายจำกัดการนำเข้าสินค้าและกวดขันการใช้สินค้าของประชาชน ตัวอย่างหนึ่งในการจำกัดการนำเข้าสินค้า คือการที่กลุ่ม white shirts ห้ามใช้น้ำมัน (methane) ที่นำเข้าอย่างผิดกฎหมายแต่ราคาถูกกว่าในการทำอาหาร เพื่อไม่ให้อาหารที่ตัดแต่งทางพันธุกรรมเข้ามาปนเปื้อนกับอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่ในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากตอนที่ใจดีพูดถึงหน้าที่ของกลุ่มตนเองว่า “The white shirts took over the licensing of methane capture and production. There was the monitoring of fishery health and toxin accumulation [...] and there was the tracking of human health and bacteria H7V9 there

was no end to the duties of Ministry.”(Bacigalupi, 2010, p. 136) จากข้อความที่ยกมาจะเห็นได้ว่า นอกจากกลุ่ม white shirts จะมีหน้าที่ควบคุมการนำเข้าและส่งออกแล้ว ยังเข้าไปควบคุมสิทธิการบริโภคของคนในประเทศ อย่างการใช้น้ำมันผิดกฎหมาย โดยอ้างว่าเป็นการตรวจตราไม่ให้สินค้าผิดกฎหมายเข้ามาปนเปื้อนกับสินค้าในประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็เข้าไปควบคุม (capture) และตรวจตรา (monitoring) พฤติกรรมการบริโภคของคนในประเทศ จนทำให้กลุ่ม white shirts มีชื่อเสียงในเรื่องการใช้ความรุนแรงในการเข้าปฏิบัติหน้าที่

นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายด้านเศรษฐกิจของรัฐยังนำไปสู่ปัญหาการกีดกันทางเชื้อชาติ ในโลกอนาคตที่มีปัญหาเรื่องทรัพยากรขาดแคลน และเกิดสงครามการแย่งชิงทรัพยากรในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ประเทศไทยเป็นเหมือนแหล่งหนีภัยของตัวละครที่ต้องลี้ภัยทางสงครามเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศ แต่ผู้ลี้ภัยเหล่านี้ไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลของไทย และถูกกีดกันจากสิทธิขั้นพื้นฐาน รวมถึงไม่ได้รับความคุ้มครองในฐานะพลเมืองของประเทศ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของชาวจีนจากประเทศมาเลเซียในเรื่องชื่อ ฮกเส็ง (Hock Seng) ผู้ซึ่งหนีเข้ามาอยู่ในไทยอย่างผิดกฎหมาย และถูกตีตราว่าเป็นพวก yellow cards ซึ่งคนกลุ่มนี้จะไม่สามารถได้รับสิทธิใด ๆ แม้แต่ปัจจัยพื้นฐาน เช่น ที่อยู่อาศัย หรืออาหารจากรัฐบาล และต้องหลบซ่อนตัวจากกลุ่ม white shirts ที่คอยตรวจสอบผู้อพยพ

ตัวละครที่ชื่อเจตซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่ม white shirts ต้องการปราบปรามกลุ่ม yellow cards เพราะมองว่ากลุ่มชาวจีนจากมาเลเซียกลุ่มนี้ไม่ฉลาดพอที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองเป็นมุสลิม ทำให้ถูกกลุ่มมุสลิมกวาดล้างจนต้องอพยพมาเป็นแรงงานผิดกฎหมายในไทย ใจดีเห็นว่า กลุ่มชาวจีนจากมาเลเซียไม่ยอมปรับตัวเป็นคนไทย และทำตัวแปลกแยกไปจากคนส่วนใหญ่ ไม่เหมือนกลุ่มชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งคือเฉาโจว (Chaozhou Chinese) ซึ่งสามารถปรับตัวได้ ทั้งยังแสดงตัวเป็นคนจงรักภักดี ยอมรับอัตลักษณ์ความเป็นไทยด้วยการพูดภาษาไทย และเปลี่ยนชื่อเป็นคนไทย ดังเช่นที่ใจดีแสดงความเห็นต่อกลุ่มคนจีนกลุ่มนี้ว่า “The Chinese of Malacca and Penang and the Western Coast arrogantly hold themselves apart. (...) The Chaozhou are smart, where

the Malayan Chinese are stupid. They are practically Thai themselves. They speak Thai. They took Thai names. And they are loyal.”(Bacigalupi, 2010, p. 168)

จากข้อความที่ยกมา จะเห็นว่าสิ่งที่ทำให้กลุ่ม yellow cards ไม่ได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลไทย เพราะไม่ยอมเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นชาติของตนเองและการทำตัวแปลกแยกไปจากคนไทย ทว่าอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ใจดีรู้สึกเกลียดชังพวกแรงงานอพยพก็คืออคติทางเชื้อชาติ ใจดียกย่องคุณค่าเรื่องการหลอมรวมชาติให้เป็นหนึ่งเดียว ซึ่งหมายถึงการที่คนในชาติต้องมีเชื้อชาติ ภาษา และศาสนาเดียวกัน ดังนั้นคนจีนจากเขาใจที่ยอมรับการเป็นคนไทย เปลี่ยนชื่อเป็นคนไทย พูดภาษาไทยแสดงถึงความซื่อสัตย์และภักดีต่อประเทศ จึงได้รับการยอมรับจากสังคมไทยส่วนใหญ่ (?) ในขณะที่กลุ่ม yellow cards กลับถูกกีดกัน นอกจากนี้ ตัวละครคนจีนจากมะละกาและปีนังที่ยอมเปลี่ยนมาพูดภาษาไทยและประพฤติตัวเหมือนคนไทย ยังเปรียบได้กับการที่ผู้อพยพพยายามเลียนแบบเหมือนกับประเทศรอบนอกที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประเทศมหาอำนาจ/ประเทศใหญ่กว่าเพื่อสร้างการยอมรับ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง mimicry ของ โฮมี บาบ่า (Homi Bhabha) วาทกรรมที่เจ้าอาณานิคมปลูกฝังให้กับประเทศอาณานิคม โดยมองว่าวัฒนธรรมของประเทศเจ้าอาณานิคมนั้นสูงส่งกว่า จึงต้องการบังคับและส่งเสริมให้ประเทศได้อาณานิคมเป็นเหมือนกับตนเอง (Bhabha, 1984)

เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับผู้อพยพชาวจีนจากมะละกาและปีนังแล้ว ทำให้ตีความได้ว่าประเทศไทยกำลังพยายามเลียนแบบประเทศเจ้าอาณานิคม เพราะในฐานะที่เป็นผู้ที่มีทรัพยากรสมบูรณ์พร้อม มีพื้นที่อยู่อาศัยท่ามกลางโลกที่เต็มไปด้วยภัยพิบัติทางธรรมชาติ และประชากรจากประเทศรอบนอกอื่น ๆ ต้องมาอาศัยพึ่งพา ไทยจึงมีสถานะเป็นเหมือนกับจักรวรรดิสมัยใหม่ เป็นผู้มีอำนาจครอบงำและกลืนกินวัฒนธรรม ยอมให้แรงงานอพยพและคนต่างชาติที่พร้อมจะ “เปลี่ยนอัตลักษณ์” ของตนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย

อย่างไรก็ตาม อาจมองได้อีกมุมหนึ่งเช่นกันว่า เบื้องหลังอคติทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของรัฐบาลไทยคือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แท้จริงแล้วชาวจีนเข้าใจผลประโยชน์นี้ให้กับรัฐบาล เพราะบริจาคเงินให้กับรัฐและยอมร่วมมือในการจ่ายภาษี (Bacigalupi, 2010, p. 170) ในขณะที่กลุ่ม yellow cards เป็นเหมือนกลุ่มชนชั้นล่างที่เข้ามาอาศัยในประเทศ มีสถานะความเป็นอยู่ที่ยากจนแบบผู้ลี้ภัยสงคราม ไม่ได้ทำประโยชน์หรือทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งนอกจากตัวละครอย่างฮกเส็งแล้ว กลุ่ม yellow cards ยังประกอบไปด้วยแรงงานอพยพที่มาจากลาวและกัมพูชา ต้องอยู่ในสถานะแรงงานราคาถูก ทำอาชีพปันจักรยานสามล้อ หาบเร่ หรือทำงานให้กับกลุ่มมาเฟียผิดกฎหมาย

นอกจากนี้ ตัวบทยังแสดงให้เห็นว่า การออกนโยบายก็ดักกันการลงทุนจากต่างชาติของรัฐบาลไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ของคนในชาติส่วนใหญ่ดังเช่นที่กล่าวอ้าง แต่เป็นไปเพื่อรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของรัฐบาลเอง เพราะมาตรการการจำกัดการนำเข้าสินค้านั้นขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำให้กับคนในประเทศ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ ระบบมาเฟียที่ลักลอบนำสินค้าจาก AgriGen เข้ามาขายในราคาถูก รวมไปถึงพื้นที่ชุมชนแออัดที่แพร่ขยายและจำนวนคนยากจน ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้น อีกประเด็นหนึ่งที่ได้ชี้ชัดคือ นโยบายทางเศรษฐกิจได้กีดกันให้คนในประเทศมีชีวิตอย่างยากลำบาก ตัวละครที่เป็นคนไทยจำนวนมากอาศัยอยู่ในสลัม คนยากจนเหล่านี้ต้องทำงานเป็นแรงงานราคาถูกในบริษัทของคนต่างชาติจากตะวันตก แม้ว่าจะไม่ได้ถูกตีตราว่าเป็นกลุ่ม yellow cards แต่คนไทยกลุ่มนี้ก็ยังไม่ได้รับการศึกษาหรือสวัสดิการที่เพียงพอ และมักจะทำงานหาบเร่ขายของและอาศัยอยู่ในสลัมเช่นเดียวกับแรงงานอพยพ

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นยังถูกเน้นผ่านการนำเสนอภาพพระราชวังที่ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี เป็นสถานที่ที่ปลอดภัย ห่างจากความแออัดและสภาพความยากจนรอบนอก “The Grand Palace shines in the distance High wall obscure the inner courts that house the Child Queen and her entourage, but its gold spike *chedi* rise above, gleaming softly in the moonlight.” (Bacigalupi, 2010, p. 325) จากการบรรยาย จะเห็นถึง “ระยະห่าง” ที่ดูสวยงามไกลออกไปจากบริเวณพื้นที่ชุมชนแออัด และยังเป็นพื้นที่กรุงเทพฯ ชั้นในที่ล้อมรอบด้วยกำแพง

พระราชวัง (“High wall”) ซึ่งเปรียบเสมือนกำแพงที่แบ่งแยกระหว่างชนชั้น ระหว่างผู้มีอภิสิทธิ์ในประเทศกลับกลุ่มคนส่วนใหญ่ซึ่งยังคงยากจน

จะเห็นว่าวิธีการที่รัฐใช้ในการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาตินั้นเป็นวิธีการที่มีปัญหา เพราะอุดมการณ์ความเป็นชาติถูกนำมาใช้ในการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ เพื่อต่อต้านระบบทุนนิยมของต่างชาตินั้นกลับกลายเป็นความย้อนแย้ง เพราะแม้ว่าอาณาจักรไทยจะยังอยู่รอดในทางเศรษฐกิจจากนโยบายของรัฐ แต่อุดมการณ์นั้นกลับทำให้เกิดปัญหาทั้งเรื่องความเหลื่อมล้ำ อดคติทางเชื้อชาติ สภาพของสังคมโดยรวมถดถอย โดยฉากภายในเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี ประเทศไทยภายในกรอบกำแพงที่ล้อมรอบประเทศอยู่ต้องกลับไปมีชีวิตเหมือนสมัยอดีต ดังจะเห็นได้จากการที่ฉากในเรื่องแม้จะเป็นประเทศไทยในโลกอนาคต แต่กลับมีสภาพเดียวกับในอดีตสมัยก่อนที่มีอุตสาหกรรมเชื้อเพลิง ทั้งนี้ก็เพื่อจำกัดการใช้ทรัพยากรและการนำเข้าสินค้า เช่น เชื้อเพลิงและไฟฟ้าจากตะวันตก ทำให้ประชาชนไม่มีไฟฟ้าใช้ ยานพาหนะมักเป็นสามล้อหรือรถจักรยาน ในขณะที่รถยนต์กลายเป็นสิ่งที่หายากและแทบไม่มีตามท้องถนน ไม่มีแม้กระทั่งอินเทอร์เน็ตเพราะรัฐต้องการปิดกั้นการติดต่อสื่อสารกับประเทศรอบนอก เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมและบริหารประเทศ

ดังนั้น แนวคิดเรื่องความเป็นชาติในฉบับ *The Windup Girl* คือการพยายามแช่แข็งความเป็น “ประเทศชาติ” ไว้ภายใต้การควบคุมของรัฐที่ต้องการต่อต้านกระแสทุนนิยมและการเข้ามาของกลุ่มนายทุนจากประเทศมหาอำนาจ โดยอาศัยแรงกระตุ้นจากอุดมการณ์ชาตินิยมของผู้ปกครอง ในการสร้างวาทกรรมความเป็นชาติในหมู่ผู้ปกครอง โดยเฉพาะรัฐบาลที่มีอำนาจในการออกนโยบายและเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยม โดยรัฐบาลอ้างว่าวาทกรรมชาตินิยมดังกล่าวจะช่วยปกป้องธนาคารเมล็ดพันธุ์ ซึ่งเปรียบเสมือน “อัตลักษณ์ความเป็นชาติ” หรือเอกราชของประเทศไทยไม่ให้ถูกแทรกแซงหรือยึดครองจากประเทศมหาอำนาจได้ นอกจากนี้ อาจจะตีความได้ว่าการให้คุณค่ากับอำนาจอธิปไตยในฉบับเปรียบเสมือนการที่รัฐให้คุณค่ากับสิ่งที่ “เอื้อมไม่ถึง” หรือ “จับต้องไม่ได้” เหมือนกับธนาคารเมล็ดพันธุ์ที่ถูกปิดไว้เป็นความลับ ไม่สามารถล่วงรู้ได้

ว่าอยู่ที่ใดแม้แต่คนในประเทศ แต่กลับละเลยเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชนที่ควรจะอยู่ในความดูแลของตน

3.2.2 อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่มาพร้อมกับศาสนาและอคติทางเพศใน *Lagoon*

Lagoon ใช้ฉากในท้องเรื่องเป็นประเทศไนจีเรีย ซึ่งตามบริบททางประวัติศาสตร์ของประเทศทำให้เกิดมิติของอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ซับซ้อน แตกต่างออกไปจากเรื่อง *The Windup Girl* โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องอาณานิคม ทั้งนี้ นอกจากเรื่องทางการเมืองการทหารที่อธิบายไปในบทที่ 2 แล้ว ประเทศไนจีเรียได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์และอิสลาม ตามเนื้อเรื่องในดัวบท รัฐบาลของประเทศไนจีเรียนั้นขาดเสถียรภาพและอ่อนแอ เนื่องจากประธานาธิบดีมีสภาพร่างกายอ่อนแอ ทำให้อำนาจทางการเมืองตกทอดแก่รองประธานาธิบดี ซึ่งส่วนหนึ่งคือทหารที่มีอำนาจในการบริหารจัดการและควบคุมทรัพยากรในประเทศ โดยเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจอย่างลากอส และอีกส่วนหนึ่งคืออำนาจทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ชาติ โดยมีปัจจัยทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง

ในช่วงก่อนยุคอาณานิคม ไนจีเรียเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยกลุ่มเชื้อชาติสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มอิกโบ (Igbo) ทางตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มเฮฮาซา-ฟูลานี (Hausa-Fulani) ทางเหนือ และกลุ่มโยรูบา (Yoruba) ทางตะวันตกเฉียงใต้ ในช่วงจักรวรรดิอังกฤษ (1882-1960) พื้นที่ประเทศไนจีเรียมีคุณค่าทางทรัพยากรเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นแหล่งน้ำมันและการค้าทาส (Afigbo, 1991) ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจดังกล่าว อังกฤษจึงรวบรวมพื้นที่ทั้งหมดเข้าด้วยกันเป็นอาณานิคม และพยายามสร้างอัตลักษณ์ที่เป็นเนื้อเดียวกันเพื่อง่ายต่อการปกครอง คนจากหลายเชื้อชาติเหล่านี้ถูกกำหนดให้มาอยู่ภายใต้กฎประเทศที่เรียกรวมกันว่า “ไนจีเรีย” โดยที่กลุ่มคนในแต่ละเชื้อชาติไม่เคยมีปฏิสัมพันธ์กันมาก่อน (Akinrinade, 2000) ไม่เพียงแต่มีการกวาดล้างพวกนอกรีต (pagans) หรือคนนอกศาสนาคริสต์เพียงเท่านั้น แต่รวมถึงศาสนานอกรีตทุกนิกาย โดยมองว่ากลุ่มนอกศาสนาเป็นแม่มด แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงสมัยอาณานิคมศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลในทางตอนเหนือ ส่วนศาสนาคริสต์ได้แพร่เข้ามาทางตอนใต้รวมไปถึงเมืองลากอส (Kohli, 2004,

pp. 318-320) ทั้งนี้ ศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิกายคาทอลิกภายใต้การนำของบาทหลวงชาวต่างชาติและบาทหลวงชาวไนจีเรียเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในช่วงอาณานิคมมาจนถึงช่วงหลังอาณานิคมในตอนประเทศเข้าสู่ระบบการปกครองประชาธิปไตยแล้ว ศาสนาคริสต์มีบทบาทเป็นเครื่องชี้นำและยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในลากอส โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นกลางและชนชั้นล่างส่วนใหญ่ที่ยังเชื่อในพระคัมภีร์ ภายหลังสมัยอาณานิคม ไนจีเรียเปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่มีศาสนาหลักเพียง 2 ศาสนาคือคริสต์และอิสลาม ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐพยายามรณรงค์ให้คนไนจีเรียเลือกนับถือเพียงหนึ่งในสองศาสนานี้เท่านั้น (Ibrahim, 1991)

เราจะเห็นว่าตัวละครที่ชื่อคริส (Chris) สามีของอะเดรา (Adaora) ซึ่งเป็นตัวละครเอกของเรื่อง ยึดถือคำสอนของบาทหลวง ทั้งยังบริจาคเงินให้กับโบสถ์อย่างต่อเนื่อง ศาสนาคริสต์เปรียบเสมือนความเชื่อจากตะวันตกที่เป็นผลพวงมาจากอิทธิพลของยุคอาณานิคม โดยเข้ามาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและระบบความเชื่อของคนพื้นเมือง ในแ่งดินนั้น ศาสนามีส่วนในการหลอมรวมความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์ที่อยู่ในเมืองลากอส ซึ่งแต่เดิมมีระบบความเชื่อและระบบภาษาที่แตกต่างกัน ให้เหลือเพียงระบบความเชื่อเดียว ทั้งยังเผยแพร่ความเชื่อดังกล่าวไปสู่คนหมู่มากในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ จนกลายเป็นเหมือน “ภาษาร่วม” ที่ทำให้แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไนจีเรียมีความเข้าใจร่วมกัน ทั้งยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างชนชั้น เพราะชนชั้นกลางรวมไปถึงชนชั้นล่างต่างก็นับถือศาสนาคริสต์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในตัวบท คือในฉากที่ผู้คนมาชุมนุมกันภายในโบสถ์ โดยผู้คนเหล่านี้มาจากหลากหลายชาติพันธุ์ มีทั้งชนชั้นกลาง อย่างเช่น คริส และมีกลุ่มชนชั้นล่างที่เข้ามาเพื่อขอความช่วยเหลือจากบาทหลวง การนับถือศาสนาคริสต์กลายเป็นสิ่งที่แพร่หลายในประเทศ โดยเฉพาะในเมืองลากอส จนเปรียบเสมือนอัตลักษณ์ความเป็นชาติของคนไนจีเรียในช่วงหลังอาณานิคม

อย่างไรก็ตาม หลักความเชื่อของศาสนาคริสต์มีข้อขัดแย้งกับความเชื่อหรือนิกายเดิมในประเทศไนจีเรียที่มีอยู่แต่แรกเริ่ม ตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ ความเชื่อของชาวโยรูบาซึ่งเชื่อในแนวคิดเรื่องแม่ผดและจิตวิญญาณ แต่ศาสนาคริสต์มักจะเน้นย้ำถึงศีลธรรมที่เป็นนามธรรม นอกจากนี้ ศาสนาคริสต์ยังเชื่อในเรื่องการถือคู่ครองเดียว สังคมชายเป็นใหญ่ และการเลือกนับถือนิกายเดียว

ในขณะที่โยรบามีความเชื่อเรื่องการถือคู่ครองหลายคน และการยอมรับผู้หญิงในฐานะผู้นำทางศาสนาและมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ (Probst, 1989)

ความขัดแย้งระหว่างศาสนาคริสต์กับศาสนาเดิม ทำให้ตัวแทนของศาสนาคริสต์ต้องพยายามรวบรวมคนหรือทำให้คนในพื้นที่เชื่อให้ได้ว่าตนเองเป็นศาสนาที่มีพระเจ้าคอยสนับสนุน (Ibrahim, 1991) ในแง่นี้ ศาสนาคริสต์ได้กลายเป็นเครื่องมือทรงพลังของผู้ปกครอง ซึ่งผู้ปกครองในที่นี้ หมายถึงบาทหลวง บาทหลวงเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในชุมชน ในเมื่อรัฐบาลของประเทศอ่อนแอและมีทหารคอยควบคุมปัจจัยภายนอก ศาสนาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมระบบความคิด รวมไปถึงกลไกทางสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือแสวงหาผลกำไรทางธุรกิจไม่ต่างกับองค์กรทางธุรกิจ ดังนั้น แม้ว่าศาสนาคริสต์จะทำให้เกิดเอกภาพในคนหมู่มาก แต่ภาพของศาสนาที่ถูกนำเสนอในเรื่อง กลับเป็นภาพของธุรกิจอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการที่บาทหลวงโอเก (Oke) มุ่งขายคำสอนเพื่อแลกกับเงินบริจาค และมุ่งหวังให้กลุ่มคนที่มาโบสถ์ได้บำบัดด้วยการบริจาคเงิน

ในเมื่อศาสนา เป็นเหมือนธุรกิจอย่างหนึ่งแล้ว การเผยแพร่ศาสนาในชุมชนก็ย่อมแฝงไปด้วยผลประโยชน์และอคติ แม้ว่าจะมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ทุกคนต่างเลื่อมใสในตัวบาทหลวง และเชื่อในคำสอนทางศาสนาของบาทหลวงที่ว่าเขาจะสามารถปลดปล่อยความทุกข์และบาปให้พ้นไปได้ แต่ในสายตาของบาทหลวงโอเกเอง คนจำนวนมากเหล่านี้เป็นคนที่ไม่มีการศึกษา มีลักษณะทำทางแบบแรงงานชนชั้นล่าง ดังเช่นที่บาทหลวงมองไปยังผู้หญิงคนหนึ่งในกลุ่มคนที่มาชุมนุมในโบสถ์ว่า “Her voice was flat, her face slacked as she looked up at him. She wore old white blouse and long blue skirt. From what he could see, she was flat-chested and her coarse hair was untouched by refining chemicals.” (Okorafor, 2014, p. 37) จากข้อความที่ยกมาจะเห็นว่า ผู้หญิงคนดังกล่าวเงยหน้าขึ้นมองบาทหลวงโอเกซึ่งยืนอยู่สูงกว่า ตำแหน่งของเขายืนยันให้เห็นถึงสถานภาพความสูง-ต่ำที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้มีอำนาจกับผู้อยู่ได้อำนาจ และด้วยสายตาอันมีอคติของบาทหลวง เขาจึงคิดไปเองว่าหญิงคนดังกล่าวมาจากชนชั้นแรงงาน จากการแต่งตัวที่ดูเรียบง่าย และผมสากกระด้างจากการไม่มีเงินซื้อผลิตภัณฑ์บำรุงผม

ความคิดเชิงดูถูกทางชนชั้นยังปรากฏในตอนที่เป็นบาทหลวงกวาดตามองไปยังผู้มาชุมนุมคนอื่น ๆ และคิดว่า "This idiot must be one of those empty headed girls who dropped a baby. (...) He could almost smell her. Peasant, he thought. Rubbish filth. But he would take her money." (Okorafor, 2014, p. 38) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าเขาจะรังเกียจชนชั้นล่างเหล่านั้น แต่สิ่งที่สำคัญคือการได้รับเงินบริจาค ซึ่งเป็นความคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงการคำนึงถึงผลประโยชน์ในทางธุรกิจเป็นหลัก ศาสนาในที่นี้จึงไม่ต่างจากธุรกิจที่คำนึงถึงผลกำไร

อคติของบาทหลวงไม่ได้เป็นอคติทางชนชั้นเพียงอย่างเดียว แต่ยังแฝงไปด้วยอคติทางเพศ เพราะในจำนวนคนที่มาชุมนุมที่มีความหลากหลายนั้น บาทหลวงโอเก่มักจะมองผู้หญิงด้วยความรังเกียจ จากที่เขาให้ข้อสังเกตว่า หนึ่งในนั้นจะต้องเป็นคนโง่ติดสุรา หรือการมองว่าผู้หญิงเหล่านั้นมีกลิ่นตัว ภาพของผู้หญิงชนชั้นล่างเหล่านั้นถูกจ้องมองและประเมินด้วยสายตาของผู้ชายที่มีอำนาจซึ่งคิดว่าตนเองนั้นมีความชอบธรรมที่จะดูถูกและตัดสินผู้หญิงเหล่านั้น ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าในจีเรียในดับทจะได้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่และได้ผ่านช่วงอาณานิคมมานานแล้ว ทว่าภาพของความไม่เท่าเทียมทางเพศก็ยังคงปรากฏและสะท้อนผ่านระบบความเชื่อทางศาสนาที่ไม่ได้หายไป แม้จะเปลี่ยนจากความเชื่อระดับชนเผ่า (tribe) เข้าสู่ความเชื่อสมัยใหม่อย่างความเชื่อทางศาสนาคริสต์แล้วก็ตาม

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอคติทางเพศที่แฝงอยู่ในความเชื่อทางศาสนาอย่างชัดเจนคือ อำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายกับหญิงภายในครอบครัว ศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา คริสต์ซึ่งแต่เดิมเป็นคนหวาดระแวง กลัวว่าภรรยาที่เก่งกว่าตนทุกอย่างจะนอกใจ จึงไปปรึกษาบาทหลวงโอเก โดยบาทหลวงพยายามโน้มน้าวให้คริสเปลี่ยนอะเดราให้มานับถือศาสนาเดียวกัน และถ้าหากอะเดราไม่ยอม บาทหลวงก็แนะนำให้ใช้กำลังเพื่อหว่านล้อมให้ภรรยาเข้าหาพระเจ้าเป็นเรื่องชอบธรรม โดยอ้างว่านั่นเป็นการช่วยเหลือเธอ

นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ตอนที่คริสนำเรื่องของตนกับอะเดรามาประกาศให้ทุกคนในโบสถ์ร่วมรับรู้ โดยเขาสารภาพขึ้นมาในช่วงหลังจากพิธีกรรมทางศาสนาที่บาทหลวงโอเกเปิดโอกาสให้ผู้มาชุมนุมกล่าวถึงปัญหาของตนเองต่อหน้าพระเจ้าผู้เป็นเจ้า

“I’m sorry to say, my wife has become a marine witch, O!” he announced grandly. The church exploded with indignation and Chris’s heart swelled. Tears gathered in eyes. “I need help!” he shouted, clenching his fists.

“You will get em!” a man shouted back.

“*Kai!* God will help you, o!” a woman shouted. “The Lord will favor you, o!” a child shouted.

“Have no fear!” Father Oke told Chris. “I will save your wife.”

(Okorafor, 2014, p. 61)

จากข้อความที่ยกมาเราจะเห็นได้ว่า คริสสารภาพว่าจะเดราได้กลายเป็น “marine witch” เนื่องจากเข้าไปเกี่ยวข้องและให้ความช่วยเหลือมนุษย์ต่างดาว โดย marine witch ตามความเชื่อของวัฒนธรรมแอฟริกาหมายถึงแม่มดที่มีอำนาจไม่จำกัด (Ashforth, 1998) สามารถควบคุมความตาย ก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ และความขัดแย้งในครอบครัว ในประเทศไนจีเรียยังเรียกแม่มดกลุ่มนี้ว่า The Witch of Yoruba (Adamo, 1999) เป็นผู้มีพลังอำนาจทางเพศ มีต้นหาที่มากกว่าคนปกติ มีเสน่ห์ดึงดูดเพศตรงข้าม และมีความสามารถในการล่อลวงและมีอำนาจเหนือผู้อื่น สอดคล้องกับความระแวงของคริสที่มีต่ออะเดราผู้เป็นภรรยา โดยที่เขาหาว่าเธอนั้นนอกใจกับชายอื่นด้วยอำนาจทางเพศที่เหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่อง marine witch ยังไปคล้ายกับความเชื่อในไบเบิลเรื่องจิตวิญญาณของสัตว์ร้ายได้นำใน Psalm 59:6-7¹⁰ หรือจิตวิญญาณแห่งน้ำซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของซาตานอีกด้วย

¹⁰ ไบเบิลกล่าวถึงการเผชิญหน้ากับสัตว์หรือปิศาจใต้น้ำ (water or marine spirits) ความว่า

They return at evening,

snarling like dogs,

and prowl about the city.

See what they spew from their mouths—

the words from their lips are sharp as swords

ที่มาจาก Bible Gateway Psalm 59. https://web.mit.edu/jywang/www/cef/Bible/NIV/NIV_Bible/PS+59.html

การที่คริสประณามภรรยาของตนเองได้รับการขานรับจากคนในโบสถ์ ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก ต่างตะโกนเพื่อตอบรับว่าพวกเขาและพระเจ้ายินดีจะช่วยเหลือ โดยมีบาทหลวงโอเก ลำทับว่า เขาจะเป็นคนช่วยเหลือภรรยาของคริสให้หลุดพ้นจากบาป เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศาสนาได้ทำให้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลซึ่งก็คือปัญหาภายในครอบครัวระหว่างคริสกับอะเดรารากลายเป็นเรื่องสาธารณะ กล่าวคือ การจัดการกับ marine witch ซึ่งถือเป็นภัยอันตรายต่อชุมชน ทั้งยังก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมระหว่างผู้ที่ร้องทุกข์กับคนภายในโบสถ์ที่ขานรับไปในทิศทางเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาที่สามารถชี้นำและจูงใจคนให้เชื่อและคล้อยตาม ในที่นี้ บาทหลวงโอเกใช้อำนาจทางศาสนาเพื่อปลุกปั่นและชวนให้คนคล้อยตามหากแต่ทำในนามของศาสนา เขาเปรียบตนเองเป็นเหมือนพระเจ้าที่พร้อมจะช่วยเหลือคริสกับอะเดรารา (“I will save your wife.”) การที่บาทหลวงสามารถปลุกปั่นให้คนเชื่อว่าอะเดราราเป็น marine witch จึงกลายเป็นความย้อนแย้งที่ว่าอำนาจการหว่านล้อมและปลุกปั่นของบาทหลวงกลับเป็นเหมือนอำนาจลึกลับไม่ต่างกับปีศาจได้นำตามตำนานในพระคัมภีร์ไบเบิล ในขณะที่อะเดราราแทบจะไม่มีโอกาสแก้ต่างข้อกล่าวหาในพื้นที่โบสถ์ ทั้งที่จริงแล้ว โบสถ์ควรจะเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทุกคน อย่างเท่าเทียม การมีอยู่ของศาสนาจึงไม่ได้ช่วยทำให้ศีลธรรมของคนในพื้นที่ดีขึ้น เพราะผู้คนภายในโบสถ์พร้อมเชื่อและประณามอะเดรารา

อะเดราราเป็นตัวละครที่แตกต่างจากกลุ่มคริสตชน มุสลิม หรือผู้คนที่นับถือศาสนา โดยเธอไม่ได้เลือกจะนับถือศาสนาใด และถูกปฏิบัติอย่างแปลกแยกแตกต่าง ในแง่หนึ่ง อะเดราราคือตัวแทนของปัจเจกชนสมัยใหม่ เธอเป็นผู้หญิงที่ทำงานไม่ต่างกับผู้ชาย และยังได้รับการศึกษาดี หรือมากกว่าคริสผู้เป็นสามีของเธอ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้แนวคิดและมุมมองของเธอแตกต่างไปจากคนในจารีตทั่วไป ทั้งเรื่องที่ไม่ไปโบสถ์เหมือนอย่างสามี ไปจนถึงไม่นับถือศาสนาคริสต์เหมือนคนท้องถิ่น โดยฉากแรกของ *Lagoon* เปิดด้วยอะเดราราที่ยืนหันหน้าออกไปสู่ทะเลในตอนกลางคืน เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่คริสทำร้ายเธอและกล่าวหาว่าเธอนอกใจ อะเดราราในตอนนั้นทั้งรู้สึกสับสนและเจ็บปวดเพราะถูกคนที่รักทำร้าย ภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถานะที่ตัวละครรู้สึกโดดเดี่ยว ตัดขาดจากความสัมพันธ์รอบตัว อะเดราราไม่เป็นส่วนหนึ่งกับพื้นที่และระบบความเชื่อของคนในพื้นที่ ตัวตนของเธอขัดแย้งกับวิถีชีวิตและระบบความเชื่อของคนส่วน

ใหญ่ในเมืองลากอส โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนาที่กลายมาส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

ในเมื่ออัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศไนจีเรียถูกผลักดันโดยผู้มีอำนาจ ความโดดเด่นแปลกแยกของตัวละครอะเดราจึงสะท้อนถึงความขัดแย้งทางศาสนาที่เป็นผลมาจากการพยายามรวมประเทศไนจีเรียโดยไม่คำนึงถึงความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนทำให้คนในประเทศมีความคิดที่เป็นปัจเจกมากขึ้น แม้ว่าอะเดราจะเป็นผู้หญิงชนชั้นกลางที่มีฐานะและหาเลี้ยงตนเองแต่ได้ แต่ระบบความเชื่อที่แตกต่างของเธอทำให้อะเดราไม่มีพื้นที่ยืนทางวัฒนธรรม ระบบความเชื่อศาสนาในประเทศจึงเป็นปัจจัยที่บีบบังคับและกดขี่ปัจเจกชน

บริบททางสังคมในนวนิยายยังสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ความขัดแย้งทางศาสนาที่เกิดขึ้นจริงในประเทศไนจีเรียในสภาวะหลังอาณานิคม รัฐบาลปรับเอาวิธีการปกครองแบบอังกฤษมาใช้ควบคุมให้คนจากหลายชาติพันธุ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในประเทศ โดยเริ่มจากการผลักดันความเชื่อทางศาสนา สร้างมาตรฐานว่าระบบความเชื่อใดน่าเชื่อถือหรือไม่ รวมถึงให้สิทธิของแต่ละชาติพันธุ์ไม่เท่าเทียมกัน ในช่วง 6 ปีหลังจากสิ้นสุดยุคอาณานิคม การเมืองในประเทศไนจีเรียเกิดความไม่มั่นคงอย่างรุนแรง เนื่องจากเชื้อชาติในแต่ละพื้นที่หลักพยายามเข้าแทรกแซงการเลือกตั้ง มีเหตุการณ์สังหารหมู่ที่มีเหตุมาจากความรุนแรงทางเชื้อชาติเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี ค.ศ.1999-2010 มีจำนวนประชากรกว่า 10,000 ศพถูกฆ่าตายในประเทศเพราะความขัดแย้งทางศาสนา ในขณะที่ประชากรชาติพันธุ์ซึ่งตั้งรกรากอยู่มานานแล้วก่อนหน้านี้ ถูกขับไล่ออกจากพื้นที่โดยกลุ่มที่มาอยู่ภายหลัง อีกทั้งรัฐบาลมักจะอ้างเรื่องการเป็นคนพื้นเมือง โดยห้ามไม่ให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้าถึงพื้นที่สาธารณะ ทั้งรัฐบาลและหน่วยงานทหารจึงเข้าควบคุมและจัดสรรทรัพยากรน้ำมันที่อยู่ทางตะวันออก ทำให้คนในประเทศ รวมถึงกลุ่มในพื้นที่อื่นไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้ (Agbiboa, 2012)

ดังนั้น แม้ว่าประเทศไนจีเรียจะเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมดังที่นำเสนอไปในบทที่ 2 แต่อัตลักษณ์ความเป็นชาติยังคงอยู่ระหว่างการก่อรูปก่อร่าง หลังจากช่วงอาณานิคม มีเพียงอัตลักษณ์ของเชื้อชาติเพียงไม่กี่กลุ่ม และระบบความเชื่อทางศาสนาหลัก ๆ สองศาสนาเท่านั้นที่ได้รับการยอมรับ ได้แก่ศาสนาคริสต์และอิสลาม ในขณะที่รูปแบบและความหลากหลายทางเชื้อชาติอื่นถูกกดทับและไม่ได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียม แม้จะดูเหมือนว่าการสร้างอัตลักษณ์ของชาติเรื่องความเชื่อศาสนาจะเป็นเหตุผลทางวัฒนธรรม แต่จุดเริ่มต้นและการคำนึงถึงผลประโยชน์ล้วนมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่สมัยจักรวรรดิอังกฤษมาถึงช่วงรัฐบาลหลังอาณานิคม ที่กีดกันคนในท้องถิ่นไม่ให้เข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนกลไกทางสังคมยังเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจกำหนดแนวคิดและอัตลักษณ์ความเป็นชาติในประเทศรอบนอก ในขณะที่ตัวของปัจเจกและความแตกต่างทางศาสนาไม่ได้รับการยอมรับ

3.2.3 อัตลักษณ์ความเป็นชาติผ่านสายเลือดครอบครัวจากตัวบทเรื่อง *Plum Rains*

นวนิยายเรื่อง *Plum Rains* นำเสนอเรื่องราวของตัวละครเอกที่เป็นคนฟิลิปปินส์ชื่อแอนเจลิกา (Angelica) แต่มาอาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นในฐานะแรงงานอพยพ ประเทศฟิลิปปินส์ในตัวบทเป็นประเทศที่เกิดภัยพิบัติบ่อยครั้ง จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไม่พัฒนา รัฐยังไม่สามารถจัดหาสวัสดิการที่เพียงพอ ทำให้ประชาชนขาดรายได้ ทั้งยังมีกลุ่มmafiaในประเทศทำหน้าที่ปล่อยเงินกู้ผิดกฎหมายให้กับแรงงานเพื่อใช้เป็นทุนอพยพออกไปทำงานต่างประเทศ สถานะแรงงานอพยพเป็นสถานะปกติของคนฟิลิปปินส์ ทั้งนี้เป็นเพราะรายได้จากการประกอบอาชีพภายในประเทศไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายหรือแม้แต่การมีชีวิตอยู่ ดังนั้นคนฟิลิปปินส์จำนวนมากจึงต้องขอเงินช่วยเหลือจากครอบครัวที่ไปเป็นแรงงานในต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากบทบรรยายที่ว่า “One in ten Filipinos worked abroad, and the nine in ten who stayed home depended upon them for remittances and those strategically packed, import-free balikbayan care boxes of foreign-made food and gifts.” (Romano-Lax, 2018, p. 62) จากข้อความ เราจะเห็นถึงสถานการณ์ของชาวฟิลิปปินส์ที่ต้องมาเป็นแรงงานอพยพ เพราะมีคนในครอบครัวจำนวนมากถึงเก้าในสิบคนเฝ้ารอเงินที่พวกเขาจะส่งกลับมาให้ และแรงงานเหล่านั้นก็

จะต้องลอบหาทางส่งของกลับมาให้คนที่บ้านด้วยการห่อในกล่องเพื่อหลบเลี่ยงภาษี (import-free) สำหรับชาวฟิลิปปินส์ คำว่า balikbayan หมายถึงแรงงานอพยพคนฟิลิปปินส์ที่เดินทางไปทำงานต่างประเทศ

ในประเทศฟิลิปปินส์ ผู้หญิงค่อนข้างมีอำนาจในการตัดสินใจและการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว (Eviota, 1992, p. 24) อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้หญิงก็ยังคงเป็นไปตามขนบวัฒนธรรมตะวันออก นั่นคือผู้หญิงมักถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ผู้ดูแล เลี้ยงดู รับบทบาทเป็นแม่ที่ดีในครอบครัว (Israel-Sobritchea, 1990) โดยสำหรับผู้หญิงที่ทำงานเป็นแรงงานอพยพนั้น ถือเป็นสถานะที่ท้าทายขนบทางสังคมและบทบาทของผู้หญิงในประเทศบ้านเกิด

จากมุมมองของแองเจลิกาแล้ว เธอจำเป็นต้องออกมาทำงานนอกประเทศเพราะเรื่องรายได้ ในความคิดของเธอ ประเทศฟิลิปปินส์ให้ภาพครอบครัวที่สมบูรณ์ เป็นบ้านที่ปรารถนา และเป็นแรงผลักดันให้เธอยังคงทนดันรนทำงานในประเทศที่ปฏิบัติต่อแรงงานต่างชาติอย่างไม่เป็นธรรมเพียงเพื่อจะได้กลับบ้าน นอกจากนี้ สายสัมพันธ์ครอบครัวยังเป็นสิ่งที่แรงงานอพยพชาวฟิลิปปินส์ยึดถือร่วมกัน แม้จะรอนแรมกระจัดกระจายอยู่ทุกหนแห่งในโลก แต่คนฟิลิปปินส์มีครอบครัวและมีประเทศให้กลับไปหาได้เสมอ (Romano-Lax, 2018, p. 135) แม้ว่าการใช้ชีวิตที่ฟิลิปปินส์จะทั้งลำบากและขาดแคลนทรัพยากรเนื่องจากภัยธรรมชาติและการไม่ให้ความช่วยเหลือของรัฐบาล แต่แองเจลิกาเชื่อว่าเธอและพี่ชายซึ่งในขณะนั้นเป็นแรงงานอพยพที่อาสาจะสามารถซื้อตัวกลับไปบ้านและอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวได้อีกครั้งแม้จะไม่เหลือทรัพยากรใด ๆ ก็ตาม ในสภาวะที่ต้องจากบ้านไปทำงาน ครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงงานพลัดถิ่นยังคงเชื่อมโยงตัวตนเข้ากับบ้านเกิดที่จากมา และกลายเป็นความเชื่อและอุดมคติที่ถูกหล่อหลอมจนเปรียบเหมือนเอกลักษณ์ของคนฟิลิปปินส์

ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือตอนที่แองเจลิกาใช้เวลาช่วงพักจากการทำงานดูแลคนชราเพื่อออกไปในชิบะ ซึ่งในย่านนี้ของโตเกียวเต็มไปด้วยชาวต่างชาติ ที่เป็นแรงงานอพยพมาจับจ่ายซื้อของที่คุ้นเคยจากบ้านเกิดของตนเอง บริเวณย่านนี้ทำให้แองเจลิการู้สึกว่าได้สัมผัสกับบ้านเกิดอีกครั้ง (Romano-Lax, 2018, pp. 132-133) ในระหว่างนั้น แองเจลิกาหนีบทสัมภาษณ์ Pinoy ex-pat weekly ขึ้นมา และอ่านข้อความในคอลัมน์หนึ่งของหนังสือพิมพ์ระหว่างทางกลับที่พัก

ความว่า “We don't think about history. We think about family. When we don't have a national identity and don't trust corrupt officials, family is all we can trust.” และ “A Filipina has to make money for her family. Filipina can put up with conditions few others can't because they have a reason to face any obstacle. Take away that reason, things fall apart in the nation, in the family, in the head and in the heart.” (Romano-Lax, 2018, p. 135) จะเห็นว่าข้อความในหนังสือพิมพ์ตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของสายเลือดคนฟิลิปปินส์ (“family is all we can trust.”) ความผูกพันในครอบครัวของคนฟิลิปปินส์คือสิ่งที่ผูกโยงคนฟิลิปปินส์เข้าไว้ได้แน่นเหนียวยิ่งกว่าประวัติศาสตร์ของประเทศชาติ นอกจากนี้ข้อความในหนังสือพิมพ์ยังสะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวเป็นสิ่งที่เข้ามาทดแทนประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของชาติ คนฟิลิปปินส์ไม่เชื่อในรัฐบาลที่มีปัญหาทุจริต แต่เชื่อในครอบครัวร่วมสายเลือด ซึ่งหากความเชื่อดังกล่าวหายไปแล้ว ทุกอย่างรวมทั้งครอบครัวและประเทศชาติก็คงล่มสลายไปด้วย (“things fall apart in the nation, in the family, in the head and in the heart.”)

อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ผูกติดกับความเป็นครอบครัวนี้ยังถูกนำเสนอผ่านตัวกลางอย่างหนังสือพิมพ์ ดังนั้นเราจึงเห็นแองเจลิกาเลือกหยิบหนังสือพิมพ์ขึ้นมาอ่านเพราะเธอคิดถึงรูปแบบหนังสือพิมพ์ที่ทำจากกระดาษจริง ๆ อย่างที่เธออาจจะเคยเห็นเมื่อวัยเด็กในประเทศบ้านเกิด โดยพูดถึงมันว่าเป็น “sentimental throwback” (Romano-Lax, 2018, p. 134) กล่าวคือ ทั้งรูปแบบที่พิมพ์จากกระดาษ และเนื้อหาที่น่าเสนอความเป็นชาติที่ผูกโยงกับความเป็นครอบครัวในหนังสือพิมพ์สะท้อนถึงความรู้สึกโหยหาอดีต ความคิดถึงบ้านและวัยเด็กที่ย้อนกลับไปได้

แองเจลิกายังเปรียบอีกด้วยว่าประเทศฟิลิปปินส์เป็นเสมือนสถาบันครอบครัวที่มีทั้งความทรงจำที่ดีและขมขื่น เธอจำเป็นต้องจาก “ครอบครัว” ซึ่งเป็นประเทศของเธอมาและโหยหาที่จะได้กลับไปเจอหน้าครอบครัวอีกครั้ง “a country was like a father who had beaten you, or a mother who ignored you: you hated it, and you loved it, at the same time. You tried to get away and yet you couldn't stop dreaming about going back.” (Romano-Lax, 2018, p. 101) การเปรียบเทียบประเทศบ้านเกิดเป็นตัวแทนของพ่อแม่ที่ทำร้ายและละเลยลูกตัวเองก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของแรงงานอพยพที่มีต่อประเทศบ้านเกิดของตน ทั้งความรู้สึกที่

ได้เพียง “ฝัน” ที่จะได้กลับแต่ในความเป็นจริงทำไม่ได้ และการเชื่อมโยงประเทศเข้ากับคุณค่าของความเป็นครอบครัวที่มีตัวแทนของพ่อและแม่คอยปกป้อง แม้ว่าผู้ปกครองจะกระทำรุนแรงต่อลูกหรือประชากรในชาติเพียงใดก็ตาม

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชาติใน *Plum Rains* ยังแตกต่างไปจากอุดมการณ์ความเป็นชาติที่สร้างขึ้นโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจในเรื่อง *The Windup Girl* และ *Lagoon* โดยในเรื่อง *Plum Rains* นั้นสิ่งพิมพ์และสื่อถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมความรู้สึกของความเป็นชาติในกลุ่มแรงงานอพยพ โดยเนื้อหาในหนังสือพิมพ์นำเสนอให้คนฟิลิปปินส์ตระหนักว่าความเป็นชาติคือความเป็นครอบครัว รัฐเป็นสถาบันที่ไม่สำคัญเท่ากับแรงกำลังของคนในชาติ ความอดทน ความขยันขันแข็งของคนในชาติด้วยกันเองที่จะช่วยสร้างชาติขึ้นมา และสิ่งที่จะยึดโยงให้คนเหล่านั้นไว้กับชาติและดูแลผลประโยชน์ของกันและกันคือความผูกพันทางสายเลือด การได้กลับบ้านเป็นแรงผลักดันที่คนฟิลิปปินส์ซึ่งทำงานอยู่ทั่วสารทิศในโลกมีร่วมกัน อุปกรณ์โทรศัพท์มือถือช่วยทำให้แรงงานอพยพที่ทำงานห่างไกลยังคงสามารถติดต่อกับคนในครอบครัว นั่นจึงเป็นสาเหตุที่เมื่อโทรศัพท์ของเองเจลีกาถูก “แฮ็ค” จนเธอไม่สามารถรับข้อความจากดาตูได้ เธอจึงรู้สึกวิตกกังวลเป็นอย่างมาก เพราะนั่นหมายถึงสายสัมพันธ์ระหว่างเธอกับพี่ชายสั้นลง

วิธีการรักษาความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวของแรงงานอพยพชาวฟิลิปปินส์คือการดิ้นรนรักษาความสัมพันธ์ผ่านการติดต่อกันทางโทรศัพท์หรือจดหมาย อย่างไรก็ตาม มิติของปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือความสัมพันธ์ครอบครัวที่ถูกบีบให้เหลือเพียงช่องทางการโทรศัพท์ แรงงานอพยพจะรู้สึกว่าตนได้ติดต่อกับคนในครอบครัวตลอด จนรู้สึกสบายใจ ว่ายัง “สนิท” กับครอบครัวเหมือนเดิม และสามารถทำงานในต่างประเทศต่อไปได้ (Parreñas, 2001, p. 274) จนเป็นเหมือนภาพลวงตาหรือความรู้สึกสบายใจส่วนตน ความรักความผูกพันต่อครอบครัวจึงต้องพึ่งปัจจัยทางวัตถุเช่น เทคโนโลยี การโทรศัพท์ และส่งผลให้แรงงานอพยพรู้สึกดีใจเมื่อใดก็ตามที่ได้ส่งเงินกลับไปยังครอบครัวในประเทศบ้านเกิด

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลของประเทศฟิลิปปินส์ยังไม่ให้สวัสดิการที่เพียงพอแก่ประชาชน รวมถึงละเลยการช่วยเหลือพื้นที่ในแถบชนบท ซึ่งสะท้อนในเหตุการณ์พายุมรสุมที่เองเจลีกาและพี่ชายเผชิญในสมัยเด็ก เป็นเหตุทำให้สมาชิกครอบครัวยกเว้นเธอกับพี่ชายเสียชีวิต บ้านถูกพัด

ทำลายไปทั้งหมด ความช่วยเหลือเดียวคือโบสถ์ที่ต้องเดินออกไปเพื่อขออาหารและของใช้จำเป็น จนเป็นเหตุทำให้พ่อแม่ของเธอต้องเสียชีวิตเพราะพายุมรสุมเข้าระหว่างทางที่กำลังนำอาหารกลับมา (Romano-Lax, 2018) เหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนในประเทศที่รัฐไม่ได้เข้าไปพัฒนาพื้นที่หรือช่วยทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น แองเจลิกาและพี่ชายจึงต้องกลายเป็นเด็กกำพร้าและอยู่ในความอุปการะของบาทหลวงที่ส่งเสียให้เธอได้เรียนพยาบาล ชะตาชีวิตของตัวละครทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐบาลไม่ได้ยับยั้งความช่วยเหลือหรือไม่ได้ใส่ใจเรื่องผังเมือง โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่แถบชายฝั่งที่มีมักจะเจอกับมรสุม ดังเช่นที่แองเจลิกันึกถึงความโชคร้ายที่เกิดขึ้นกับเธอต่อเหตุการณ์ดังกล่าว ดังข้อความที่ว่า “There were all thoughts that occurred to her only later, in nursing school, understanding what corruption does to a country: how it riddles it with so many holes that things collapse, and systems malfunction, and water rushes in, and life itself dissolves in front of your eyes.” (Romano-Lax, 2018) ดังจะเห็นว่าแองเจลิกาตระหนักเรื่องความไร้ประสิทธิภาพของรัฐ เธอรู้อยู่แก่ใจว่าส่วนหนึ่งเกิดจากการทุจริต และการที่ไม่มีใครจัดการเรื่องดังกล่าวจนปล่อยให้มันเป็นเพียงปริศนา (“The riddle”) จนกระทั่งระบบที่ล้มเหลวคร่าชีวิตคนจากภัยพิบัติโดยไม่ได้รับการเยียวยาใด ๆ

อีกทั้งรัฐบาลของฟิลิปปินส์ยังมีบทบาทเหมือนเป็น “อุปสรรค” ที่ทำให้แองเจลิกาไม่ได้เจอครอบครัว ดังจะเห็นได้จากตอนที่แองเจลิการู้ข่าวว่าพี่ชายของเธอป่วยหนักอยู่ที่ลาสกา แต่เธอรู้ว่ารัฐบาลฟิลิปปินส์จะไม่ให้ความช่วยเหลือพี่ชายของเธอ ดังที่เธอกล่าวเอาไว้ว่า “Our government isn't concerned about one more overseas worker in a bad situation.” (Romano-Lax, 2018, p. 344) นอกจากนี้ ระบบการส่งเงินของรัฐที่ไม่มีประสิทธิภาพยังเป็นอุปสรรค เนื่องจากแองเจลิกาต้องรอคอยเอกสารยืนยันเป็นเวลานานทุกครั้งที่เธอต้องส่งเงินกลับบ้านเพื่อใช้หนี้ให้กับแม่เพีย จากการดิ้นรนเพื่อหาที่ยึดเหนี่ยวในความสัมพันธ์ร่วมสายเลือดทำให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เชื่อมโยงกับสายเลือดของคนฟิลิปปินส์นั้นเข้มข้นขึ้น เพราะครอบครัวร่วมสายเลือดเป็นเพียงสิ่งเดียวที่พวกเขาสามารถพึ่งพาและนึกถึงได้เสมอ ในขณะที่องค์กรรัฐและสถาบันต่าง ๆ ไม่สามารถคุ้มครองชีวิตของแรงงานอพยพที่เต็มไปด้วยความไม่มั่นคงได้

อย่างไรก็ตาม สายสัมพันธ์ร่วมสายเลือดที่เป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติของแรงงานอพยพ ยังถูกทำลายโดยกระแสโลกาภิวัตน์และการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ความหวาดระแวงที่แองเจลิการู้สึกต่อฮิโระ ซึ่งเป็นหุ่นยนต์ผู้ช่วยพยาบาลที่เข้ามามีบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับหญิงชราที่เธอดูแล ฮิโระเป็นหุ่นยนต์ที่ถูกสร้างขึ้นจากเทคโนโลยีขั้นสูงและประกอบขึ้นจากแร่ธาตุซึ่งถูกขุดขึ้นมาจากเหมืองแร่ที่พี่ชายของแองเจลิกาไปเสี่ยงชีวิตทำงานใช้แรงงาน ฮิโระไม่เพียงแต่มีที่มาที่น่ากังขา แต่ยังถูกแองเจลิกามองว่าเป็นสิ่งแปลกปลอมที่กำลังเข้ามาทำงานแทนที่เธอ แรงงานมนุษย์นั้นมีต้นทุนสูงกว่าแรงงานหุ่นยนต์ เพราะรวมเอาความยากลำบากของการตัดใจจากถิ่นฐานและครอบครัวมาทำงานต่างประเทศ การลงแรงเรียนภาษาและการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ในต่างถิ่น ในขณะที่หุ่นยนต์มีศักยภาพในการปรับตัวและเรียนรู้งานได้ทันที เป็นแรงงานพร้อมใช้ที่ผลิตขึ้นได้อีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นตัวตนของหุ่นยนต์จึงลดโอกาสการทำงานและการลืมตาอ้าปากของแรงงานอพยพ

ความขัดแย้งภายในระหว่างแองเจลิกากับหุ่นยนต์ยังถูกนำเสนอผ่านอคติของแองเจลิกา เธอรู้สึกโกรธเมื่อฮิโระพยายามจะผูกมิตรกับเธอ และขุ่นเคืองอย่างยิ่งเมื่อเห็นว่าฮิโระทำอาหารฟิลิปปินส์ให้เธอรับประทาน นอกจากนี้ เธอยังพบว่ารสชาติอาหารที่ฮิโระทำนั้นเหมือนกับรสชาติอาหารที่เธอเคยกินสมัยเด็กจนแทบแยกไม่ออก แต่แองเจลิกาเลือกที่จะโกหกไปว่าอาหารที่หุ่นยนต์ทำนั้นไม่เหมือนกับรสชาติอาหารฟิลิปปินส์แม้แต่น้อย และปฏิเสธที่จะรับประทานอาหารร่วมกับฮิโระ ดังที่โรมาโน-แล็กซ์บรรยายว่า “She lied to Hiro. This food was indistinguishable from the food of her memories, from her longing.” (Romano-Lax, 2018, p. 239)

ปัญหาของแองเจลิกาคือการที่เธอยึดติดกับสภาวะของความเป็นคนฟิลิปปินส์ตามสายเลือด แต่การที่หุ่นยนต์สามารถเลียนแบบและทำอาหารได้เหมือนกับที่เธอเคยกิน ทำให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่ฮิโระจะเข้ามาทดแทนความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับพี่ชาย ด้วยการเติมเต็มความคิดถึงบ้านเกิดผ่านการทำอาหารพื้นเมือง ดังนั้นปฏิบัติการต่อต้านของแองเจลิกาที่มีต่อความหวังดีของฮิโระ ไม่เพียงสะท้อนให้ถึงความรู้สึกต่อเรื่องครอบครัวและรากเหง้าของต้นที่สั่นคลอน แต่ยังแสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของการที่หุ่นยนต์จะเข้ามาแทนที่พี่ชายที่ห่างเหินไปของเธอได้อย่างง่ายดาย

นอกจากนี้ สถานะของฮิโระที่ไม่ใช่มนุษย์ยังทำให้แองเจลิกาหวาดกลัวว่าความหมายของครอบครัวและความผูกพันทางสายเลือดกำลังจะถูกแทนที่ด้วย “วัตถุ” ซึ่งดูเหมือนไม่มีคุณค่าและไม่มีความรู้สึกเมื่อเทียบกับมนุษย์ด้วยกัน ดังเช่นที่แองเจลิการำพึงกับตัวเองว่า “And where did that leave the real thing? Where did that leave the living?” (Romano-Lax, 2018, p. 239) ซึ่งการใช้คำว่า “real thing” ตอกย้ำให้เห็นว่าแองเจลิกายังคงยึดติดกับเนื้อแท้ความสัมพันธ์ร่วมสายเลือดระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และปฏิเสธการยอมรับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับหุ่นยนต์ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นมุมมองของแรงงานอพยพที่เห็นว่าความเป็นครอบครัวจะต้องเกิดจากสายสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวที่มีเลือดเนื้อเชื้อไขเดียวกันแม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างแองเจลิกากับอาตุซึ่งเป็นพี่ชายของเธอนั้นกลับห่างเหินต่อกัน เพราะทั้งสองคนต่างทำงานต่างประเทศเป็นเวลานานและแทบไม่เคยใช้ชีวิตอยู่ด้วยกัน นอกจากช่วงเวลาในวัยเด็ก แต่กระนั้น แองเจลิกายังคงเชื่อว่าสายสัมพันธ์ระหว่างเธอกับพี่ชายเป็นสิ่งที่มีความค่าและยึดโยงเธอไว้ให้ได้กลับบ้าน ความรู้สึกโหยหาครอบครัวทำให้เธอยังคงมีความหวังที่จะกลับบ้านที่ฟิลิปปินส์ และความเป็นชาติไม่อาจถูกแทนที่ด้วยการที่หุ่นยนต์ทำอาหารเลียนแบบมนุษย์

การเข้ามาแทนที่ของฮิโระทำให้ภาพครอบครัวที่แองเจลิกาวาดฝันไว้นั้นสลายไป ความวิตกกังวลของเธอจึงเกิดจากการฝันสลายด้วยความจริงที่ว่า แรงงานอพยพอาจจะไม่ได้กลับไปเจอครอบครัวอีกเนื่องจากความขัดสนทางการเงิน จากเดิมการฝากความหวังไว้กับพี่ชายร่วมสายเลือดเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เธอยังหล่อเลี้ยงความหวังที่จะได้กลับบ้านได้ แต่ในสภาวะที่ต้องดิ้นรนและพลัดพรากจากบ้าน ภาพความสมบูรณ์แบบของครอบครัวร่วมสายเลือดจึงเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป

ตัวละครหลักที่สำคัญอีกตัวหนึ่งคือซาโยโกะ หญิงสาวชาวญี่ปุ่นที่ถูกขายได้ว่าจ้างแองเจลิกาให้มาดูแล ซาโยโกะไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้และอยู่ติดบ้าน ทั้งความทรงจำของเธอยังเริ่มเลอะเลือน จากโรคอัลไซเมอร์ อย่างไรก็ตาม เนื้อเรื่องในช่วงหลังได้เปิดเผยว่าซาโยโกะไม่ใช่หญิงชาวญี่ปุ่นแต่กำเนิด ในความเป็นจริงแล้วเธอเป็นชนพื้นเมืองอทายาล (Atayal) ที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศไต้หวัน ซาโยโกะจึงเป็นอีกตัวละครหนึ่งที่มีสถานะเป็น**คนพลัดถิ่น** แต่กลุ่มอทายาลได้ถูกทหารญี่ปุ่นเข้ารุกราน ช่วงชิงพื้นที่อยู่อาศัยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเปลี่ยนให้กลุ่มชาติ

พันธุ์ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในเกาะไต้หวันเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติของญี่ปุ่น นอกจากนี้รัฐบาลญี่ปุ่นยังสร้างกฎเพื่อบังคับให้สมาชิกในกลุ่มชนพื้นเมืองยกเลิกประเพณีการสักหน้า ซึ่งเป็นพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มมอทยาล เนื่องจากมองว่าเป็นพิธีกรรมที่ “ป่าเถื่อน” และขาดความเป็นอารยะ (Romano-Lax, 2018, p. 159) จากนั้นญี่ปุ่นจึงตั้งชนพื้นเมืองที่อาศัยบนเกาะของไต้หวันเพื่อไปเป็นแรงงานในประเทศญี่ปุ่น โดยกักตัวกลุ่มผู้หญิงไว้ส่วนหนึ่งเพื่อบังคับให้บริการทางเพศในฐานะ comfort woman ซาโยโกะเผชิญกับชะตากรรมดังกล่าว ก่อนที่เธอจะเริ่มเรียนภาษาญี่ปุ่นเพื่อความอยู่รอด และสร้างเนื้อสร้างตัวจากการเป็นแรงงานอพยพในประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่งเธอสามารถลอกเลียนพฤติกรรม และวิถีชีวิตของคนญี่ปุ่น จนเปลี่ยนชื่อตนเองเป็น “ซาโยโกะ” และถือสัญชาติญี่ปุ่นในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง

ไต้หวันในช่วงเวลานั้นเป็นเหมือนประเทศรอบนอกที่ยังไม่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ชะตากรรมของซาโยโกะจึงคล้ายกับแองเจлика ตัวละครทั้งสองต่างเป็นผู้หญิงที่อยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำทั้งทางร่างกายและทางวัฒนธรรม จากประเทศมหาอำนาจอย่างประเทศญี่ปุ่น ที่มีอิทธิพลต่อรากเหง้าเดิมของตัวละครทั้งสอง เพียงแต่ซาโยโกะจัดการกับความแปลกแยกของการเป็นผู้อพยพแตกต่างไปจากแองเจлика โดยเธอเลือกที่จะกดทับความทรงจำของการถูกทารุณจากการเป็น comfort woman และสวมทับอัตลักษณ์ความเป็นชาวญี่ปุ่น ในแง่นี้ การ “ลืมนั่น” ของซาโยโกะไม่เพียงแต่เกิดจากความชราเท่านั้น แต่ยังแสดงเจตนาของหญิงชราที่ต้องการกลบทับความทรงจำของการเป็นผู้อพยพและตัวตนในอดีตอีกด้วย

แต่การใช้ชีวิตเป็นหญิงชาวญี่ปุ่นของซาโยโกะทำให้ความสัมพันธ์กับคนรอบข้างของเธอเปราะบาง เธอไม่สามารถรักลูกชายที่ถูกเลี้ยงให้เติบโตอย่างคนญี่ปุ่นได้อย่างสนิทใจ และลูกชายก็คิดว่าแม่ซึ่งน่าจะถูกละเลยดูแลอย่างผู้หญิงญี่ปุ่นตามกรอบประเพณี ไม่อยากสื่อสารความรู้สึกและเล่าเรื่องราวให้เขาฟัง ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าวิถีการปกปิดตัวตนในอดีตของซาโยโกะกลับทำให้เธอไม่สามารถสานความสัมพันธ์กับลูกชายที่ถูกเลี้ยงในสังคมญี่ปุ่น ทั้งยังไม่อาจกลับไปหาตัวตนในอดีตที่เธอกดทับมันไว้ได้

ดังนั้น อัตลักษณ์ความเป็นชาติของซาโยโกะจึงไม่ใช่อัตลักษณ์ความเป็นชาติ (national identity) เสียทีเดียว แต่ถือเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ที่ตัวเธอกดทับเอาไว้ ผลที่เกิดขึ้นคือ

ซาโยโกะรู้สึกตัดขาดแม้แต่กับคนในครอบครัว เธอไม่สามารถเล่าถึงอดีตของเธอและมีความสัมพันธ์ที่เย็นชากับลูกชาย เพราะตัวตนของเธอถูกสวมทับโดยอัตลักษณ์ของหญิงชาวญี่ปุ่น เพราะฉะนั้นกรณีของซาโยโกะจึงสวนทางกับกรณีของแองเจликаที่พยายามยึดถืออัตลักษณ์ความเป็นชาติเอาไว้ และปฏิเสธสายสัมพันธ์อื่นนอกเหนือไปจากสายสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว

แต่ไม่ว่าอย่างไร ในฐานะผู้อพยพ ทั้งแองเจликаและซาโยโกะต่างเป็นผู้ที่มีชีวิตเปราะบาง ทั้งสองเป็นผู้หญิงที่ถูกเอาเปรียบในพื้นที่ของประเทศมหาอำนาจ และต่อสู้เพื่อให้มีตัวตนในประเทศญี่ปุ่น แองเจликаพยายามรักษาความสัมพันธ์กับพี่ชายไว้เพื่อให้รู้สึกว่าเธอยังมีบ้านให้กลับไป มีประเทศฟิลิปปินส์ให้นึกถึง แม้ว่าอัตลักษณ์ของเธอทั้งในสถานะบทบาทความเป็นผู้หญิงและคุณค่าเรื่องความสัมพันธ์ของครอบครัวจะถูกตั้งคำถาม ในขณะที่ซาโยโกะอยู่รอดด้วยการรับเอาตัวตนความเป็นชาติของประเทศมหาอำนาจมาเพื่อให้มีชีวิตรอดได้ แต่ก็ต้องแลกมาด้วยการสูญเสียตัวตนความเป็นอิตาลีของตน และขาดความรู้สึกเชื่อมโยงกับสังคมและมีความสัมพันธ์เปราะบางกับคนรอบข้าง แม้ในเรื่องจะไม่ได้เห็นบทบาทของรัฐบาลที่ชัดเจน แต่จะเห็นว่าปัจเจกบุคคลจากประเทศรอบนอกขาดการดูแลคุ้มครอง จำเป็นต้องพึ่งตัวเองหรือหาสิ่งยึดเหนี่ยวเป็นความสัมพันธ์ภายในสายเลือด ไม่มีหลักประกันและความคุ้มครองจากรัฐในประเทศบ้านเกิด ทั้งยังต้องต้านทานต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี อย่างเช่นการเข้ามาของหุ่นยนต์ที่พร้อมจะทดแทนแรงงานอพยพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สรุป

ตัวบทวรรณกรรมเรื่อง *The Windup Girl*, *Lagoon* และ *Plum Rains* มีประเด็นการพูดถึงเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่แตกต่างกันไป ในแง่ของจุดร่วมที่เป็น “ประเทศรอบนอก” หรือตัวละครที่มาจากประเทศรอบนอกนั้น บทบาทของรัฐบาลและสถาบันที่มีอำนาจ มีส่วนสำคัญในการกำหนดอุดมการณ์ รวมไปถึงแนวคิดของความรักชาติให้กับคนภายในชาติ

ในตัวบทเรื่อง *The Windup Girl* อัตลักษณ์ความเป็นชาติคืออำนาจอธิปไตยที่อาจจะถูกเข้ายึดครองได้จากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่กลุ่มนายทุนต่างชาติพยายามเข้ามาฉกฉวยไปจาก

ประเทศ อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ของชาติเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยตัวแทนของรัฐ รัฐมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการเผยแพร่อุดมการณ์และความเป็นชาติ โดยส่งผ่านการใช้อำนาจไปสู่ระดับประชาชน เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันการบังคับใช้อำนาจของภาครัฐก็ได้กดดันให้ประชาชนในประเทศขาดสิทธิเสรีภาพ เกิดอคติทางเชื้อชาติ โดยเฉพาะต่อกลุ่มคนที่ไม่ได้ทำประโยชน์ให้กับภาครัฐในทางเศรษฐกิจ

นวนิยายเรื่อง *Lagoon* นั้นมีความคล้ายคลึงกับเรื่อง *The Windup Girl* ตรงที่ผู้มีอำนาจอย่างกองกำลังทหาร และผู้มีอำนาจทางศาสนาเป็นคนควบคุมทรัพยากรภายในประเทศ และขายทรัพยากรให้กับประเทศมหาอำนาจเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจ แต่ต่างไปตรงที่ประเทศไนจีเรียได้รับเอาศาสนาคริสต์ในช่วงอาณานิคมจากประเทศตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไนจีเรีย โดยเฉพาะในลากอส ทว่าระบบความเชื่อทางศาสนาซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติในช่วงหลังอาณานิคมของประเทศไนจีเรียนั้นกลับยังคงคลุมเครือ และยังคงกีดกันทางเพศ ทั้งยังรวมเอาระบบความเชื่อทางศาสนามาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจให้กับอคติทางเพศที่มีอยู่แต่เดิมอีกด้วย

ส่วนในเรื่อง *Plum Rains* นั้นจะเห็นว่า แรงงานอพยพที่ต้องลักลอบไปทำงานอย่างผิดกฎหมายในประเทศมหาอำนาจ เกิดจากรัฐบาลที่ไม่รองรับความปลอดภัยตลอดจนสวัสดิการที่ไม่เพียงพอต่อประชากรในรัฐ ทำให้ประชากรส่วนหนึ่งกลายเป็นคนพลัดถิ่นที่ต้องไปอาศัยอยู่ในประเทศมหาอำนาจในฐานะแรงงานอพยพ สิ่งเดียวที่ตัวละครสามารถยึดโยงด้วยได้คือสายใยครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังคงเชื่อมโยงผู้พลัดถิ่นเข้ากับประเทศรอบนอก ความผูกพันทางสายเลือดกลายเป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ทำให้ประเทศฟิลิปปินส์ยังคงเกาะเกี่ยวเชื่อมร้อยคนในชาติไว้ด้วยกัน แต่อัตลักษณ์ดังกล่าวก็ถูกทำให้สั่นคลอนด้วยสมาชิกในครอบครัวที่ต้องพลัดพรากจากกัน และโอกาสในการกลับไปยังฟิลิปปินส์ก็มีน้อยเต็มที

อีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์ความเป็นชาติและตัวตนของประเทศรอบนอกนั้นถูกทำลายจากกระแสทุนนิยม และโลกาภิวัตน์ ประเทศรอบนอกรวมไปถึงคนจากประเทศรอบนอกนั้นต่างก็ต้องหัดทานกับกระแสดังกล่าวและด้านทานกับอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจในวิธีการที่แตกต่างกันไป ทั้งการรักษาอัตลักษณ์เดิมของตนอย่างเช่นในเรื่อง *The Windup Girl* และ *Plum Rains* หรือ

ปรับอัตลักษณ์เดิมของตนเข้ากับระบบความเชื่อทางศาสนาจากประเทศอาณานิคมเหมือนอย่างในเรื่อง *Lagoon* แต่ทั้งนี้จะเห็นว่าวิธีการดังกล่าวยังคงเป็นปัญหา เพราะแทนที่อัตลักษณ์ความเป็นชาติจะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงคนในชาติเข้าด้วยกัน แต่กลับกัดกันคนจำนวนหนึ่งให้รู้สึกแปลกแยกไปจากความเป็นชาติของตน มีเพียงกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์ เช่น ทหารที่ได้ประโยชน์จากนายทุน และบาทหลวงที่มีชีวิตสุขสบายบนความเชื่อของคนส่วนใหญ่

บทที่ 4 อิทธิพลจากตัวละครในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ต่อการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

จากบทที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์ความเป็นชาติในประเทศรอบนอกนั้นขึ้นอยู่กับรัฐและผู้มีอำนาจที่เป็นผู้กำหนดบทบาทและนโยบายของประเทศ ในบทนี้จะพูดถึงตัวละครในนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่มีส่วนช่วยในการทำความเข้าใจโครงสร้างของประเทศรอบนอก ตลอดจนมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นการรื้อสร้าง เปลี่ยนแปลง และหลอมรวมอัตลักษณ์ความเป็นชาติในแบบเดิมหรือแบบใหม่เพื่อต่อรองกับประเทศมหาอำนาจ

4.1 ไชบอร์กกับอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ใน *The Windup Girl*

4.1.1 สถานะพลเมือง “ชั้นสาม” ของเอมิโกะ (Emiko)

นวนิยายเรื่อง *The Windup Girl* นำเสนอให้เห็นประเทศรอบนอกที่มีแกนนำของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ผลักดันนโยบายชาตินิยมและชาตินิยมในเชิงเศรษฐกิจเพื่อควบคุมการแทรกแซงจากต่างชาติ จำกัดการขนส่งและนำเข้าสินค้า ไปจนถึงพยายามกีดกันผู้อพยพต่างชาติที่เข้ามาอาศัยในประเทศให้มีสถานะเป็นพลเมืองชั้นสอง แต่ตัวตนของเอมิโกะมีความพิเศษและแตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป ซึ่งกลายเป็นตัวแปรสำคัญในการนำไปสู่การตั้งคำถามกับความเป็นชาติแบบเดิมอย่างที่ยุทธศาสตร์และผู้มีอำนาจในประเทศยึดถือ

คำว่า windup ในนวนิยายเรื่องนี้ หมายถึงมนุษย์เทียมที่ถูกดัดแปลงขึ้นมาตามจุดประสงค์ของผู้สร้าง ในเรื่องนี้ สถานะของ windup ไม่ต่างจากพลเมืองชายขอบ เอมิโกะเป็น windup ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากบริษัทผลิต windup ชื่อมิชิโมโตะ (Mishimoto & Co.) และมีเจ้านายชาวญี่ปุ่นที่พาเธอมาในประเทศไทยในฐานะเลขานุการ เอมิโกะถูกตั้งโปรแกรมให้ทำตามความต้องการของมนุษย์ โดยมนุษย์สามารถออกคำสั่งให้เธอทำอะไรก็ได้ตามต้องการ นอกจากนี้ เอมิโกะยังต้องเรียนรู้กฎระเบียบ การประพฤติดัว ตลอดจนขนบธรรมเนียมความเป็นญี่ปุ่นที่เจ้านายชาวญี่ปุ่นหล่อหลอมเธอ เอมิโกะติดตามเจ้านายชาวญี่ปุ่นมายังประเทศไทย แต่เมื่อเสร็จงานแล้ว

เจ้านายกลับทิ้งเธอไว้ที่ประเทศไทยตามลำพังเพื่อปกปิดความผิดที่นำสินค้าอย่าง windup เข้ามาในประเทศ

สถานะของ windup ในประเทศไทยถือเป็นพลเมืองต้องห้าม เพราะถือว่าเป็น “สินค้านำเข้า” จากต่างประเทศ มีเพียงคนญี่ปุ่นที่อาศัยในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายจำนวนหนึ่งที่มี windup ในครอบครอง เมื่อเธอถูกทิ้งไว้ในประเทศไทย สถานะของเอมิโกะไม่เพียงแต่จะกลายเป็นเหมือนผู้ลี้ภัยที่ต้องถือ “การ์ดเหลือง” (yellow card) ซึ่งจะไม่ได้รับความคุ้มครองจากทางการไทยเท่านั้น แต่สถานะของเธอยังเปรียบเหมือนสินค้ามากกว่ามนุษย์ ดังจะเห็นได้จากคำบรรยายลักษณะของเธอว่า “She is a genetic dead end. Doomed to a single life cycle, just like SoyPRO and TotalNutrient Wheat.” (Bacigalupi, 2010, p. 262) การที่เอมิโกะเทียบตัวเองกับข้าวสาลีที่ถูกตัดแต่งทางพันธุกรรมนั้น บ่งบอกว่าเธอเองก็ไม่ได้คิดว่าตนเองมีสถานะเหมือนมนุษย์ นอกจากนี้ แนวคิดทางศาสนาพุทธที่เกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดที่เป็นรากฐานความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ของคนไทยยังใช้ไม่ได้กับ windup เพราะเธอมีเพียงหนึ่งชีวิตที่จะถูกใช้แล้วทิ้งไปไม่ต่างกับสินค้าที่ถูกตัดแต่งทางพันธุกรรม ไม่เพียงเท่านั้น windup ยังถูกมองว่าไม่บริสุทธิ์ ไร้สารัตถะและแก่นสาร ตรงกันข้ามกับคุณค่าความบริสุทธิ์ของแนวคิดความเป็นชาติที่ตัวละครจากรัฐบาลไทยยึดถือ

ไม่เพียงเท่านั้น เอมิโกะยังถูกคุกคามจากทั้งเจ้าหน้าที่ของไทย จากชาวต่างชาติ และจากผู้ที่นับถือศาสนาทั้งพุทธและคริสต์ที่ปรากฏในเรื่อง เห็นได้จากในตอนที่ยกนยา (Kanya) ตัวแทนจากกลุ่ม white shirts แสดงความรังเกียจ “ความไม่เป็นมนุษย์ที่แท้จริง” ของ windup ดังที่เธอคิดว่า “an anthropomorphing of a thing that is not and never will be human?” (Bacigalupi, 2010, p. 429) ข้อความดังกล่าวสื่อให้เห็นถึงข้อขัดแย้งระหว่างความเป็นมนุษย์ “ที่แท้จริง” กับสถานะของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์อย่าง windup ซึ่งในมุมมองของยกนยาเป็นสิ่งที่อันตรายและเป็นภัยคุกคาม (Bacigalupi, 2010, p. 428) และ windup ก็ควรจะมีหน้าที่รับใช้ภายในโครงสร้างเชิงอำนาจเท่านั้น สำหรับยกนยาผู้ที่ให้คุณค่ากับสารัตถะของความเป็นมนุษย์แล้ว เธอคิดว่า windup ไม่ใช่มนุษย์เพราะไม่มีจิตวิญญาณและไม่มีกรรม

ในขณะที่ยกนยาคริสตชนก็แสดงความดูถูกดูแคลน windup ไม่ต่างกัน เพราะเอมิโกะไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากพระเจ้า ดังเห็นได้จากข้อความนี้

In Japan she is a wonder. Here, she is nothing but a windup. The men laugh at her strange gait and make face of disgust that she exists at all. She is a creature forbidden to them. The Thai men would happily mulch her in their methane composing pools. If they met her or an AgriGen calorie man, it is hard to say which they would rather see mulched first. And then there are the *gaijin*. She wonders how many of them claimed membership in Grahamite Church, dedicated to destroying everything that she represents: her affront to niche and nature. And yet they sit contentedly and enjoy this humiliation of her still. (Bacigalupi, 2010, p. 262)

หลังจากเจ้าของเธอทิ้งเธอไปแล้ว เอมิโกะต้องมาทำงานใน “ช่อง” ที่มีเจ้าของเป็นชาวต่างชาติ เพราะเธอไม่อาจทำงานเป็นเลขานุการได้เหมือนกับตอนที่ญี่ปุ่น งานเดียวที่เธอสามารถทำได้ คือการใช้ร่างกายเพื่อตอบสนองทางเพศให้กับลูกค้า แต่สถานะของเอมิโกะก็ยิ่งเลวร้ายยิ่งกว่าผู้หญิงในสถานบริการ เพราะการเคลื่อนไหวที่แตกต่างของ windup (“her strange gait”) ทำให้เธอถูกล้อเลียน ในขณะที่เธอก็ต้องซ่อนตัวจากไกจิน (gaijin) ซึ่งในนวนิยายหมายถึงกลุ่มต่างชาติจากประเทศทางตะวันตกคลั่งศาสนาที่พยายามจะทำร้ายเธอในฐานะสิ่งมีชีวิตนอกกรีต จะเห็นได้ว่าคนรอบตัวของเอมิโกะไม่เห็นค่าของเธอ ซ้ำยังใช้ประโยชน์จากร่างกายและโปรแกรมของเธอที่ถูกออกแบบมาให้รับคำสั่งของมนุษย์ บังคับให้เธอขายบริการทางเพศ โดยที่คนเหล่านั้นนั่งมองดูเธอถูกละเมิดทางเพศด้วยความพึงพอใจ ตัวอย่างข้างต้นยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า ผู้ที่ทำตัวเป็นภัยคุกคามเอมิโกะมักจะเป็นตัวละครเพศชาย ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวต่างชาติ รวมไปถึงกลุ่มผู้นับถือศาสนา เมื่อมองว่าสภาพสังคมในประเทศรอบนอกยังเป็นสังคมที่ยึดโยงกับอำนาจที่เพศชายเป็นใหญ่แล้ว สถานะของเอมิโกะจึงเป็นเหมือนผู้หญิงที่ถูกกระทำโดยทั้งผู้ชาย และผู้หญิงด้วยตนเอง ในสถานบริการ จนเธอเป็นเหมือนระดับล่างสุดของห่วงโซ่อาหาร

ในช่วงต้นเรื่อง เอมิโกะถูกนำเสนอในฐานะภาพแทนของความเป็น “ผู้หญิงเอเชีย” ที่ถูกกระทำ อากาศร้อนอบอ้าวในเมืองไทยทำให้เอมิโกะเกิดการเผาไหม้อย่างรวดเร็ว ร่างกายของเธอไม่สามารถต้านทานความร้อนได้ ทำให้เป็นลมหมดสติบ่อยครั้ง อีกทั้งทำให้เธอไม่สามารถเดินทางหรือหลบหนีไปจากช่องขายบริการได้เพราะคำสั่งของเจ้าของช่อง นอกจากนี้ สภาพความเป็น windup ยังทำให้เธอถูกปลูกฝังความคิดให้ต้องจำนนต่อผู้ที่ออกคำสั่งกับเธอ เห็นได้จากตอนที่เอมิ

โกะเข้ามาทำงานให้กับราเลย์ (Raleigh) เจ้าของช่อง เอมิโกะคิดว่า “Despite herself, Emiko feels a stirring of her genetic urge to please, an emotion she hasn’t felt since her abandonment...The air of authority is palpable and strangely comforting.” (Bacigalupi, 2010, p. 59) ถึงแม้ว่าราเลย์จะใช้ประโยชน์จากเอมิโกะและจ่ายเงินค่าบริการของเธอในราคาที่ต่ำกว่าลูกจ้างที่เป็นมนุษย์จริง ๆ แต่เอมิโกะกลับรู้สึกอยากตอบแทน และซาบซึ้งในความช่วยเหลือของราเลย์ เพราะเธอถูกโปรแกรมให้รู้สึกเช่นนั้น (“genetic urge to please”)

นอกจากนี้ ตอนที่แอนเดอร์สันช่วยเหลือเอมิโกะที่เป็นลมหมดสติกลางถนน ภาพตอนที่แอนเดอร์สันเห็นเอมิโกะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้นั้นเป็นภาพของชายผิวขาวที่เห็นผู้หญิงเอเชียที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ดังคำบรรยายที่ว่า

Anderson takes a shuddering breath, forcing away the memories. She is the opposite of invasive plagues he fights every day. A hothouse flower, dropped into a world too harsh for her delicate heritage. It seems unlikely that she will survive for long. Not in this climate. Not with these people. Perhaps it was that invulnerability that moved him, her pretended strength when she had nothing at all. Seeing her fight for a semblance of pride even as she hiked up her skirt at Raleigh’s order. (Bacigalupi, 2010, p. 88)

จะเห็นว่า แอนเดอร์สันมองเห็นเอมิโกะเป็นผู้หญิงที่เปราะบางเหมือนกับดอกไม้ “hothouse flower” ซึ่งหมายถึงดอกไม้ที่บอบบางและต้องการการปกป้องดูแล และต้องมาตกกระท่ำลำบากอยู่ในโลกที่โหดร้าย (“harsh”) ทั้งกับสภาพอากาศที่ร้อนจัดและผู้คนที่ไม่หวั่นเกรงประโยชน์จากเธอ แอนเดอร์สันรู้สึกสงสารที่เธอ พยายามทำเป็นเข้มแข็ง (“invulnerability”) เพื่อกลบเกลื่อนความอ่อนแอ

ภาพที่แอนเดอร์สันมองเห็นนั้น ดอกย้าภาพเหมารวมของผู้ชายผิวขาวที่มองผู้หญิงเอเชียว่าอ่อนแอ ต้องการการปกป้องตามแนวคิด Orientalism¹¹ จากมุมมองผู้ชายในประเทศ

¹¹ Orientalism หรือแนวคิดบูรพทิศนิยมเป็นแนวคิดที่ศึกษาโดยเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) ศึกษามุมมองของตะวันตกที่ใช่มองประเทศในพื้นที่เอเชีย ทั้งในแง่ภูมิทัศน์ วัฒนธรรม และผู้คน โดยการสร้างภาพของคนตะวันออกไปตามภาพเหมารวม หรือกำหนดค่านิยมบางอย่างเพื่อใช้มองคนในพื้นที่ทางตะวันออกที่แตกต่างไปจากตนเอง สิ่งที่น่าสังเกตคือมุมมองของคนตะวันตกนั้นมักจะแฝงไว้ด้วยการใช้อำนาจผ่านการให้ความหมายและสายตาของคนตะวันตก เพื่อกดทับหรือนิยามคนที่แตกต่างจากตนเอง และเป็นการมองกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างในฐานะวัตถุที่รอให้ความหมาย ซึ่งอำนาจที่ตะวันตกมีต่อคนในพื้นที่ตะวันออกมักจะเชื่อมโยง

มหาอำนาจที่เป็นประเทศอาณานิคม การที่แอนเดอร์สันมองผู้หญิงอย่างเอมิโกะเช่นนั้นตอกย้ำว่าสถานะทางเพศของเธอเป็นสิ่งที่เพศชายจะคุกคามหรือเมตตาสงสารก็ได้ อีกทั้งร่างกายของเธอยังคงถูกจับจ้อง ถูกนิยามให้ความหมายโดยผู้ชายที่มีอำนาจเหนือกว่า ในที่นี้ ไม่เพียงแต่เอมิโกะจะกลายเป็นภาพแทนของความเป็นตะวันออก สถานะของ windup ยังเป็นสิ่งที่ตอกย้ำให้เห็นว่าเธออยู่ในสังคมชายเป็นใหญ่และถูกกดขี่ทั้งจากสภาพแวดล้อมและจากมนุษย์ที่มีสถานะสูงกว่า

นอกจากนี้ ร่างกายของเอมิโกะยังเป็นร่างกายที่ถูกบงการและควบคุมอย่างสิ้นเชิง ทั้งจากค่านิยม กฎข้อบังคับของประเทศไทยที่ไม่ต้องการให้เธออาศัยอยู่ในประเทศอย่างถูกกฎหมาย และจากสถานะทางเพศที่ทำให้เธอต้องทำตามคำสั่งของราเลย์ การที่ร่างกายของเธอถูกควบคุมนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการเมืองร่างกาย หรือ body politics¹² ที่เห็นว่าร่างกายของคนกลายเป็นสินค้า ถูกจองจำและเป็นไปตามความต้องการของสังคม หรือสถาบันที่มีอำนาจ ทั้งตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจอย่างแอนเดอร์สัน และเจ้าหน้าที่รัฐไทยในประเทศรอบนอกที่ไม่ให้ความคุ้มครองเธอ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ทั้งสองด้านต่างก็เป็นตัวแทนของผู้มีอำนาจ รัฐบาลต้องการกำจัดเธอออกไปจากประเทศเพราะมองว่าเธอคือตัวแปลกปลอม ไม่มีจิตวิญญาณที่ถือว่าเป็นสารัตถะของความเป็นมนุษย์ ทั้งยังขัดกับหลักความเชื่อของศาสนาพุทธและศีลธรรมอันดีของชาติ ในขณะที่ตัวแทนจากตะวันตกอย่างราเลย์ แม้ว่าจะไม่ได้อยากกำจัดเธอ แต่ก็ยังคงมองเธอเป็นวัตถุของความปรารถนาทางเพศ โดยมีทั้งกลุ่มคนที่อยากจะทำลายร่างกายของเธอและคนอย่างแอนเดอร์สันที่อยากจะทำลายเธอ เพราะเชื่อว่าเอมิโกะเป็นผู้หญิงเปราะบาง ร่างกายของเธอจึงเป็นเหมือนร่างกายที่ถูกให้ค่านิยมผ่านมุมมองของผู้อื่นที่มีอำนาจอยู่เหนือตัวเธอเสมอ เอมิโกะจึงใช้ชีวิตอยู่ในสถานะพลเมืองชั้นสาม ที่แม้จะมีรูปร่าง ความรู้สึกนึกคิด ความรู้สึกเหมือนมนุษย์ แต่ไม่สามารถเรียกร้องสิทธิและความต้องการของตัวเองได้

โยมกับอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และอำนาจทางการเมืองการทหาร เป็นต้น อ้างอิงจาก Said, E. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.

¹² นิยามของ body politics หมายถึงนโยบายหรือการปฏิบัติบางอย่างที่แสดงให้เห็นว่าสังคมมีอำนาจเหนือร่างกายของมนุษย์ เช่นเดียวกับการค้นพบของปัจเจกต่อการถูกควบคุมโดยสังคม อำนาจที่ว่าได้แก่ อำนาจของสถาบันที่แสดงผ่านรัฐบาลและกฎหมาย ข้อบังคับทางเศรษฐกิจ การบริโภค และความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อกัน ปัจเจกบุคคลจะมีส่วนในการเมืองของร่างกายต่อตรงกับอำนาจที่ตนเองถูกกดทับก็ต่อเมื่อกลุ่มปัจเจกรู้สึกว่ามีอำนาจน้อยกว่าหรือถูกปฏิเสธสิทธิที่จะมีสิทธิควบคุมในร่างกายของตนเอง Lock, M. (1993). Cultivating the Body: Anthropology and Epistemologies of Bodily Practice and Knowledge. *Annual Review of Anthropology*, 22, 133-155. <http://www.jstor.org/stable/2155843>

4.1.2 บทบาทของ windup ในฐานะ disruption โครงสร้างภายในของประเทศ

อย่างไรก็ตามความเป็น windup ของเอมิโกะมีลักษณะที่สำคัญและแตกต่างจากการเมืองร่างกายโดยทั่วไป กล่าวคือ แม้จะมีลักษณะภายนอกเหมือนผู้หญิงเชื้อชาติเอเชีย และมีชื่อญี่ปุ่นว่า เอมิโกะ แต่เธอเป็นผู้ไม่มีสัญชาติซึ่งเปรียบได้กับแรงงานอพยพไร้สัญชาติ นั่นคือเธอจะไม่สามารถรับรองทางกฎหมาย นอกจากนี้ ความเป็นหญิงของเธอก็ไม่ได้เกิดขึ้นจากลักษณะทางชีวภาพโดยกำเนิด แต่ถูกออกแบบผ่านการตั้งโปรแกรม และเรียนรู้ผ่านการอบรมสั่งสอนจากมิซุมิเซนเซย์ (Mizumi sensei) เมื่อครั้งที่เธอยังอยู่ในญี่ปุ่น

ในเนื้อเรื่องเอมิโกะได้เรียนรู้ว่าเธอสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดทางร่างกายกับโปรแกรมที่สร้างเธอขึ้นมา โดยเรียนรู้ที่จะกลายเป็น New People หรือมนุษย์สายพันธุ์ใหม่ที่ไม่อ้างอิงอยู่กับกฎเกณฑ์ ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติของสังคม แต่เป็นมนุษย์ที่มีความเป็นปัจเจกและมีลักษณะเฉพาะตัว New People ที่ว่านี้มี “ตัวตน” อีกด้านหนึ่ง ที่พวกเขาต้องเรียนรู้ที่จะควบคุมตัวตนที่ว่านี้มีลักษณะเป็นเหมือนกับสัตว์ ดังฉากที่บรรยายว่า

The evil half, ruled by the animal hungers of their genes, by the many splicings and additions that changed them into what they were. And balanced against this, this civilized self, the side that knows the difference between niche and animal urge. That comprehends its place in the hierarchies of their country and people and appreciates the gift their patrons provide by giving them life. (Bacigalupi, 2010, p. 221)

ข้อความนี้ทำให้เห็นว่า กลไกการทำงานของ windup นั้น เกิดจากการที่ด้าน civilized self เรียนรู้ที่จะควบคุมด้าน evil self ไว้ และควบคุมให้ windup ยอมจำนนต่ออำนาจทางเพศและชนชั้น ทั้งต่อผู้ที่ออกคำสั่ง และลูกค้าที่จ้างงาน จะเห็นว่าตัวละครเอมิโกะมีลักษณะของสิ่งมีชีวิตลูกผสม (hybrid) ที่มีทั้งความเป็นมนุษย์ ความเป็นไซบอร์ก และความเป็นสัตว์ โดยลักษณะทั้งหมดรวมกันยังสามารถวิวัฒนาการต่อไปได้อีก

ตัวอย่างฉากที่เอมิโกะแสดงลักษณะของ New People คือฉากที่เธอถูกบังคับให้ไปมีเพศสัมพันธ์กับสมเด็จพระเจ้าพระยา ซึ่งเป็นชนชั้นสูงของประเทศและอยู่เบื้องหลังนักการเมืองระดับสูง เธอกลัวและรู้สึกอยากหนีจากสถานการณ์ดังกล่าว จนสูญเสียการควบคุมตัวเองและพลังมือฆ่าสมเด็จพระเจ้าพระยาและเจ้าหน้าที่รัฐอีกแปดราย (Bacigalupi, 2010, p. 262) เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นการที่เอมิโกะปลดปล่อยความเป็นสัตว์ หรือด้านที่ไม่เคยถูกโปรแกรมออกมา เมื่อเอมิโกะหลบหนีจากเจ้าหน้าที่รัฐที่ตามล่าเธอไปหาแอนเดอร์สัน เขาแทบไม่เชื่อสายตาตัวเองว่าเอมิโกะสามารถฆ่าคนได้ ขณะที่ตัวแทนของรัฐบาลอย่างกันยา เมื่อรู้ข่าวการเสียชีวิตของสมเด็จพระเจ้าพระยาก็เชื่อว่าเป็นฝีมือของ “military windup” (Bacigalupi, 2010, p. 422) มากกว่าที่จะเป็นฝีมือของ windup ที่ไม่ได้ถูกฝึกมาให้สามารถฆ่ามนุษย์ได้ ฉากนี้แสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนสถานะของเอมิโกะ จากผู้ที่อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับดูแลของรัฐ กลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่นอกเหนือการควบคุมในลักษณะที่สามารถสร้างความปั่นป่วนและตื่นตระหนกให้กับคนในวงกว้าง การที่พลเมืองชนชั้นสามอย่างเอมิโกะสามารถฆ่านักการเมืองระดับสูงอย่างสมเด็จพระเจ้าพระยาได้ ก็มีนัยยะถึงการแสดงอำนาจของชนชั้นล่างหรือผู้กดขี่ที่สามารถตอบโต้เอาคืนผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะชนชั้นสูงซึ่งเป็นผู้มีอำนาจวางกรอบการใช้ชีวิตของประชาชนที่อยู่อันอยู่เบื้องล่าง

นอกจากนี้ บทบาทของ windup ยังคล้ายกับลักษณะของไซบอร์ก นั่นคือมีร่างกายที่ถูกควบคุมหรือประดิษฐ์ขึ้นมาให้เป็นไปตามความต้องการของผู้สร้าง ไซบอร์กมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ให้เห็นถึงสังคมที่สร้างมันขึ้นมา ตามแนวคิดของดอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway) ที่มองว่า “cybernetic organism [is] a hybrid machine and organism of social reality as well as a creature of fiction.” (Haraway, 2006, p. 117) ไซบอร์กจึงกลายเป็นเครื่องจักรกลที่มีลักษณะ hybrid และยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ในฐานะสิ่งที่มีปฏิสัมพันธ์จริงกับคนในสังคม และสะท้อนค่านิยมของยุคสมัย

อย่างไรก็ตาม ดอนนา ฮาราเวย์ ตั้งข้อสังเกตไว้อีกด้วยว่าในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ในอเมริกา (Anglo-American) ตัวละครไซบอร์กมักจะมีลักษณะที่เป็น post-gender นั่นคือสถานะทางเพศที่ไม่ใช่ทั้งหญิงหรือชาย (Haraway, 2006, p. 119) เพราะไซบอร์กถูกสร้างขึ้นมาให้ไม่สามารถสืบพันธุ์ได้ จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสถาบันครอบครัว หรือกระทั่งพึ่งพาคนอื่นเพื่อช่วยให้ตนเองมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ อีกทั้งยังไม่จำเป็นต้องยึดติดกับกรอบหรือค่านิยมทางเพศ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับพฤติกรรมของเอมิโกะหลังจากการฆาตกรรมสมเด็จพระเจ้าพระยา เธอเปลี่ยน

จากตัวละครที่ถูกโปรแกรมให้มีความเป็นผู้หญิงอ่อนตามคำสั่งของผู้ชาย ให้กลายเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมรุนแรง ก้าวข้ามภาพเหมารวมที่ผู้หญิงต้องอ่อนหวาน และเปราะบาง จนถึงขั้นฆ่าคน และประพาดิตนในแบบที่คาดเดาไม่ได้

นอกจากเอมิโกะจะสามารถเปลี่ยนแปลงสถานะของตนเอง จากเพศหญิงที่ถูกคุกคาม พัฒนาจนกลายเป็นเครื่องจักรที่คุกคามคนหมู่มากได้ สิ่งที่น่าสนใจกว่านั้นคือ เอมิโกะไม่เพียงแต่ท้าทายกรอบความคิดเรื่องเพศเท่านั้น แต่ในบริบทของประเทศรอบนอก เมื่อพิจารณาถึงที่มาของ windup จะพบว่า เอมิโกะถูกสร้างขึ้นมาจากฐานที่เป็นสินค้าในระบบทุนนิยม เพราะตัวเธอสามารถถูกซื้อขายได้ไม่ต่างกับวัตถุชนิดหนึ่ง ถึงแม้ประเทศไทยจะพยายามปิดกั้นสินค้าจากต่างชาติ แต่การที่เอมิโกะสามารถแทรกตัวอยู่ในสังคมและมีชีวิตอยู่ได้ ก็แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ว่าประเทศไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากระบบทุนนิยมและสินค้าจากตลาดเสรีไปได้ ดังนั้น ไซบอร์กหรือ windup นั้น มีลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคล (individual) ไม่ขึ้นอยู่กับการกฏเกณฑ์ทางเพศของสังคม ชาติพันธุ์ หรือสัญชาติใดสัญชาติหนึ่ง

รัฐบาลไทยในเรื่องเชื่อว่า พวกเขาสามารถควบคุมคนจากหลายเชื้อชาติให้อยู่ในพื้นที่และกฎเกณฑ์ของตน โดยการมีระบบ yellow card แสดงถึงผู้อพยพต่างสัญชาติ และยังเชื่อว่าหากมีนโยบายที่กำหนดวิธีการใช้ชีวิตและเศรษฐกิจของประชากรในประเทศได้แล้ว จะทำให้สังคมดำเนินภายใต้ตรวจสอบและกฎระเบียบ รัฐบาลพยายามสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติจากความเชื่อที่ว่าอัตลักษณ์ของชาติคือความเป็นไทยในแบบเดิม ซึ่งยังนับถือศาสนาพุทธ มีสารัตถะของความเป็นเชื้อชาติเดียว และยังคงเชื่อว่าเมล็ดพันธุ์คือมรดกตกทอดของชาติ แต่การมีอยู่ของเอมิโกะสั่นคลอนความเชื่อดังกล่าว ตัวตนของเธอสะท้อนความล้มเหลวของนโยบายที่กีดกันสินค้าต่างชาติและปราบปรามการนำเข้าสินค้าเพื่อให้สังคมยังมีความสงบเรียบร้อย การฆ่าสมเด็จพระยาจึงไม่เพียงเป็นการกระทำที่อุกอาจ แต่ยังมียุทธศาสตร์ที่ทำให้เห็นว่าปัจเจกบุคคลสามารถสร้างความรุ่มรวยและสั่นคลอนโครงสร้างเชิงอำนาจของคนกลุ่มใหญ่

นอกจากนี้เอมิโกะยังเป็นผู้หญิงที่เผยให้เห็นถึงระบอบที่ไม่มั่นคง กล่าวคือกลุ่ม white shirts ใช้การฆาตกรรมสมเด็จพระยาเป็นข้ออ้างในการใช้มาตรการเพื่อเพิ่มระดับความรุนแรงกันยาซึ่งเป็นหัวหน้าทีมแทนใจดีที่ถูกไล่ออก และเริ่มระแวงอัคราช (Akkarat) รัฐมนตรีกระทรวงการคำว่าเป็นคนที่อยู่เบื้องหลังการส่ง windup มาฆ่าสมเด็จพระยาเพื่อผลประโยชน์ทาง

การเมืองของตนเอง ในขณะที่กลุ่มชาวต่างชาติอย่างแอนเดอร์สันและคาร์ไลล์ เห็นช่องทางการหาผลประโยชน์จากความไม่มั่นคงทางการเมือง จึงเตรียมส่งเจ้าหน้าที่จาก AgriGen เข้ามาในประเทศไทยเพื่อเข้าถึงธนาคารเมล็ดพันธุ์ ซึ่งมีนัยยะถึงการพยายามขยายอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ ในระหว่างนั้น ประชาชนก็เริ่มต้นตระหนกจากความหวาดกลัวเรื่องการขาดแคลนอาหารและทรัพยากร รวมถึงหวาดกลัว military windup ซึ่งเป็นต้นเหตุการฉกฉวยการฆาตกรรมของสมเด็จพระเจ้าพระยา ดังจะเห็นได้จากคำบรรยายว่า “Up ahead, people are shouting about white shirts and the death of their Queen’s protector. Angry voices, ready for the riot. The storm is brewing, pressing whisper sheets into each of their hands before dashing on. The political parties are already at work. Soon the godfather of the slum will have his own people down in the alleys inciting violence.” (Bacigalupi, 2010, p. 406)

นอกจากนี้การกระทำของเอมิโกะยังเป็นตัวจุดชนวนความขัดแย้งและความกลัวระหว่างรัฐกับประชาชน จากเดิมนั้นประชาชนต่างก็หวาดกลัวการคุกคามของกลุ่ม white shirts เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เนื่องจากกลุ่มนี้กีดกันการค้าและยึดสินค้านำเข้าผิดกฎหมาย การที่กลุ่ม white shirts ใช้อำนาจเพื่อออกตามล่าเอมิโกะจึงยิ่งเพิ่มความตื่นตระหนกให้กับประชาชน ทั้งยังเป็นชนวนทำให้ชนชั้นล่างที่อาศัยในพื้นที่แออัดรู้สึกถูกคุกคามและเกิดกระแสต่อต้านกลุ่ม white shirts ตัวละครหนึ่งซึ่งแทนตัวเองด้วยชื่อ ‘the godfather of slum’ รวบรวมกำลังคนให้ลูกฮือต่อต้านเจ้าหน้าที่ติดอาวุธเพราะไม่พอใจที่ถูกกลืนรอนสิทธิที่ผ่านมา รวมทั้งกลุ่มคนที่เป็น ‘royalist’ ในประเทศที่ไม่พอใจการลอบสังหารผู้ทำหน้าที่อารักขาสมเด็จพระราชินี ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้าร่วมการชุมนุมประท้วงด้วย ดังคำบรรยายว่า “And this assassination explains the increasing rage in the city. There are crowds gathering outside the factory. Boat people. The police have driven them away.” (Bacigalupi, 2010, p. 423) และถึงแม้ว่าการฆ่าคนของ windup จะเป็นต้นเหตุของการประท้วง ทว่าความไม่พอใจที่สั่งสมมานานต่อรัฐบาลก็เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อล้มอำนาจของกลุ่ม white shirts โดยการไปประท้วงปิดโรงงาน ดังจะเห็นได้ในฉากที่บรรยายว่า “The Somdet Chaopraya’s assassination has brought out a great deal of hostility for the white shirts. Protests outside Environment Ministry. Even the Megodont Union is involved. People were already angry at the Ministry’s crackdowns.” (Bacigalupi, 2010, p. 435)

ยิ่งการประท้วงเพิ่มความรุนแรงขึ้นเท่าใด กลุ่ม white shirts ก็จะช่วยประชาชนได้ยากขึ้นเท่านั้น การปราบปรามจลาจลไม่สามารถลดทอนความรุนแรงจากการประท้วงไปได้ ประชาชนที่เข้ามาประท้วงเพราะความไม่พอใจในการทำงานและอำนาจของรัฐบาล แสดงถึงโครงสร้างทางการเมืองที่ไม่มั่นคง เต็มไปด้วยการทุจริตและการบังคับอำนาจจากบนลงล่างของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้ประชาชนทำตามกฎหมาย การประท้วงของประชาชนทั้งที่มาจากสลัม และมาทางเรือ (“Boat People”) และตัวแทนจากชนชั้นแรงงาน (“The Megadont Union”) ทำให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างภาคประชาชนกับรัฐบาล ซึ่งในที่สุดแล้วความไม่พอใจขยายวงกว้างไปมากกว่าการลอบสังหารคนอาร์กซาสมเด็จพระราชินี เนื้อเรื่องในช่วงการประท้วงยังเผยให้เห็นมุมมองของคนในระดับชนชั้นล่าง ประชาชนทั่วไปที่มองรัฐบาลด้วยความกลัวและความโกรธแค้น ต่างไม่พอใจที่เห็นวิธีการควบคุมทางความคิดและวิถีชีวิตที่กำหนดโดยคนที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จมาโดยตลอด

การสังหารสมเด็จพระราชาของเอมิโกะจึงเป็นการเผยให้เห็นช่องโหว่ของอำนาจที่เจ้าหน้าที่รัฐมีอยู่ในมือ รวมทั้งเป็นชนวนในการสลายอำนาจของรัฐบาล ทำให้เห็นช่องว่างเชิงโครงสร้างการปกครองของรัฐบาลที่เปราะบางและถูกสั่นคลอนได้จากการลอบสังหารเพียงครั้งเดียว นอกจากนี้ การที่เอมิโกะฆ่าคน ยังมีสาเหตุมาจากความกดดันในสังคมที่เหลื่อมล้ำ การอยู่ในพื้นที่แออัด การได้รับการปฏิบัติอย่างอื่น แรงกดดันเหล่านี้ทำให้เธอเปลี่ยนสถานะจากสิ่งที่ถูกทำให้เชื่อง กลายเป็น สิ่งที่เพิ่มระดับความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลูกโซ่ จากร่างกายที่ถูกใช้ประโยชน์และต้องทำตามคำสั่ง กลายเป็นผู้กระทำความรุนแรงจนสังคมคาดเดาไม่ได้

เอมิโกะจึงเป็นตัวละครที่สะท้อนภาพของเมืองที่ควรจะเป็นระเบียบ แต่ถูกแทนที่ด้วยความรุนแรงไม่จบสิ้น ในแง่นี้จะเห็นว่า “ไซบอร์ก” อย่างเอมิโกะไม่เพียงแต่สะท้อนความต้องการทางเพศและค่านิยมของสังคมที่ปลูกฝังการกดขี่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่อีกด้านหนึ่ง windup คือสิ่งมีชีวิตที่เกิดมาอย่างไม่มีทางเลือก การดิ้นรนขัดขึ้นในสภาวะสิ้นไร้ไม้ตอกของเอมิโกะจึงไม่ต่างกับชนชั้นล่างที่ต้องดิ้นรนเอาตัวรอด การวางโครงเรื่องให้การกระทำของเอมิโกะเปรียบเสมือนน้ำผึ้งหยดเดียวที่นำไปสู่ความรุนแรงใหญ่โตของคนหมู่มาก โดยเฉพาะชนชั้นล่างซึ่งเป็นผู้ที่ถูกรัฐพยายามยึดเยียบบทบาทที่ตนไม่ต้องการ แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางของรัฐที่พยายามจะควบคุมรักษาเสถียรภาพทางการเมืองเอาไว้ โดยเชิดชูค่านิยมเรื่องสาร์ตอะและมรดกของความเป็นชาติ โดยละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนจำนวนมาก

นอกจากนี้ เอมิโกะยังสลับบทบาทของการเป็น “ผู้ช่วยชีวิต” และ “ผู้ถูกช่วยชีวิต” กับแอนเดอร์สัน จากเดิมที่แอนเดอร์สันเคยมองว่าเอมิโกะเปราะบางและอ่อนแอเกินไปในสภาพแวดล้อมของประเทศไทย ความร้อนในประเทศไทยกลับเป็นตัวเร่งให้เอมิโกะปลดปล่อยสัญชาตญาณเอาตัวรอดของเธอออกมา ในขณะเดียวกันแอนเดอร์สันกลับเป็นฝ่ายที่อ่อนแอ ถึงแม้ว่าแผนการแทรกแซงรัฐบาลของกลุ่ม AgriGen จะเริ่มเห็นผลจากการที่อำนาจของกลุ่ม white shirts เริ่มคลอนจากการประท้วงของประชาชน แต่เขาก็ต้องพ่ายแพ้ให้กับสภาพแวดล้อมและโรคระบาด ซึ่งร่างกายของเขาไม่สามารถต้านทานได้

เมื่อเอมิโกะหลบหนีเข้าไปหาแอนเดอร์สันในห้อง เธอเห็นเขานอนป่วยอยู่บนเตียง ถึงแม้ว่าจะมีรอยยิ้มในชัยชนะแต่กลับดูตัวเล็กอ่อนแอ ดังที่ผู้เขียนบรรยายว่า “He suddenly seems small and frail. He reaches for her, clumsy, and she takes his hand. Blood spackles his lips.” (Bacigalupi, 2010, p. 482) ในตอนนั้นแอนเดอร์สันใกล้เสียชีวิตเพราะโรคระบาด และเอมิโกะเป็นคนที่อยู่ช่วยดูแลเขาจนถึงวาระสุดท้าย การที่แอนเดอร์สันเอื้อมมือไปหาเธอและเอมิโกะจับมือเขาไว้ แสดงถึงบทบาทของทั้งสองคนที่เปลี่ยนไป จากเดิมแอนเดอร์สันเป็นคนช่วยเธอจากการเป็นลมหมดสติ แต่ในท้ายที่สุดแล้วกลับเป็นเอมิโกะที่แข็งแกร่งกว่าเขาในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและโรคระบาด

การสลับบทบาทดังกล่าวเป็นการโต้กลับบทบาทเจ้าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในการทำหน้าที่เป็น “white savior” หรือคนขาวผู้เข้ามาช่วยคนในประเทศอาณานิคม เอมิโกะไม่ได้เป็นภาพแทนของหญิงสาวอ่อนแอตามแนวคิดบูรพนิยม (Orientalism) แบบเดิม แต่กลับเป็นผู้หญิงที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และยังช่วยผู้ชายผิวขาวเสียเอง นั่นแสดงให้เห็นว่า ภาพในตอนแรกที่ถูกถ่ายทอดจากมุมมองของคนขาวอย่างแอนเดอร์สันนั้นเป็นเพียงภาพมายาคติที่เขา มองหญิงสาวชาวเอเชีย ในขณะที่ความเป็นจริงแล้ว กลับเป็นเขาเสียเองที่มีมรดกทางร่างกายที่เปราะบาง (“delicate heritage”) (Bacigalupi, 2010, p. 61) และไม่สามารถทนกับสภาพแวดล้อมได้

ประเด็นนี้ยังนำไปสู่การสะท้อนให้เห็นบทบาทของประเทศมหาอำนาจ ที่ในตอนแรกตัวละครจากประเทศมหาอำนาจอย่างแอนเดอร์สันและคาร์โลล์ดูจะมีอำนาจเหนือตัวละครจากประเทศรอบนอก เนื่องจากพวกเขาได้เข้าแทรกแซงรัฐบาลผ่านนักการเมืองที่รับสินบน และมี

ประสบการณ์ในการเข้าควบคุมประเทศอื่นๆ ก่อนหน้ามาแล้ว แต่ในความเป็นจริง แม้ว่าสถานการณ์ความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศไทยจะทำให้แผนของแอนเดอร์สันดำเนินไปตามที่เขาคาดคิดไว้ แต่เขาก็ไม่สามารถควบคุมให้ทุกอย่างเป็นไปตามที่ตนเองคิดได้ ตัวอย่างนี้ไม่เพียงปรากฏขึ้นจากการสลับบทบาทของแอนเดอร์สันกับเอมิโกะในฐานะเจ้าอาณานิคมและผู้อยู่ใต้อาณานิคมเท่านั้น แต่ยังปรากฏขึ้นในฉากที่แอนเดอร์สันกับคาร์โลล์เดินอยู่ในตัวเมืองกรุงเทพฯ ด้วยดังในคำบรรยายว่า

They squeeze in a narrow way, scraping along for more than a hundred metres until they reach a door of rusted tin. As they push aside the crude gate (...) A moment later, they're out in a tiny *soi*, which in turn gives way to a series of maze-like alleys that twist through a makeshift slum for the coolie laborers who work the levee locks, transporting goods from the factories to the sea. More micro alleys, laborers crouched over noodles and fried fish. Weathered shacks. Sweat and the dimness of overhanging roofs. Burning chili smoke that makes them cough and cover their mouths as they forge through the swelter.

"Where the hell are we?" Carlyle murmurs. "I'm completely turned around."
(Bacigalupi, 2010, p. 262)

ในการบรรยายฉากนี้เราจะเห็นว่า ลักษณะของเมืองเป็นเหมือนเขาวงกตที่มีคนนอกอย่างแอนเดอร์สันกับคาร์โลล์ติดอยู่ภายใน ด้วยจำนวนตรอกซอยขนาดเล็กนับไม่ถ้วน ทำให้พวกเขาต้องเบียดตัวผ่านไป กริยาการ "squeeze" แสดงถึงร่างกายขนาดใหญ่ของคนขาวที่ต้องพยายามเบียดตัวเพื่อให้เข้าไปตามตรอกซอยต่าง ๆ ได้ ในขณะที่ประตูสังกะสีแต่ละบานก็เชื่อมไปสู่พื้นที่ที่พวกเขาไม่คุ้นเคย เช่น พื้นที่อยู่อาศัยของคนงานและกระท่อมเก่า ๆ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน รวมถึงการเผาริขของชาวบ้านละแวกนั้นก็ทำให้ต้องไอจามและปิดปากเพื่อไม่ให้สำลักควัน ก่อนที่คาร์โลล์จะถามขึ้นมาว่าพวกเขาอยู่ที่ไหน และรู้สึกวุ่นวายกำลังหลงทางหรือเดินอยู่กับที่ จากตัวอย่างจะเห็นว่า สภาพความทุกข์ทรมานของทั้งแอนเดอร์สัน และคาร์โลล์เป็น foreshadow ที่ทำให้เห็นว่า ตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจนั้นไม่สามารถคาดเดาสิ่งที่จะเกิดขึ้นในประเทศที่ตนวางแผนจะครอบครองได้เลย และอาจจะต้องสูญเสียอำนาจและการควบคุมสถานการณ์ใน

ประเทศไทย เนื่องจากความไม่คุ้นเคยต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่อาจคาดเดาได้ ตัวละครทั้งสองคนพยายามดิ้นรนหาทางออกจากตรอกซอยที่แม้ว่าจะเป็นเพียงพื้นที่แคบ ๆ ไม่มีอันตราย แต่กลับทำให้ทั้งคู่จนปัญญา

การสูญเสียอำนาจของตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจ ยังปรากฏในเหตุการณ์ตอนที่กลุ่ม white shirts เข้ายึดสินค้าของ AgriGen ที่ถูกลอบนำเข้ามาและทำลายไปจนหมด ทำให้แอนเดอร์สันและคาร์โลสเสียเงินไปจำนวนมาก เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนความเชื่อมั่นในการลงทุนของประเทศมหาอำนาจไปอย่างมาก ดังคำบรรยายว่า “It’s interesting to see what crisis brings out in a man. Carlyle, always so cocky and confident, now harried by the realization that he stands out as if he were painted blue. That the white shirts could begin interneg farang or executing them at any time, and no one would mourn.” (Bacigalupi, 2010, p. 295) จากข้อความนี้จะเห็นว่า แอนเดอร์สันและคาร์โลสไม่ได้สูญเสียความมั่นใจเพียงเท่านั้น แต่ตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจยังตระหนักถึงสถานภาพของตนเองที่ไม่ได้อยู่เหนือประเทศรอบนอกอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด การเป็น “คนนอก” อย่าง ‘ฝรั่ง’ ในพื้นที่แปลกถิ่น ทำให้คุณค่าในชีวิตของพวกเขาตกลงไปด้วย พวกเขารู้สึกไม่ปลอดภัยเพราะจะไม่มีใครรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับทั้งสองในพื้นที่ประเทศรอบนอก สิ่งที่คาร์โลสกังวลอีกอย่างหนึ่งคือระบบการจัดการของรัฐบาลไทยที่อยู่นอกเหนือกฎหมายที่ระบุเอาไว้ นั่นคือว่า รัฐบาลสามารถออกคำสั่งให้กำจัดพวกเขาเมื่อไหร่ก็ได้ ตัวแทนจากประเทศมหาอำนาจแม้จะได้เปรียบจากสถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น แต่ก็ยังไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะได้เข้าไปเจรจากับรัฐบาล อีกทั้งยังขาดความเข้าใจต่อพื้นที่และคนในพื้นที่

4.1.3 การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ‘หลัง’ ระบบทุนนิยม

หลังจากการเผชิญกับความวุ่นวายและความรุนแรงจากการจลาจล รัฐบาลพยายามที่จะเข้าควบคุมสถานการณ์และรวมกลุ่มคนในประเทศเข้าด้วยกันอีกครั้ง ตัวละครกันยาและกลุ่ม white shirts พยายามจะรักษาอำนาจและอุดมการณ์ความเป็นชาติแบบเดิมเอาไว้ ซึ่งวิธีการที่ตัวแทนของรัฐทำนั้นคือการกลับไปหาสารัตถะเดิมของความเป็นชาติที่มีอยู่อดีต เพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการเรียกร้องและรวบรวมคนให้กลับมาเป็นหนึ่งเดียวกันอีกครั้ง

ก่อนหน้านี้ กิบบอนส์ (Gibbons) อดีตนักวิจัยของ AgriGen ที่ถูกทางการไทยกักตัวเอาไว้ พุดคุยกับกันยาถึงสาเหตุของการเกิด gene hack กิบบอนส์วิจารณ์ว่าวิธีการรวบรวมอำนาจของกลุ่ม white shirts นั้นเป็นเพียงการโยกย้ายและยึดติดกับอดีต กิบบอนส์เตือนว่าถ้าหากกันยายังใช้วิธีเดิมในการกีดกันกลุ่ม AgriGen และ Calorie men ซึ่งเป็นชื่อกลุ่มนายทุนที่มาจากตะวันตกอีกกลุ่มหนึ่ง เธอจะไม่มีวันชนะอำนาจที่เข้ามาแทรกแซงจากประเทศมหาอำนาจและคนในประเทศจะไม่สามารถอยู่รอดได้ ในขณะเดียวกัน กิบบอนส์ชี้ให้เห็นว่า windup ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ถูกสร้างขึ้น มา จะกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดและกันยาควรเรียนรู้จาก windup เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากปัญหาเรื่อง blister rust หรืออาหารเป็นพิษจากการติดต่อทางพันธุกรรม รวมถึงรอดชีวิตจากโรคระบาด ดังที่กิบบอนส์กล่าวกับกันยาว่า “Everyone dies.” และจากคำบรรยายของกิบบอนส์ว่า The doctor waves a dismissal. “But you die now because you cling to the past. We should all be windups by now. It’s easier to build a person impervious to blister rust than to protect an earlier version of the human creature.” (Bacigalupi, 2010, p. 345)

สิ่งที่กิบบอนส์ต้องการสื่อผ่านการใช้คำว่า ‘cling to the past’ คือวิธีการที่กันยายังคงใช้เพื่อควบคุมประชาชน ในขณะที่เธอปฏิเสธที่จะเปิดรับวิธีการใหม่ที่จะทำให้อยู่รอดได้ในช่วงที่มีวิกฤตทั้งโรคระบาดและ genehack แต่มุมมองของกิบบอนส์นั้นเป็นมุมมองแบบตะวันตก เขายังคงเชื่อในวิวัฒนาการและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ในขณะที่เรื่องความเป็นชาติและการปกป้องคนในประเทศสำหรับเขานั้นถือเป็น “earlier version of human creature” แต่สำหรับกันยาแล้ว แม้ว่าสถานการณ์ในประเทศเริ่มอยู่ในสภาวะคับขัน จากความวุ่นวายทางการเมืองและการปราบปรามจลาจล ภาพในอดีตของประเทศไทยยังคงเป็นภาพของความอุดมสมบูรณ์ ดังฉากรายความคิดของกันยาที่ว่า

She wonders if it was really better than in the past, if there really was a golden age fueled by petroleum and technology. A time when every solution to a problem didn’t engender another. She wants to curse those farang who came before. The colorie man with their active labs and their carefully cultured crop strains that would feed the world. Their modified animals would work so much more efficiently on fewer calories. The AgriGens and PurCals who claimed that

they were happy to feed the world, to export their patented grains, and then always found a way to delay. (Bacigalupi, 2010, p. 302)

สิ่งที่กัณยายังคงหวงระลึกถึงคือภาพในอดีตของประเทศไทยที่ปราศจากอาหารที่ถูกตัดแต่งทางพันธุกรรม สัตว์ที่ถูกดัดแปลงไว้ใช้งาน และกลุ่ม AgriGen กับ PurCals ที่นำเข้าสินค้าที่ถูกตัดแต่งพันธุกรรมจากห้องปฏิบัติการ ภาพประเทศไทยในอุดมคติของกัณยาคือยุคทองที่มีน้ำมันและเทคโนโลยี และกัณยาก็เชื่อว่าโรคระบาดเป็นฝีมือของชาวต่างชาติที่เข้ามาพร้อมสินค้าตัดแต่งเหล่านี้ ชาวต่างชาติที่เข้ามาเพื่อหาผลประโยชน์และใช้วิธีต่อรองสกปรกทำให้อาหารที่มีสารปนเปื้อนถูกลักลอบนำเข้ามาด้วย ไม่เพียงเท่านั้น กัณยายังมีอคติต่อชาวต่างชาติ โดยมองว่าพวกเขามีความแตกต่างจากคนในประเทศ ดังเช่นในฉากที่กัณยาเห็นกลุ่มคนต่างชาติเดินผ่านมา เธอคิดด้วยความรู้สึกชิงชังว่า “the *farang's* squawking language” และ “hears a snort of laughter behind her but force herself not to react.” (Bacigalupi, 2010, p. 493) ในฉากดังกล่าว คำว่า ‘squawking’ เป็นเหมือนเสียงของนกที่ดังกระโตกกระตาก และเสียงหัวเราะขื่นจมูกอย่าง ‘snort of laughter’ ทำให้นึกถึงเสียงของหมู จะเห็นว่ากัณยามีทัศนคติที่เหยียดชาวต่างชาติ และมองว่าคำพูดที่ฟังไม่ออกของพวกเขาไม่ต่างกับภาษาของสัตว์

แต่แล้วจากความรุนแรงหลังจากเหตุการณ์ลอบสังหารสมเด็จพระยาได้ ฝ่าย white shirts ควบคุมสถานการณ์เอาไว้ไม่อยู่และเริ่มล่าถอยกำลังออกไป อัครราชซึ่งเป็นนักการเมืองที่หนุนฝ่าย AgriGen จึงใช้ช่วงเวลานั้นรีบติดต่อกับกลุ่มชาวต่างชาติเพื่อให้ส่งความช่วยเหลือเข้ามาในประเทศไทยรวมไปถึงอัครราชยังเตรียมปรับนโยบายเปิดประเทศให้สามารถนำเข้าสินค้าของ AgriGen เข้ามาจำหน่าย เขายังอนุญาตให้นักลงทุนต่างชาติเข้าถึงที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์เพื่อนำไปศึกษาตัดแต่งพันธุกรรมและสร้างสินค้าขายไปทั่วโลก โดยอัครราชให้เหตุผลว่า ไทยต้องเปิดประเทศเพื่อรับความช่วยเหลือ การเสียสละพื้นที่ส่วนน้อยยังดีกว่าการทิ้งพื้นที่ในประเทศ รวมถึงพื้นที่กรุงเทพที่มีกำแพงขนาดใหญ่กั้นจากน้ำท่วม เพราะถ้าหากไม่รับความช่วยเหลือจากต่างชาติแล้ว ก็จะไม่มีความอุปการะสำหรับการกั้นกำแพงจากน้ำท่วม ดังในฉากที่บรรยายว่า “It is better to lose a little of Kingdom than everything. There are times to fight and times to negotiate. We cannot survive if we are entirely isolated.” (Bacigalupi, 2010, p. 491)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาวิกฤต กันยาเริ่มยอมรับถึงความพ่ายแพ้และนึกถึงประโยชน์ในเชิงปฏิบัติที่จะทำให้ประเทศอยู่รอด กันยาจินตนาการถึงวิญญาณของใจดี เจ้าหน้าที่ที่ถูกใส่ร้าย และถูกกลุ่มของอัครราชฆาตย ใจดีเป็นหัวหน้าของกันยาที่เชื่อในแนวคิดชาตินิยมและยึดมั่นในแนวทางที่ไม่ต้องการให้ต่างชาติเข้ามาแทรกแซงหรือเข้าถึงธนาคารเมล็ดพันธุ์ ทว่าในตอนนั้นเองที่ “ผี” ของใจดีในจินตนาการของกันยาเตือนให้เธอนึกถึงประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ผีของใจดีกล่าวเตือนกันยาว่า “Did the Thai not survive the sack of it? Have we not survived the Burmese? The Khmers? The French? The Japanese? The Americans? The Chinese? The Calorie companies? Have we not held them all at bay when others fell? It is our people who carry the lifeblood of this country, not this city. Our people carry the names the Chakri gave us, and it is our people who are everything. And it is seedbank that sustains us.” (Bacigalupi, 2010, p. 494) ใจดีบอกกับเธอว่า ประวัติศาสตร์กระแสหลักบ่งชี้ว่าไทยไม่เคยพ่ายแพ้ให้กับการรุกรานของชาติอื่นมาก่อน และสิ่งที่สำคัญสำหรับชาติคือคนในประเทศและธนาคารเมล็ดพันธุ์ที่ช่วยให้ประเทศมีอาหารกินเพียงพอ “But it is not the city, it is the people that matter.” (Bacigalupi, 2010, p. 494) คำพูดของใจดีทำให้กันยาฉุกคิดถึงอุดมการณ์ความเป็นชาติที่เธอเชื่อมั่นมาตลอด และกลายเป็นจุดพลิกผันของเรื่อง

เมื่ออัครราชนำ AgriGen เดินทางมาถึงประเทศไทยเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและทำข้อตกลงให้ประเทศไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการขยายกิจการของบริษัท AgriGen กันยาและกลุ่ม white shirts ที่เป็นฝ่ายของกระทรวงเกษตรจึงต้องนำกลุ่มตัวแทนของชาวต่างชาติไปยังธนาคารเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้กลุ่มนักลงทุนเก็บตัวอย่างของเมล็ดพันธุ์ ทว่าเมื่อเธอนำกลุ่ม AgriGen เข้าไปถึงบริเวณที่เก็บเมล็ดพันธุ์ในห้องโถงของธนาคาร กันยาก็เหนียวไถป็น และยิงตัวแทนชาวต่างชาติที่มาจาก AgriGen ทันที

ฉากนี้แสดงให้เห็นว่า ความเป็นชาติที่กันยานึกย้อนกลับไปเป็นสิ่งที่เกิดจากจินตนาการที่ “ผี” ของใจดีในจินตนาการของกันยาเป็นคนบอกเธอ ประวัติศาสตร์ที่ใจดีพูดถึงนั้น อาจจะเป็นประวัติศาสตร์กระแสหลักของประเทศหรือไม่ก็ได้ แต่ยังคงเป็นเรื่องราวที่ตัวละคร “จินตนาการขึ้นมา” ขณะนั้นกันยากำลังยอมแพ้ให้กับการเข้ามาของชาวต่างชาติและยินยอมเสียสละธนาคารเมล็ดพันธุ์เพื่อแลกกับเทคโนโลยีของต่างชาติเพื่อใช้ปกป้องเมือง การที่เธอจินตนาการถึงผีของใจดีก็เพื่อเป็น “แรงจูงใจ” ให้เธอเปลี่ยนใจและยังคงรักษา “เอกราช” ซึ่งในที่นี้หมายถึงธนาคารเมล็ด

พันธุ์อันเป็นสิ่งล้ำค่าของประเทศเอาไว้ สิ่งที่ใจดีพูดกับเธอจึงเป็นการตอบสนองทางอารมณ์ของกันยาที่ต้องการยึดถือความเป็นชาติตามความรู้สึกของเธอเอง

เหตุการณ์ความปั่นป่วนที่เกิดขึ้นในกรุงเทพก่อนที่เมืองจะล่มสลายคือภาพสะท้อนจุดจบของโลกแบบที่เกิดขึ้นแล้วเบื้องหลังกำแพง ในตอนจบของเรื่อง การสังหารกลุ่ม AgriGen เป็นเหตุให้อัศวรชล้มเหลวในการเจรจากับนายทุนจากตะวันตก ทั้งกลุ่ม AgriGen และ calorieman ถอยกำลัง ไม่สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์เพื่อป้องกันน้ำท่วมเข้ากรุงเทพอีกต่อไป ทำให้กรุงเทพถูกน้ำท่วมเพราะไม่มีเทคโนโลยีของต่างชาติเข้ามาช่วยต้านทานน้ำจากกำแพงที่กันเอาไว้ ในขณะเดียวกัน กันยาใช้กำลังของกลุ่ม white shirts อพยพคนที่เหลือในเมืองออกจากกรุงเทพ และตัดสินใจทิ้งเมืองหลวงไป กันยาขึ้นมาอำนาจสั่งการอีกครั้ง และตัดสินใจตัดขาดความสัมพันธ์กับกลุ่ม AgriGen ไม่รับความช่วยเหลือใด ๆ อย่างสิ้นเชิง ในที่นี้จึงหมายถึงการตัดขาดจากความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจเพื่อรักษาเสรีภาพของประเทศตนเองเอาไว้ พร้อมทั้งตัดขาดการติดต่อกับประเทศมหาอำนาจและตลาดเสรี

ในตอนต้นเรื่องนั้นรัฐบาลพยายามป้องกันการเข้ามาของประเศมหาอำนาจและรักษาอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเอง มีการวางกรอบนโยบายกีดกันสินค้าจากต่างชาติรวมถึงการกีดกันผู้อพยพ แต่ผลที่เกิดขึ้นคือการทุจริตในการพยายามลักลอบนำสินค้าตัดแต่งพันธุกรรมจากต่างชาติเข้ามาใช้อย่างผิดกฎหมาย แต่หลังจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีต้นเหตุจากเอมิโกะแล้ว ประเทศไทยอยู่ในสภาพโกลาหล ทำให้นโยบายทางเศรษฐกิจที่ควบคุมสินค้านำเข้าใช้ไม่ได้อีกต่อไป กันยามีภาพที่ตนเองวาดฝันไว้เป็นที่ยึดเหนี่ยวว่าชาติจะต้องเป็นอิสระจากอิทธิพลของประเทศอื่น จนเกิดจากความรู้สึกอยากปกป้อง “เอกราช” ของประเทศและคนในชาติ ภาพฝันของกันยาเป็นแรงจูงใจในการกระทำของเธอจนไม่ต้องอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความเชื่อเรื่องประวัติศาสตร์ชาติอีกต่อไป เธอตัดสินใจปล่อยให้ น้ำท่วมกรุงเทพและย้ายที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์ รวมถึงอพยพประชาชนไปตั้งถิ่นฐานใหม่ กันยายังคงใช้อำนาจรัฐสั่งการให้มีการอพยพผู้คนให้ออกจากกรุงเทพไปอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นในประเทศไทย และรื้อถอนทุนนิยมจากตะวันตกออกไปจากประเทศ ในตอนสุดท้ายกันยาจึงเป็นผู้ใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติเพื่อกำหนดทิศทางของประเทศ โดยไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหมือนอย่างที่เราเห็นที่รัฐบาลทำในตอนแรก แต่เพื่อสนองต่อความรู้สึกหวงแหนเอกราช และต้องการปกป้องอธิปไตยของประเทศเอาไว้

อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เกิดขึ้นใน *The Windup Girl* นั้น เป็นสิ่งที่ท้าทายการสร้างเรื่องเล่าความเป็นชาติ โฮมี บาบา (Homi Bhabha) ตั้งข้อสงสัยว่า เรื่องเล่าความเป็นชาตินั้นมักจะไม่เป็นเรื่องเล่าที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งในเชิงพื้นที่และเวลา และมักจะมีมากกว่าหนึ่งเรื่องเล่าเสมอ สิ่งที่بابาให้ความสนใจคือ การมองว่าคนที่อาศัยอยู่ในชาตินั้น ๆ เป็นมากกว่า “เรื่องเล่า” ที่ใช้ในการสร้างชาติ

the people are the historical 'objects' of a nationalist pedagogy, giving the discourse an authority that is based on the pre-given or constituted historical origin in the past; the people are also the 'subjects' of a process of signification that must erase any prior or originary presence of the nation-people to demonstrate the prodigious, living principles of the People as contemporaneity: as that sign of the present through which national life is redeemed and iterated as a reproductive process. (Bhabha, 1994, p. 296)

จะเห็นว่า คนในประเทศไม่เพียงจะเป็นการเมืองร่างกายที่รองรับอุดมการณ์ความเป็นชาติ ในฐานะ 'object' ที่เชื่อว่าชาติมีที่มา มีความสำคัญตั้งแต่ในอดีต และมีประวัติศาสตร์อยู่ในเรื่องราวของความเป็นชาติ แต่ว่าทกรมความเป็นชาติยังสามารถถูกเขียนใหม่และเล่าซ้ำเดิม โดยตัดทอนที่มาจากให้สอดคล้องกับความเป็นชาติในปัจจุบัน การกระทำดังกล่าวดำเนินการโดยกลุ่มคนบางกลุ่มที่เป็น 'subject' ซึ่งมีส่วนในการสร้างว่าทกรมความเป็นชาติ สิ่งที่بابาเสนอไว้สอดคล้องกับอุดมการณ์ความเป็นชาติของกันยา เธอเป็นส่วนหนึ่งของว่าทกรมความเป็นชาติ ถูกหล่อหลอมและทำให้เชื่อว่าชาติมีที่มา มีสารัตถะ มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน ในขณะเดียวกัน เธอก็ยังเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการต่อยาวทกรมความเป็นชาติในรูปแบบที่เธอเชื่อ โดยเป็นผู้มีส่วนเขียนประวัติศาสตร์ของชาติใหม่ รวมไปถึงกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

ความเป็นชาติแบบเดิมในประเทศไทยคือการพยายามปิดกั้นการเข้ามาของอิทธิพลจากตะวันตก แต่การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติในตอนจบของเรื่องคือการที่ไทยตัดขาดจากทุนนิยมตะวันตก กันยาทำมากกว่าการผลิตซ้ำว่าทกรมความเป็นชาติในรูปแบบเดิม เธอเลือกใช้วิธีการที่สุดโต่ง จากการที่เธอตัดสินใจฆ่าตัวแทนของ AgriGen ภายใต้สถานการณ์ที่ตึงเครียด ละทิ้งกรุงเทพ และรักษาเรื่องเล่าของ “เอกราชอธิปไตย” ของชาติเอาไว้ แสดงให้เห็นว่ากันยาเลือกที่จะ

ไม่ประนีประนอมกับประเทศมหาอำนาจ และตัดขาดระบบทุนนิยมรูปแบบเดิมที่เคยต้องพึ่งพาเทคโนโลยีและสินค้าจากนายทุนต่างชาติภายใต้นโยบายการจำกัดสินค้า กันยาธิบดีเอาอุดมการณ์ความเป็นชาติที่ตนเองเคยยึดถือ รวมทั้งพยายามรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชาติอีกครั้ง แต่ “ประวัติศาสตร์” ที่กันยาพยายามรื้อฟื้นขึ้นมาไม่เพียงแต่จะหาหลักฐานไม่ได้ แต่ยังไม่สามารถจับต้องได้ เป็นเพียงความรู้สึกโหยหาอดีต และ “ความบริสุทธิ์” ของดินแดนที่ไม่เคยถูกยึดครองและยังสามารถต้านทานการรุกรานของต่างชาติมาได้ทุกยุคสมัย อัตลักษณ์ความเป็นชาติสำหรับกันยา คือการเปลี่ยนแปลงให้ประเทศไทยเข้าสู่ยุคก่อนทุนนิยมแบบตะวันตก การละทิ้งกรุงเทพและไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อื่นโดยอาศัยทรัพยากรในประเทศ (นั่นคือ เมล็ดพันธุ์อาหาร) เพื่อความอยู่รอด ละทิ้งความเป็นเมืองหลวงและตัดขาดการติดต่อกับต่างประเทศอย่างสิ้นเชิง กันยาเลือกที่จะยึดติดกับอดีต “cling to the past” อย่างที่กิบบอนส์ให้ความเห็นไว้ แต่ “อดีต” ที่เธอโหยหาไม่สำคัญอีกต่อไปว่าจะมีอยู่จริง หรือเป็นสิ่งที่เธอเลือกที่จะรู้สึกและเชื่อไปตามนั้น

ในบทความวิเคราะห์เชิงจิตวิทยาสังคมชื่อ “National Identity in Contemporary Theory” ของแมรี คาปูตี (Mary Caputi) ต่อการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติร่วมสมัยในแง่มุมจิตวิทยา โดยกล่าวถึงประเด็นเรื่องการหาอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่หายไปหรือและพยายามเอากลับคืนมานั้นในช่วงเวลาของความเป็นสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเปรียบเทียบว่าเป็นเหมือนสภาวะทางจิตวิเคราะห์ของผู้ที่สูญเสียบางอย่างไปด้วยความรู้สึกที่รุนแรงจึงตกอยู่ในความรู้สึกเศร้าหมองหดหู่ เปรียบได้กับเด็กที่กำลังเติบโต และอยู่ในช่วงแยกตัวออกจากแม่ที่คอยเลี้ยงดูมาตลอด (Volkan, 1988) เด็กที่เพิ่งพรากจากแม่ จึงสูญเสียภาพแทนของผู้เป็นแม่ที่มีลักษณะโอบอ้อมอารี คอยเลี้ยงดูด้วยความรัก เด็กจึงพยายามยึดโยงตัวเองกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกับภาพแทนของแม่ โดยสิ่งนั้นอาจจะเป็นคนที่อยู่รอบตัว หรือแม้แต่กับสถานที่และวัฒนธรรมรอบข้างเพื่อให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย (Caputi, 1996) การโหยหาภาพแทนความเป็นชาติก็มีลักษณะเดียวกัน อัตลักษณ์ความเป็นชาติเป็นสิ่งที่ปัจเจกบุคคลใช้ยึดโยงเพื่อให้ความรู้สึกมั่นคงในขณะที่ตามสภาพความเป็นจริงแล้ว ความเป็นชาติดังกล่าวกำลังสั่นคลอน สูญสลายหรือเปลี่ยนแปลงไปแล้ว

แนวคิดดังกล่าวเปรียบเทียบได้กับการกระทำของกันยา เมื่อกันยาเห็นว่า ประเทศไทยกำลังจะ “เสียชาติ” ให้กับนักลงทุนชาวต่างชาติ เธอได้ใช้วิธีสุดโต่งคือการกำจัดกลุ่ม AgriGen ออกไป โดยอ้างว่าการปิดประเทศคือการปกป้องทั้งเอกราชและคนภายในชาติ ทั้งยังเชื่อว่าสิ่งที่

เธอทำคือการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาติเอาไว้ นอกจากนี้ ฉากในท้องเรื่องยังเป็นประเทศไทย ภายหลังจากเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ เหตุการณ์น้ำท่วม การเข้ามาของชาวต่างชาติ เป็นผลทำให้ “ความเป็นชาติ” แต่เดิม ทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติ ความเจริญมั่งคั่ง และความสมบูรณ์ เป็นภาพที่อยู่ในอดีตเท่านั้น ความเป็นชาติที่เธอโหยหานั้นไม่มีอยู่อีกต่อไป กันยาจึงต้องการหา “ภาพแทน” ของประเทศในช่วงที่ยังเป็นอิสระจากอิทธิพลของตะวันตก และยึดติดกับอัตลักษณ์ ความเป็นชาติที่ตายตัวเป็นแบบเดียว อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เธอยึดโยงอยู่นั้นจึงมีลักษณะที่สุดโต่งและแสดงถึงความเป็นสาร์ตอะของความอุดมสมบูรณ์ในอดีต

ในอีกทางหนึ่งก็อาจตีความได้ว่า อัตลักษณ์ความเป็นชาติในรูปแบบที่สุดโต่งของกันยา แสดงให้เห็นว่า ภายใต้อาณัติของโลกล้างโลกาวินาศ (post-apocalypse) ในยามที่เกิดภัยพิบัติ และมือนาครัตอนไม่แน่นอน การสร้างชาติขึ้นมาจากความรู้สึกที่อยากจะรักษาเอาไว้กลายเป็น รูปแบบอัตลักษณ์ความเป็นชาติแบบเดียวที่ยังเหลือรอดได้ รวมไปถึง การละทิ้งระบบทุนนิยมของโลกแบบเดิมและกลับไปสู่วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ประชากรในประเทศไทยอาจกลายเป็นจำพวกที่ต้องกลับไปใช้ชีวิตที่ไร้เทคโนโลยีและปิดรับอิทธิพลจากโลกของประเทศมหาอำนาจ เพื่อจะอยู่รอดโดยอาศัยเพียงทรัพยากรของตนเองไม่พึ่งพาประเทศอื่น ในขณะที่รัฐกับความเป็นชาติคือสิ่งเดียวกัน จนแทบแยกจากกันไม่ออก เพราะอัตลักษณ์ความเป็นชาติถูกกำหนดขึ้นโดยรัฐซึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางการอยู่รอดและออกกฎหมายเพื่อให้คนในประเทศปฏิบัติตาม โดยใช้เหตุผลเรื่องความอยู่รอด และความขาดแคลนทางทรัพยากรเป็นข้อต่อรองรับทำให้คนหมู่มากยอมทำตามเพื่อรักษาชีวิตรอด และผลประโยชน์ของตนเอง

สภาวะของกรุงเทพในตอนจบคือเมืองที่มีน้ำทะเลเอ่อท่วม “มนุษย์” ที่จะอยู่รอดได้คือ windup อย่างเอมิโกะที่ยังสามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพที่น้ำท่วม แต่มนุษย์ทั่วไปไม่สามารถอาศัยอยู่ได้อีกต่อไป สิ่งนี้ย้ำให้เห็นว่า ไชบอร์ก (หรือในที่นี้คือ windup) คือตัวแทนของมนุษย์ในยุคสมัยใหม่ที่สามารถปรับตัวและอยู่รอดได้ ด้วยทศวรรษความแตกต่างระหว่างความเป็นปัจเจกกับการอยู่ในสังคมอย่างชัดเจน และทำให้เห็นว่าในยุคหลังโลกาวินาศหากมนุษย์จะต้องอยู่รอดโดยไม่พึ่งพารัฐหรือสังคม ด้วยการปรับเปลี่ยนพันธุกรรมให้มีสถานภาพเหมือนไชบอร์กหรือ windup กล่าวอีกอย่างคือการจะดำรงอยู่เหนือวาทกรรมความเป็นชาติ และสาร์ตอะความเป็นชาติที่หล่อหลอมผ่านการควบคุมของรัฐให้นั้น ทางเลือกเดียวที่เหลือ ซึ่งแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยคือการเปลี่ยนนิยามความเป็นมนุษย์

4.2 มนุษย์ต่างดาวกับการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติใหม่ใน *Lagoon*

4.2.1 ทำความรู้จักกับมนุษย์ต่างดาว

ในคืนหนึ่งที่ชายฝั่งของเมืองลากอส เกิดเหตุการณ์มนุษย์ต่างดาวปรากฏตัวขึ้นอย่างลึกลับ ดึงดูดความสนใจของตัวละครหลักทั้งสามคนคือ อะเดอร่า อากู และแอนโทนี ทั้งสามล้วนเป็นคนแปลกหน้าซึ่งพบกันเป็นครั้งแรกในคืนนั้น พวกเขาได้เผชิญหน้ากับมนุษย์ต่างดาวที่มีรูปร่างเหมือนคนแอฟริกันเพศหญิง ด้วยลักษณะ “dark-skinned, broad nosed, with dark brown thick lips.” (Okorafor, 2014, p. 16) มนุษย์ต่างดาวที่ปรากฏตัวต่อหน้าทั้งสามคนไม่ได้ทำอันตรายใด ๆ เพียงแต่เปลี่ยนลักษณะภายนอกของตนให้ดู คล้ายกับคนไนจีเรีย ถึงกระนั้นก็มีบางอย่างที่ยังดูไม่เหมือนที่เดียว ดังคำบรรยายที่ว่า “There was something both attractive and repellent about the woman, and it addled Adaora’s senses. Her hair was long; her many braids perfect and shiny, yet clearly her own hair. She had piercing brown eyes that gave Adaora the same creepy feeling as she looked at the large black spider. Her mannerisms were too calm, fluid and... alien.” (Okorafor, 2014, p. 17)

จากคำบรรยายของมนุษย์ต่างดาวดังกล่าว จะเห็นว่าเธอมีรูปลักษณ์ภายนอกที่คล้ายคลึงกับมนุษย์ในมุมมองของอะเดอร่า เธอเข้าถึงเส้นผมที่ถักเป็นเปียแบบคนแอฟริกันของอีกฝ่ายว่าดูสมบูรณ์แบบและเงางามเกินกว่าจะเป็นผมจริง รูปลักษณ์ของมนุษย์ต่างดาวทำให้อะเดอรารู้สึกขนลุกแต่ก็รู้สึกคุ้นเคยขึ้นมาเช่นเดียวกัน เพราะหน้าตาของมนุษย์ต่างดาวนั้นเหมือนกับมนุษย์มากจนสามารถสวมรอยเป็นญาติคนใดคนหนึ่งของอะเดอร่าได้ เธอจึงไม่รู้สึกอยากผลักไสหรือเกิดความรำคาญใจแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม อะเดอรากลับรู้สึกดึงดูดและรู้สึกสนใจต่อสิ่งมีชีวิตที่มาจากนอกโลก ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับอะเดอร่าสะท้อนให้เห็นสภาวะ *uncanny*¹³ ที่เธอรู้สึกต่อมนุษย์ต่างดาว ในที่นี้มนุษย์ต่างดาวมีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับมนุษย์ ทว่าไม่เหมือนเสียทีเดียว อะเดอรารู้สึกว่าผู้หญิงตรงหน้ามีลักษณะบางอย่างที่แปลกประหลาดจากมนุษย์ทั่วไป เช่น รู้สึกแปลกและ

¹³ สภาวะ *uncanny* หมายถึง ประสบการณ์ทางความรู้สึกที่มาพร้อมกับความรู้สึกแปลกประหลาด ความไม่แน่ใจถึงสิ่งที่พบเจอ รวมไปถึงความรู้สึกที่ทั้งคุ้นเคยและไม่คุ้นเคย “The uncanny is not simply an experience of strangeness or alienation. More specially, it is a peculiar commingling of the familiar and unfamiliar. It can take the form of something familiar unexpectedly arising in a strange and unfamiliar context, or of something strange and unfamiliar unexpectedly in a familiar context.” อ้างอิงจาก Royle, N. (2003). *The Uncanny*. Manchester University Press.

น่าขนลุก (“creepy feeling”) เมื่อจ้องดวงตาของเธอซึ่งเหมือนกับดวงตาของแมงมุมขนาดใหญ่ แต่ในขณะเดียวกัน แม้จะเพิ่งเจอกันเป็นครั้งแรก อะเดราก็กลับรู้สึกคุ้นเคยกับหญิงแปลกหน้าผู้นี้ราวกับว่าเธอสามารถเป็นญาติคนหนึ่งของเธอได้

อะเดราก็ให้อีกฝ่ายกลับไป แต่ “ผู้หญิง” คนนั้นก็ยืนยันกรานที่จะอยู่ สิ่งต่อไปที่อะเดราก็ถามชื่อของมนุษย์ต่างดาว ซึ่ง “เธอ” ตอบกลับมามีชื่อว่ามิริ (Miri) ตามภาษาอิกโบแปลว่า น้ำ แต่อะเดราก็เรียกเธอว่า อะโยเดเล ในภาษาโยรูบา มีความหมายว่าความสุขจากการได้กลับบ้าน ซึ่งเป็นชื่อของลูกพี่ลูกน้องของอะเดราก็เสียชีวิตไปแล้ว ก่อนที่ทั้งสามคนคือ อะเดรา อาญ และแอนโทนี จะพาอะโยเดเลไปที่บ้านของอะเดราก็เพื่อสอบถามเพิ่มเติม เหตุการณ์การเผชิญหน้ากับมนุษย์ต่างดาวในช่วงต้นเรื่องนั้นค่อนข้างเรียบง่ายและพลิกความคาดหวังของผู้อ่านที่อาจคุ้นเคยกับขนบของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่มักจะนำเสนอการเผชิญหน้ากับมนุษย์ต่างดาวให้เป็นเหตุการณ์ระทึกขวัญ หรือเป็นช่วงที่มนุษย์เผชิญหน้ากับความเป็นอื่น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เหตุการณ์การเผชิญหน้ากับมนุษย์ต่างดาวถูกเปรียบเข้ากับเหตุการณ์เมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับสิ่งอื่นที่แตกต่างออกไปเพื่อให้เข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนเอง (Malmgren, 1993, p. 15) โดยมนุษย์ต่างดาวมักจะปรากฏตัวขึ้นในหลายรูปแบบ ทั้งมีรูปร่างที่แตกต่างจากมนุษย์ หรือถูกทำให้เหมือนกับมนุษย์ซึ่งเข้ากับมุมมองแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (anthropocentrism) (Parrinder, 1979)

การเผชิญหน้ากับมนุษย์ต่างดาวภายใต้การมองด้วยกรอบคิดมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้นถูกนำมาอธิบายในนวนิยายเรื่อง *Speaker for the Dead*¹⁴ ที่จำแนกความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ต่างดาวหรือ “เอเลี่ยน” ไว้ 4 รูปแบบ เรียกว่า Hierarchy of Foreignness รูปแบบที่หนึ่งเรียกว่า utlänning หมายถึงคนแปลกหน้าที่เราให้ความหมายว่าเป็น “คนต่างชาติ” ตามนิยามปกติ แบบที่สองเรียกว่า främling หมายถึงมนุษย์ที่มาจากโลกอื่น มีลักษณะเหมือนมนุษย์ทั่วไปเพียงแต่มาจากต่างดาวเคราะห์เท่านั้น แบบที่สามเรียกว่า Ramen หมายถึงสปีชีส์ที่แตกต่างไปจากมนุษย์ และมาจากโลกอื่น สามารถสื่อสารได้เหมือนกับมนุษย์ โดยนับเป็นปัจเจกบุคคลแบบหนึ่ง และแบบสุดท้ายคือ Varelse หมายถึงสปีชีส์จากโลกอื่นที่มนุษย์มองว่าไม่สามารถสื่อสาร

¹⁴ *Speaker of The Dead* (1986) เป็นบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ภาคต่อจาก *Ender's Game* ในชุด *Ender Trilogy* เขียนโดยออร์สัน สก็อต การ์ด (Orson Scott Card) ที่มีประเด็นหลักพูดถึงสงครามระหว่างมนุษย์ต่างดาวกับมนุษย์โลกที่มีมาอย่างยาวนาน Card, O. S. (1991). *Speaker of the Dead*. Tor.

ด้วยได้ มักถูกปฏิบัติเหมือนสัตว์ และเป็นประเภทที่สมควรถูกควบคุมตัวไว้ วิธีการจำแนกดังกล่าว เชื่อมโยงไปสู่ตัวละครในนวนิยายเรื่อง *Lagoon* ที่พยายามทำความเข้าใจมนุษย์ต่างดาวด้วย มุมมองอันหลากหลาย ในเรื่องไม่ได้ให้เหตุผลชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้นว่าเหตุใดมนุษย์ต่างดาวจึงมาที่ ลากอส ซึ่งนอกจากตัวละครเอกทั้งสามคนแล้ว ยังมีมุมมองของตัวละครอื่นเมื่อเผชิญหน้ากับ มนุษย์ต่างดาว เช่น หญิงสาวชื่อ ฟิซาโย (Fisayo) เธอกระซิบบอกตัวเองว่าได้เห็นปีศาจ (“devil”) (Okorafor, 2014, p. 14) ด้วยตาของตัวเอง เพราะมนุษย์ต่างดาวเปลี่ยนรูปร่างตนเองให้มี ลักษณะเหมือนมนุษย์ได้ บาทหลวงโอเกที่ต้องการใช้มนุษย์ต่างดาวเป็นเครื่องพิสูจน์ความ ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาคริสต์ คริสต์ผู้เป็นสามีของอะเดราที่ตื่นตระหนกกับตัวตนของอะโยเดเล และ กล่าวหาภรรยาว่าเป็นแม่มด marine witch เพราะอะเดราเป็นหนึ่งในคนที่มนุษย์ต่างดาวติดต่อ ด้วยเป็นคนแรก และกลุ่มแบล็ค เน็กซ์ (Black Nexus) กลุ่มวัยรุ่นไนจีเรียที่ได้ยินเรื่องเกี่ยวกับ มนุษย์ต่างดาว และหวังจะลักพาตัวอะโยเดเลเพื่อนำไปเรียกเงินรางวัล

จากมุมมองของตัวละครในเรื่องที่มองมนุษย์ต่างดาวจึงทำให้เห็นว่าการให้ความหมาย ของมนุษย์ต่างดาวเปลี่ยนไปตามมุมมองของปัจเจกบุคคลมากกว่าจะแบ่งตาม Hierarchy of Foreignness เพียงอย่างเดียว หรืออาจจะตีความได้ว่า นวนิยายเรื่อง *Lagoon* ต้องการนำเสนอ มนุษย์ต่างดาวที่แตกต่างออกไปจากลักษณะแบบที่ปรากฏในนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ แบบตะวันตก เพราะมนุษย์ต่างดาวที่ปรากฏตัวขึ้นในลากอสถูกนิยามและให้ความหมายแตกต่าง กันออกไปตามแต่ละกลุ่มคนทางสังคม กลุ่มคนจำนวนหนึ่งรวมถึงตัวเอกทั้งสามคน เห็นว่าอะโย เดเลเป็นสิ่งมีชีวิตอีกสปีชีส์หนึ่ง โดยพยายามทำความเข้าใจและสื่อสารกับเธอ ในขณะที่กลุ่มคน ส่วนใหญ่ยังคงมองว่ามนุษย์ต่างดาวเป็นภัยคุกคาม เนื่องจากผู้คนเหล่านี้นำเอาความสามารถที่ เปลี่ยนแปลงรูปร่างได้ของมนุษย์ต่างดาวไปเชื่อมโยงกับเวทมนตร์ของปีศาจและแม่มดซึ่งขัดกับ หลักศาสนาคริสต์ ทำให้สถานะของอะโยเดเลคลุมเครือและยังให้คำนิยามไม่ได้ ที่น่าสนใจคือ เมื่อ ชาวเรื่องมนุษย์ต่างดาวแพร่กระจายไป มีกลุ่มคนวัยรุ่นชื่อว่าแบล็ค เน็กซ์ วางแผนจะลักพาตัว มนุษย์ต่างดาวเพื่อเรียกค่าไถ่ ในกรณีนี้เป็นการล้อเลียนขนบของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์และ ภาพเหมารวมของการนำเสนอมนุษย์ต่างดาวที่มาเยือนโลกเพื่อจะจับมนุษย์ไปทดลองบนยาน และยังถอนความขลังของเรื่องลึกลับ (demystify) อย่างเช่นเรื่องมนุษย์ต่างดาว ให้เป็นเพียงเรื่อง ช่างทางทำรายได้และหาผลประโยชน์

การที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์ต่างดาวมีความสำคัญและแตกต่างจากตัวละครประเภทอื่นที่มักปรากฏในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ เช่น หุ่นยนต์ หรือ ไซบอร์ก เพราะมนุษย์ต่างดาวมีลักษณะที่คล้ายกับมนุษย์แต่ไม่ใช่มนุษย์ ทั้งยังไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ แต่เป็นสิ่งที่มีชีวิตอีกสายพันธุ์หนึ่งที่มีเป้าหมายเป็นของตนเอง การมาเยือนของมนุษย์ต่างดาวมีนัยยะของการเดินทางมาถึงของสิ่งใหม่ หรือเทียบได้กับการนำความเปลี่ยนแปลงเข้ามา นอกจากอะโอะเดเลแล้ว ภายหลังยังมีมนุษย์ต่างดาวขึ้นมาจากชายฝั่งของเมืองลากอสอีกนับไม่ถ้วน สร้างความวุ่นวายและให้ภาพที่แปลกตาน่าสะพรึงกลัว จนทำให้เมืองเกิดความโกลาหลจากการพยายามรับมือกับกลุ่มมนุษย์ต่างดาวจำนวนมาก การขึ้นฝั่งของมนุษย์ต่างดาว สามารถตีความได้ว่าเป็นการสะท้อนภาพของเจ้าอาณานิคมที่ลงเรือมาถึงชายฝั่งของไนจีเรีย ชำรอยประวัติศาสตร์ของไนจีเรียในช่วงอาณานิคม การตีความดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจากการที่มนุษย์ต่างดาวมีวิถีการที่เหนือกว่าคนไนจีเรีย คล้ายกับลักษณะของเจ้าอาณานิคมที่เข้ามายึดครองพื้นที่

แต่ในขณะเดียวกัน ความหมายของมนุษย์ต่างดาวก็มีความลึกลับ และสามารถตีความได้ในอีกแบบหนึ่ง นั่นคือ มนุษย์ต่างดาวในเรื่องนั้นเป็นผู้มาเยือนที่ดู “แปลกตาแต่ก็คุ้นเคย” อย่างเช่นความรู้สึกของอะเดราที่ได้เห็นอะโอะเดเลเป็นครั้งแรก อะโอะเดเลมีลักษณะคล้ายกับคนท้องถิ่นของไนจีเรียทั้งรูปร่างเชิงกายภาพและสีผิว นอกจากนี้ มนุษย์ต่างดาวยังมีความคล้ายคลึงกับคนไนจีเรียตรงที่มีประสบการณ์ร่วมกันในฐานะสิ่งมีชีวิตที่ถูกมองว่าแปลกแยก ทั้งการเป็นคนผิวสีและต่างวัฒนธรรมไปจากกลุ่มวัฒนธรรมหลักของประเทศมหาอำนาจ และทั้งมนุษย์ต่างดาวและคนผิวสีต่างก็เป็นเป้าหมายสำหรับการหาผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจ ทำให้ภาพของมนุษย์ต่างดาวที่ขึ้นฝั่งลากอสมาเป็นเหมือนภาพของทาสผิวดำที่ลงเรือมาหลังจากการค้าทาส เป็นภาพของคนพลัดถิ่นที่มาเยือนพื้นที่ใหม่ มนุษย์ต่างดาวยังสามารถกลายร่างเป็น “คน” ได้เหมือนกับคนในพื้นที่ลากอส ซึ่งเปรียบได้กับการพยายามเลียนแบบท่าทางของเจ้าอาณานิคม ทว่าในแง่นี้ มนุษย์ต่างดาวต่างจากคนไนจีเรียตรงที่สามารถเลียนแบบท่าทางและการพูดแบบมนุษย์ได้อย่างไร้ที่ติ และเป็นส่วนหนึ่งกับมนุษย์ได้โดยไม่ต้องผ่านการขัดเกลาทางวัฒนธรรมที่ผู้อยู่ใต้อาณานิคมต้องเผชิญ

การสร้างภาพแทนของมนุษย์ต่างดาวให้มีความคลุมเครือ แสดงถึงการยั่วล้อกับชนบทของนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่แองโกล-อเมริกา ภาพของมนุษย์ต่างดาวหากไม่เป็นภัยคุกคามที่ต้องการเข้ามายึดครองพื้นที่เพื่อเป้าหมายของตนเอง ก็

มักจะถูกให้ภาพเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ต้องถูกกำจัดออกไป ทว่าเรื่อง *Lagoon* ได้สร้างภาพให้มนุษย์ต่างดาวมีลักษณะที่คล้ายกับทั้งเจ้าอาณานิคมและคนไนจีเรีย ทำให้เห็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์ของไนจีเรียที่รวมเอาทั้งประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคมของทั้งเจ้าอาณานิคมและผู้ถูกล่าอาณานิคมมารวมเข้าเป็นเส้นเรื่องเดียวกัน มนุษย์ต่างดาวรวมเอาลักษณะความแปลกแยกของเจ้าอาณานิคมตอนที่เข้ามาถึงพื้นที่ชายฝั่งและเอาความรู้สึกกลัวจากการถูกคุกคามของคนไนจีเรียในช่วงอาณานิคมและการพลัดถิ่น

ในประเด็นเรื่องความเชื่อมโยงกับบริบทของประเทศรอบนอกนั้น มีตอนหนึ่งที่อะเดราตังข้อสังเกตเกี่ยวกับอะโยเดเลว่า เหตุใดพวกมนุษย์ต่างดาวจึงเลือกลากอส ถ้าหากว่ามนุษย์ต่างดาวเลือกลงจอดยานที่นิวยอร์ก โตเกียว หรือลอนดอน รัฐบาลก็คงจะรีบเข้ามาแทรกแซงเพื่อซ่อนตัวพวกเขา จับขัง และนำไปทดลอง แต่ที่ลากอสไม่มีคำสั่งแบบนั้น (Okorafor, 2014, p. 64) ข้อสังเกตของอะเดราตังน่าสนใจตรงที่ว่า เมืองที่เธอพูดถึงนั้นล้วนแต่เป็นเมืองในประเทศมหาอำนาจ มักจะถูกนำเสนอภาพให้เป็นหนึ่งในเมืองสำคัญของโลก และน่าจะทำให้เป็นเมืองที่มนุษย์ต่างดาวสนใจอยากเข้าไปยึดครองหรืออาศัยอยู่ ในขณะที่การมาเยือนลากอสซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็กในประเทศที่ไม่เป็นที่รู้จักนั้น ทำให้การมาถึงของมนุษย์ต่างดาวเรียบง่ายและแตกต่างไปจากความคาดหวังอย่างสิ้นเชิง อีกทั้งการบริหารจัดการของรัฐบาลเมืองลากอสก็ไม่ได้มีประสิทธิภาพพอที่จะจัดการกับภัยคุกคามจากภายนอกได้รวดเร็วพอ จึงทำให้มนุษย์ต่างดาวยังมีอิสระในเมืองลากอสและไม่ถูกจับไปทดลองเหมือนอย่างที่อะเดราตังจินตนาการว่าน่าจะเกิดขึ้นในประเทศมหาอำนาจ พื้นที่ของลากอสยังไม่ใช่พื้นที่อันน่าพึงปรารถนาสำหรับการอาศัยอยู่ ทั้งยังเต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำและการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นภาพที่มนุษย์ต่างดาวเข้ามาในเมืองจึงเป็นสิ่งที่ทำลายความคาดหวังของผู้อ่าน

4.2.2 เมืองลากอสในช่วง “เปลี่ยนผ่าน” ยามที่มนุษย์ต่างดาวมาเยือน

หลังจากอะโยเดเล ก็มีมนุษย์ต่างดาวอีกเป็นจำนวนมากขึ้นบกที่ชายฝั่งของเมืองลากอส ระหว่างนั้น อะโยเดเลได้ใช้โทรทัศน์เพื่อกระจายเสียงและแนะนำตัวให้กับคนไนจีเรียทั่วประเทศ เธอบอกถึงจุดประสงค์ที่มนุษย์ต่างดาวต้องการอาศัยอยู่ในประเทศไนจีเรียในฐานะพลเมืองกลุ่มหนึ่งเพื่อแลกกับการดูแลโลก ดังเช่นที่เธอกล่าวว่า “Nobody is attacking you. And nobody will

dare now. The winds of change are blowing. We are change, you will see.” (Okorafor, 2014, p. 112) เธอพูดว่าการได้มาเยือนโลกทำให้ได้พบเจอกับทั้งความเกลียดชัง ความเศร้า ความละโมภ การทุจริต ความทะเยอทะยาน ความไม่ปลอดภัย ความรุนแรง และความเสียดสีของมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็พบกับความชาญฉลาด ศิลปะ ศีลธรรม ความอยากรู้อยากเห็น ความรัก และความหวัง เธอกล่าวว่าสิ่งเหล่านี้คือชีวิต และพวกเขารักชีวิต อะโยเดเลยกล่าวต่อว่า สิ่งที่พวกมนุษย์ต่างดาวต้องการไม่ใช่ทรัพยากรน้ำมันหรือทรัพยากรใด ๆ แต่พวกเขามาที่นี่เพื่อที่จะดูแลโลก สิ่งที่อะโยเดเลบอกกับคนในประเทศไนจีเรีย นั้น มีความสำคัญตรงที่เธอพูดถึง “สายลมแห่งความเปลี่ยนแปลง” (the winds of change) และการแทนตัวเองว่าเป็นความ “เปลี่ยนแปลง” (change) ซึ่งจะนำพาให้ประเทศไนจีเรียและประชากรพัฒนาขึ้น การพูดถึงคุณสมบัติของมนุษย์ทั้งในแง่ดีและไม่ดีนั้น ยังเป็น foreshadow ที่ทำให้เห็นว่าในระหว่างการเปลี่ยนนี้ ด้านที่สวยงามและตำราของมนุษย์จะถูกเปิดเผยออกมา

หลังจากที่คนในประเทศรู้ข่าวเรื่องมนุษย์ต่างดาวก็เกิดความโกลาหลและมีปฏิกิริยาตอบสนองที่ต่างกันไป คืบหน้าหน้าการมาถึงของมนุษย์ต่างดาว สภาพของลากอสถูกบรรยายว่าเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยสีสัน ความครึกครื้นมีชีวิตชีวา ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ในขณะเดียวกันก็เต็มไปด้วยภาพของความเหลื่อมล้ำจากพื้นที่อาคารที่มีรั้วเหล็กกันระหว่างพื้นที่ของคนรวยและของชนชั้นล่าง ทั้งยังมีการกดขี่ทางเพศอย่างเปิดเผย แต่หลังจากการประกาศของอะโยเดเล สภาพเมืองในวันถัดมาแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง ตัวอย่างเช่น สภาพของถนนภายในเมืองดังจะเห็นได้จากทบทวนที่ว่า

Agu felt as if the world had turned upside down. Everything seemed dreamlike. He looked toward the street where the flames of burning building lit up the area. He saw and heard people milling about vigorously in the streets and cars and trucks beeping as they tried to get through. It looked like a riot. Yet here were these people carving up what could only be a whale. Even in the midst of such chaos, people were still people. (Okorafor, 2014, pp. 115-116)

ข้อความนี้เป็นเหตุการณ์ตอนที่อากุพลัดหลงระหว่างที่เดินทางไปหาอะเดรากับแอนโทนี และได้เห็นสภาพความโกลาหล มีอาคารที่ถูกไฟไหม้ เสียงดังอีกที่ทั้งรถยนต์และผู้คน ในขณะเดียวกัน ก็

มีกลุ่มคนที่กำลังแย่งชิงเนื้อวาฟฟี่ขึ้นมาเกยตื้นตรงฝั่ง ซึ่งเป็นผลมาจากคลื่นใต้น้ำที่เกิดจากการที่มนุษย์ต่างดาวลงจอดยาน ทำให้ระบบนิเวศใต้ทะเลแปรปรวน สภาพของท้องถนนยังสะท้อนถึงวิถีชีวิตสมัยใหม่ของคนในเมืองลากอส ทั้งการพูดถึงตึก รถรา และเสียงของคนประสานกันกลายเป็นภาพที่เหมือนกับอยู่ในความฝัน โลกทั้งใบกลับด้าน บรรยากาศบนถนนก็เต็มไปด้วยความสับสนอลหม่าน เช่น มีคนที่ต้องการขับรถหนีออกจากเมืองเพราะข่าวมนุษย์ต่างดาว แต่ไม่สามารถไปไหนได้เพราะรถหลายคันพร้อมใจกันขับออกจากเมืองทำให้ติดอยู่บนถนน ในระหว่างนั้นก็มีแม่ค้าพ่อค้าขายของเดินว่อนบนถนนเพื่อหาโอกาสทำกำไร ในขณะเดียวกันก็มีโจรที่ลงมือปล้นเงินจากคนขายของหาบเร่เหล่านั้นอีกต่อหนึ่ง ทำให้เกิดความวุ่นวายและความโกลาหลไปทั่วเมือง สะท้อนภาพธรรมชาติของมนุษย์ในสังคมเมืองที่ต้องการดิ้นรนเอาตัวรอดราวกับว่าเมืองกำลังกลืนกินตัวมันเอง

ตัวละครหลายตัวก็ตอบสนองต่อการมาเยือนของมนุษย์ต่างดาวที่แตกต่างกันออกไปอย่างสุดโต่ง แสดงให้เห็นถึงพลวัตของตัวละครและความหลากหลายของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติและชนชั้น ตัวอย่างเช่น ในกรณีของบาทหลวงโอเกที่ระดมพลเพื่อเดินทางไปที่บ้านของอะเดาราพร้อมกับคัมภีร์ไบเบิลและไม้กางเขนขนาดยักษ์เพื่อขับไล่มนุษย์ต่างดาวในฐานะปีศาจ พวกเขาแต่งตัวในชุดขาวและร้องเพลงจากบทสวด จากข้อความว่า “The newcomers were all dressed in white and singing a Christian hymn.” (Okorafor, 2014, p. 99) ในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มแบล็ค เน็กซ์ที่รออยู่ก่อนหน้าเพื่อคอยหาทางเข้าไปจับตัวมนุษย์ต่างดาว พร้อมด้วยผู้คนจำนวนมากไปออกันที่หน้าบ้านของอะเดาราเพื่อจะได้เห็นมนุษย์ต่างดาวตัวจริง มีทั้งกลุ่มมุสลิมที่ควรจะไปสุเหร่าแต่ก็ไม่มีใครเคลื่อนตัวออกไปจากบริเวณหน้าบ้าน มีกลุ่มนักศึกษา LGBT ที่ใช้โอกาสนี้ออกมาเรียกร้องและเปิดเผยอัตลักษณ์ของตนเองเพราะเห็นว่ามนุษย์ต่างดาวได้ทำให้ความ “แปลกแยก” ในอัตลักษณ์ของพวกเขากลายเป็นเรื่องปกติ ในขณะที่กลุ่มของบาทหลวงเคลื่อนตัวไปข้างหน้าสุด ทั้งร้องเพลง สวดมนต์ และปรบมือ มีทั้งคนที่ตะโกนหาว่ามนุษย์ต่างดาวเป็นสิ่งชั่วร้ายเลวทราม และมีคนที่ร้องเชียร์ให้อะโยเดเลออกมาจากบ้านเพื่อจะได้ต้อนรับเธอเข้าสู่อ้อมกอดของพระเจ้า ท่ามกลางเสียงโห่กลับของกลุ่ม LGBT บรรยากาศในตอนนั้นเป็นเหมือนงานสังสรรค์รวมตัว แต่แฝงไปด้วยความรุนแรงที่พร้อมปะทุเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

สิ่งที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนจากปรากฏการณ์มนุษย์ต่างดาวคือ การออกมาของกลุ่มคนหลากหลายกลุ่ม ทำให้เกิดการปะทะสังสรรค์กันในพื้นที่บริเวณเดียวกัน ในบริบทวัฒนธรรมของ

ในจีเรีย ยังไม่มีการสนับสนุนกลุ่มเพศทางเลือก และการรักเพศเดียวกันถือเป็นสิ่งต้องห้ามที่ขัดกับทั้งหลักศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ ซึ่งกลุ่มเพศทางเลือกไม่เคยอยู่ในการรับรู้ของผู้คนมาก่อน แต่ด้วยปรากฏการณ์นี้ทำให้กลุ่มอัตลักษณ์นี้มีตัวตนขึ้นมา ด้วยการเรียกร้องพื้นที่ทางสังคมให้พวกเขาสามารถอยู่ร่วมกับคนในประเทศได้ไม่ต่างจากมนุษย์ต่างดาว

การมาของมนุษย์ต่างดาวทำให้เห็นฉากที่เหมือนงานคาร์นิวัล (Carnavalesque) ซึ่งตามค่านิยมของบาดคิน หมายถึง งานเลี้ยงสังสรรค์ที่เกิดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความโกลาหลและทำลายกรอบของอัตลักษณ์และสถานภาพของมนุษย์ ลักษณะสำคัญของ “งานคาร์นิวัล” คือเป็นกิจกรรมที่นำเอากลุ่มคนที่โดยทั่วไปแล้วไม่อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกันมารวมตัวกัน (Bakhtin, 1984, pp. 122-123) ซึ่งในที่นี้หมายถึงกลุ่มคริสตชนและกลุ่ม LGBT ที่มารวมตัวกันหน้าบ้านของอะเดาราเพื่อส่งเสียงประท้วงถึงความต้องการของตนเองในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ กิจกรรมความวุ่นวายดังกล่าวยังสลายความเป็นชนชั้น เห็นได้จากเหตุการณ์บนท้องถนนที่มีคนมีฐานะที่กำลังพยายามจะหนีออกนอกประเทศ แต่ต้องติดอยู่บนถนนเพราะความวุ่นวายและการจราจร คนค้าขายหาบเร่และโจรผู้ร้าย กฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคมถูกเพิกเฉยไปชั่วขณะจากการที่มีโจรปล้นชิงทรัพย์ ผู้คนเข้าไปรุมหั่นเนื้อวาฟ ตึกกรมบ้านช่องถูกขีดเขียนทำลาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการมาเยือนของมนุษย์ต่างดาวลดทอนเส้นแบ่งของอัตลักษณ์และชนชั้น ทำให้ชนชั้นที่เป็นที่นับถืออย่างตัวละครบาทหลวงโศกเศร้าขบขัน จากการยื่นตะโกนประกาศอ้างถึงพระเจ้ากลางท้องถนนทำให้อาชญากรมีโอกาสก่อกความวุ่นวายและเข้าไปปล้นร้านค้าและอาคารอย่างที่ไม่เวลาปกติไม่อาจทำได้

นอกจากตัวละครที่ตอบสนองต่อการมาเยือนของมนุษย์ต่างดาวแล้ว พื้นที่ก็เป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบอีกด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือบทบรรยายบาร์ บีช สถานที่ที่กล่าวถึงไปในบทแรก

Bar Beach was deserted. There were now barricades preventing anyone from coming onto it. A minute after the second great sound erupting, military men and police who'd been guarding the place had dropped and pocketed their mobile phones and run off. The noise was huge. It was bigger and richer than the one from the previous night. All the car and building windows in a one-mile radius shattered; birds, insects and bats fell to the ground, dogs bark, cats hid, lizards

scurried, several forms of bacteria died and others germinated. The noise this time was so profound that many of the weaker multicellular organism in parts of the ocean closest to the source were obliterated. (Okorafor, 2014, p. 114)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความตลปัตรของพื้นที่บาร์ ปิซ สถานที่ซึ่งเคยเป็นชายหาดเปิด กลับถูกปิดกั้นโดยกลุ่มทหารและตำรวจที่เข้ามาตรวจสอบการมาถึงของมนุษย์ต่างดาว แต่ก็ต้องวิ่งหนีเพราะเสียงที่ดังมาจากทะเล เสียงดังกล่าวคือเสียงของมนุษย์ต่างดาวที่กำลังจะมาถึงชายฝั่งของลากอส การบรรยายว่าไม่เพียงแต่มนุษย์เท่านั้นที่ได้รับผลกระทบจากการปะทุของเสียงที่ว่า แต่ยังรวมทั้งสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ต่างก็ได้รับผลกระทบไม่ต่างกัน แสดงถึงผลกระทบของมนุษย์ต่างดาวต่อระบบนิเวศในวงกว้าง

สิ่งมีชีวิตอื่นนอกจากมนุษย์มักถูกพูดถึงอย่างต่อเนื่องในนวนิยายเรื่องนี้ กล่าวคือ *Lagoon* ได้นำเสนอ “เสียง” และมุมมองของตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์หลายชนิด เรียกว่าเป็น polyphony¹⁵ การที่นวนิยายเผยให้เห็นเสียงที่หลากหลายเหล่านี้ ก็เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่แค่เพียงเฉพาะมนุษย์เท่านั้นที่มีโอกาสได้เล่าเรื่องของตนเอง แต่ยังทำให้เห็นว่าภายในเมืองลากอสยังมีสิ่งมีชีวิตอื่นดำรงอยู่ร่วมกับมนุษย์ นวนิยายได้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นที่ได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของมนุษย์ต่างดาว และทำให้เห็นว่าการมาเยือนของมนุษย์ต่างดาวกำลังจะสร้างความเปลี่ยนแปลงในวงกว้างต่อทุกสรรพสิ่ง

เสียงหลากหลายที่ถูกนำเสนอ นั้น มีทั้งในมุมมองของสัตว์และคน แมงมุม จิตวิญญาณบนท้องถนน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลากระโทงดาบ (swordfish) ที่ถูกพูดถึงตั้งแต่บทแรกของนวนิยาย ปลากระโทงดาบเป็นสัตว์ที่อาศัยอยู่ใต้ท้องทะเลและเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดแรกที่รับรู้ถึงความผิดปกติใต้น้ำและการมาเยือนของมนุษย์ต่างดาว การมาถึงของมนุษย์ต่างดาวยังเกิดขึ้นพร้อมกับเหตุการณ์ที่ปลากระโทงดาบในบทแรก “กลายพันธุ์” จากน้ำมันที่รั่วจากอุตสาหกรรมน้ำมัน FPSO¹⁶ บริเวณปากอ่าว ทำให้รูปร่างของ “เธอ” เปลี่ยนแปลงไป ดังข้อความว่า

¹⁵ polyphony หมายถึง ดัชนีที่ประกอบไปด้วยมุมมองที่หลากหลายของหลายตัวละคร ซึ่งเป็นคำที่นำมาจากวงการดนตรี อ้างอิงใน Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoevsky's Poetics*. University of Minnesota Press.

¹⁶ FPSO (Floating Production Storage and Offloading) หมายถึง เรือผลิตและกักเก็บปิโตรเลียม แหล่งที่มา กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ. (2554). คลังความรู้ <https://dmf.go.th/public/list/data/index/menu/670/page/6>

Her sword-like spear is no longer and so sharp at the tip that it sings. They made her eyes like the blackest stone and she can see deep in the ocean and high in the sky. And when she wants to, she can make spikes of cartilage just out along her spine as if she is some ancestral creature from the deepest ocean caves of old. The last thing she requires is to be three times her size and twice her weight. They make it so.

Now she is no longer a great swordfish. She is a monster. (Okorafor, 2014, p. 6)

จากตอนนี้ จะเห็นว่าน้ำมันที่เกิดจากการขุดเจาะได้เปลี่ยนแปลงรูปร่างของปลาทะเลให้เป็น “สัตว์ประหลาด” (monster) ในตอนต่อมาปลาทะเลตัวดังกล่าวได้ขึ้นมาโจมตีเรือขุดเจาะน้ำมัน ทำร้ายทั้งทหารและเจ้าหน้าที่จนทำให้แท่นขุดเจาะพัง แท่นขุดเจาะน้ำมันเป็นสัญลักษณ์แทนการเข้ามาลงทุนของชาติตะวันตกเพื่อหาทรัพยากรในประเทศไนจีเรีย การโจมตีของปลาทะเลแสดงถึงการโต้กลับของชาติต่ออุตสาหกรรมน้ำมันที่ทำลายธรรมชาติและระบบนิเวศทางทะเล

มนุษย์ต่างดาวที่ขึ้นฝั่งบนเมืองลากอส ทำให้เกิดความวุ่นวายตามมา ทั้งการพยายามหนีออกนอกเมือง การก่ออาชญากรรมโดยการฉวยโอกาสจากเหตุวุ่นวาย และการชุมนุมประท้วงเรียกร้องสิทธิ อีกทั้งจะเห็นว่าความโกลาหลก็ยังปรากฏขึ้นในพื้นที่ทางทะเลด้วย พื้นที่ท้องทะเลเป็นอีกหนึ่งส่วนที่ได้รับผลกระทบจากการมาถึงของมนุษย์ต่างดาว โดยพื้นที่ทางทะเลมักจะถูกมองว่าเป็นพื้นที่ “atopia” หรือบริเวณที่ไม่ถูกครอบครอง ไม่มีเจ้าของ เพราะไม่มีมนุษย์อาศัยอยู่ (Carroll, 2015) ทว่าตัวบททำให้เห็นถึงการที่ธรรมชาติพยายามทวงคืนพื้นที่ทางทะเลที่ถูกครอบครองโดยกลุ่มนายทุนซึ่งนำไปสู่ผลกระทบร้ายแรงทางสิ่งแวดล้อม เช่น น้ำมันรั่ว ซึ่งส่งผลร้ายต่อสิ่งมีชีวิตในทะเล และยังทำให้เห็นว่าแม้พื้นที่ทะเลจะไม่ได้ถูกครอบครองโดยมนุษย์ แต่เป็นทรัพยากรสำคัญที่ได้รับผลกระทบจากน้ำมันของมนุษย์

นอกจากนี้ *Lagoon* ยังได้ผสมผสานประเพณีของบ้านเท็งคีแคววิทยาศาสตร์และแฟนตาซี ด้วยการพูดถึงว่า การมาของมนุษย์ต่างดาวได้ปลุกให้วิญญาณท้องถิ่นของเมืองลากอสและประเทศไนจีเรียตื่นขึ้นมาปรากฏตัวท่ามกลางสภาพเมืองอันวุ่นวาย วิญญาณเหล่านี้ได้แก่ มุมมองของแมงมุมในเรื่องชื่อ อูดีดี โอควานคา (Udide Okwanka) คือแมงมุมที่สร้างจักรวาลตามตำนาน

ของอิกโบและเป็นศิลปินเอก นอกจากนี้ยังมี มามิ วาตา (Mami Wata) เทพีแห่งท้องทะเล เลกบา (Papa Legba) เทพเจ้าผู้คุ้มครองประตูระหว่างโลกทางกายภาพและโลกทางจิตวิญญาณ รวมไปถึง อีเจเล (Ijele) เทพเจ้าแห่งขบวนแห่ อะนานซี (Anansi) เทพเจ้าแห่งเรื่องเล่าและการหลอกลวง และเทพเจ้าที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังจากที่ไนจีเรียเข้าสู่ยุคสมัยใหม่คือ ปีศาจแห่งท้องถนน (Road Monster หรืออีกชื่อหนึ่งคือ Bone Collector) ที่คอยกลืนกินมนุษย์บนเส้นทางหลวงของไนจีเรีย และทำให้มนุษย์ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต

การนำเอาองค์ประกอบของนวนิยายแฟนตาซีมาใช้ ยังเป็นการท้าทายขนบเดิมของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์อีกด้วย เทพเจ้าและปีศาจที่พูดถึงในเรื่องไม่ได้เกิดขึ้นจากการมาถึงของมนุษย์ต่างดาว แต่เป็นวิญญาณที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว ผลกระทบที่เกิดจากความวุ่นวายและกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงส่งผลให้เทพเจ้าเหล่านี้ปรากฏตัวขึ้น อย่างที่อูดีดี โอคอร่าฟได้พูดว่า “I am the spider. I see sound. I feel taste. I hear touch” (Okorafor, 2014, p. 290) ทำให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นในเมืองลากอสเชื่อมโยงกับใยแมงมุมของเธอ ทำให้เธอมองเห็นเสียง รู้สึกถึงรสชาติ และได้ยินสัมผัส ซึ่งเป็นผัสสะที่แปลกประหลาดต่างจากมนุษย์ แต่ด้วยการรับรู้ที่แตกต่างไปนี้เอง อูดีดีจึงสามารถเห็นเส้นใยของเรื่องราวใหม่ที่กำลังถูกถักทอขึ้นมาจาก การมาถึงของมนุษย์ต่างดาวและเหตุการณ์หลังจากนั้น

จะเห็นว่าตัวตนของมนุษย์ต่างดาวนั้นส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ไม่เพียงแต่กับมนุษย์แต่ยังส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม สัตว์ ไปจนถึงเทพ การนำตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์เข้ามาจึงเป็นการเน้นย้ำถึงความหลากหลายของลากอสที่ไม่ได้มีแต่มนุษย์แต่รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่น เทพเจ้ายังจัดเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในตำนานท้องถิ่น (folklore) ของประเทศไนจีเรียและวัฒนธรรมแอฟริกัน การทำให้ตัวละครเหล่านี้ผสมผสานอยู่ในเส้นเรื่องเดียวกัน โดยมีปัจจัยเรื่องการมาเยือนของมนุษย์ต่างดาวเป็นแกนหลัก แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศทั้งในด้านกายภาพและในเชิงจิตวิญญาณ

4.2.3 โฉมหน้าของลากอสภายใต้อัตลักษณ์ความเป็นชาติใหม่

จากบทที่ 3 จะเห็นว่าไนจีเรียเป็นประเทศรอบนอกที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน นอกจากนั้น ศาสนายังเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้เพื่อกีดกันสิทธิเรื่องความเชื่อของประชาชน โดยใช้กฎหมายของหลักศาสนาเป็นข้ออ้างในการลดความน่าเชื่อถือของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์หรืออิสลาม เช่น การห้ามไม่ให้เข้าถึงพื้นที่ของรัฐหรือทรัพยากรที่สำคัญ รวมถึงรัฐยังมีอำนาจในการขับไล่กลุ่มชาติพันธุ์ออกจากพื้นที่เดิมของตนเอง กฎหมายเปิดโอกาสให้ทหารรุกรานสิทธิพลเรือน การปิดกั้นข่าวสารจากประชาชน ในขณะที่ประชาชนรู้สึกแปลกแยกจากสภาวะสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของระบบเศรษฐกิจไม่ต่างกับการเป็นมนุษย์ต่างดาวในพื้นที่ของตัวเอง

เมื่อผ่านช่วงความโกลาหลวุ่นวายที่ได้เปลี่ยนแปลงเมืองลากอส สภาพภายหลังจากนั้นคือการเปิดเผยศักยภาพของกลุ่มคนในประเทศที่สามารถนำประเทศไปสู่การเปลี่ยนแปลงโดยที่ไม่ต้องอาศัยการพึ่งพาเทคโนโลยีและทรัพยากรจากกลุ่มนายทุนเพียงฝ่ายเดียว มนุษย์ต่างดาวถูกนำเสนอว่ามีความเป็นมนุษย์และความเป็นคนนอกในเวลาเดียวกัน อีกทั้งยังมีเทคโนโลยีที่แตกต่างจากมนุษย์ มนุษย์ต่างดาวจึงมีศักยภาพที่จะเข้ามาลดทอนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการลงทุนของชาติตะวันตก และทำลายข้อแตกต่างจากการแบ่งแยกทางศาสนาที่มีผลมาจากช่วงอาณานิคม

การมาของมนุษย์ต่างดาวเริ่มเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในประเทศ โดยการถ่ายโอนอำนาจจากเดิมที่อยู่ภายใต้ทหารและกลุ่มนายทุนข้ามชาติให้กลับมาอยู่ที่ประชาชน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติใหม่ที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตัวละครมนุษย์ทั้งสามคนคือ อะเดรา อากู และแอนโทนี กลับมี “พลังพิเศษ” ที่ถูกปลุกขึ้นมาเพื่อทำให้สถานการณ์ประเทศกลับเข้าสู่สภาวะปกติ ตัวละครทั้งสามคนนี้ยังเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่สะท้อนวัฒนธรรมของแอฟริกันและไนจีเรีย อะเดราถือเป็นตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ต่างดาว เธอเป็นตัวละครที่มีความเชื่อมโยงกับน้ำ การทำอาชีพเป็นนักวิทยาศาสตร์ทางทะเลทำให้เธอเป็นคนที่สังเกตเห็นถึงการมาของคลื่นและเสียงประหลาดที่เกิดขึ้นจากใต้ท้องทะเลอันเกิดจากการมาถึงของมนุษย์ต่างดาวเป็นคนแรก ก่อนหน้านี้ เธอถูกคริสตผู้เป็นสามีคลั่งไคล้ในเรื่องการนับถือศาสนาของเธอ

และถูกบาทหลวงโอเกไสร์ายเป็น “แม่มดแห่งท้องทะเล” (“marine witch”)¹⁷ อะโยเดเลย้ำถึงความเกี่ยวข้องระหว่างอะเดรากับน้ำด้วยการบอกกับเธอว่า “Adaora, you understand the water,” Ayodele said, “You’ll soon also understand something about yourself and what’s to come.” (Okorafor, 2014, p. 59) ซึ่งในที่สุดแล้ว เมื่ออะเดรานั่งเรือไปกลางทะเลเพื่อพบกับมนุษย์ต่างดาวที่อยู่ในยานใต้ทะเลเพื่อเจรจากัน รูปร่างของเธอเปลี่ยนแปลงไปคล้ายกับสัตว์ทะเล ดังคำบรรยายว่า “She looked down and her mind reeled. Her legs were no longer legs. This part of her body had become the body of a giant metallic blue fish. The upper and the lower lobes of it are equal in shape and pointy, she thought, (...) A lunate caudal fin, like that of a sailfish, marlin or swordfish.” (Okorafor, 2014, p. 251)

การเปลี่ยนรูปร่างของอะเดราได้รับการยืนยันอีกครั้ง เมื่อเธอหวนย้อนกลับไปคิดถึงอดีตเมื่อตอนที่เธอเกิดว่า “I was born with webbed feet and hands,” she blurted. “And my legs were joined together by flesh.” (Okorafor, 2014, p. 257) และหลังจากที่ต้องผ่าตัดให้นิ้วมือและขาแยกออกจากกัน เธอก็ตระหนักว่าร่างกายของเธอพิเศษและแตกต่างจากคนอื่นตั้งแต่เกิด เพราะเธอมีร่างกายครึ่งคนครึ่งปลา ลักษณะดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นหลังจากที่เจอกับอะโยเดเล แต่เกิดขึ้นมาตั้งแต่แรก การได้เจอกับมนุษย์ต่างดาวเป็นตัวเร่งที่ทำให้ความสามารถของเธอเปิดเผยออกมา

นอกจากนี้ การเชื่อมโยงอะเดรากับลักษณะครึ่งคนครึ่งปลาของเธอนั้น สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับน้ำ น้ำและทะเลเป็น motif ในเรื่องที่ถูกพูดถึงบ่อยครั้ง เมืองลากอสตั้งอยู่ใกล้กับชายฝั่งทำให้เห็นว่าส่วนของพื้นที่ทางทะเลและผืนดินรวมเป็นส่วนเดียวกัน น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญและเป็นแหล่งกำเนิดของสัตว์ทะเลจำนวนมาก นอกจากนี้ น้ำยังแสดงถึงสัญลักษณ์ของเพศหญิง ที่มี มามิ วาตา เทพีแห่งท้องทะเลคอยปกป้องดูแล ทั้งน้ำยังมีคุณสมบัติลื่นไหล เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สื่อให้เห็นถึงพลังของการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว ที่ตรงกับลักษณะของผู้คนในเมืองลากอส น้ำเป็นเสมือนแหล่งพลัง ทั้งในแง่ทรัพยากร (แหล่งที่ตั้งน้ำมัน) และความหมายในเชิงสัญลักษณ์คือพลังของการเปลี่ยนแปลง โดยมีอะเดราเป็นทูต (ambassador) เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทะเล คนกับมนุษย์ต่างดาว และคนกับสิ่งมีชีวิตใต้ท้องทะเล

¹⁷ หมายถึงมามิ วาตา (Mami Wata) หรือเทพีแห่งท้องทะเลตามความเชื่อพื้นเมืองของประเทศไนจีเรีย

ลักษณะการเป็นครึ่งคนครึ่งปลาของอะเดรา ยังสอดคล้องกับบริบทของชื่อเมืองลากอส ซึ่งชื่อของเมืองเป็นภาษาโปรตุเกส ตั้งขึ้นโดยเจ้าอาณานิคมที่ถามคนในพื้นที่ว่าจะให้เรียกชื่อที่แห่งนี้ว่าอย่างไร คนในพื้นที่ตอบกลับว่า ลากูน (Lagoon) ซึ่งความหมายในภาษาอังกฤษหมายถึงพื้นที่แหล่งน้ำทะเลขนาดเล็กที่ตัดขาดจากทะเลโดยรอบ แต่เจ้าอาณานิคมได้เปลี่ยนชื่อของเมืองก็เปลี่ยนเป็น ลากอส ซึ่งแปลว่าทะเลสาบนับตั้งแต่นั้นมา การเปลี่ยนชื่อดังกล่าวแสดงถึงการแสดงความเป็นเจ้าของและยึดครองพื้นที่มาจากคนในพื้นที่เดิม ในกรณีนี้ ร่างกายของอะเดราอาจเปรียบได้กับชื่อดังเดิมของเมืองคือลากูนที่ถูกตั้งขึ้นโดยคนในพื้นที่ ก่อนที่เจ้าอาณานิคมจะเข้ามาเพื่อเปลี่ยนชื่อให้เข้ากับภาษาโปรตุเกส เพราะแต่เดิมอะเดราเกิดขึ้นโดยที่มีรูปร่างผิดไปจากมนุษย์แต่เหมือนกับปลาเพราะมีพังผืดตรงขา แต่ถูกผ่าตัดเพื่อแยกพังผืดบริเวณนี้กับขาออกจากกันเพื่อให้กลายเป็นมนุษย์ โดยที่เธอไม่เคยรู้ตัวมาก่อนว่าตนเองมีลักษณะพิเศษจนกระทั่งการได้พบกับอะโยเดเล ว่าเธอมีพลังพิเศษอยู่ในตัวเองมาตลอด ในตอนท้ายเมื่อเธอสามารถปลดปล่อยพลังในตัวและใช้สื่อสารกับมนุษย์ต่างดาวได้ จึงเหมือนกับการกลับเข้าสู่พลังดั้งเดิมที่มีมาแต่กำเนิดของตนเอง

ขณะที่อากูเป็นตัวแทนของพลังในด้านร่างกายซึ่งเข้ากับอาชีพทหารของเขา ไม่เพียงเท่านั้น พลังของอากูยังเชื่อมโยงกับผืนดินซึ่งเป็นที่มาของตัวตนของเขา อากูเติบโตขึ้นในครอบครัวของชาวนาที่ปลูกต้นแยม และเขาถูกเลี้ยงดูผ่านการรู้จักเกลือและแร่ธาตุในดิน ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติอีกแหล่งหนึ่ง ดังเช่นที่อะโยเดเลกล่าวว่า “You come from a family of yam farmers, they are salt of the earth to you. They represent the heart of Nigeria.” (Okorafor, 2014, p. 53) ก่อนที่อากูจะเข้าสู่สังกัดในกองทัพอากาศ ในคืนที่มนุษย์ต่างดาวมาเยือน เขาเข้าไปช่วยเหลือหญิงสาวคนหนึ่งจากการถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยกลุ่มทหารที่มียศสูงกว่าตนเองจนได้รับบาดเจ็บ อากูรู้ดีอยู่แกล้วสถาบันทางการทหารนั้นเต็มไปด้วยการทุจริตและการร่วมมือกับนายทุนเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง นอกจากนี้ยังมีอำนาจเหนือกว่าประธานาธิบดี แต่เขาทำอะไรไปมากกว่านั้นไม่ได้ เมื่อรู้ว่าอะโยเดเลเป็นมนุษย์ต่างดาวที่มีพลังพอที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงในประเทศ อากูจึงพยายามจะพาอะโยเดเลไปหาประธานาธิบดีโดยตรง แสดงให้เห็นว่าอากูยังคงมีทัศนคติที่เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงประเทศต้องมาจากผู้มีอำนาจ หรืออย่างน้อยต้องมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการปกครอง

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ อาญายังเป็นตัวละครที่ได้ประสบกับความโกลาหล ความเหลื่อมล้ำ ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในเมืองลากอสตอนที่กลุ่มมนุษย์ต่างดาวทยอยขึ้นมาที่ชายฝั่งด้วยตนเอง เขาได้เห็นความรุนแรงที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ด้วยกันตั้งแต่ต้นจนจบ กระทั่งการขอความช่วยเหลือจากคนอื่นก็เป็นเรื่องยาก เช่น ตอนที่เขาพยายามเข้าไปในโรงแรมเพื่อขอยืมโทรศัพท์ติดต่อกับพวกอะเดราหลังจากที่เขาพลัดหลงกับเธอ แต่ก็ไม่มีใครเสนอความช่วยเหลือ และที่ร้ายแรงที่สุดในระหว่างเหตุการณ์ซุลมุนคือ เขาเห็นตำรวจบาดเจ็บที่กลางถนนจากการถูกยิงโดยมีทหารคนหนึ่งคอยประคองอยู่ ระหว่างที่อาญากำลังเดินเข้าไปช่วย ก็มีแก๊งเด็กผู้ชายเดินเข้ามาทางพวกเขา ก่อนที่เด็กหนุ่มคนหนึ่งจะใช้มีดพร้าฟันทหารกลางถนน ดังข้อความว่า “Before Agu could say anything, one of the boys swung his machete at the soldier. Thock! The blade chopped through the soldier’s shoulder and blood splattered onto Agu’s face. The soldier screamed. Shocked and guttural. Then the scream became high-pitched and inhuman. Like glass balls whirled around in a glass jar.” (Okorafor, 2014, p. 175) สาเหตุที่เด็กผู้ชายทำร้ายทหารนั้นอาจจะเกิดขึ้นจากความเข้าใจผิดคิดว่าทหารคือมนุษย์ต่างดาวที่ปลอมตัวมา หรืออาจจะเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นให้สาแก่ใจอยู่แล้วก็เป็นได้ อาญาอาศัยจังหวะที่คนตกใจกลัววิ่งหนีออกมา เขายังคงสวมชุดทหารตอนที่เห็นเหตุการณ์ทำร้ายและฆ่าฟันกัน โดยที่ตนไม่สามารถทำอะไรได้เลยนอกจากวิ่งหนีเอาตัวรอด

จากในตอนต้นเรื่อง อาญาเห็นกลุ่มทหารเข้าไปทำร้ายร่างกายของผู้หญิง แต่ในช่วงกลางของเรื่อง เขาได้เป็นพยานต่อเหตุการณ์ที่ทหารเป็นผู้ถูกระทำโดยพลเมือง รวากับโลกกำลังกลับหัวกลับหาง มีการกลับหัวอำนาจระหว่างชนชั้น การที่เขาเผชิญกับประสบการณ์สยดสยองและความอาจตีความได้ว่า ในฐานะทหารผู้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการทุจริตและการใช้อำนาจต่อพลเมือง นี่คือการที่อาญากำลังขัดใช้ต่อสิ่งที่เขาเป็น การถ่ายทอดความวุ่นวายผ่านสายตาของทหารคนหนึ่งที่น่าสนใจ งามงน ทำอะไรไม่ได้นอกจากวิ่งหนีเอาตัวรอด มีนัยยะที่แสดงถึงวิธีการไถ่บาปและเผชิญหน้ากับความรุนแรงที่ครั้งหนึ่งเพื่อนร่วมอาชีพของเขาเคยกระทำกับประชาชน

ไม่เพียงเท่านั้น การที่อาญาเป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกเลือกให้มีพลังพิเศษ และเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ต่างดาวกับรัฐบาลนั้น ยังทำให้เห็นว่าอาชีพทหารยังไม่เต็มไปด้วยการทุจริตไปเสียทั้งหมด สิ่งที่อาญาทำได้คือเขาสามารถเข้าถึงตัวประธานาธิบดี หากอะเดราคือตัวแทนระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ต่างดาวแล้ว ตัวละครอาญาก็ทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิง

กายภาพ เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนด้วยกัน เขาเป็นคนติดต่อกับประธานาธิบดี อำนาจความ
สะดวกให้กับอะโยเดเลและอะเดรา และยังเป็นตัวแทนของสถาบันทหารที่ทำหน้าที่ปกป้อง
ประชาชนอย่างที่เราควรจะเป็น และยังเป็นตัวแทนที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างพลเมืองกับเจ้าหน้าที่รัฐและ
ผู้มีอำนาจ พลังของอาถูกปลุกขึ้นมาหลังจากที่เขาตัดสินใจเปลี่ยนมาช่วยเหลือคนอื่นมากกว่ารับ
ใช้กองทัพเมื่อตอนที่เขาช่วยผู้หญิงจากการถูกทำร้าย

ตัวแทนคนสุดท้ายคือ แอนโทนี่ เขาอยู่ในเหตุการณ์คืนที่อะโยเดเลปรากฏตัวขึ้นมาเพราะ
เขามาเล่นคอนเสิร์ตที่บาร์ บีช ความสามารถพิเศษของแอนโทนี่เป็นคลื่นเสียงหรือที่เขาเรียกมันว่า
จังหวะ (rhythm) ของดนตรี แอนโทนี่เป็นนักร้องที่มีชื่อเสียง ความสามารถทางดนตรีทำให้เขามี
ผู้ติดตามจำนวนมาก หลายคนเห็นว่าเสียงของเขาสร้างแรงบันดาลใจจนถึงขั้นที่มีชาวอเมริกัน
เดินทางมาฟังคอนเสิร์ตของเขา เพราะเป็นเพลงแร็ปที่มีเนื้อหาจับใจ ฟังแล้วมีมนต์สะกด ยิ่งแอน
โทนี่ร้องเพลงให้คนดูฟังเท่าไร เขาก็ยิ่งรู้สึกเหมือนว่ามีพลังงานส่งกลับมาที่เขาจากคนดูมากขึ้น
เท่านั้น ดังเช่นคำบรรยายเกี่ยวกับแอนโทนี่ ความว่า “No one left his concerts unchanged. He
was a positive force.” (Okorafor, 2014, p. 165)

ความสามารถด้านเสียงร้องและพลังพิเศษของแอนโทนี่เกิดขึ้นตั้งแต่ตอนที่เขายังเป็นเด็ก
เขาารู้สึกว่ามีบางอย่างก่อตัวขึ้นภายในตัวเขาที่กำลังฮัมเพลงไปตามจังหวะของพื้นโลก ดังคำ
บรรยายที่ว่า “He could feel it in the chest, first, but then it radiated out to his entire body.”
และ “Then that which was building up within him, humming to the rhythm of the earth,
burst.” (Okorafor, 2014, p. 164) จะเห็นว่าพลังของแอนโทนี่นั้นเชื่อมโยงกับโลก การปะทุ และ
ระเบิดของเสียงเป็นคลื่นพลังทางธรรมชาติอย่างหนึ่งเหมือนกับการปะทุของแผ่นดินหรือน้ำ พลัง
คลื่นเสียงของเขาคลายกับคลื่นของน้ำที่กระทบออกไปในวงกว้าง

นอกจากนี้ “เสียง” ยังเป็น motif ที่ปรากฏบ่อยครั้งในวัฒนธรรมแอฟริกัน (Nyong'o,
2014) ตั้งแต่ช่วงอาณานิคม คนผิวดำพลัดถิ่นที่ถูกขายให้เป็นทาสในประเทศอาณานิคมใช้
เสียงเพลงเพื่อสื่อสารและรักษาอัตลักษณ์ของตนเองเอาไว้ระหว่างที่ทำงานใช้แรงงานในไร่ผ่าย
เสียงร้องเพลงกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนแอฟริกันที่แสดงให้เห็นถึง “the lived experience of
black people” (Steinskog, 2018, p. 11) นอกจากนี้ยังถือเป็นประเพณีที่ส่งต่อเรื่องเล่า ทั้ง
ทำนอง จังหวะ และการขับร้องดนตรีผ่านเสียงจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในสังคมที่ไม่ได้เน้นการ

เขียนเป็นหลัก เสียงเพลงจึงเป็นเครื่องมือในการสืบทอดวัฒนธรรม ต่อมาวัฒนธรรมเสียงดนตรีของคนแอฟริกันก็ถูกถ่ายทอดไปสู่วัฒนธรรมของคนผิวขาวในอเมริกาในฐานะเพลงแจ๊ส (Jazz) และเพลงบลูส์ (Blues) จนเหมือนถูกทำให้เป็นดนตรีสากล (Chude-Sokei, 2016, p. 8) แสดงให้เห็นถึงการที่วัฒนธรรมอเมริกาหยิบยืมเอาวัฒนธรรมของคนผิวสีมาใช้สร้างเอกลักษณ์ทางดนตรีของตนเอง เหมือนกับที่ประเทศมหาอำนาจนำเอาวัฒนธรรมของประเทศรอบนอกไปเผยแพร่จนเป็นที่นิยม จนตัดขาดจากบริบทและที่มาของวัฒนธรรมต้นกำเนิด ในขณะที่ดนตรีในวัฒนธรรมของคนผิวดำมีลักษณะโดดเด่นและแตกต่างจากดนตรีในพื้นที่อื่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมดนตรีของคนยุโรปและอเมริกัน ซึ่งหากดนตรีของคนผิวขาวคือการสะท้อนเสียงที่มาจากสวรรค์ มีการขับร้องสรรเสริญพระเจ้าด้วยเครื่องดนตรี มีการแสดงในโบสถ์ต่อหน้าพระเจ้าและเทวดาจากสวรรค์ เสียงดนตรีของคนผิวดำคือเสียงที่เหมือนมาจากอีกโลกหนึ่ง (Eshun, 1998) มีความแปลกประหลาดที่ผสมผสานเสียงที่แตกต่างไปจากลำนำเพลงในยุโรปและอเมริกา

ในฉากที่บาทหลวงโอเกและกลุ่มคริสตชนเดินไปถึงบ้านของอะเดรา และเรียกร้องให้น่าตัวมนุษย์ต่างดาวออกมาจากบ้านจนเกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มทางศาสนากับแอนโทนี บาทหลวงใช้เสียงตะโกนเรียกพร้อมกับขับร้องบทสวดจากคัมภีร์ไบเบิล เมื่อแอนโทนีปฏิเสธที่จะให้บาทหลวงเข้าไปในบ้าน บาทหลวงโอเกจึงเรียกให้สาวกใช้กำลังเข้าจับตัวแอนโทนี ในช่วงเวลานั้นเองที่แอนโทนีใช้พลังแปลงคลื่นเสียงจนทำให้คนของบาทหลวงล้มลงไป ทั้งยังช่วยดับไฟที่เหล่าสาวกจุดขึ้นและกำลังลามไปทั่วบ้านของอะเดรา ทำให้กระจกและกระจกบ้านแตกเป็นเสี่ยง ๆ แต่ก็ทำให้ผู้ที่มาชุมนุมเรียกร้องให้น่าตัวมนุษย์ต่างดาวออกมาสลายไปในที่สุด ดังคำบรรยายว่า “Anthony let it loose. For the first time since he was ten years old, he unleashed the raw power of what he called the rhythm. It was a vibration that swelled up inside him and allowed him to touch all things. It rolled warmly over Father Oke, the two men, his followers and everyone on the streets. (...) Now he stumbled back only a single step. It was the rhythm. Ayodele's people knew it well, too. They'd used it twice to read the city of Lagos.” (Okorafor, 2014, p. 167) จะเห็นว่าแอนโทนีเรียกพลังของตนเองว่า “raw power” ที่น่าจะหมายถึงพลังธรรมชาติที่เกิดจากการแปลงเสียงออกมาโดยตรง เป็นคลื่นสั้นสะเทือนที่สัมผัสกับทุกอย่าง ซึ่งแทนถึงพลังงานจากโลกที่เขาสัมผัสได้ตอนที่ใช้พลัง ทั้งยังเป็นพลังแบบเดียวกับที่มนุษย์ต่างดาวใช้จากได้นำเพื่อสำรวจเมืองลากอส โดยจะสังเกตว่า พลังของแอนโทนีคล้ายคลึง

กับพลังของอะเดราและอาฏูตรงที่เป็นพลังที่มีมาตั้งแต่เกิด และถูกกระตุ้นให้แสดงออกมาในเหตุการณ์ตอนที่มนุษย์ต่างดาวมาเยือนลากอส

การปะทะกันระหว่างบาทหลวงกับแอนโทนี่มีนัยยะสำคัญที่ทำให้เห็นการโต้กลับของวัฒนธรรมแอฟริกันต่อวัฒนธรรมของประเทศมหาอำนาจ จากประวัติศาสตร์เรื่องเสียงของแอฟริกา ทั้งดนตรีและเพลงแจ๊สถูกทำให้กลายเป็นวัฒนธรรมสากลร่วมสมัย แต่รากเหง้าเดิมของวัฒนธรรมดังกล่าวคือดนตรีของคนผิวดำ บาทหลวงโอเกเป็นตัวแทนของศาสนาคริสต์ เป็นคนไนจีเรียที่ถูกหล่อหลอมโดยวัฒนธรรมตะวันตกตั้งแต่สมัยอาณานิคม เสียงที่บาทหลวงและเหล่าสาวกเปล่งออกมาจากการเรียกร้องให้เอาตัวอะโยเดเลออกมาจากบ้าน รวมถึงเสียงจากบทสวดพระคัมภีร์พ่ายแพ้ให้กับเสียงของแอนโทนี่ที่เปล่งออกมาเพียงครั้งเดียว ฉากดังกล่าวจึงมีความสำคัญที่แสดงถึงพลังของวัฒนธรรม “เสียง” ของคนผิวดำ และเอกลักษณ์ท้องถิ่นและความเป็นชาติแต่เดิมกลับมาอีกครั้ง และสามารถเอาชนะเสียงที่มาจากตะวันตกของบาทหลวงโอเกได้

นอกจากนี้ เสียงยังเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างคนไนจีเรียกับมนุษย์ต่างดาว เนื่องจากแอนโทนี่เป็นคนที่ได้ยินเสียงเพลงของ Elders ซึ่งเป็นมนุษย์ต่างดาวที่อาศัยอยู่ในยานใต้ทะเล เสียงของมนุษย์ต่างดาวสื่อสารให้แอนโทนี่ได้ยินและรับรู้สัมผัส และเมื่อเชื่อมผ่านแอนโทนี่ ก็สามารถทำให้คนในเมืองลากอสเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ต่างดาวได้ (Okorafor, 2014, p. 160) เสียงในแง่มุมนี้ทำหน้าที่เป็นเทคโนโลยีคลื่นโซนิกที่มีอำนาจทะลุทะลวง กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงมนุษย์ต่างดาวกับคนในเมืองลากอส และยังเป็นการเปลี่ยนรูปแบบของสัญญาณจาก “เสียง” ดนตรีที่เป็นวัฒนธรรมของคนพื้นเมือง สู่วิธีที่มีความหมายถึงเทคโนโลยีจากต่างดาว ทำหน้าที่ส่งผ่านความคิดและสื่อสารกับคนในประเทศอีกด้วย

เมื่อทั้งอะเดรา อาฏู และแอนโทนี่ รับรู้ถึงพลังของตัวเอง ทั้งสามจึงพยายามเรียนรู้และใช้พลังดังกล่าวของตนในการผลักดันให้ไนจีเรียเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยความร่วมมือของมนุษย์ต่างดาวคืออะโยเดเล โดยที่อะโยเดเลได้กระจายเสียงตนผ่านทุกช่องทางสื่อสารเพื่อให้เข้าใจจุดประสงค์ของมนุษย์ต่างดาวที่ต้องการเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไนจีเรีย พร้อมกับนำความเปลี่ยนแปลงเข้ามาในประเทศ จากนั้นทั้งหมดจึงพากันไปพบผู้นำประเทศเพื่อเดินทางไปถึงกลางทะเลเพื่อติดต่อกับ Elders และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ประธานาธิบดีเห็นถึงศักยภาพของทั้งสามคนที่เป็นตัวกลางสื่อสารระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ต่างดาว และเห็นว่ามนุษย์ต่างดาวสามารถให้

ความช่วยเหลือด้านทรัพยากรที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ นั่นคือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากข้อความว่า “The Elders. They’d told him the waters off the coast hid aquatic forest. All the offshore drilling facilities would be destroyed by the people of water. Even in the delta, all was lost. Oil could no longer be Nigeria’s top commodity. It could no longer be a commodity at all. “But we have something better to give you all,” the Elders had said. Their technology.” (Okorafor, 2014, p. 275) สิ่งที่มีมนุษย์ต่างดาวหมายถึงคือการที่เทคโนโลยีเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของคนไนจีเรีย “Technology is in you. Ayodele made sure of that.” (Okorafor, 2014, p. 276) ด้วยเหตุนี้ ประธานาธิบดีจึงสามารถใช้เสียงของเขาเพื่อถ่ายทอดข้อความไปสู่คนไนจีเรียทั่วประเทศ ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารทุกชนิดทั้งที่เปิดอยู่หรือไม่ก็ตาม ในที่นี้จะเห็นว่า เทคโนโลยีซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไนจีเรียรับมาจากประเทศตะวันตกในตอนแรก ถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญของประเทศ กลายเป็นสินค้าหลัก (commodity) เพื่อใช้ต่อรองกับประเทศมหาอำนาจต่อไปในอนาคต

ความสำคัญของการยอมรับมนุษย์ต่างดาวอีกอย่างหนึ่งคือ การหายไปของอุตสาหกรรมน้ำมัน ซึ่งถูกทำลายโดยกลุ่ม “people of waters” ซึ่งน่าจะหมายถึงสิ่งมีชีวิตใต้ทะเล รวมถึงมนุษย์ต่างดาวที่มียานอวกาศอยู่ใต้น้ำด้วย ทรัพยากรทางธรรมชาติเข้ามาทดแทนอุตสาหกรรมน้ำมันที่ถูกทำลายไปโดยสัตว์ทะเล การเลิกขุดเจาะน้ำมันในไนจีเรีย รวมถึงไม่ต้องพึ่งพาบรรษัทข้ามชาติในการขุดเจาะน้ำมันอีกต่อไป ทั้งยังเป็นไปตามจุดประสงค์ของสิ่งมีชีวิตใต้ท้องทะเลที่ต้องการน้ำสะอาดสำหรับสิ่งมีชีวิต ดังข้อความว่า “They wanted the water to be “clean” และ “Clean” for sea life... which meant toxic for modern, civilized, meat-eating, clean-water-drinking human beings.” (Okorafor, 2014, p. 248) จากข้อความจะเห็นว่า “น้ำทะเลสะอาด” ที่สิ่งมีชีวิตเหล่านี้ต้องการนั้นคล้ายกับความต้องการสุดโต่งที่จะกลับไปสู่ยุคก่อนสมัยใหม่ก่อนที่จะเริ่มมีอุตสาหกรรมและระบบทุนนิยม ทว่าสิ่งมีชีวิตที่กลายเป็นพันธุ์ยังคงรูปร่างของสัตว์ที่ถูกกลายพันธุ์จากสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยสารพิษของน้ำมันปิโตรเลียม ดังเช่นคำบรรยายที่ว่า “Her gills are enormous now. Her body is huge. She matches perfectly the golden light filtering through the clear water.” (Okorafor, 2014, p. 290) แสดงให้เห็นถึงนัยยะของการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรทางธรรมชาติของไนจีเรียที่ไม่อาจกลับไปสู่สมัยก่อนทุนนิยมได้อีกต่อไป จึงเห็นได้ว่าการเข้าสู่ระบบทุนนิยมและพัฒนาสมัยใหม่ได้ทิ้งร่องรอยทางธรรมชาติเอาไว้ แม้แต่ธรรมชาติอย่าง

ทะเลและสัตว์น้ำก็ได้ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ในตอนท้ายของเรื่อง สัตว์ทะเลต่างก็ฟื้นขึ้นมาในสภาวะใหม่ และวิวัฒนาการกลายเป็นสิ่งมีชีวิตรูปแบบใหม่โดยต่อยอดจากร่องรอยการพัฒนาของสมัยทุนนิยม ดังนั้น แม้ว่าแท่นขุดเจาะน้ำมันจะถูกทำลายไปจนไม่อาจกลับไปเป็นดังเดิมได้อีก แต่ยังคงมีร่องรอยของอุตสาหกรรมหลงเหลืออยู่

แม้จะสามารถตัดขาดจากอิทธิพลของตะวันตกได้ แต่ไนจีเรียในอนาคตก็นั้นก็ไม่อาจย้อนกลับไปสู่อดีตของไนจีเรียก่อนช่วงการเข้ามาของต่างชาติได้ อัตลักษณ์ของชาติที่จะเกิดขึ้นในอนาคตคือการผสมผสานความเป็นไนจีเรียในปัจจุบันกับเทคโนโลยีของมนุษย์ต่างดาว โดยไม่พึ่งพาการลงทุนของต่างชาติและประเทศมหาอำนาจ อีกทั้งยังต้องปรับเปลี่ยนให้ประเทศยอมรับความหลากหลายและการมีอยู่ของสปีชีส์อื่นรวมถึงสัตว์ในทะเลมากขึ้น การยอมรับนี้ไม่ใช่การหลอมรวมสิ่งมีชีวิตอื่นเข้ามาเป็นไนจีเรีย แต่เป็นการยอมรับกันในฐานะ “พี่น้อง” หรือ “แขก” (Okorafor, 2014, p. 278) ที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน

ทั้งอะเดรา อากู และแอนโทนี เปรียบเป็น “ตัวแทน” ของคนไนจีเรียที่เคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นตัวแทนของประชากรรูปแบบใหม่ที่จะขับเคลื่อนไนจีเรียให้หลุดพ้นจากอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ และนำวัฒนธรรมท้องถิ่นกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ความเป็นชาติอีกครั้ง ทั้งสามคนคือตัวแทนของมนุษย์ที่ได้รับพลังจากธรรมชาติที่สะท้อนอัตลักษณ์ของความเป็นไนจีเรียและวัฒนธรรมแอฟริกัน นั่นคือ น้ำ ดิน และเสียง ทั้งยังเป็นตัวแทนของความหลากหลายทางสถานะ เพศ และความเชื่อ กล่าวคือ แอนโทนีคือนักร่อนที่มีเชื้อสายโยรูบา เขาเป็นตัวแทน “เสียง” ของคนชาติพันธุ์ อากูเป็นตัวแทนของผู้ทำหน้าที่ปกป้องชาติในอุดมคติที่ควรจะทำหน้าที่โดยยึดหลักความถูกต้องเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศ เปรียบเสมือนรากฐานความแข็งแรงของไนจีเรีย และอะเดราเป็นผู้หญิงชนชั้นกลาง กลายเป็นตัวแทนของความเชื่อเรื่อง marine witch ซึ่งเป็นความเชื่อท้องถิ่นที่ถูกกดขี่และไม่ได้รับการยอมรับในฐานะศาสนาหลักให้กลับมาอีกครั้ง สถานะชนชั้นกลางที่มีการศึกษาของอะเดราเป็นการคัดค้านต่ออคติที่ว่าความเชื่อเรื่องลึกลับเป็นสิ่งมลายและขาดความน่าเชื่อถือ ทว่าสิ่งลึกลับเหล่านี้กลับฟื้นคืนมาอีกครั้งในสมัยใหม่ ในแง่หนึ่งก็แสดงว่า ความเชื่อของคนในพื้นที่ไม่ได้หายไปจากการถูกผลักดันของอำนาจรัฐ แต่รอการฟื้นคืนมาอีกครั้งในบริบทของความเป็นสมัยใหม่

วิถีชีวิตที่คนในชาติต้องยอมรับ คือการยอมรับเรื่องความลึกลับ เวทมนตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถใช้หลักวิทยาศาสตร์มาอธิบายได้ เพื่อทำความเข้าใจพลังพิเศษของอะเดรา อากู และแอนโทนี่ “He still felt Agu, Adaora and Anthony were witches. Good witches, but witches nonetheless. Old outdated ways of thinking don't die easily, and sometimes they don't die at all.” (Okorafor, 2014, p. 278) จากคำบรรยายตรงนี้ จะเห็นว่า ประชานิธิตินั้นได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของสิ่งลึกลับ ทั้งยังรู้ว่าทั้งด้านดีและไม่ดี เขาไม่ได้มองว่ามนุษย์ต่างดาว สิ่งมีชีวิตอื่นนอกจากมนุษย์ รวมไปถึงเรื่องลึกลับเป็นสิ่งที่อันตรายหรือภัยคุกคามอีกต่อไป แต่ยอมรับความเชื่อดั้งเดิมของคนไนจีเรีย ตลอดจนปรับความคิดให้เข้าใจวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เคยถูกลืมเลือนไปในช่วงการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น การเข้ามาของมนุษย์ต่างดาวนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพและทางจิตใจของคนไนจีเรีย ในเชิงกายภาพนั้น มนุษย์ต่างดาวได้เสนอเทคโนโลยีที่นำมาผสมผสานกับเทคโนโลยีที่มีอยู่แต่เดิม รวมถึงเข้ามามีส่วนให้ตัวละครหลักที่เป็นผู้มีพลังพิเศษอยู่แล้วได้เปิดเผยตนเองและยอมรับพลังที่มีมาแต่เกิด อีกทั้งยังเข้ามาเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจด้วยการสื่อสารกับประชาชนในประเทศไนจีเรียถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น จากการพัฒนาประเทศไปสู่ความพึ่งพาตนเอง และยอมรับอัตลักษณ์ดั้งเดิมของความเป็นชาติ แต่ก็เคารพในความหลากหลาย และรับรู้ถึงตัวตนของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.3 หุ่นยนต์และบทบาทในเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติของผู้อพยพในเรื่อง *Plum Rains*

4.3.1 ภาพแทนและบทบาทของ “ฮิโระ”

หุ่นยนต์มักจะเป็นภาพแทนที่เปรียบเสมือนแรงงานทาสที่ไม่มีค่าแรงเป็นของตนเอง บทความ “Race Robots and Law” ของวันดา ไรฟอร์ด (Wanda Raiford) ตั้งข้อสังเกตว่า ภาพแทนของหุ่นยนต์มักจะเชื่อมโยงกับเรื่องสิทธิของมนุษย์ การต่อสู้ และวิธีการต่อต้านของกลุ่มผู้ถูกกดขี่ นอกจากนี้ยังตั้งคำถามกับสังคมหรือความเป็นเชื้อชาติ หรือชนชั้นที่ด้อยกว่า คำกล่าวที่ว่า “ทำให้มีพลังชีวิตได้ด้วยฝีมือมนุษย์” (“they want the human vital spark”) (Raiford, 2008, p. 108) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เป็นเหมือนพระเจ้าหรือผู้ให้ชีวิตแก่หุ่นยนต์ ภาพแทนของหุ่นยนต์จึง

เป็นเหมือนสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (non-human) มีสถานะรองมาจากความเป็นมนุษย์ และอยู่ภายใต้การควบคุมของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ “ให้” สิทธิดังกล่าวกับหุ่นยนต์ หุ่นยนต์ไม่สามารถได้รับสิทธินั้นโดยกำเนิด หุ่นยนต์จึงเปรียบเสมือนสิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมืออยู่ใต้การสั่งการและความต้องการของมนุษย์เท่านั้น ในอีกทางหนึ่ง ตามมุมมองทางประวัติศาสตร์ สิทธิของหุ่นยนต์อาจจะเทียบเท่ากับสิทธิของผู้หญิงและแรงงานทาส ซึ่งหากต้องการให้หุ่นยนต์มีสถานะเทียบเท่ากับมนุษย์ จะต้องผ่านการแก้ไขกฎหมายเพื่อเกิดความเท่าเทียมกัน

ตัวละครหุ่นยนต์ฮิโร (Hiro) ในเรื่อง ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยแอนเจликаและเป็น “เพื่อน” ให้กับซาโยโกะ ฮิโรถูกออกแบบมาให้ช่วยเหลือทางการแพทย์ และช่วยฟื้นฟูอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่มั่นคงของคนชรา โดยเริ่มแรก ฮิโรเป็นหุ่นยนต์รุ่นต้นแบบที่ผลิตขึ้นในประเทศไต้หวัน และลูกชายของซาโยโกะนำเข้ามาเพื่อทดลองใช้กับมารดา ฮิโรเป็นหุ่นยนต์ที่รองรับการทำงานที่ซับซ้อนมากขึ้น ต่างจากหุ่นยนต์ใช้แรงงานทั่วไป บทบาทของฮิโรยังทำให้แอนเจลิกาวิตกกังวลว่าหุ่นยนต์กำลังจะเข้ามาแทนที่แม้กระทั่งแรงงานอพยพที่มีทักษะอย่างแอนเจিকাเพิ่มมากขึ้น

ลักษณะของหุ่นยนต์อย่างฮิโรถูกออกแบบให้เป็นหุ่นยนต์ที่ไม่สามารถเคลื่อนที่เองได้ และเรียนรู้สภาพโลกภายนอกไปพร้อมกับมนุษย์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน จากอุปกรณ์ที่มีเพียงส่วนหัวก่อนจะถูกประกอบส่วนที่เหลือขึ้นโดยมนุษย์ และเริ่มสื่อสารด้วยภาษาที่ซับซ้อนมากขึ้น กระบวนการเรียนรู้ของหุ่นยนต์ในเรื่องจึงไม่ต่างกับการเรียนรู้ของมนุษย์ตั้งแต่ทารกที่ค่อย ๆ เติบโตขึ้น บุคลิกของฮิโรที่เป็นหุ่นยนต์ที่ช่างซักถามและพร้อมเรียนรู้ตลอดเวลาคล้ายกับนิสัยของเด็ก ทำให้ซาโยโกะที่แม้ว่าจะมีอคติกับเทคโนโลยีเป็นฝ่ายเริ่มเปิดใจให้เพราะลักษณะของฮิโรทำให้เธอคิดถึงลูกชาย ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับลูกชายนั่นเย็นชาและไม่เปิดเผย แต่ตัวตนของหุ่นยนต์กลับทำให้ซาโยโกะยอมรับและยอมพูดคุยกับฮิโรมากขึ้น

นอกจากกระบวนการเรียนรู้จะเหมือนมนุษย์แล้ว สถานะของฮิโรที่เป็นหุ่นยนต์ยังไม่ต่างกับพลเมืองชั้นสองซึ่งเป็นสถานะเดียวกันกับผู้อพยพ เนื่องจากหุ่นยนต์ไม่สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ต้องพึ่งพาการประกอบและติดตั้งของมนุษย์ ทั้งยังต้องเรียนรู้สภาพแวดล้อมภายนอกจากการสื่อสารร่วมกับมนุษย์ นอกจากนี้ตัวตนของฮิโรในฐานะหุ่นยนต์และผู้สูงอายุยังไม่เป็นที่ยอมรับจากคนทั่วไปเพราะความวิตกกังวลเรื่องการเข้ามาแทนที่แรงงานมนุษย์ ทั้งยังต้องปฏิบัติตามคำสั่ง

ของมนุษย์ที่มีสถานะสูงกว่าในทางสังคม สถานะของฮีโระจึงเป็นเหมือนกับแรงงานอพยพที่กำลังเข้ามาแทนที่แรงงานในประเทศญี่ปุ่น

ทว่าบทบาทของหุ่นยนต์ที่คล้ายคลึงกับตัวละครหลักทั้ง 2 คนได้เข้ามาเชื่อมความสัมพันธ์ของซาโยโกะและแอนเจлика โดยเฉพาะการรื้อฟื้นความทรงจำในอดีตของซาโยโกะ และการเติมเต็มสายใยความเป็นครอบครัวให้กับแอนเจлика โดยที่ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความเป็นครอบครัวที่มาจากสายเลือดเดียวกัน

ด้วยบุคลิกของฮีโระที่มีเป้าหมายในการค้นหา “เรื่องเล่า” ของมนุษย์เพื่อเติมเต็มการทำงานของตนเองให้มีประสิทธิภาพ เรื่องเล่าของมนุษย์จึงมีค่าเท่ากับประสิทธิภาพการทำงานของหุ่นยนต์ นอกจากนี้ ฮีโระยังมีหน้าที่บันทึกความทรงจำซึ่งเข้ามาช่วยทดแทนความผิดพลาดในมนุษย์ (human error) แต่ก็ถูกสร้างเพื่อรองรับให้มนุษย์สามารถเลือกที่จะให้หุ่นยนต์กระตุ้นความทรงจำหรือเก็บความลับที่ตนเองไม่อยากจำได้ด้วย กระบวนการของฮีโระในการกระตุ้นความทรงจำของซาโยโกะนั้นเริ่มจากการฉายภาพวิดีโอที่ไม่มีเสียงและไม่มีความเกี่ยวข้องกันโดยไม่มีปฏิกิริยาตอบโต้กับมนุษย์ จนกว่าซาโยโกะจะเป็นฝ่ายเริ่มพูด (Romano-Lax, 2018, pp. 200-203) จากนั้นจึงเปลี่ยนไปฉายภาพถ่ายครอบครัวของซาโยโกะเพื่อสร้างความคุ้นเคยและทำให้ซาโยโกะเป็นฝ่ายอยากรู้ อยากเห็น

วิธีการที่หุ่นยนต์ช่วยกระตุ้นความทรงจำที่ถูกฝังเอาไว้ของซาโยโกะ รวมไปถึงการรื้อฟื้นความทรงจำของเธอ เรื่องชาติพันธุ์ ทายาท คล้ายกับตัวอย่างที่ปรากฏในบทความ “Autobiography” โดยคาริ เวล (Kari Well) บทความดังกล่าวพูดถึงการใช้เทคโนโลยีในการช่วยให้มนุษย์เข้าใจตัวเองมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนช่วยในการเล่าเรื่อง เรื่องเล่าของมนุษย์ไม่ได้กำเนิดขึ้นเพียงแค่ปัจจัยจากความทรงจำของมนุษย์เท่านั้น แต่เกิดจากการคัดกรองและช่วยขัดเกลาโดยอุปกรณ์ที่ช่วยบันทึกความทรงจำ ภาพถ่าย กล้อง ข้อมูลที่เป็นระบบดิจิทัล (Well, 2017, pp. 82-95) เรื่องราวของซาโยโกะจึงถูกเปิดเผยผ่านการสร้างเรื่องเล่า (narrative) ที่ตนเองพอใจที่จะกลับไปนึกถึง โดยซาโยโกะเริ่มเล่าเหตุการณ์ตอนที่เธอยังเป็นเด็ก อาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวและกลุ่มชนพื้นเมืองอพยพ ก่อนจะบรรยายถึงภาพการเที่ยวเล่นในป่า กิจกรรมของแม่และยาย และความตื่นเต้นของเด็กสาวที่กำลังเตรียมพร้อมสำหรับพิธีกรรมการสักหน้า การพูดถึงชนพื้นเมืองในฐานะชนเผ่าที่ยังมีอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และวิถีชีวิตที่ชัดเจน ยังเป็นวิธีการเยี่ยวยา

จิตใจจากปมบาดแผลที่ชนพื้นเมืองอทลายถูกกลืนกินไปหมดแล้ว ทำให้ภาพของความเป็นชนพื้นเมืองเหล่านั้นกลับมามีความสมบูรณ์ดังที่เคยเป็น อาจกล่าวได้ว่า การเล่าเรื่องของชาโยโกะได้เข้าไปเติมเต็มให้กลุ่มอทลายกลับมาชีวิตขึ้นอีกครั้ง

นอกจากนี้ เรื่องเล่าของชาโยโกะยังเต็มไปด้วยความรู้สึกที่ขัดแย้งกับยุคสมัย รวากับเป็นการกลับไปตั้งคำถามกับค่านิยมความหมายและการให้คุณค่าระหว่างคนในอดีตกับคนในสมัยปัจจุบัน เช่น การมองความแปลกเริ่นลับของธรรมเนียมประเพณีที่ถูกกันออกไปเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทั้งที่สำหรับเธอแล้ว ความรู้สึกแปลกใหม่กลับเป็นสิ่งที่น่าค้นหา “Exotic is a bad word these days. But there was a time when people were exotic to each other, and it wasn't a bad way.” (Romano-Lax, 2018, p. 183) สำหรับเธอแล้ว เอกลักษณะและตัวตนทางชาติพันธุ์ แม้จะเป็นสิ่งที่ดูแตกต่างและถูกนิยามว่า exotic ดังที่วาทกรรมของคนในยุคปัจจุบันให้คุณค่า แต่กลับเป็นเอกลักษณะที่ชาโยโกะโหยหา ในขณะที่ตัวตนที่เธอกำลังเลียนแบบอยู่คืออัตลักษณ์ของคนญี่ปุ่น สวมกิโมโนตลอดเวลา และมีวิถีปฏิบัติเช่นคนญี่ปุ่นที่นับวันแทบจะไร้ตัวตนทางสังคม เพราะความชราทำให้ไม่สามารถทำงานได้ จนกลายเป็นเพียงภาระให้ลูกชายต้องคอยดูแล การกลับไปพูดถึงนิยามความ exotic ของชาโยโกะจึงไม่ใช่การดูถูกตัวตนในอดีตที่เธอพยายามจะปิดทับไว้ แต่คือการกลับไปเป็นเจ้าของเรื่องเล่าในอดีตโดยการให้คุณค่าและนิยามเสียใหม่ เปลี่ยนแปลงความหมายที่คนในปัจจุบันไม่ให้คุณค่า โดยการกลับไปให้คุณค่าอัตลักษณ์ชาติพันธุ์อทลายที่ครั้งหนึ่งเคยถูกรัฐบาลญี่ปุ่นมองว่าไร้อารยะ และล้าหลัง

นอกจากนี้ ตัวบทยังทำให้เห็นว่า การเล่าเรื่องของชาโยโกะนั้นไม่ได้ถูกเรียบเรียงอย่างราบรื่นและสมบูรณ์ หญิงชรามักจะลืมเรื่องที่เล่ากลางคัน เล่าอย่างติดขัดและไม่เรียงตามลำดับ อย่างเช่นเรื่องเล่าชีวิตประวัติตามชนบท ตอกย้ำให้เห็นว่าการกลับไปรื้อฟื้นเรื่องเล่าชาติพันธุ์ของชาโยโกะนั้น แม้จะทำให้ชนเผ่าพื้นเมืองกลับมามีชีวิตอีกครั้ง แต่เรื่องเล่าก็ยังเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับตัวละครที่เป็นผู้อพยพในการคืนชีพ ชาติพันธุ์ในอดีตกลับมามีชีวิตอยู่ภายในความทรงจำที่หลงเหลืออยู่ของหญิงชราเท่านั้น ความทรงจำของชาโยโกะไม่ใช่สิ่งที่ถูกเรียบเรียงอย่างถูกต้องแต่เป็นการสร้างเรื่องเล่าใหม่ โดยมีจุดประสงค์เพื่อรื้อฟื้นตัวตนของเธอในอดีตขึ้นมา แต่ปรับแก้ให้ตัวต่อนั้นเป็นตัวตนที่เธอรับได้ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาโยโกะจึงเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่ถูกตีความใหม่ผ่านเรื่องเล่าของชาโยโกะที่เรียบเรียงขึ้นจากความทรงจำที่ไม่ปะติดปะต่อกัน โดยชาโยโกะเลือกที่จะเล่าในเรื่องที่ตนจำได้หรือ “อยาก” ที่จะจำได้ให้ฮิโระฟงเท่านั้น อัตลักษณ์ชาติ

พันธุ์ของเธอจึงไม่เพียงถูกรื้อฟื้นขึ้น แต่เป็นอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นใหม่จากเรื่องเล่าของซาโยโกะที่เลือกด้วยตนเอง

ฮิโระไม่เพียงแต่จะทำหน้าที่เป็นผู้ฟัง แต่ยังเป็นผู้ที่ยึดตั้งคำถามกระตุ้นเพื่อให้ซาโยโกะเล่าเสมอ ทั้งยังทำหน้าที่บันทึกเรื่องเล่าของเธอเอาไว้ ทำให้ความทรงจำเกี่ยวกับกลุ่มอพยพจากบ้านตึกและส่งต่อเข้าไปในซอฟต์แวร์ของฮิโระ ซึ่งตัวหุ่นยนต์นำไปประมวลผลและวิเคราะห์ตัวตนของซาโยโกะอีกต่อหนึ่ง ฮิโระไม่ได้เป็นเพียงผู้รับฟังที่ไม่ตอบสนอง แต่เทคโนโลยีในตัวของหุ่นยนต์กลายเป็นเครื่องอ่านที่สามารถประมวลผล ฮิโระมีเป้าหมายเพื่อการค้นหา “รูปแบบ” หรือลักษณะบางอย่างของมนุษย์ (Romano-Lax, 2018, p. 206) กล่าวอีกอย่างก็คือ หุ่นยนต์ถูกออกแบบมาเพื่อการช่วยเหลือดูแลมนุษย์ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งยังทำหน้าที่วิเคราะห์เรื่องเล่าเพื่อศึกษาภาพรวมของลักษณะความเป็นมนุษย์ เพื่อให้สามารถช่วยเหลือมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ ไม่ต่างกับการที่มนุษย์ศึกษาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการ

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของแองเจลิกา นั้น หุ่นยนต์ไม่ได้มีหน้าที่ทำให้ตัวละครผู้อพยพจดจำหรือสร้างเรื่องเล่าในอดีตได้ แต่ฮิโระช่วยให้เธอพยายามลืมและเปลี่ยนนิยามความหมายของความเป็นชาติและครอบครัว ก่อนหน้านั้นแองเจลิกาเชื่อเสมอว่า ฟิลิปปินส์คือบ้านที่เธอไม่สามารถมีได้ และต้องแลกมาด้วยราคาที่ต้องจ่าย (“if you want to go home, you’re to pay up”)(Romano-Lax, 2018, p. 67) ทั้งจากการหาเงินเพื่อใช้หนี้ให้กับกลุ่มมาเฟียและการกลับไปอยู่กับดาตู ผู้เป็นพี่ชายซึ่งทำงานเป็นแรงงานที่อลาสกา สำหรับเธอแล้ว ประเทศฟิลิปปินส์เป็นภาพครอบครัวที่ยังสมบูรณ์ คือบ้านที่ปรารถนา และเป็นแรงผลักดันให้เธอยังคงทนดินรนทำงานในประเทศที่ปฏิบัติต่อแรงงานต่างชาติดังไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ สายสัมพันธ์ครอบครัวยังเป็นสิ่งที่แรงงานอพยพชาวฟิลิปปินส์ยึดถือร่วมกัน แม้จะร่อนเร่กระจัดกระจายอยู่ทุกหนแห่งในโลก แต่คนฟิลิปปินส์มีครอบครัวและมีประเทศให้กลับไปหาได้เสมอ (Romano-Lax, 2018, p. 135) แม้ว่าการใช้ชีวิตที่ฟิลิปปินส์จะทั้งลำบากและขาดแคลนทรัพยากร เนื่องจากภัยธรรมชาติและ การไม่ให้ความช่วยเหลือของรัฐบาล แต่แองเจลิกาเชื่อว่าเธอและพี่ชายสามารถซื้อตัวกลับไปบ้านและอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวได้อีกครั้ง แม้จะไม่เหลือทรัพยากรใด ๆ ก็ตาม

คุณค่าของสถาบันครอบครัวผูกโยงกับคนฟิลิปปินส์ไว้กับความเป็นชาติและประเทศบ้านเกิด สายใยของครอบครัวยังเป็นความเชื่อมั่นอย่างเหนียวแน่นของคนฟิลิปปินส์ที่เป็นแรงงานพลัดถิ่น

ในสภาวะที่ต้องจากบ้านไปทำงาน ครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แรงงานพลัดถิ่นยังคงเชื่อมโยงตัวตนเข้ากับบ้านเกิดที่จากมา และกลายเป็นความเชื่อและอุดมคติที่ถูกหล่อหลอมและกลายเป็นเอกลักษณ์ของคนฟิลิปปินส์ ดังเช่นข้อความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ของฟิลิปปินส์ที่แองเจลิกาซื้อมาอ่านระหว่างทางกลับบ้านของซาโยโกะ

How long was Philippines ruled by Spain? Three hundred and thirty-three years. And that's not counting our forty years as a colony under the U.S. of A. We were just tribes when the Spanish came. Yet look how well we do everywhere. In the United States, poor Filipino-Americans are almost unheard of. No ethnic group has less poverty. Because when we get to a new place, we work so hard. (...) it's our nuclear family that we count on: mother, father, brother, sister. (...) A Filipina has to make money for her family. Filipina can put up with conditions few others can't because they have a reason to face any obstacle. Take away that reason, things fall apart in the nation, in the family, in the head and in the heart. (Romano-Lax, 2018, p. 135)

แต่สายใยและอุดมการณ์ความเป็นชาติดังกล่าวก็ถูกท้าทายโดยกระแสโลกาภิวัตน์และการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน เพราะแองเจลิกาไม่สามารถติดต่อกับพี่ชายได้ตลอดเวลา และความผูกพันของทั้งคู่ก็ห่างเหินขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่สถานะของหุ่นยนต์ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแรงงานอพยพเป็นสิ่งที่เข้ามาสั่นคลอนและท้าทายสายสัมพันธ์ของครอบครัวที่เชื่อมโยงกับความรักบ้านเกิดเมืองนอน ฮิโระพยายามเรียนรู้ความรู้สึกและมุมมองจากแองเจลิกา ทั้งยังเริ่มปฏิสัมพันธ์กับเธอ และให้เกียรติเรียกเธอว่า เซนเซย์ เพราะแองเจลิกาเป็นผู้สอนงานให้กับตน การได้รับการปฏิบัติอย่างให้เกียรติจากสิ่งไม่มีชีวิตดังกล่าวย้อนแย้งกับการได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและไม่มีความเห็นอกเห็นใจจากมนุษย์ด้วยกันดังเช่นที่แองเจลิกาเคยเจอ การมีอยู่ของฮิโระจึงเข้ามาเพื่อขัดจังหวะ (disrupt) วิถีชีวิตและมุมมองของแองเจลิกา ตั้งแต่มีบุคลิกภาพที่เหมือนคน เรียนรู้ที่จะชงชาและให้ยาซาโยโกะ ทั้งปฏิบัติต่อเธอเหมือนมนุษย์คนหนึ่ง แต่เหตุการณ์สำคัญที่สุดที่เป็นจุดเปลี่ยนต่อความคิดเรื่องครอบครัวของแองเจลิกาคือการที่ฮิโระทำอาหารท้องถิ่นฟิลิปปินส์ให้เธอกิน

แองเจลิกาหวาดระแวงตัวตนของอีโรเพราะมองว่าหุ่นยนต์เป็นสิ่งที่แปลกปลอม และรู้สึกโกรธต่อเหตุการณ์ที่อีโรพยายามจะผูกมิตรกับเธอด้วยการทำอาหารฟิลิปปินส์ เธอพบว่ารสชาติอาหารที่อีโรทำนั้นเหมือนกับรสชาติอาหารที่เธอเคยกินสมัยเด็กจนแทบแยกไม่ออก แต่เธอกลับโกหกไปว่าอาหารที่หุ่นยนต์ทำนั้นไม่เหมือนกับรสชาติอาหารท้องถิ่นแม้แต่น้อย และปฏิเสธที่จะรับประทานอาหารร่วมกัน ด้วยสถานะของอีโรที่ไม่ใช่มนุษย์ ทำให้แองเจลิกาหวาดกลัวต่อความหมายของครอบครัวและความผูกพันทางสายเลือดที่กำลังจะถูกแทนที่ด้วย “วัตถุ” ซึ่งดูเหมือนจะไม่มีคุณค่าและไม่มีความรู้สึกเมื่อเทียบกับมนุษย์ด้วยกัน ดังเช่นที่แองเจลิการำพึงกับตัวเองว่า “And where did that leave the real thing? Where did that leave the living?” (Romano-Lax, 2018, p. 239)

การเข้ามาแทนที่ของอีโรทำให้ภาพครอบครัวที่แองเจลิกาวาดฝันไว้นั้นสลายไป ความวิตกกังวลของเธอจึงเกิดจากอาการฝันสลาย (disillusioned) และจากการพบความจริงที่ว่าแรงงานอพยพอาจจะไม่ได้กลับไปเจอครอบครัวอีก จากเดิมการฝากความหวังไว้กับพี่ชายร่วมสายเลือดเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เธอยังหลอเลี้ยวความหวังที่จะได้กลับบ้านได้ แต่ในสภาวะที่ต้องดิ้นรนและพลัดพรากจากบ้าน ภาพความสมบูรณ์แบบของครอบครัวร่วมสายเลือดจึงเป็นไปไม่ได้ อีกต่อไป คนที่แองเจลิกาอยู่ใกล้ชิดมากกว่ากลับเป็นซาโยโกะและอีโรที่คอยช่วยเหลือและรับฟังเธอ ทั้งสามคนผูกพันไม่ต่างกับคนในครอบครัวที่เชื่อมโยงกันผ่านประสบการณ์ในฐานะพลเมืองชั้นสอง และประสบการณ์ความเจ็บปวดของการต้องละทิ้งอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ความเป็นชาติแบบเดิมของตน ในที่นี้ การเกิดใหม่ของครอบครัวจึงไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกร่วมสายเลือด แต่เป็นสิ่งที่เข้ามาเติมเต็มและคอยช่วยเหลือเธอ ทำให้เธอไม่รู้สึกอยู่โดดเดี่ยวอีกต่อไป

แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับการศึกษาหุ่นยนต์ในนวนิยายบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นในประเทศรอบนอก ดังที่กล่าวไปว่า บริบทของประเทศรอบนอกนั้นยังคงเน้นให้เห็นสภาพแวดล้อม บริบททางสังคม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์ของประเทศที่ได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ แต่ความหมายของหุ่นยนต์ในมุมมองประเทศรอบนอกไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือของมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่ถูกนำเสนอให้มีส่วนในการช่วยเหลือหรือสร้างความเข้าใจร่วมกับมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันมากกว่าแค่เป็นเครื่องมือรับใช้มนุษย์ สถานะความเป็นพลเมืองชั้นสองของอีโรเป็นเหมือนกับแองเจลิกา ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครจึงเกิดเป็นสายสัมพันธ์ (solidarity) ที่มีจุดร่วม

ของสถานะสังคมเดียวกัน ในตัวบท หุ่นยนต์จึงไม่ได้อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่ามนุษย์ ทีโมธี เลอนัว (Timothy Lenoir) เสนอถึงแนวคิดความเป็นมนุษย์ร่วมกับสิ่งไม่มีชีวิตหรือหุ่นยนต์ โดยมองว่า มนุษย์นั้นไม่ได้สูงส่งหรือมีอำนาจในการกระทำ (agency) ฝ่ายเดียว แต่ต้องกระทำ (practice) ความเป็นมนุษย์ผ่านเครื่องมือและสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งในที่นี่ก็รวมไปถึงหุ่นยนต์ที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้ มนุษย์ด้วย (Lenoir, 2002) ในที่นี้หมายถึงหุ่นยนต์จะไม่เป็นแต่เพียงเครื่องมือรับใช้มนุษย์ รวบรวม คำสั่งและตอบสนองความต้องการของมนุษย์เสมอไป แต่มีหน้าที่สื่อสาร ถ่ายทอด และสะท้อน ความเป็นมนุษย์ แม้ในช่วงเวลาที่มนุษย์มองไม่เห็นหรือมองข้ามตัวตนของตนเองไป ซาโยโกะเป็น หญิงชราอยู่ติดบ้านที่เริ่มเลอะเลือน ตัวตนและอดีตของเธอหายไปทีละน้อยจากความทรงจำ อีกทั้งการมีสถานะเป็นคนชราที่มีร่างกายอ่อนแอ ทำให้เธอไม่สามารถออกไปไหนได้ ประสบการณ์ และความทรงจำของการใช้ชีวิตเริ่มหายไป แต่การมีหุ่นยนต์อย่างฮิโระทำให้เธอยังคงจดจำ ประสบการณ์ในอดีตที่ยังคงต่อเติมความเป็นมนุษย์ให้กับเธอได้

การร่วมมือระหว่างหุ่นยนต์กับมนุษย์ยังสอดคล้องกับแนวคิด post-Singularity ที่เน้นการ อยู่ร่วมกันระหว่างหุ่นยนต์และมนุษย์ ดังทีลียา ยาสเซ็ค (Liza Yaszek) และ เจสัน เอลลิส (Jason W. Ellis) ได้กล่าวเอาไว้ว่า “posthuman alliances with and non-human, which include aliens and artificial beings, might produce modes of psychological and social organization that secure justice better than did earlier, human-oriented modes of political activism.” (Yaszek & Ellis, 2017, p. 80) หุ่นยนต์และมนุษย์ไม่ได้แยกขาดออกจากกัน แต่เมื่อ มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาหรืออาศัยอยู่ร่วมกับหุ่นยนต์ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะสร้างชุมชน หรือ ประวัติศาสตร์ที่มีหุ่นยนต์ร่วมอยู่ด้วยในฐานะเทคโนโลยีที่ช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลง การมีอยู่ของ หุ่นยนต์ร่วมกับการมีอยู่ของมนุษย์ยังทำให้เห็นว่าความเป็นมนุษย์ไม่ได้สูงส่งอีกต่อไป มนุษย์ กลายเป็นสิ่งมีชีวิตที่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นอยู่ตลอดเวลา

ในตอนจบนั้น แองเจลิกายอมตัดใจจากพี่ชาย และก้าวข้ามการยึดติดกับครอบครัว เธอทิ้ง เงื่อนไขที่จะกลับประเทศไปพร้อมกับพี่ชายและละทิ้งภาพของประเทศฟิลิปปินส์ที่มีครอบครัว พร้อมหน้า โดยหุ่นยนต์อย่างฮิโระได้ทำให้แองเจลิกาเห็นถึงคุณค่าของมนุษย์ และเตือนให้เธอ ระลึกถึงศักยภาพของตนเอง โดยอธิบายว่าสิ่งมีชีวิตต่างก็เป็นสินค้าที่ถูกแลกเปลี่ยนไปมาแต่ก็เป็น สิ่งที่ดีจนเพื่อให้มีชีวิตอยู่เสมอ แม้ว่าจะผันสลายจากความหวังในบ้านเกิด แต่แองเจลิกาเลือกที่จะ กลับไปประเทศฟิลิปปินส์

และเพื่อที่จะได้กลับบ้าน แองเจликаจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีของฮิโระเพื่อช่วยให้เธอหลบหนีจากประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ฮิโระยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยเหลือตัวละครจากประเทศรอบนอกโดยการเข้ามาแทนที่และเสริมสร้างสายสัมพันธ์ทางครอบครัว ที่ไม่ได้มีนิยามว่าเป็นครอบครัวแบบที่ผูกพันทางสายเลือดหรือแม้แต่เป็นความสัมพันธ์ฉันครอบครัวระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากการที่แองเจลิกากับฮิโระกลายเป็นครอบครัวที่ผูกพันกันด้วยสถานะของความเป็นคนนอกเหมือนกัน

4.3.2 “การเกิด” “การตาย” และ “การสร้างใหม่” ของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

วัฏจักรของการเกิดและการตายเป็นประเด็นสำคัญของนวนิยายเรื่อง *Plum Rains* ชื่อเรื่องของนวนิยายสื่อถึงลูกพลัมที่มักจะตกลงมาในช่วงหน้าฝน เป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนฤดูจากช่วงฤดูฝน ก่อนเข้าฤดูร้อน เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงช่วงเวลาแห่งความลำบากและอุปสรรคก่อนที่จะเปลี่ยนไปสู่ฤดูใบไม้ผลิที่ต้นพลัมจะเริ่มผลิดอกครั้งใหม่ เปรียบได้กับการเกิดใหม่ โดยระหว่างการเกิดและความตายก็คือการเติบโตและดำเนินชีวิตอยู่ ตัวละครหลักทั้งสามนั่นคือ แองเจлика ซาโยโกะ และฮิโระ ได้ฉายภาพสะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตอยู่ดังกล่าว

อัตลักษณ์ความเป็นชาติก็เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับประเด็นวัฏจักรของการเกิดและการตาย ไม่ต่างกับการพูดถึงลูกพลัมที่ตกในหน้าฝนและการผลิดอกในฤดูใบไม้ผลิ ดังจะเห็นว่าตอนเริ่มเรื่องตัวละครหลักไม่ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามเงื่อนไขของ “วัฏจักร” ดังกล่าว และไม่ตระหนักถึงการยอมรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การสร้างใหม่ ซาโยโกะเป็นตัวละครที่พยายามจะฝังทับอดีตชาติพันธุ์ของเธอเอาไว้และเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ความเป็นชาติของตัวเองให้เป็นชาวญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกัน แองเจลิกาก็พยายามที่จะยึดติดกับอุดมคติและค่านิยมความเป็นชาติที่เธอและแรงงานอพยพส่วนใหญ่ยึดถือด้วยความหวัง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การมีชีวิตอยู่ของทั้งคู่ยากลำบากและต่างก็มองไม่เห็นโอกาสของการเริ่มต้นใหม่

นอกจากนี้ เงื่อนไขของการเป็นแรงงานอพยพยังเกี่ยวข้องกับภาระและความขาดแคลนทางทรัพยากร ทำให้ในมุมมองของแองเจликаแล้ว การมีลูกในหมู่บ้านของประเทศฟิลิปปินส์ที่มักจะประสบภัยพิบัติและพร้อมที่จะพวกรครอบครัวหนึ่งออกจากกัน เป็นสิ่งที่ย้ำเตือนถึงความ

ขาดในด้านทรัพยากร ด้านความสัมพันธ์ที่ต่อกันไม่ติดในครอบครัว และการสูญเสียคนในครอบครัว “การกลับบ้าน” จึงมาพร้อมกับเงื่อนไขทางการเงิน ชาติซึ่งเป็นแหล่งพักพิงจึงเป็นภาพฝันที่เป็นไปได้ยาก การมีลูกกลายเป็นภาระทางการเงินและเวลา แม้จะอยากมีลูกแค่ไหนก็ตาม ก็จะไม่แลกมาด้วยความยากลำบากของการดูแลลูกจนไม่มีเวลาหาเลี้ยงครอบครัว ในขณะที่ชาวญี่ปุ่นเชื่อว่า การมีลูกถือเป็นเรื่องน่ายินดี เพราะจำนวนประชากรที่ลดน้อยลงทำให้อัตราการเกิดต่ำ กอปรกับประชากรในประเทศญี่ปุ่นมีศักยภาพทางการเงินพอจะเลี้ยงดูลูก จากคำบรรยายว่า “In the Philippines, pregnancy had been sad news often enough, or maybe bittersweet at best, because who could afford a baby, and what if you didn’t have a job, or what if you have one job or two, and no time to watch the baby and had to pay someone else to do it for you? But here in Japan, it was only joyful news.” (Romano-Lax, 2018, p. 128) ดังนั้น เมื่อแองเจลิกาตั้งครรภ์กับคู่รักชาวญี่ปุ่นอย่างไม่ได้ตั้งใจจึงกลายเป็นเรื่องร้ายแรง ตามกฎหมายแรงงานในนวนิยาย แรงงานต่างชาติที่ตั้งครรภ์จะถูกส่งกลับประเทศ เพราะญี่ปุ่นไม่ต้องการเพิ่มจำนวนประชากรชาวต่างชาติจากอัตราที่จำกัดไว้ เหตุการณ์ดังกล่าวบีบให้เธอตัดสินใจแลกเปลี่ยนลูกในครรภ์กับคู่แต่งงานชาวญี่ปุ่นที่ต้องการจะมีลูกกับเงินสำหรับใช้นี้เพื่อให้ได้กลับประเทศ

ในระหว่างที่แองเจลิกากำลังถูกเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่นจับกุมตัวเพื่อส่งกลับประเทศ ฮิโระช่วยเธอหลบหนีและยังช่วยทำคลอดให้เธอ โดยเชื่อมต่อตนเองกับเน็ตเวิร์กที่มีหุ่นยนต์ตัวอื่น ๆ ที่มีความรู้เรื่องการทำคลอด ทำให้แองเจลิกาเห็นถึงความพยายามของหุ่นยนต์ที่จะช่วยเธออย่างเต็มที่ อีกทั้งฮิโระยังเตือนแองเจลิกาว่า สิ่งที่จะทำให้มนุษย์พบจุดจบคือการปฏิเสธตนเองและการยอมแพ้ มนุษย์คือศัตรูที่เลวร้ายที่สุดของตัวเอง มนุษย์ได้ทำลายและเข้าครอบครองระบบนิเวศ ในระดับปัจเจก มนุษย์ทำลายความหวังและปฏิเสธความปรารถนาของตัวเองและเลือกจะยอมแพ้ ความพยายามช่วยเหลือของฮิโระทำให้แองเจลิกาเห็นถึงคุณค่าของการมีชีวิต การมีลูกอาจไม่ใช่ภาระที่สะท้อนความขาดแคลนทางทรัพยากรในประเทศ แต่อาจเป็นสัญลักษณ์แทนความหวังและการเริ่มต้นใหม่ การกลับไปประเทศบ้านเกิดพร้อมหุ่นยนต์ซึ่งเป็นทรัพยากรทางเทคโนโลยีอย่างหนึ่ง อาจจะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรและรายได้ เทคโนโลยีกลายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการต่อรองทางเศรษฐกิจสำหรับประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นภาพที่กลับกับความจริง

ความสัมพันธ์ระหว่างหุ่นยนต์กับมนุษย์ที่แอนเจลิกาได้เรียนรู้ นั้น ทำให้ความเชื่อเดิมเกี่ยวกับครอบครัวของเธอเปลี่ยนไป สอดคล้องกับสิ่งที่ อาจัน อัปปาดูไร (Arjun Appadurai) มองเกี่ยวกับตัวตนของปัจเจกบุคคลในยุคโลกาภิวัตน์ว่า เป็นสิ่งที่ไม่คงทนถาวร แต่เลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเพื่อตอบโต้กับกระแสภายนอกที่พยายามกลืน (assimilate) อัตลักษณ์ของทุกคน ดังเช่นบทความของอัปปาดูไรที่ว่า “globalized world where one’s identity is no longer easy to grasp, external homogenizing cultural influences are often violently rejected, and societies or localities strive to homogenize and create an identity to confront external forces.” (Appadurai, 1996, p. 111) แต่เดิมแอนเจลิกายึดโยงตัวตนกับชาติและสายเลือดความเป็นฟิลิปปินส์ แต่ภายหลังเธอได้สร้างครอบครัวที่ประกอบไปด้วยตัวเธอ ลูก และหุ่นยนต์ ซึ่งอาจหมายถึงการละทิ้งคุณค่าของสถาบันครอบครัวในแบบเดิม เพื่อปรับตัวไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้สถานะของแรงงานอพยพไม่มีโอกาสกลับไปอยู่ร่วมกับครอบครัวได้ แม้ความหวังของแอนเจลิกาที่ต้องการมีครอบครัวยังคงอยู่ แต่เธอได้ละทิ้งคุณค่าความเป็นชาติในแบบเดิม และยอมรับว่าครอบครัวร่วมสายเลือดไม่ได้เป็นสิ่งที่ยึดโยงหรือเป็นความหวังให้เธอได้อีกต่อไป ซึ่งต่อแต่นี้ไป การสร้างครอบครัวใหม่ของแอนเจลิกาย่อมทำให้มุมมองของเธอต่อความเป็นชาติและอุดมคติของชาติในฐานะแรงงานอพยพเปลี่ยนไปด้วย

การยอมรับความจริงว่าต่อไปนี้คุณค่าและความหมายของชีวิตกำลังจะเปลี่ยนไปนั้น สามารถเห็นได้จากการที่แอนเจลิกาเลือกกลับฟิลิปปินส์ ซึ่งประเทศฟิลิปปินส์ไม่ได้เป็นสถานที่เหมาะสำหรับครอบครัวให้อยู่กันพร้อมหน้า แต่เป็นสถานที่ที่จะให้โอกาสเธอได้ลงมือชีวิตอยู่ด้วยตัวเอง การกลับบ้านของแอนเจลิกาไม่ได้เป็นเพียงการต่อต้านเชิงวัฒนธรรมต่อกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้เธอและพี่ชายต้องพลัดพรากจากบ้าน แต่ยังเป็นการต้านทานกับประเทศมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยการขัดขืนกฎหมายแรงงาน ตรงที่แรงงานที่ตั้งครรภ์จะต้องถูกส่งกลับประเทศ แต่ในกรณีนี้ แอนเจลิกาเลือกที่จะกลับประเทศไปพร้อมกับลูกที่เป็นครึ่งฟิลิปปินส์ครึ่งญี่ปุ่น ซึ่งถือว่าขัดกับกฎหมายแรงงาน แต่ในตอนสุดท้าย แอนเจลิกา นำทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรทางเทคโนโลยีอย่างหุ่นยนต์กลับไปพร้อมกันด้วย

นอกจากนี้ แอนเจลิกายังได้รับบทเรียนจากเรื่องเล่าในอดีตของซาโยโกะ ซาโยโกะได้ถ่ายทอดเรื่องราวในอดีตของตนให้เธอฟัง ทำให้แอนเจลิกาตระหนักว่าเธอต้องเผชิญหน้ากับความจริงและละทิ้งความหวังเดิมที่จะอยู่กับพี่ชาย การที่ทั้งสองคนได้เปิดใจคุยกันโดยมีอิโรเป็น

ตัวกลางช่วยให้แองเจликаเข้าใจที่มาและตัวตนของซาโยโกะที่เป็นมากกว่าผู้หญิงคนญี่ปุ่น และเป็นสาเหตุให้แองเจликаต่อสู้เพื่อนำลูกกลับประเทศไปด้วยกัน โดยเรื่องเล่าเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของซาโยโกะมีส่วนเปลี่ยนคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นชาติของแองเจлика และทำให้เธอยอมรับความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของเธอในฐานะแรงงานอพยพได้

ความน่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ ตัวบทเปิดโอกาสให้เห็นความหวังของแรงงานอพยพอย่างแองเจликаในโลกที่เธอเคยมองว่าโหดร้ายและไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะลูกของแองเจликаที่เพิ่งเกิดว่าอาจเป็นตัวแทนของมนุษย์ในโลกอนาคตที่อัตลักษณ์ความเป็นชาติอาจจะเปลี่ยนไปจากเดิม เพราะลูกของเธอจะมีอัตลักษณ์ที่ผสมระหว่างความเป็นคนฟิลิปปินส์กับคนญี่ปุ่นที่ได้รับการปกป้องดูแลจากหุ่นยนต์อย่างฮิโระ ลูกของแองเจликаจึงอาจถือว่าเป็นตัวแทนของมนุษย์ยุคใหม่ที่อยู่ร่วมกับมนุษย์และหุ่นยนต์ ต้องการชุดคุณค่าและค่านิยมอัตลักษณ์ใหม่ เป็นอัตลักษณ์มีลักษณะพันธุ์ทาง (hybrid) ตามนิยามของโฮมี บาบ่า ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ไม่สามารถถูกนิยามตายตัว แต่ลื่นไหลเปลี่ยนแปลงไปท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก (Bhabha, 1995, p. 156) ไม่ยึดติดทั้งกับชนชาติหรือแม้แต่ความเป็นมนุษย์ แต่เป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการเกื้อกูลกันของมนุษย์และหุ่นยนต์ จากพื้นฐานของการต่อสู้ดิ้นรน และความเข้าอกเข้าใจกันของความเป็นคนชายขอบ ในที่นี้ อัตลักษณ์ความเป็นชาติของลูกแองเจлика และของตัวเธอหลังจากกลับประเทศก็จะเปลี่ยนไปด้วย

ในขณะเดียวกัน บทสรุปชะตาชีวิตของซาโยโกะนั้นแตกต่างออกไป ตลอดเวลาที่ผ่านมา ซาโยโกะไม่สามารถยอมรับอัตลักษณ์หรือทายาทของตัวเองได้ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เธอย้อนกลับไปนึกถึงความทรงจำในช่วงที่ถูกจับตัวและบังคับให้ต้องขายบริการในฐานะ comfort woman ในช่วงสุดท้ายของชีวิต ซาโยโกะเลือกที่จะเปิดเผยความจริงเรื่องชาติพันธุ์ของตนเองให้นักข่าวในงานแถลงข่าวการเปิดตัวหุ่นยนต์ดูแลคนชราอย่างเป็นทางการ ในงานนี้ ซาโยโกะตัดสินใจเผยเรื่องที่ตนเคยเป็น comfort woman ต่อหน้าสื่อญี่ปุ่นเพื่อ “break silence” (Romano-Lax, 2018, p. 239) ที่รัฐบาลญี่ปุ่นในสมัยนั้นเรียกร่องจากเธอ การเปิดเผยดังกล่าวสร้างความตระหนักให้กับนักข่าวและลูกชายของเธอ

จะเห็นว่า อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนชายขอบเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกปิดเอาไว้ เพราะเต็มไปด้วยบาดแผลและความน่าอับอาย แต่เมื่อซาโยโกะได้เล่าเรื่องราวในอดีตออกมาผ่านการพูดคุย

กับฮิโระและแอนเจลิกา ซึ่งมีสถานะเป็น “ชายขอบ” เช่นเดียวกับเธอในอดีต ตัวตนในอดีตของเธอก็ถูกรื้อฟื้นกลับมาอีกครั้ง เรื่องเล่าในอดีตเกี่ยวกับชาติพันธุ์และความเป็นอหยาโลภถูกสร้างขึ้นมาใหม่ในความทรงจำของซาโยโกะ และถูกนำมาใช้เพื่อสั่นคลอนความเชื่อของสังคมญี่ปุ่นที่มีค่านิยมในชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นการใช้อัตลักษณ์คนชายขอบเพื่อตอบโต้กับค่านิยมยึดถือสารัตถะความเป็นชาติของญี่ปุ่น โดยฮิโระมีส่วนสำคัญที่ทำให้ซาโยโกะกล้าที่จะยอมรับอัตลักษณ์ที่ถูกปิดทับไว้ของตน “But this robot makes more sense than all of you. He has told me: I do have a right, and he has a right.” (Romano-Lax, 2018, p. 332)

นอกจากนี้ การที่ผู้หญิงชายขอบคนหนึ่งสามารถสวมทับความเป็นคนญี่ปุ่น และทำให้ทุกคนเชื่อว่าเธอเป็นคนญี่ปุ่นโดยกำเนิด ตอกย้ำให้เห็นว่าความเป็นคนญี่ปุ่นนั้นไม่ได้บริสุทธิ์โดยเชื้อชาติ แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีกฎหมายบังคับจำกัดจำนวนและอายุการทำงานของแรงงานต่างชาติ เพราะกลัวการเข้ามาตั้งรกรากของชนชาติอื่น หากแต่กระแสโลกาภิวัตน์ยืนยันให้เห็นว่าสารัตถะทางเชื้อชาติในประเทศเป็นสิ่งที่สามารถถูก “เลียนแบบ” และปลอมแปลงโดยคนภายนอก ดังเช่นกรณีของซาโยโกะ

ในตอนท้ายของเรื่อง ซาโยโกะทาสีบนใบหน้าของตนเอง การสักหน้าตามความหมายเดิมของชาติพันธุ์อหยาโลภจะแสดงถึงการโตเป็นผู้ใหญ่ แต่ซาโยโกะได้กระทำในตอนที่ยังกำลังจะตาย ทั้งเธอยังระบายสีบนใบหน้าแทนการสักตามพิธีกรรม อาจตีความได้ว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านของซาโยโกะจากผู้หญิงญี่ปุ่นกลับไปเป็นอหยาโลภอีกครั้ง แสดงให้เห็นการเติบโตของเธอในการยอมรับตัวตนในอดีตและรากเหง้าเดิม นอกจากนี้ การระบายใบหน้ายังมีนัยยะทำให้เกิดการ “เปิดเผย” กล่าวคือแสดงออกถึงความเป็นชาติพันธุ์ของตัวเองบนใบหน้าจากเดิมที่เคยซ่อนไว้ภายใน เป็นความลับที่ไม่เคยเปิดเผยออกมา

นอกจากนี้ อัตลักษณ์ของซาโยโกะยังเป็นเรื่องที่ถูกกระตุ้นและสร้างขึ้นมาใหม่ (reconstruct) (Gibson, 2003) ให้เป็นอัตลักษณ์ที่มีความหมายใหม่ ลักษณะเดียวกับแนวคิด Negritude ในบทความของซินเธีย นีลสัน (Cynthia Nielson) ที่กล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของคนแอฟริกันในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนขาวที่ให้ภาพคนผิวสีว่าต่ำกว่า เป็นแรงงานทาสหรือไม่ใช้มนุษย์ และการที่จะรื้อสร้างเรื่องเล่านี้ได้ คนแอฟริกันจำเป็นต้องรื้อฟื้นอัตลักษณ์นี้ขึ้นมาพูดถึงและเป็นผู้เล่าใหม่ด้วยตัวเอง (Nielsen, 2013, p. 345) แง่นี้จึงคล้ายกับตอนที่ซาโยโกะผู้ซึ่งอยู่

ภายใต้วัฒนธรรมญี่ปุ่นมาตลอด แต่ในท้ายที่สุดก็กล้ายอมรับว่าเธอเคยเป็น comfort woman การยอมรับในสถานะของอาชีพที่ถูกมองว่าถูกข่มเหงและด้อยค่าในสังคม คือการยอมรับในแบบที่คนแอฟริกันยอมรับว่าตนเองอยู่ภายใต้การกดขี่และต่ำกว่าคนขาว ให้กลายเป็นสัญลักษณ์ที่คนผิวสีหยิบยกมาแล้ว เพื่อเยียวยาและสร้างความเข้มแข็งให้กับตัวตนที่ต้องถูกกดทับ

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชาโยโกะสะท้อนการกดขี่ทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ซึ่งก็คือวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ไม่ได้สะท้อนอัตลักษณ์ของอหยาตตามสภาพความเป็นจริง สังเกตได้จากการที่เธอใช้สีแทนที่จะใช้การสักจริง อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นมานี้สร้างขึ้นภายใต้เรื่องเล่าของเธอเอง ทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ทางสุนทรียศาสตร์ที่ควรค่าแก่การนำมาตีความใหม่ ดังเช่นที่ เอเม่ ซีแซร์ (Aimé Césaire) กล่าวว่า “we asserted that our Negro heritage was worthy of respect, and that this heritage was not relegated to the past, that its values were values that could still make an important contribution to the world.” (Césaire, 2000, p. 92) นั่นก็คือ การเน้นถึงคุณค่าของอัตลักษณ์คนแอฟริกันนั้นไม่เกี่ยวข้องกับอดีต แต่เป็นการเชิดชูคุณค่าของอัตลักษณ์แอฟริกันผ่านการสร้างและตีความใหม่ การสร้างอัตลักษณ์ทางสุนทรียศาสตร์เช่นนี้ ยังเป็นการเชิดชูคุณค่าที่มอบความเป็นมนุษย์ จากเดิมที่คนชายขอบมักจะถูกมองว่าต่ำกว่าผู้ปกครอง หรือในที่นี้คือประเทศมหาอำนาจ ทำนองเดียวกับที่ชาโยโกะใช้พิธีกรรมของชาติพันธุ์อหยาตนำมาเล่าเรื่องของตนเองในฐานะผู้ที่เคยถูกข่มเหงแต่ก็กล้ายอมรับตัวตนในอดีต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาโยโกะนั้นกลายเป็นเครื่องมือทางสังคมและการเรียกร้องทางวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อเยียวยาจิตใจของผู้ถูกกดขี่และปลดปล่อยจากอัตลักษณ์ความเป็นคนญี่ปุ่นที่เธอเลียนแบบมาตลอดชีวิต ในตอนสุดท้าย ความตายของชาโยโกะจึงไม่ใช่การจบสิ้นชีวิต และไม่ใช่วิถีสิ้นสุดของอัตลักษณ์อหยาต แต่แสดงถึง “การสร้างใหม่” ของอัตลักษณ์ความชาติพันธุ์ เรื่องเล่าของเธอถูกกระตุ้นโดยหุ่นยนต์ ทำให้เธอได้เล่าเรื่องผ่านความทรงจำที่ไม่ปะติดปะต่อของตนเอง ไปจนถึงหยิบยืมเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติพันธุ์มาเพื่อแสดงถึงการต่อต้านและแสดงจุดยืนของปัจเจกภายใต้อิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ รวมถึงกฎเกณฑ์ทางสังคมและค่านิยมที่เชื่อในความเป็นสาร์ตอะของสังคมนิปปุ่น

อย่างไรก็ตาม ตัวบทได้ทั้งคำถามต่อเรื่องอัตลักษณ์ของชาโยโกะในตอนสุดท้าย เนื่องจากชาโยโกะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในฐานะคนอพยพได้ เธอจึงเลือกความตายเพื่อถ่ายทอดความเป็นอพยพออกมาแทน ชะตากรรมของชาโยโกะสวนทางกับของแองเจликаตรงที่ว่า เธอตัดสินใจเลือกความตาย หลังจากที่เธออนุญาตให้ฮิโระออกไปช่วยเหลือแองเจликаที่กำลังหลบหนีการจับกุมของเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่น ชาโยโกะตัดสินใจฆ่าตัวตายโดยระบายใบหน้าเป็นรอยสักของชาติพันธุ์อพยพ (Romano-Lax, 2018, p. 376) การที่ชาโยโกะเลือกที่จะฆ่าตัวตายนั้น สามารถตีความได้ว่า ชาติพันธุ์อพยพไม่มีอยู่อีกแล้ว ทำให้เธอไม่สามารถ “กลับบ้าน” ได้อย่างแองเจিকা และสิ่งที่เธอกระทำคือการ “กลับบ้าน” ในแง่ของความรู้สึก และเป็นการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ต่ออัตลักษณ์ของความเป็นญี่ปุ่นที่เธอเลียนแบบมาตลอด ในขณะเดียวกัน การฆ่าตัวตายของชาโยโกะอาจทำให้เราตั้งคำถามได้ว่า วัฒนธรรมที่ถูกนำมาใช้เพื่อต่อต้านเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าวจะสามารถอยู่รอดในโลกอนาคตได้หรือไม่ เพราะถึงแม้ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของเธอเป็นเรื่องเล่าที่มีคุณค่า และสร้างความหวังให้กับคนชายขอบด้วยกัน แต่ในเชิงกายภาพนั้น ตัวตนของเธอไม่สามารถอยู่รอดได้ ชาโยโกะเป็นชาวอพยพเพียงคนเดียวที่เหลืออยู่ ทำให้ไม่มีใครให้เธอส่งต่อความเจ็บปวดและสร้างกลุ่มก้อนของคนที่มีอัตลักษณ์อพยพร่วมกันได้ ต่างกับการสร้างสารัตถะของความเป็นชาติที่ต้องอาศัยความรู้สึกร่วมภายในกลุ่มคนในชาติหรือชาติพันธุ์เดียวกันเพื่อที่จะสามารถเกิดการเยียวยาซึ่งกันและกัน ดังเช่นข้อความว่า “The oppressed group, recognizing its need for group unity and a positive self-conception intentionally promotes an essentialist identity. Such a move is both therapeutic and strategic in nature. With respect to the former, a period of healing and regaining strength is necessary, given the suffering the group endured.” (Nielsen, 2013, p. 349) ทว่าในตอนสุดท้าย ชาโยโกะฆ่าตัวตายเพียงลำพัง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแม้เธอจะเป็นเจ้าของเรื่องเล่าและสามารถสร้างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของเธอขึ้นมาใหม่ได้ แต่ยังไม่ไปถึงการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ที่ต้องการกลุ่มคนที่รวมกันเป็นหนึ่งเพื่อแบ่งปันบาดแผล เยียวยาซึ่งกันและกัน และที่สำคัญคือเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความเป็นชาติขึ้นมาได้ แม้ว่าชาโยโกะจะมีลูกชายสืบทอดสายเลือดก็จริง แต่ลูกชายก็ถูกเลี้ยงดูในวัฒนธรรมญี่ปุ่น จนไม่มีความเป็นอพยพอยู่ในตัวเลย นอกจากนี้ยังไม่เคยรู้เรื่องชาติกำเนิดและอัตลักษณ์เดิมของแม่มาก่อนจนกระทั่งในตอนสุดท้าย

ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่เพื่อการต้านทานทางวัฒนธรรมนั้น อาจจะไม่เพียงพอสำหรับการอยู่รอดในยุคสมัยใหม่ ตัวบททำให้ตั้งคำถามได้ว่ากลวิธีการสร้างเรื่องเล่าทางชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่ของคนชายขอบนั้นมีผลกระทบมากน้อยแค่ไหนต่อเรื่องเล่าหรือความเชื่อกระแสหลักที่มีอำนาจ ตัวละครที่สามารถอยู่รอดได้คือตัวละครที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนสภาวะในอัตลักษณ์ความเป็นชาติ เช่น แองเจลิกาที่โอบรับ “ครอบครัว” อย่างฮิโระและลูกของเธอ เพื่อที่จะสร้างครอบครัวใหม่ขึ้นมา ลักษณะของการเป็นอัตลักษณ์แบบผสม (hybrid identity) ระหว่างมนุษย์กับหุ่นยนต์จึงสามารถอยู่รอดได้ แต่ไม่ใช่ผู้ที่เลือกสภาวะของอัตลักษณ์ความเป็นชาติอย่างซาโยโกะ

นวนิยายเรื่อง *Plum Rains* นำเสนอภาพของปัญหาแรงงานอพยพ ความเหลื่อมล้ำ และการดิ้นรนมีชีวิตในโลกอนาคตอันใกล้ที่เริ่มมีการปะทะกันระหว่างเทคโนโลยีหุ่นยนต์กับแรงงานมนุษย์ซึ่งอาจจะดูเหมือนว่าทำให้แรงงานอพยพที่มีชีวิตอยู่ในสถานะคนชายขอบของประเทศจะถูกแทนที่ แต่นวนิยายนำเสนออีกแง่มุมหนึ่งของความเป็นไปได้ในอนาคต นั่นคือ ทำให้เห็นวิธีการอยู่ร่วมกันระหว่างหุ่นยนต์กับแรงงานอพยพดังกล่าว โดยหุ่นยนต์ได้เข้ามามีส่วนช่วยเติมเต็มด้านสภาพจิตใจ เยียวยาความรู้สึก และทำให้ตัวละครมนุษย์ตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง

บทบาทสำคัญที่เทคโนโลยีอย่างหุ่นยนต์เข้ามาช่วยให้ตัวละครที่หลงลืมอัตลักษณ์ในอดีตกลับไปนึกถึงอัตลักษณ์เดิมของตน โดยเฉพาะในสถานะของความเป็นคนชายขอบ วิทยาการในอนาคตช่วยในการบันทึก ประวัติปะติดปะต่อ และส่งต่อความทรงจำเพื่อทำให้เรื่องเล่าความเป็นชาติ โดยเฉพาะชาติพันธุ์ที่ไม่มีหลงเหลืออยู่แล้วยังคงอยู่ ทั้งยังทำให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติแสดงออกมาให้เห็นในฐานะเครื่องมือต่อต้านทางวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันสถานะของหุ่นยนต์ก็ยังมีส่วนเชื่อมโยงกับสถานะพลเมืองชั้นสองของแรงงานอพยพ การเติบโต เรียนรู้ และการมีอยู่ของหุ่นยนต์ทำให้คนชายขอบไม่รู้สึกโดดเดี่ยว อีกทั้งบทบาทของหุ่นยนต์ยังช่วยสร้างสายสัมพันธ์และเข้ามาเติมเต็มความสัมพันธ์ที่ขาดหายไปให้กับตัวละครที่เป็นแรงงานอพยพ ทั้งยังมีส่วนสำคัญในฐานะเป็นทรัพยากรสำคัญสำหรับการพัฒนาของประเทศรอบนอก ซึ่งตัวบททำให้เห็นความเป็นไปได้ว่าตัวละครที่กลับไปประเทศบ้านเกิดพร้อมกับหุ่นยนต์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเทศ

โดยรวมแล้ว ตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ซึ่งเป็นตัวละครในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์จากตัวบททั้ง 3 เรื่องคือ *The Windup Girl*, *Lagoon* และ *Plum Rains* นั้น มีบทบาทในการเข้ามาสร้างอัตลักษณ์หรือผลักดันให้เกิดอัตลักษณ์ความเป็นชาติในรูปแบบใหม่ในประเทศรอบนอกที่แตกต่างกันไป บทบาทของไซบอร์กอย่างเอมิโกะในเรื่อง *The Windup Girl* และมนุษย์ต่างดาวในเรื่อง *Lagoon* นำไปสู่ความวุ่นวาย เผยให้เห็นความไม่มั่นคงของระบบรัฐบาล ทั้งในแง่ที่ไม่สามารถควบคุมเศรษฐกิจและคนในประเทศได้ ความวุ่นวายดังกล่าวเป็นโอกาสที่ทำให้ประชาชนที่ไม่ได้อยู่ในชนชั้นปกครอง ได้พยายามลุกขึ้นมาต่อต้านหรือหาโอกาสเพื่อปลดแอกตัวเองออกจากสภาวะความเหลื่อมล้ำที่เป็นอยู่

ในแง่นี้ อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่ควรจะมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นปึกแผ่นมั่นคง ถูกทำให้เหลือเพียงความกระจัดกระจายของผู้คน การแบ่งแยกชั่วคราวระหว่างรัฐที่พยายามควบคุมกับประชาชนที่พยายามจะดิ้นรนและต่อต้านทั้งจากรัฐบาล และจากอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจ ในเรื่อง *Lagoon* นั้น ความวุ่นวายได้เปิดเผยให้เห็นเสียงและมุมมองของหลากหลายชนชั้นที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่เมือง และชนชั้นเหล่านั้นก็ได้ทำลายสัญลักษณ์ของทุนนิยมและการลงทุนจากตะวันตก นั่นคือธุรกิจน้ำมัน ที่เข้ามาพัฒนาและเปลี่ยนแปลงเมืองลากอสให้กลายเป็นเมืองโตเดี่ยว นอกจากนี้ การเข้ามาของมนุษย์ต่างดาวยังเปิดเผยให้เห็นความเชื่อในท้องถิ่นที่เคยถูกกดทับไว้จากความเชื่อของศาสนาหลักในประเทศให้กลับมามีบทบาทในวิถีชีวิตคนอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่มนุษย์และมนุษย์ต่างดาวได้ร่วมมือกันเพื่อพัฒนาให้ประเทศไนจีเรียกลายเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและหันมาพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยวิทยาการของมนุษย์ต่างดาวเป็นตัวแปรสำคัญในการผลักดัน

อย่างไรก็ตาม เรื่อง *The Windup Girl* ให้บทสรุปที่แตกต่างออกไปตรงที่ถึงแม้ว่าไซบอร์กจะถูกมองว่าเป็นคนนอก ไม่ต่างกับมนุษย์ต่างดาว แต่ในตอนจบแล้วไซบอร์กยังคงถูกผลักดันให้มีลักษณะของความเป็นชายขอบและการอยู่อย่างโดดเดี่ยว ตรงข้ามกับ “ความเป็นชาติ” ที่มีความเป็นปึกแผ่น เนื้อเดียวกัน ไซบอร์กในเรื่องยังคงถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับมนุษย์ ทว่าในตอนสุดท้ายของเรื่อง *The Windup Girl* ประเทศไทยในอนาคตยังคงอยู่ภายใต้ความเชื่อเรื่องการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เป็นสาร์ตตะ ร่วมกับเอกราชของชาติ จึงอาจจะกล่าวได้ว่า

ทางรอดเดียวของการคงความเป็นชาติเอาไว้ได้คือการตัดขาดความสัมพันธ์กับชาติตะวันตก แลกกับการใช้ชีวิตโดยปราศจากทรัพยากรเทคโนโลยีและความเป็นสมัยใหม่ และปฏิสนธิทุนนิยมของตะวันตกรวมไปถึงสินค้าที่ผลิตจากความต้องการในโลกทุนนิยม อย่าง windup ด้วย

ส่วนประเด็นเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติในมุมมองของปัจเจกถูกนำเสนอผ่านตัวละคร แองเจликаและความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับฮิโระ หุ่นยนต์พยาบาล ในเรื่อง *Plum Rains* สำหรับ แองเจликаแล้ว ความสัมพันธ์ในครอบครัวคือสิ่งที่ยึดโยงเธอเอาไว้กับความเป็นชาติและบ้านเกิด คือประเทศฟิลิปปินส์ โดยที่ฮิโระคือตัวละครที่เข้ามาเติมเต็มในฐานะสมาชิกในครอบครัวของแองเจлика ทำให้เธอตระหนักว่าความรักที่มีต่อครอบครัวนั้นไม่จำเป็นต้องมีแต่ความสัมพันธ์ร่วมสายเลือดเท่านั้น แต่เธอสามารถสร้างสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับหุ่นยนต์ที่มีสถานะเป็นคนชายขอบไม่ต่างจากเธอ นอกจากนี้ เทคโนโลยีของฮิโระยังมีส่วนช่วยในการรื้อฟื้นความทรงจำของซาโยโกะ ทำให้เธอจำอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ดั้งเดิมของเธอได้ แต่เพราะซาโยโกะเป็นทาสเพียงคนเดียวที่มีชีวิตรอดจนถึงปัจจุบัน ทำให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติของเธอไม่อาจอยู่รอดได้ในยุคสมัยปัจจุบัน

บทที่ 5 สรุป

5.1 อภิปรายผล

มาร์ค ฟิชเชอร์ นักปรัชญาและนักทฤษฎีด้านสังคมและวัฒนธรรมกล่าวไว้ว่า เราสามารถจินตนาการถึงโลกาวินาศได้ แต่ไม่สามารถจินตนาการถึงโลกที่ไม่มีระบบทุนนิยมได้ (Fisher, 2009) ระบบโลกคือข้อยืนยันที่ทำให้เห็นว่าระบบทุนนิยมเป็นสิ่งที่แทบจะตายตัว มีความเป็นสากล เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเกือบทุกประเทศทั่วโลก ทั้งยังสร้างอำนาจให้กับประเทศมหาอำนาจ แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในประเทศรอบนอก และนำมาซึ่งผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อประเทศที่เสียเปรียบ ระบบโลกดังกล่าวเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยการล่าอาณานิคมที่ประเทศมหาอำนาจต้องการทรัพยากรทางธรรมชาติในประเทศรอบนอก ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันที่มีกระแสโลกาภิวัตน์และการค้าขายเสรี ซึ่งแม้กระทั่งตอนนี้ ประเทศมหาอำนาจ เช่น ประเทศอเมริกา และประเทศจีนก็ยังเป็นผู้มีอิทธิพลอยู่ อาจกล่าวได้ว่า ระบบโลกมีประเทศมหาอำนาจเหล่านี้เป็นแกนกลาง และมีประเทศรอบนอกเป็นแหล่งกระจายรายได้ที่มีหน้าที่ส่งออกสินค้าและแรงงานให้กับประเทศเหล่านั้นโดยไม่ขึ้นอยู่กับกฎของเวลา รวบรวมว่าเป็นระบบที่ไร้กฎเกณฑ์และประวัติศาสตร์จนไม่สามารถหาข้อโต้แย้งได้

เหล่าประเทศรอบนอกที่เสียเปรียบทางการค้าและการลงทุนจึงจำเป็นต้องหามาตรการเพื่อรับมือกับอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจ และพยายามต้านทานระบบการค้าที่ตนเป็นฝ่ายเสียเปรียบ หนึ่งในวิธีการดังกล่าวคือการตั้งกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลที่มีอำนาจควบคุม และมากกว่านั้นคือการพยายามใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติ เพื่อให้เกิดข้อต่อรองโดยใช้บริบทของประเทศรอบนอก ทำให้คนในชาติรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ สร้างความเข้มแข็งของการรวมเป็นหนึ่งเดียวของคนภายในชาติด้วยการใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่มีอยู่ร่วมกัน นำมาซึ่งการพัฒนาภายในประเทศ

ทว่าการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของคนในประเทศรอบนอกนั้นมีประเด็นที่น่าสนใจ คือ การหาอัตลักษณ์ที่คนในชาติสามารถยึดโยงร่วมกันได้ท่ามกลางความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ เชื้อชาติ ประวัติศาสตร์ และศาสนา เพราะประเทศรอบนอกที่ผ่านทั้งประวัติศาสตร์ในช่วงอาณานิคม จนมีวัฒนธรรม และความเชื่อที่สั่งสมมานานภายในชาติ จนเกิดเป็นทั้งความ

หลากหลายและความขัดแย้ง กอปรกับยังคงต้องการความมั่นคงทางเศรษฐกิจไปพร้อมๆ กัน ย่อมทำให้เกิดอุปสรรคในการหาอัตลักษณ์ของชาติที่สามารถยึดถือร่วมกันได้ และการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวก็เกิดขึ้นจากปัจจัยหลากหลายแตกต่างกันไป

นวนิยายประเภทบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ช่วยให้วิสัยทัศน์ในประเด็นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติขยายกว้างขึ้น เนื่องจากเป็นประเภทที่นำเสนอเรื่องราวในอนาคตหรือทำให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติเพื่อต่อรองกับประเทศมหาอำนาจ โดยตัวบททั้งสามเรื่อง ได้แก่ *The Windup Girl*, *Lagoon* และ *Plum Rains* แสดงให้เห็นถึงการที่ประเทศรอบนอกพยายามลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ เห็นปัญหาของทุนนิยมผูกขาด เห็นการต้านทานของประเทศรอบนอกต่อประเทศมหาอำนาจ และทำให้เห็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติมากยิ่งขึ้น ความน่าสนใจคือ ต้นกำเนิดของบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์นั้นมาจากแถบตะวันตกและอเมริกา แต่ “ความเป็นสากล” ของนวนิยายประเภทนี้ทำให้ถูกนำไปใช้ถ่ายทอดความเป็นชาติที่เป็นเอกลักษณ์ในประเทศรอบนอกเพิ่มมากขึ้น

สภาพสังคมของนวนิยายทั้ง 3 เรื่องที่หยิบยกมาพูดถึงนั้นแตกต่างกันออกไป ใน *The Windup Girl* ตัวละครที่ตระหนักถึงบทบาทของชาติและมองว่าประเทศจะอยู่รอดได้ก็ต้องเมื่อกลับไปรื้อฟื้นความเป็นชาติในประวัติศาสตร์ ตัวละครที่มีบทบาทในการเรียนรู้ความทรงจำของประวัติศาสตร์ชาติเป็นตัวละครที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ มีอำนาจและสิทธิในการควบคุมและยกเลิกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศร่วมกันกับประเทศมหาอำนาจ ทำให้ในที่สุดแล้ว ประเทศไทยในเรื่องได้หลุดพ้นออกจากความสัมพันธ์กับกลุ่มเอกชนที่เข้ามาหาผลประโยชน์ แต่ในขณะเดียวกันการตัดสินใจตัดขาดความสัมพันธ์โดยนี้ถึงผลประโยชน์ของประเทศเป็นหลักก็ทำให้คนกลุ่มชายขอบมีสิทธิที่จะถูกกีดกันออกจากความเป็นชาติ

นวนิยายเรื่องนี้สะท้อนถึงสภาพของประเทศรอบนอกในกระแสโลกาภิวัตน์ ความพยายามของรัฐบาลไทยในการต้านทานกลุ่ม AgriGen ด้วยการใช้นโยบายกีดกันทางการค้า และการอ้างอิงกับประวัติศาสตร์ชาติไทย คือหนึ่งในวิธีการรักษาอัตลักษณ์ของชาติ และใช้ความเป็นชาติในการต่อรองกับอิทธิพลของประเทศอื่น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลพยายามปราบปรามการเข้ามาของชาวต่างชาติและสกัดกั้นไม่ให้กลุ่มชาวต่างชาติที่แฝงตัวเข้ามาอยู่ที่อยู่ของธนาคารเมล็ดพันธุ์ ทว่าผลของการได้กลับของรัฐบาลไทยส่งผลให้เกิดความรุนแรงทั้งต่อพื้นที่และคนในประเทศ รวมไปถึง

กลุ่มคนชายขอบที่เป็นเหมือนพลเมืองชั้นสองของประเทศก็ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงนี้เช่นกัน

อัตลักษณ์ความเป็นชาติใน *The Windup Girl* เป็นการอ้างอิงประวัติศาสตร์กระแสหลักของชาติและการย้อนกลับไปถึงความสำคัญของประเทศไทยในอดีต ส่วนใน *Lagoon* นำเสนอกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาติที่แตกต่างไป ตัวละครที่นำเสนอความเป็นชาติไม่ได้เป็นตัวแทนของรัฐ แต่เป็นตัวแทนของชนชั้นกลางที่มีการศึกษา ตัวละครกลุ่มนี้นำเสนอแนวคิดที่ว่าอัตลักษณ์ของชาติเกิดขึ้นจากกระบวนการหลอมรวมทางวัฒนธรรมและวิทยาการทั้งจากภายในและภายนอกประเทศเพื่อตอบโต้อิทธิพลกระแสโลกาภิวัตน์ที่อยู่ในรูปแบบของการพัฒนาเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ และการลงทุนจากประเทศมหาอำนาจ

อัตลักษณ์ของชาติใน *Lagoon* ไม่ได้อ้างอิงกลับไปยังประวัติศาสตร์ของชาติหรือนำอุดมการณ์ความรักชาติมาใช้เหมือนใน *The Windup Girl* แต่เป็นอัตลักษณ์ความเป็นชาติจากมุมมองของชนชั้นกลางสมัยใหม่ที่มองประเทศอย่างวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นด้วยการเห็นข้อเสียของการพัฒนาอย่างตะวันตก แต่ก็เห็นข้อดีของทรัพยากรและความหลากหลายในประเทศด้วยเช่นกัน กลุ่มคนดังกล่าวได้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการเริ่มต้นนำแนวคิดและวิทยาการใหม่ของมนุษย์ต่างดาวมาช่วยในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ไนจีเรียมีบทบาทและศักยภาพในโลกโลกาภิวัตน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดังนั้น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติในเรื่อง *Lagoon* จึงอาจถือว่ามีความเป็นรูปธรรมเพราะแสดงให้เห็นถึงการดึงอำนาจเข้าสู่ชนชั้นกลางมากขึ้น วิธีการแก้ไขปัญหาคารวมอำนาจไว้ที่รัฐบาลหรือทหาร แนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติในตัวบทเชื่อว่าการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางไปสู่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตนเองได้ ทำให้ลดความเหลื่อมล้ำ ตัวละครหลักทั้ง 3 คนคือ อะเดรา อากู และแอนโทนี่เป็นตัวแทนของคนแต่ละกลุ่มในประเทศ ทั้งอะเดราที่เป็นตัวแทนของความเชื่อท้องถิ่น แอนโทนี่เป็นตัวแทนของชาติพันธุ์ยุโรป และอากูซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลและชนชั้นเกษตรกร แต่ถึงแม้จะมีการกระจายอำนาจจากศูนย์กลาง รัฐบาลยังคงมีบทบาทอย่างยิ่งในการตัดสินใจขับเคลื่อนประเทศ และในการลดความขัดแย้งระหว่างเชื้อชาติ การเพิ่มโอกาสและการสนับสนุนการพูดคุยตกลงกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ด้วยการผลักดันเรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้กลายเป็นอัตลักษณ์ของ

ความเป็นชาติ รวมไปถึงการสร้างกลุ่มตัวแทนทางชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นคนที่สามารถพูดคุยระหว่างชาติพันธุ์ได้ อะเดราเป็นตัวแทนความเชื่อท้องถิ่นที่สามารถสื่อสารกับมนุษย์ต่างดาวและสัตว์ในท้องทะเลได้ อาจเป็นตัวแทนของชาวอิกโบและชนชั้นเกษตรกรรม ในขณะที่แอนโทนี่คือตัวแทนของชาวโยรูบาและวัฒนธรรมทางดนตรี ซึ่งมีส่วนช่วยในการขยายเสียงของคนในท้องถิ่นให้มีความหลากหลายและรับรู้โดยทั่วกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่วรรณกรรมพยายามจะนำเสนอให้เห็นความเป็นไปได้ในการเลือกตัวแทนที่มาจากประชาชนทั่วไป ซึ่งน่าจะให้เห็นความหลากหลายของเพศชนชั้น และความเชื่อ ดังเช่นแนวทางหนึ่งที่ต่อรองกับความขัดแย้งเรื่องชาติพันธุ์ในประเทศไนจีเรีย โดยมองว่าการเลือกตัวแทนของแต่ละชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายจะช่วยสร้างความเป็นหนึ่งเดียวและการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ “Only equity, equality, and a true democratic order can provide a bedrock of unity and peaceful coexistence which could soften ethno-religious conflicts and bring about a true spirit of national identity.” (Agbiboa, 2012, pp. 26-27)

ความเป็นชาติในฉบับ *Lagoon* นั้น ยังสะท้อนถึงประเทศไนจีเรียในตอนสุดท้ายว่าไม่ได้ตัดขาดจากอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจอย่างสิ้นเชิงเหมือนอย่างประเทศไทยใน *The Windup Girl* แต่ใช้การผสมระหว่างวิทยาการอื่นและความเป็นท้องถิ่นของไนจีเรีย โดยภาพของความหลากหลายและการผสมผสานนี้เป็นสิ่งที่ตัวบทนำเสนอผ่านการเล่าเรื่องด้วยเช่นกัน ในแง่ของตัวบทวรรณกรรม วิธีการเล่าเรื่องในแต่ละตอน จะเล่าจากมุมมองตัวละครทั้งที่เป็นมนุษย์ มุมมองของสัตว์ และสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ โดยตัวละครเหล่านี้กำลังนำเสนอภาพความหลากหลายที่ซับซ้อนของประเทศไนจีเรีย ซึ่งไม่สามารถเล่าโดยใช้บุคคลเพียงคนเดียว หรืออยู่ในกรอบของมนุษย์ได้เท่านั้น

การสร้างอัตลักษณ์ของชาติใน *The Windup Girl* นั้นเกิดจากความพยายามของตัวแทนของรัฐบาล ในขณะที่ใน *Lagoon* กลุ่มชนชั้นกลางที่เป็นพลเรือนของประเทศเป็นผู้ผลักดัน ส่วน *Plum Rains* ให้มุมมองและพลวัตของการสร้างอัตลักษณ์ของชาติที่แตกต่างออกไปจากตัวบททั้งสองข้างต้น โดยนำเสนอมุมมองของปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นแรงงานอพยพชาวฟิลิปปินส์ที่อาศัยในประเทศญี่ปุ่น การสร้างอัตลักษณ์ของชาติจึงไม่ได้เกิดจากรัฐบาลที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นปัจเจกบุคคลซึ่งมีสถานะเป็นแรงงานอพยพ

อัตลักษณ์ความเป็นชาติใน *Plum Rains* เน้นระดับปัจเจก โดยเน้นไปที่ตัวละครแอนเจลิกาซึ่งมีสถานะเป็นผู้อพยพ สถานะผู้อพยพเป็นสถานะของคนชายขอบที่น่าสนใจและแตกต่างไปจากกลุ่มคนชายขอบที่อาศัยอยู่ในประเทศ เพราะต้องเผชิญกับการถูกกลืนให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจากประเทศมหาอำนาจ ซึ่งในที่นี้คือวัฒนธรรมของประเทศญี่ปุ่น การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของตัวละครแรงงานอพยพจึงถูกท้าทายและเปลี่ยนแปลงไปจากบริบทเดิม ความเป็นชาติจึงเป็นสิ่งที่ตัวละครอย่างเช่นแอนเจลิกานำมาใช้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจแต่ไม่ได้เป็นสิ่งที่มียุทธวิธีในทางกายภาพ

แต่เมื่อแอนเจลิกาได้ผูกพันกับซาโยโกะ หญิงชราที่เธอดูแล และหุ่นยนต์ที่ชื่อฮิโระ เทคโนโลยีจากหุ่นยนต์ช่วยให้หญิงชราไร้พ้นความทรงจำในอดีตของตน เปิดเผยให้เห็นว่าแท้จริงแล้วเธอไม่ใช่คนญี่ปุ่น แต่เป็นคนจากประเทศไต้หวันที่ถูกเกณฑ์เข้ามาทำงานในญี่ปุ่นช่วงสงครามโลก ทำให้เห็นบทบาทของเทคโนโลยีว่าได้เข้ามาช่วยให้คนชายขอบไร้พ้นเรื่องเล่าในอดีตของตน แต่ในขณะเดียวกัน สถานะของหุ่นยนต์อย่างฮิโระไม่แตกต่างกับแรงงานที่ถูกปฏิบัติอย่างพลเมืองชั้นสองในประเทศมหาอำนาจ ซึ่งไม่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มที่และถูกมองว่าเป็นคนชายขอบ

ความผูกพันระหว่างหุ่นยนต์กับผู้หญิงทั้งสองคนจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความผูกพันทางสายเลือด แต่เกิดจากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (solidarity) ที่ไม่ได้มีเชื้อชาติ ภาษา หรือแม้กระทั่งเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทเดียวกันเป็นตัวยึดเหนี่ยว แต่ผูกพันกันด้วยความรู้สึกและสถานะทางสังคม ส่งผลให้ในตอนสุดท้ายของเรื่อง ความหมายของครอบครัวที่แอนเจลิกาเคยใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อที่เธอจะได้กลับฟิลิปปินส์ก็ได้เปลี่ยนไป ตัวตนของเธอไม่ได้ขึ้นอยู่กับครอบครัวที่มาจากสายเลือดเดียวกันอีกต่อไป ในตอนสุดท้าย แทนที่แอนเจลิกาจะยอมให้ตนเองทำตามความต้องการของคนญี่ปุ่น การเชื่อมั่นในสายสัมพันธ์ใหม่ได้กลายเป็นเครื่องมือที่แอนเจลิกาใช้ในการต่อรองกับอำนาจ และทำให้เธอยุติสถานะแรงงานอพยพและเลือกที่จะกลับบ้าน

ตอนจบของ *Plum Rains* ความเป็นชาติที่ตัวละครนี้ถึงไม่ได้สร้างผลกระทบในวงกว้าง เช่นเดียวกับตัวบท 2 เรื่องก่อนหน้านี้ แต่เป็นความเป็นชาติที่ถูกหลอมรวมขึ้นใหม่จากความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลในสมัยโลกาภิวัตน์ ที่ไม่ได้เกิดจากความเป็นชาติที่มีดินแดนหรือกฎหมายกำหนด ซึ่งในตัวบทจะตรงข้ามกับลักษณะของประเทศญี่ปุ่นที่ให้ความสำคัญกับ

ความบริสุทธิ์ทางเชื้อชาติของประชากรในประเทศ การที่แองเจลิกาและลูกหนึ่กลับประเทศบ้านเกิดพร้อมกับฮิโระ ย้ำให้เห็นถึงสภาพที่ไม่มีกฎหมายคุ้มครองของตัวละครปัจเจกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีชีวิตเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน แต่ในขณะเดียวกันก็มีอิสรภาพและสามารถปลดแอกตัวเองจากการครอบงำของประเทศมหาอำนาจ และมีสิทธิที่จะไม่อยู่ในกฎข้อบังคับของประเทศรอบนอก นอกจากนี้ การยึดโยงอุดมการณ์ความเป็นชาติและครอบครัวเข้ากับความสัมพันธ์ทางสายเลือดเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพออีกต่อไป แต่นิยามของความเป็นครอบครัวยังครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม (Lukacs, 2011) ทำให้เส้นแบ่งระหว่างครอบครัว ชุมชน และความสัมพันธ์หายไป

จะเห็นได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติของวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องนั้นมีมุมมองที่แตกต่างกัน ในเรื่อง *The Windup Girl* จะผ่านมุมมองของรัฐและผู้มีอำนาจ ในขณะที่ *Lagoon* ผ่านมุมมองของกลุ่มชนชั้นกลาง และ *Plum Rains* คือการนำเสนอมุมมองของความเป็นชาติผ่านแรงงานอพยพ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของประเทศรอบนอกที่น่าเสนอในเรื่อง วิธีการสร้างอัตลักษณ์ของชาติที่ต่างกันนี้ นำไปสู่ประเด็นที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือบริบทของพื้นที่ซึ่งปะทะกับอิทธิพลของชาติตะวันตก ในเรื่อง *Lagoon* พื้นที่ของเมืองลากอสซึ่งเป็นเมืองที่ได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างมากในช่วงสมัยใหม่ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ถูกปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของนักลงทุนและจากอิทธิพลของประเทศตะวันตก ทว่าในเรื่อง จะเห็นว่าทั้งคนในพื้นที่และสิ่งมีชีวิตที่ได้รับผลกระทบจากการเติบโตของเมืองอย่างรวดเร็ว “ส่งเสียง” ของตัวเองขึ้นมาและพยายามที่จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง จนมีผลทำให้ถนน ตึก และพื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนา ถูกขีดเขียนและทำลาย เหล่าปลาในทะเลซึ่งกลายพันธุ์จากการอาศัยอยู่ในน้ำทะเลที่ปนเปื้อนน้ำมันเป็นเวลานาน เข้าไปทำลายเครื่องขุดเจาะน้ำมัน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของทุนนิยมตะวันตก นอกจากนี้ การปะทะกันระหว่างพื้นที่ของประเทศรอบนอกและการเข้ามาของชาติตะวันตก ยังปรากฏในเรื่อง *The Windup Girl* จากการที่ตัวแทนของนักลงทุนชาวตะวันตกรู้สึกหลงทางในพื้นที่กรุงเทพ หรือความรู้สึกร้อนจากอากาศในประเทศ รวมไปถึงในตอนจบที่แอนเดอร์สัน ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่ม AgriGen ติดเชื้อจากโรครระบาดที่มาพร้อมกับ blister rust จนเสียชีวิต

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นการต่อต้านของพื้นที่ต่ออิทธิพลของชาติตะวันตก และทำให้เห็นจุดบอดของระบบโลกที่ถูกทำลายด้วยบริบทและเอกลักษณ์ของประเทศรอบนอก แม้ว่า

ประเทศมหาอำนาจจะสามารถเข้าไปลงทุนในพื้นที่ หรือมีเทคโนโลยีและอำนาจทางวัฒนธรรมในการเข้าไปลงทุนหรือขยายฐานทางเศรษฐกิจ แต่ประเทศมหาอำนาจเหล่านี้จะเลียบบริบทของประเทศรอบนอก เช่น ความแตกต่างทางศาสนา รวมไปถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ผังเมือง คนในประเทศ บั๊จยี่เรื่องสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตอื่นในพื้นที่ทะเลและชายฝั่ง บั๊จยี่เหล่านี้ล้วนคาดเดาไม่ได้และไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของโลกตะวันตก ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าระบบโลกที่มีความเป็นสากล สามารถประยุกต์กับพื้นที่แทบทุกประเทศทั่วโลกนั้นอาจไม่เป็นจริงเสมอไป

ในแง่ที่ว่าระบบโลกเป็นสิ่งที่ไร้กาลเวลานั้น ก็อาจจะเป็นแนวคิดที่ถูกโต้แย้งได้จากการศึกษาด้านทฤษฎีวรรณกรรมทั้ง 3 เรื่องเช่นกัน การที่ตัวบททั้ง 3 ขึ้นเป็นบันเทิงคดีเชิงวิทยาศาสตร์ ทำให้เห็นความเป็นไปได้ของอนาคตในช่วงที่อาจเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ การขาดแคลนของทรัพยากรในประเทศมหาอำนาจ และการเติบโตของเมืองที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อาจเป็นส่วนที่เข้ามาเร่งความเปลี่ยนแปลง และทำให้ระบบทุนนิยมที่ดำเนินมาโดยไม่มีการชะงักงันจะต้องเปลี่ยนแปลงในที่สุด ในเรื่อง *The Windup Girl* จะเห็นว่าสาเหตุจากภัยพิบัติทำให้ประเทศเข้าสู่ช่วงวิกฤต และทางแก้ในการดำรงอัตลักษณ์ความเป็นชาติท่ามกลางปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม คือการตัดขาดจากทุนนิยม ซึ่งต้องการเข้ามาเพื่อ “ตัดแต่ง” ธรรมชาติของยีนส์ในอาหาร และทำลายความสมดุลของธรรมชาติ ในเรื่อง *Lagoon* ก็ทำให้เห็นถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนา ที่เปลี่ยนแปลงระบบนิเวศทำให้สิ่งมีชีวิตในทะเลวิวัฒนาการจนสามารถคิดได้ด้วยตัวเองและเข้าทำลายต้นเหตุของภัยทางธรรมชาติ นั่นคือธุรกิจขุดเจาะน้ำมัน หรือหุ่นยนต์ในเรื่อง *Plum Rains* ก็เป็นสินค้าที่ถูกผลิตขึ้นโดยประเทศอเมริกาซึ่งเข้าไปทำเหมืองแร่ธาตุในอวกาศจนทำให้เกิดสารกัมมันตภาพรังสี และทำให้แรงงานที่เข้าไปทำงานในเหมืองเสียชีวิต ตัวอย่างเหล่านี้เป็นสัญญาณที่แสดงให้เห็นว่าธุรกิจและการลงทุนของประเทศมหาอำนาจไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้ตลอดไป ในอนาคตอันใกล้อาจจะมีหายนะทางสิ่งแวดล้อมที่ชะลอหรืออาจจะถึงขั้นยุติระบบโลกไปได้ เพราะวรรณกรรมทั้งสามเรื่องทำให้เห็นว่าประเทศรอบนอกเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมทางธรรมชาติรุนแรงและเร็วกว่าประเทศมหาอำนาจ

ใน *The Windup Girl* ตอนจบของเรื่องเลือกที่จะสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติด้วยการกลับไปสู่ธรรมชาติ โดยการเลือกละทิ้งกำแพงเมืองคอยป้องกันน้ำท่วมไว้ นัยยะดังกล่าวสอดคล้องกับการมองว่า ระบบทุนนิยมคือการสร้างกรอบ กำแพง และปิดกั้นแยกพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่ทางธรรมชาติเอาไว้ การที่ตัวแทนจากกลุ่ม white shirt อย่างกันยาตัดสินใจรักษาความบริสุทธิ์ของ

เมล็ดพันธุ์เอาไว้โดยทั้งพื้นที่ในกรอบ “กำแพง” ของกรุงเทพและย้ายเมืองหลวงไปอยู่บริเวณอื่น เปรียบเสมือนการกลับเข้าสู่ธรรมชาติหรือพื้นที่เปิดอีกครั้ง อีกทั้งประเทศไทยยังเลือกที่จะตัดความสัมพันธ์กับประเทศอื่น นั่นหมายความว่าความเป็นชาติหลังจากนั้นจะไปเข้าไปสู่พื้นที่ทางธรรมชาติโดยสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม จากตอนจบของ *The Windup Girl* ก็อาจตั้งคำถามได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติในพื้นที่เปิดและในสภาวะที่ออกห่างจากระบบโลกและทุนนิยมนั้นจะทำได้มากน้อยเพียงใด ในเมื่อการรักษาความบริสุทธิ์ในสภาวะของความเป็นชาตินั้นเกิดภายใต้การบังคับควบคุมของรัฐ และประชาชนในประเทศจะมีชีวิตอยู่ด้วยทรัพยากรเมล็ดพันธุ์ที่เหลือต่อไปได้มากน้อยเพียงใดในพื้นที่ทางธรรมชาติทั้งนี้ นอกจากนี้ อาจจะมองเห็นถึงความย้อนแย้งว่า การเลือกหันเข้าสู่ธรรมชาติในตอนจบนั้น ประเทศไทยยังคงต้องพึ่งพาเมล็ดพันธุ์เป็นแหล่งกระบวนการผลิตธรรมชาติยังคงมีบทบาทเป็นเหมือนธนาคารของความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity bank) (Smith, 2007) เพราะฉะนั้น การรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อต่อยอดการผลิตก็คือกระบวนการทำให้ธรรมชาติเป็นทุน (Capitalized nature) อย่างหนึ่ง เนื่องจากธรรมชาติในมุมมองของทุนนิยมคือพื้นที่ใช้สอยที่สามารถนำมาสร้างประโยชน์และทำกำไรได้ การพัฒนาพื้นที่ส่วนธรรมชาติทำให้ยังรักษาสภาพความเป็นธรรมชาติได้นั้น จึงเป็นกระบวนการทางทุนนิยมรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น แม้ว่าจะตัดขาดจากประเทศคู่ค้าอื่นไปแล้ว แต่อาจตีความได้ว่าประเทศไทยกำลังพยายามสร้างรากฐานของระบบทุนนิยมในประเทศขึ้นมาเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาวะเสรีนิยมใหม่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนให้ธรรมชาติเป็นการตลาดและสินค้ารูปแบบหนึ่ง ธรรมชาติอาจจะไม่ใช่พื้นที่บริสุทธิ์อีกต่อไปแต่กลายเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่งที่ประกอบสร้างขึ้นภายใต้ระบบทุนนิยม (Smith, 2007, p. 25) เมื่อตีความในลักษณะนี้ จะเห็นว่าในช่วงตอนจบของ *Lagoon* แม้ว่าแท่นขุดเจาะบริเวณชายฝั่งถูกทำลาย แต่น้ำมันและมลพิษทางทะเลได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตสัตว์ในท้องทะเลให้วิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจนไม่สามารถกลับเป็นเหมือนเดิมอีก การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติเช่นนี้เป็นในลักษณะ *socionature* (Swyngedouw, 1999) นั่นคือ การรวมกันระหว่างความเป็นวัฒนธรรมทางสังคมและธรรมชาติ พื้นที่ทางทะเลที่ถูกขุดเจาะสร้างให้เกิดมูลค่าและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดมูลค่าทางทะเล พื้นที่ทางทะเลมีสภาพเป็นลูกผสม (hybrid) ของความเป็นธรรมชาติและพื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนแปลงจากสภาวะสังคมสมัยใหม่ที่พัฒนาจนกลับคืนไปแบบเดิมไม่ได้อีก ธรรมชาติที่ถูก

เปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นข้อต่อรองสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งกับระบบทุน พลังพิเศษของตัวละครเอกทั้งสามซึ่งในอนาคตอาจจะถูกใช้เป็นกำลังสำคัญของประเทศ ก็เป็นลักษณะผสมผสานระหว่างความเป็นมนุษย์และพลังดิบของธรรมชาติ นั่นคือ น้ำ (อะเตรา) ดิน (อากู) และเสียง (แอนโทนี) แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ที่ได้พลังจากธรรมชาติและธรรมชาติที่ถูกดัดแปลงเปลี่ยนไปจากความเป็นธรรมชาติดั้งเดิม

ในขณะที่ตอนจบของเรื่อง *Plum Rains* นั้น แองเจลิกา ลูกที่เพิ่งคลอด และอีโรเดินทางกลับไปฟิลิปปินส์ โดยแองเจลิกาและลูกของเธอเป็นตัวแทนของแรงงานของมนุษย์ที่จะเข้าไปพัฒนาประเทศรอบนอกและอีโรคือวิวัฒนาการทางเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือทดแทนคุณค่าทางจิตใจให้กับมนุษย์ และสร้างครอบครัวในลักษณะเป็นลูกผสม (hybrid) ขึ้นมาในรูปแบบหนึ่ง คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) มองว่าแรงงานของมนุษย์คือพลังสำคัญทำให้เกิดการสร้างงานและขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (Marx, 1959) ในช่วงแรกของเรื่อง ร่างกายของแรงงานอพยพอย่างแองเจลิกาถูกควบคุมโดยกฎหมายแรงงานญี่ปุ่น ทำให้ไม่สามารถมีลูกได้ ทว่าหลังจากที่เธอได้กลับบ้านพร้อมกับลูกและอีโรเป็นเหมือนการปลดปล่อยตนเองจากอำนาจทางกฎหมาย อัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เธอสร้างร่วมกับลูกและอีโรกลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพารัฐหรือ “พื้นที่” ทางธรรมชาติเพื่อสร้างความเป็นชาติ ตรงกันข้ามกับ *The Windup Girl* ที่ความเป็นชาติคือการกลับเข้าหาธรรมชาติ จึงอาจจะตีความได้ว่า อัตลักษณ์ความเป็นชาติใน *Plum Rains* นั้นรัฐไม่มีความสำคัญต่อคนในชาติอีกต่อไป ตราบใดที่คุณค่าของแรงงานและเทคโนโลยียังสามารถนำมาใช้ต่อรองในยุคโลกาภิวัตน์ภายใต้เสรีนิยมใหม่

ไม่เพียงเท่านั้น จะเห็นว่าการให้บทบาทกับตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์ในงานบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์มีส่วนสำคัญในการขบเน้นให้เห็นทางเลือกในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติว่า ในโลกอนาคตอันใกล้นี้จะไปในทิศทางใด โดยมีความเป็นปัจเจกกับความเป็นคนหมู่่มากเป็นแรงผลักดันในการสร้างความเป็นชาติ ไชบอร์กและหุ่นยนต์ มีความเป็นปัจเจกและถูกผลิตขึ้นเพื่อรับใช้มนุษย์ ทั้งสองสถานะมีความเป็นปัจเจก ซึ่งอยู่ด้านตรงข้ามกับความเป็นชาติที่ต้องการความเป็นสังคมนวม ความเชื่อร่วมกัน เพื่อผลักดันให้เกิดการยึดถืออัตลักษณ์ในแบบเดียวกัน ไชบอร์กอย่างเอมิโกะถูกผลักดันให้กลายเป็นอื่นในนิยามความเป็นชาติ ในขณะที่อีโรกลายเป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาททดแทนคุณค่าทางจิตใจของแรงงานอพยพและกลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยเหลือให้อัตลักษณ์ความเป็นชาติถูกรื้อฟื้นขึ้นมา ในเรื่อง *Plum Rains* ไม่ได้กล่าวถึงมุมมองแรงงานอพยพใน

มุมมองโดยรวม แต่เน้นมุมมองของปัจเจกคือแองเจликаและความโหยหาบ้านเกิด แสดงให้เห็นว่า ในอนาคตนั้น อัตลักษณ์ความเป็นชาติอาจจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับรัฐและคนหมู่มากอีกต่อไป แต่กลายเป็นคุณค่าภายในจิตใจที่ยึดถือ กลายเป็นสิ่งที่ยึดโยงประชากรที่อพยพหรือออกไปอาศัยอยู่นอกประเทศให้เกิดความรู้สึกผูกพันจนกลายเป็นความรู้สึกร่วม โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการกำกับและควบคุมโดยรัฐอีกต่อไป อัตลักษณ์ความเป็นชาติอาจจะเกิดขึ้นจากจินตนาการของผู้อพยพ และคุณค่าที่ปัจเจกแต่ละคนโดยเฉพาะผู้ที่เป็นแรงงานอพยพจะยึดถือ

ในขณะที่มนุษย์ต่างดาวในเรื่อง *Lagoon* สะท้อนให้เห็นการร่วมมือกันระหว่างมนุษย์กับ “คนนอก” โดยมนุษย์ในเรื่องกลายเป็นผู้มีพลังพิเศษขึ้นมาเพื่อใช้สร้างความเข้มแข็งภายในชาติ และอาจจะมีแนวโน้มกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาติใหม่ภายหลังจากที่ประเทศในพัฒนาขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น พลังพิเศษของตัวละครหลักไม่ได้เกิดจากมนุษย์ต่างดาว ทว่าเป็นพลังที่มีอยู่ในตัวเอง อยู่แล้ว แสดงให้เห็นศักยภาพของมนุษย์และการก้าวข้ามขีดจำกัดตัวเองเพื่อพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ แทนที่จะอาศัยเทคโนโลยีและอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจ ตอนจบของ *Lagoon* แสดงให้เห็นการหลอมรวมอัตลักษณ์ความเป็นชาติเดียวกันระหว่างความเป็นปัจเจกและคนหมู่มาก ที่ต้องอาศัยทั้งความเข้าใจระหว่างคนในชาติ ทั้งความร่วมมือของรัฐบาล ทหาร และประชาชน และที่สำคัญคือการเปิดพื้นที่ ไม่เพียงแต่ให้กับมนุษย์ต่างดาวเท่านั้น แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้กับความแตกต่างหลากหลายทางศาสนาและเชื้อชาติเพื่อสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติขึ้นมา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ ตัวบทยังให้ภาพโลกในอนาคตที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์และหุ่นยนต์ ในเรื่อง *Plum Rains* ลูกของแองเจликаที่เกิดจากเธอกับคนญี่ปุ่นอาจจะเป็นตัวแทนของประชากรในอนาคต ที่อาศัยและพึ่งพาหุ่นยนต์เป็นเสมือนสมาชิกในครอบครัว ลูกของเธอจะได้เรียนรู้ทั้งวัฒนธรรมของฟิลิปปินส์และญี่ปุ่น ไปจนถึงเรียนรู้ที่จะสื่อสารกับหุ่นยนต์มากขึ้น ในเรื่อง *The Windup Girl* เอมิโกะคือตัวละครไซบอร์กที่สามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ในสถานการณ์ที่ไม่มีทั้งอาหารและที่อยู่ ในตอนสุดท้ายเธอได้บังเอิญเจอกับกิบบอนส์ นักวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องพันธุกรรม ที่เสนอจะช่วยปรับเปลี่ยนให้เธอกลายเป็นมนุษย์ที่สามารถสืบพันธุ์ได้ จึงอาจคาดเดาได้ว่า เธอจะกลายเป็น “มนุษย์” ในยุคใหม่ที่อาจจะเปลี่ยนแปลงและมีวิวัฒนาการต่อไปได้ และในเรื่อง *Lagoon* มนุษย์สายพันธุ์ใหม่ที่มีพลังพิเศษในตัวเองและถูกกระตุ้นจากการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ประเทศ ก็อาจจะเพิ่มมากขึ้นและนำไปให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเทศในจี่เรียในอนาคตต่อมา

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ความเป็นชาติ และใช้เป็นข้อต่อรองให้กับประเทศมหาอำนาจได้ ทั้งนี้ บันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์มีส่วนทำให้เห็นว่าความเป็นชาติที่เคยเป็นอยู่ในอดีตและในปัจจุบันอาจไม่เพียงพอในการอยู่รอดของประเทศรอบนอก ประเทศหนึ่งจำเป็นต้องหาเครื่องมือสำคัญและวิธีการที่จะสร้างให้อัตลักษณ์ของคนหมู่มากยังคงเข้มแข็งได้ภายใต้โลกโลกาภิวัตน์ และกระแสความเปลี่ยนแปลงของเสรีนิยมสมัยใหม่ โดยบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ได้ฉายภาพความเป็นไปได้ในอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้นในเวลาอันใกล้

คนจำนวนมากเชื่อว่าในโลกอนาคตมักจะมาพร้อมกับภัยพิบัติหรือปัญหาทางธรรมชาติ การเชิดชูความเป็นปัจเจก ระบบทุนนิยมและระบบโลกเป็นสิ่งที่ใช้ขับเคลื่อนวิทยาการและเทคโนโลยี ในขณะที่ความเชื่อเรื่องการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและความเป็นชาติน่าจะเบาบางลง เพราะปัจเจกชนมีทางเลือกและอิสระในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าตัวบททั้ง 3 ที่ศึกษานำเสนอแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ค่านิยมที่เกี่ยวกับความเป็นชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เห็นว่ามนุษย์ยังคงพยายามรักษาความเป็นชาติเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศรอบนอกที่มักจะถูกกดดันโดยประเทศมหาอำนาจให้ต้องพัฒนาอย่างรวดเร็วท่ามกลางเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์ โดยมีตัวละครที่มักจะปรากฏในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์อย่าง ไซบอร์ก มนุษย์ต่างดาว และหุ่นยนต์ เป็นตัวขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่มนุษย์ตอบสนองต่อตัวละครที่ไม่ใช่มนุษย์เหล่านี้ หรือเกิดจากการที่ตัวละครเหล่านี้มีส่วนช่วยให้มนุษย์สร้างอัตลักษณ์ความเป็นชาติที่เข้มแข็งขึ้นมาได้ การนำเสนอเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นชาติในบันเทิงคดีแนววิทยาศาสตร์ที่มีฉากท้องเรื่องเป็นประเทศรอบนอกนั้น ยังสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนของกระแสค่านิยมและความเชื่อของนวนิยายประเภทที่มักจะเน้นความเป็นปัจเจกและความต้องการส่วนตนในโลกของทุนนิยมซึ่งมีปลายทางเป็นความอยู่รอดส่วนตนในขณะที่ทิ้งให้โลกแตกสลาย โดยทำให้เห็นว่า การดำรงอยู่เพียงผู้เดียวไม่เพียงพอและไม่สำคัญเท่ากับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5.2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ประเด็นที่น่าสนใจให้ศึกษาต่อจากงานวิจัยชิ้นนี้ คือ เรื่องเพศและสิ่งแวดล้อมซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับสร้างชาติและการกำหนดคุณค่าของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ ในแง่มุมของเพศสถานะ

นั่น ตัวเอกทั้งสามเรื่องของงานวรรณกรรมที่ใช้ในการวิจัยเป็นผู้หญิง ในตอนจบของ *The Windup Girl* เอมิโกะกลายเป็นไซบอร์กที่กำลังจะถูกตัดต่อทางพันธุกรรมให้สามารถมีลูกได้ ในขณะที่อะเคราจากเรื่อง *Lagoon* เป็นผู้หญิงที่เป็นตัวแทนผู้นำของทั้งมนุษย์ สิ่งมีชีวิต และมนุษย์ต่างดาว เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประเทศไนจีเรีย และเรื่อง *Plum Rains* แองเจลิกา ก็อาจจะเป็นแรงงานอพยพชาวฟิลิปปินส์คนแรกที่ทำให้เห็นว่าเธอสามารถหล่อเลี้ยงสายสัมพันธ์ครอบครัว กับสายสัมพันธ์ร่วมกับสิ่งไม่มีชีวิตเช่นหุ่นยนต์อย่างฮิโระ

อีกทั้งเรื่องสิ่งแวดล้อมอาจเป็นประเด็นที่สามารถต่อยอดจนกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการรวมชาติ อัตลักษณ์ความเป็นชาติอาจจะไม่ได้อาศัยมนุษย์เป็นศูนย์กลางอีกต่อไป แต่รวมเอาสิ่งมีชีวิตรอบตัว บริบททางสถานที่ ปัจจัยเรื่องความขาดแคลนทางทรัพยากรอันเกิดจากการหาผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจก็จะกลายเป็นแรงผลักดันเพื่อสร้างแรงจูงใจร่วมกันระหว่างคนในชาติเพื่อคานอำนาจกับระบบโลกและทุนนิยมจากประเทศมหาอำนาจที่กดขี่ร่อนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและดำรงอยู่ของมนุษยชาติ

บรรณานุกรม

- Adamo, D. T. (1999). African Cultural Hermeneutics. In R. S. S. Ed (Ed.), *Vernacular Hermeneutics* Sheffield Academic Press.
- Afigbo, A. E. (1991). Background to Nigerian Federalism: Federal Features in the Colonial State. *Publius*, 21(4), 13-29. <http://www.jstor.org/stable/3330308>
- Agbibo, D. E. (2012). Ethno-religious Conflicts and the Elusive Quest for National Identity in Nigeria. *Journal of Black Studies*, 44(1), 3-30.
<https://doi.org/10.1177/0021934712463147>
- Akinrinade, S. D. (2000). Ethnic and Religious conflict in Nigeria: What lessons for South Africa? [Article]. *Strategic Review for Southern Africa*, 22, 48+.
<https://link.gale.com/apps/doc/A82011534/AONE?u=anon~4431595d&sid=googleScholar&xid=e2de83a0>
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. University of Minnesota Press.
- Ashforth, A. (1998). Reflections on Spiritual Insecurity in a Modern African City (Soweto). *African Studies Review*, 41(3), 39-67. <https://doi.org/10.2307/525353>
- Bacigalupi, P. (2010). *The Windup Girl*. Orbit.
- Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoevsky's Poetics*. University of Minnesota Press.
- Baughn, C. C., & Yaprak, A. (1996). Economic Nationalism: Conceptual and Empirical Development. *Political Psychology*, 17(4), 759-778.
<https://doi.org/10.2307/3792137>
- Bergesen, A. (1990). Turning World-System Theory on its Head. *Theory, Culture & Society*, 7(2-3), 67-81. <https://doi.org/10.1177/026327690007002006>
- Bhabha, H. (1984). Of Mimicry and Man: The Ambivalence of Colonial Discourse. *October*, 28, 125-133. <https://doi.org/10.2307/778467>
- Bhabha, H. K. (1994). DissemiNation: Time, narrative and the margins of the modern nation. In *The Location of Culture*. Routledge.

- Bhabha, H. K. (1995). Cultural Diversity and Cultural Differences. In B. Ashcroft, G. Griffiths, & H. Tiffin (Eds.), *The Post-Colonial Studies Reader*. Routledge.
- Bible Gateway Psalm 59.
https://web.mit.edu/jywang/www/cef/Bible/NIV/NIV_Bible/PS+59.html
- Booker, M. K. (1995). African Literature and the World System: Dystopian Fiction, Collective Experience, and the Postcolonial Condition. *Research in African Literatures*, 26(4), 58-75. <http://www.jstor.org/stable/3820227>
- Burnell, P. (1986). *Economic Nationalism in the Third World* Harvester Press.
- Caballero-Anthony, M. (2016). *An Introduction to Non-Traditional Security Studies: A Transnational Approach* <https://doi.org/10.4135/9781473972308>
- Caputi, M. (1996). National Identity in Contemporary Theory. *Political Psychology*, 17(4), 683-694. <https://doi.org/10.2307/3792133>
- Card, O. S. (1991). *Speaker of the Dead*. Tor.
- Carroll, S. (2015). Conclusion.: "Dislocated Progress": Atopias in Urban Space. In *An empire of air and water : uncolonizable space in the British imagination, 1750-1850*. University of Pennsylvania Press.
<https://search.library.wisc.edu/catalog/9910219473802121>
- Césaire, A. (2000). *Discourse on Colonialism* (J. Pinkham, Trans.). Monthly Review Press.
- Chude-Sokei, L. (2016). *The Sound of Culture: Diaspora and Black Technopoetics*. Wesleyan University Press.
- Eshun, K. (1998). *More Brilliant Than The Sun: Adventures in Sonic Fiction*. Quartet Books.
- Eviota, E. U. (1992). *The Political Economy of Gender: Women and the Sexual Division of Labour in the Philippines*. Zed Books.
- Fanon, F. (1963). *Wretched of the Earth*. Grove Press.
- Fisher, M. (2009). *Capitalist Realism: Is There No Alternative?* Zero Books.
- Frank, G. (1969). *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. Monthly Review Press.

- Gänzle, S., & Kern, K. (2016). The European Union Strategy for the Baltic Sea Region. In S. Gänzle & K. Kern (Eds.), *A 'Macro-regional' Europe in the Making: Theoretical Approaches and Empirical Evidence* (pp. 123-144). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1007/978-1-137-50972-7_6
- Geary, S. W. M. N. (1965). *Nigeria Under British Rule* (eBook ed.). Taylor and Francis.
<https://www.britannica.com/place/Nigeria/The-arrival-of-the-British>
- Gibson, N. C. (2003). *Fanon: The Postcolonial Imagination*. Polity Press.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Polity Press.
- Giddens, A. (2002). *Runaway Worlds: How Globalization is Shaping our Lives*. Routledge.
- Ginway, M. E. (2004). Body Politics in Brazilian Science Fiction. In C. W. M. Hassler (Ed.), *New Boundaries in Political Science Fiction*. University of South Carolina Press.
- Ginway, M. E. (2005). A Working Model for Analyzing Third World Science Fiction: The Case of Brazil. *Science Fiction Studies*, 32(3), 467-494.
<http://www.jstor.org/stable/4241378>
- Handelman, H. (2003). *The Challenge of Third World Development*. Prentice Hall.
- Haraway, D. (2006). Chapter 4: A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late 20th Century. In *he International Handbook of Virtual Learning Environments*. Springer.
- Hervieu-Léger, D. (1985). Sécularisation et Modernité Religieuse. *Espit*, 10(October), 50-62.
- Hobsbawm, E. (1992). *Nations and Nationalism Since 1780*. Cambridge University Press.
- Hopkins, T. K., & Wallerstein, I. (1986). Commodity Chains in the World-Economy Prior to 1800. *Review (Fernand Braudel Center)*, 10(1), 157-170.
<http://www.jstor.org/stable/40241052>
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilization and the Remaking of World Order*.

Simon and Schuster.

Hynes, M. (2021). Towards Cultural Homogenisation. In *The Social, Cultural and Environmental Costs of Hyper-Connectivity: Sleeping Through the Revolution* (pp. 39-54). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/978-1-83909-976-220211003>

Ibrahim, J. (1991). Religion and Political Turbulence in Nigeria. *The Journal of Modern African Studies*, 29(1), 115-136. <http://www.jstor.org/stable/160995>

Israel-Sobritchea, C. (1990). The Ideology of Female Domesticity: Its impact on the Status of Filipino Women. *Review of Women Studies*, 1(1). (University of Philippines)

Istvan Csicsery-Ronay, Jr. (2012). What Do We Mean When We Say Global Science Fiction? Reflections on a New Nexus. *Science Fiction Studies*, 39(3), 478-493. <https://doi.org/10.5621/sciefictstud.39.3.0478>

Kelly, J. (2022). Neoimperialism. In *International Encyclopedia of the Social Sciences*.

Kiely, R. (2017). Dependency and World-Systems Perspectives on Development. In: Oxford University Press.

Kohli, A. (2004). *State-Directed Development: Political Power and Industrialization in the Global Periphery*. Cambridge University Press.

Kotz, D. M. (2002). Globalization and Neoliberalism. *Rethinking Marxism*, 14(2), 64-79. <https://doi.org/10.1080/089356902101242189>

Lang, M. (2013). *Beyond Development. Alternative visions from Latin America*.

Lee, J. (2017). *Global Commodity Chains and Global Value Chains*. <https://oxfordre.com/internationalstudies/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-201/>

Lenoir, T. (2002). Makeover: Writing the Body into the Posthuman Technoscape: Part One: Embracing the Posthuman. *Configurations*, 10, 203-220. <https://doi.org/10.1353/con.2003.0016>

Lock, M. (1993). Cultivating the Body: Anthropology and Epistemologies of Bodily Practice

and Knowledge. *Annual Review of Anthropology*, 22, 133-155.

<http://www.jstor.org/stable/2155843>

Lukacs, A. (2011). Encyclopedia of Social Networks. In. SAGE Publications, Inc.

<https://doi.org/10.4135/9781412994170>

Malmgren, C. D. (1993). Self and Other in SF: Alien Encounters. *Science Fiction Studies*, 20(1), 15-33. <http://www.jstor.org/stable/4240211>

Marx, K. (1959). *Das Kapital, a critique of political economy*. Chicago : H. Regnery, 1959.

<https://search.library.wisc.edu/catalog/999810982702121>

Milner, A. (2012). *Locating Science Fiction* (1 ed., Vol. 44). Liverpool University Press.

<http://www.jstor.org/stable/j.ctt5vjgzi>

Nielsen, C. R. (2013). Fanon on Decolonizing Colonized Subjectivities and the Quest for an Historically Attuned Symphonic Humanism. In C. R. Nielsen (Ed.), *Foucault, Douglass, Fanon, and Scotus in Dialogue: On Social Construction and Freedom* (pp. 73-102). Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1057/9781137034113_4

Nyong'o, T. (2014). Afro-philo-sonic Fictions: Black Sound Studies after the Millennium.

Small Axe: A Caribbean Journal of Criticism, 18(2 (44)), 173-179.

<https://doi.org/10.1215/07990537-2739938>

O'Connell, H. C. (2016). "We are change": The Novum as Event in Nnedi Okorafor's Lagoon. *The Cambridge Journal of Postcolonial Literary Inquiry*, 3(3), 291-312.

<https://doi.org/10.1017/pli.2016.24>

Okorafor, N. (2014). *Lagoon*. Hodder & Stoughton.

Parreñas, R. S. (2001). Mothering from a Distance: Emotions, Gender, and Intergenerational Relations in Filipino Transnational Families. *Feminist Studies*,

27(2), 361-390. <https://doi.org/10.2307/3178765>

Parrinder, P. (1979). The Alien Encounter: Or, Ms Brown and Mrs Le Guin (la Rencontre de l'extraterrestre). *Science Fiction Studies*, 6(1), 46-58.

<http://www.jstor.org/stable/4239223>

Peter Dicken, P. F. K., Kris Olds, Henry Wai-Chung Yeng. (2005). Chains and Networks,

- Territories and Scales: Towards a Relational Framework for Analyzing the World Economy. *Global Network*, 1(2), 89-112.
- Prebisch, R. (2016). Towards a dynamic development policy for Latin America. *ECLAC Thinking, Selected Texts (1948-1998)*. Santiago: ECLAC, 2016. p. 255-275.
- Probst, P. (1989). The Letter and the Spirit: Literacy and Religious Authority in the History of the Aladura Movement in Western Nigeria. *Africa: Journal of the International African Institute*, 59(4), 478-495. <https://doi.org/10.2307/1159943>
- Quinion, M. (1997). *World Wide Words: Biopun*. Retrieved 13 June from <http://www.worldwidewords.org/turnsofphrase/tp-bio3.htm>
- Rahn, J. (2019). (Re-)Negotiating Black Posthumanism – The Precarity of Race in Nnedi Okorafor's 'Lagoon'. *Anglistik*.
- Raiford, W. (2008). Race, Robots, and Law. In D. M. H. a. C. Wilcox (Ed.), *New Boundaries in Political Science Fiction*. University of South Carolina Press.
- Romano-Lax, A. (2018). *Plum Rains*. Soho Press.
- Rosière, S., & Jones, R. (2012). Teichopolitics: Re-considering Globalisation Through the Role of Walls and Fences. *Geopolitics*, 17(1), 217-234. <https://doi.org/10.1080/14650045.2011.574653>
- Royle, N. (2003). *The Uncanny*. Manchester University Press.
- Sabanadze, N. (2013). *Globalization and Nationalism: The Cases of Georgia and the Basque Country*. Central European University Press.
- Said, E. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Schumpeter, J. (1947). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Harper and Brothers.
- Smith, N. (2007). Nature as Accumulation Strategy. *Socialist Register*, 43.
- Steinskog, E. (2018). *Afrofuturism and Black Sound Studies: Culture, Technology, and Things to Come*. Palgrave Macmillan.
- Swyngedouw, E. (1999). Modernity and Hybridity: Nature, Regeneracionismo, and the Production of the Spanish Waterscape, 1890–1930. *Annals of the Association of*

American Geographers, 89(3), 443-465. <https://doi.org/10.1111/0004-5608.00157>

Tamir, Y. (1993). *Liberal Nationalism*. Princeton University Press.

Taylor, P. J. (2005). "World-systems analysis and globalization. A Jacobsean exploration of pasts, presents and futures". *OpenEdition*, 3. <https://doi.org/10.4000/belgeo.12292>

Volkan, V. D. (1988). *The need to have enemies and allies : from clinical practice to international relationships*. J. Aronson.

Wallerstein, I. (1976). Semi-Peripheral Countries and the Contemporary World Crisis. *Theory and Society*, 3(4).

Wallerstein, I. (1983). Nationalism and the World Transition to Socialism: Is There a Crisis? *Third World Quarterly*, 5(1), 95-102. <http://www.jstor.org/stable/3991169>

Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press.

Warren, B. (1980). *Imperialism, Pioneer of Capitalism*. Verso.

Well, K. (2017). Autobiography. In B. Clark (Ed.), *The Cambridge Companion to Literature and the Posthuman*. Cambridge University Press.

Wonglakorn, J. (2018). อำนาจชีวะในทัศนะของมิเชล ฟูโกต์. วารสารปณิธาน, 14(1), 135 - 162. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/article/view/151883>

WreC. (2015). World-Literature in the Context of Combined and Uneven Development. In *Combined and Uneven Development* (pp. 1-48). Liverpool University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1gpcbw2.4>

Yaszek, L., & Ellis, J. W. (2017). *The Cambridge Companion to Literature and the Posthuman*. Cambridge University Press.

Zhuojun, W., & Hualing, H. (2014). National Identity in the Era of Globalization: Crisis and Reconstruction. *Social Sciences in China*, 35(2), 139-154. <https://doi.org/10.1080/02529203.2014.900889>

กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ. (2554). คลังความรู้ <https://dmf.go.th/public/list/data/index/menu/670/page/6>

ภูมิใจ เลขสุนทรากร, ป. ป., ศิวลีย์ สิริโรจน์บริรักษ์. (2017). แนวทางการสร้างความร่วมมือในการต่อต้าน
ภัยคุกคามไม่ตามแบบระหว่างราชอาณาจักรไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ
สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา: กรณีศึกษา เส้นทางเชื่อมต่อระหว่างเชียงราย – หลวงน้ำทา –
สิบสองปันนา – เชียงตุง. วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 8(1), 49-67.

สุวัฒน์ วิรุฬห์สิงห์. (2551). ศัพทานุกรมเศรษฐศาสตร์. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	อริยะ จินะเป็งกาศ
วัน เดือน ปี เกิด	22 เมษายน 2536
สถานที่เกิด	ลำปาง
วุฒิการศึกษา	อ.บ. ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	55 ม.2 ต.ศาลา อ.เกาะคา จ.ลำปาง 52130

